

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Doktora Tezi

**TÜRKİYE’DE POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ
ANALİZİ**

Erdem Güdenoğlu

Zonguldak 2018

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Doktora Tezi

**TÜRKİYE’DE POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ
ANALİZİ**

**Hazırlayan
Erdem Güdenoğlu**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hamza Çeştepe**

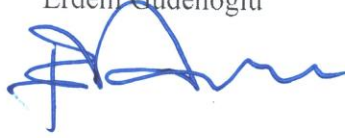
Zonguldak 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Doktora Tezinin çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

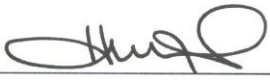
15/01/2019

Erdem Güdenoğlu

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün İktisat Anabilim Dalında 116382202004 numaralı Erdem Güdenoğlu'nun hazırladığı **“Türkiye’de Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Analizi”** konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 28/12/2018 Cuma günü saat 15:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Hamza ÇESTEPE (Danışman)

Üye

Prof. Dr. Selçuk KOÇ (2. Danışman)

Üye

Doç. Dr. Vedat CENGİZ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ferdi KESİKOĞLU

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Asuman KOÇ YURTKUR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

19/02/2019.

Doç. Dr. Erhan YILDIRIM

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Türkiye’de Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Analizi
Tez Yazarı : Erdem Güdenoğlu
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hamza Çeştepe
Tez Türü, Yılı : Doktora Tezi, 2018
Sayfa Adedi : 261

Politik süreç ve tercihlerin ekonomik büyüklükler üzerinde istikrarsızlıklar ortaya çıkaran etkilerinin konu edinildiği politik konjonktür dalgalanmaları araştırmaları, siyasetin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin ortaya konulması bakımından önem taşımakta; bu etkilerin ortadan kaldırılıp istikrarlı bir ekonomik yapının inşasına yönelik politika çıkarımlarının yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede ekonomide meydana gelen kısa dönemli konjonktürel hareketlerin politik karar, süreç ya da tercihlerin bir sonucu olabileceği fikrinden yola çıkılarak oluşturulan politik konjonktür dalgalanmaları teorisi, yöneticilerin periyodik seçimlerle görev başına getirildiği demokratik bir sistemde politikacılar ile seçmenler arasındaki etkileşimlerin ekonomik sonuçlarına yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de, çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen genel seçimlere bağlı olarak makroekonomik çıktılarda ve politika araçlarında politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı araştırılmıştır. 1950-2016 yılları arası verilerle gerçekleştirilen ekonometrik analizde, çok partili dönem boyunca Türkiye’de ortaya çıkan ekonomik krizler, kalkınma stratejisi değişimi ve merkez bankası bağımsızlığı gibi ekonomik gelişmelerin yanı sıra, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının bulunup bulunmamasına bağlı olarak dalgalanmaların varlığı ve yönündeki değişimler araştırılmıştır.

Analiz bulguları, Türkiye’de çok partili dönem boyunca makroekonomik çıktı ve politika büyüklüklerinde politik konjonktür dalgalanmalarının yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgulara, göre makroekonomik çıktı değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının izleri ağırlıklı olarak seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda ve ihracat odaklı büyüme stratejisinin benimsendiği 1980 sonrası dönemde gözlemlenmektedir. Para politikasına gösterge büyüklüklerin analizinden elde edilen bulgular, TCMB yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılından önce gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak varlığı saptanan parasal dalgalanmaların bu yıldan sonra ortadan kalktığını, parasal büyüklüklerin manipülasyonunda kullanılan politika araçlarının seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığı ya da yokluğuna bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Analizin maliye politikası araç değişkenleri bakımından bulguları ise gerek toplam bütçe harcamaları ve toplam harcamaları oluşturan alt harcama gruplarında gerekse bütçe dengesinde çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak politik konjonktür dalgalanmalarının yaşandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Politik Konjonktür Dalgalanmaları, Türkiye Ekonomisi, Çok Partili Dönem, Zaman Serileri, ARIMA Müdahale Analizi.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of Economics
Title : The Analysis of the Political Business Cycles in Turkey
Author : Erdem Güdenoğlu
Adviser : Prof. Dr. Hamza Çeştepe
Type of Thesis, Year : Ph.D, 2018
Total Number of Pages : 261

Researches of political business cycles, in which the effects of political processes and preferences causing instability on economic magnitudes are discussed, are important in terms of revealing the negative effects of politics on the economy, and these researches allow developing policy implications to eliminate these effects and make possible to build a stable economic structure. In this context, political business cycle theory which is based on the idea that short-term cyclical movements in the economy may be the result of political decisions, processes or preferences, focuses on the economic consequences of the interactions between politicians and voters in a democratic system where political authorities are assigned through periodic elections.

In this study, the presence of political business cycles in macroeconomic outputs and policy instruments was investigated depending on the general elections held in Turkey during the multiparty period. In the econometric analysis which was carried out with data from 1950 to 2016, changes in the existence and direction of cycles were investigated due to the economic developments, such as crises, development strategy change and the central bank independence, as well as the presence or absence of the minimum conditions of the electoral democracy in multiparty period in Turkey.

Findings of the analysis reveal that political business cycles have been experienced in macroeconomic outputs and policy instruments during the multiparty period in Turkey. According to these findings, the traces of the political business cycles in macroeconomic variables have been observed mainly during the years when the minimum conditions of electoral democracy have been met and the post-1980 period when the export-oriented growth strategy has been adopted. The findings obtained from the analysis of the indicators of monetary policy presents that the monetary cycles which have been determined due to the elections held before the year 2001 when legal independence of CBRT was ensured, have disappeared after this year. The findings indicate that the policy instruments used in the manipulation of monetary aggregates differ depending on the presence or absence of the minimum conditions of electoral democracy. Findings of the analysis in terms of fiscal policy instruments reveal that political business cycles were experienced in both total budget expenditures and in the sub-expenditure groups forming the total expenditures and in the budget balance depending on the elections held during the multiparty period.

Keywords: Political Business Cycles, Turkish Economy, Multiparty Period, Time Series, ARIMA Intervention Analysis.

ÖNSÖZ

İktisadi analizde genel olarak ideal sosyal planlamacılar şeklinde tanımlanan ve ekonomik hayattaki etkinsizlik ve istikrarsızların giderilmesi amaçları çerçevesinde toplumsal faydayı optimum seviyeye taşımaları beklenen politikacıların, toplumsal faydanın maksimizasyonu yerine kendi bireysel faydalarıyla ilgili olduklarında ekonomide istikrardan ziyade istikrarsızlıklar ve dengesizlikler ortaya çıkarabileceklerine dikkat çeken politik konjonktür dalgalanmaları teorisi, siyasetin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin açığa çıkarılması ve bu olumsuzlukların giderilmesi için gerekli önlemlerin hayata geçirilmesi noktalarında son derece önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Politik konjonktür dalgalanmalarının Türkiye araştırmaları ise ekonomik performans krizler, yapısal dönüşümler ve kurumsal düzenlemeler gibi çok sayıda gelişmeden etkilenmiş; demokrasi deneyimi ise darbeler, muhtıralar gibi demokrasinin askıya alındığı süreçlerce kesintiye uğratılmış olan bir gelişmekte olan ülke örnekleminde teorinin geçerliliğinin sınanması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de çok partili dönemde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığının araştırıldığı bu çalışmada emeği geçen, ilgi ve desteğiyle çalışmanın akademik niteliğine son derece değerli katkılarda bulunan danışman hocam Prof. Dr. Hamza Çeştepe’ye teşekkürü borç bilirim. Yine tez çalışmam boyunca yol gösterici yönlendirmeleri ve moral desteklerini esirgemeyen başta Doç. Dr. Tezcan Abasız olmak üzere Prof. Dr. Selçuk Koç ve Doç. Dr. Vedat Cengiz hocalarıma, tez izlemelerime ve savunma sınavına katılım sağlayan diğer hocalarıma teşekkür ederim. Tez izleme komitemde bulunmamasına rağmen gerek tecrübesi gerekse donanımıyla tezin akademik derinliğine ve etik titizliğine son derece kıymetli katkılarda bulunan Doç. Dr. Sadık Kılıç hocama ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitimim ve mesleki kariyerim boyunca gerek akademik katkıları gerekse esirgemedikleri dostluklarıyla bu zorlu süreci daha katlanılabilir hale getiren, desteklerini her zaman yanımda hissettiğim başta Damla Öz olmak üzere Banu Açıkgoz, Bersu Bahtiyar, Caner Özdemir, Neslihan Ursavaş, Aykut Yağlıkara, İbrahim Tekiner ve Uğur Ursavaş’a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARı TEORİSİ	7
1.1. Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri	15
1.1.1. Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanması Modelleri.....	16
1.1.1.1. Nordhaus Modeli.....	16
1.1.1.2. MacRea Modeli.....	30
1.1.1.3. Lindbeck Modeli	38
1.1.2. Modern Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri	41
1.1.2.1. Cukierman ve Meltzer Modeli	44
1.1.2.2. Politik Bütçe Dalgalanmaları: Rogoff Modeli	51
1.1.2.3. Persson ve Tabellini Modeli	62
1.1.2.4. Para Politikasının İçselleşmesi: Aktif Mali Pasif Parasal Model..	72
1.2. Partizan Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri	82
1.2.1. Geleneksel Partizan Teori: Hibbs Modeli.....	83
1.2.2. Rasyonel Partizan Teori: Alesina Modeli.....	88
2. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ	
BELİRLEYİCİLERİ VE AMPİRİK LİTERATÜRÜ.....	95
2.1. Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Varlığını ve Boyutunu Belirleyen	
Faktörler	95
2.1.1. Mali ve Parasal Otoritenin Ayrışması: Merkez Bankası Bağımsızlığı.	96
2.1.2. İçsel Seçim Zamanlaması: Ekonomik Dalgalanmalar Üzerinde Politik	
Sörf	107
2.1.3. Demokrasi Düzeyi: Rekabetçi Seçim Koşullarını Sağlayan Politik	
Kurumların Varlığı	118

2.2. Politik Konjonktür Dalgalanmaları Ampirik Literatürü	125
2.2.1. Gelişmiş Ülkeler ve Ülke Grupları Örnekleminde Teorinin Test Edildiği Çalışmalar	126
2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Ülke Grupları Örnekleminde Teorinin Test Edildiği Çalışmalar	140
2.2.3. Türkiye Örnekleminde Teorinin Test Edildiği Çalışmalar	148
3. TÜRKİYE’DE ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ EKONOMETRİK ANALİZİ	157
3.1. Çok Partili Dönemde Türkiye’de Politik ve Ekonomik Gelişmeler	157
3.1.1. Ekonomik Gelişmeler	157
3.1.2. Politik Gelişmeler	166
3.2. Ekonometrik Analiz	175
3.2.1. Yöntem	175
3.2.2. Veri Seti	181
3.2.3. Durağanlık Analizi.....	187
3.2.4. Model Tahmin Sonuçları	194
3.2.4.1. Makroekonomik Çıktı Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları ..	196
3.2.4.2. Para Politikası Araç Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları	207
3.2.4.3. Maliye Politikası Araç Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları..	217
SONUÇ	234
KAYNAKÇA	244
EKLER	260
Ek 1. Tanımlayıcı İstatistikler	260
ÖZGEÇMİŞ	261

TABLÖLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1 : Bazı Makroekonomik Göstergelerin Konjonktürel Özellikleri...	12
Tablo 1.2 : Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri.....	14
Tablo 1.3 : Rogoff Modelinde Seçimsel Olayların Zamanlaması.....	55
Tablo 1.4 : İdeolojik Farklılıklarına Göre Siyasi Partilerin Ekonomik Hedeflere Verdikleri Önem.....	84
Tablo 1.5 : Rasyonel Partizan Modelde Olayların Zamanlaması.....	89
Tablo 3.1 : Türkiye’de Dönemler İtibariyle Kurumsal Yapı ve Uygulanan Kalkınma Stratejileri.....	159
Tablo 3.2 : Türkiye’de Gerçekleşen Genel Seçimler (1950-2016).....	167
Tablo 3.3 : Zaman Serilerine İlişkin Özet Bilgiler.....	183
Tablo 3.4 : Kukla Değişkenler ve Kapsamları.....	187
Tablo 3.5 : Makro Çıktı Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları.....	188
Tablo 3.6 : Makro Çıktı Değişkenleri PP Birim Kök Testi Bulguları.....	189
Tablo 3.7 : Makro Çıktı Değişkenleri Zivot – Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları.....	189
Tablo 3.8 : Para Politikası Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları....	190
Tablo 3.9 : Para Politikası Değişkenleri PP Birim Kök Testi Bulguları.....	190
Tablo 3.10: Para Politikası Değişkenleri Zivot – Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları.....	191
Tablo 3.11: Maliye Politikası Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları	192
Tablo 3.12: Maliye Politikası Değişkenleri PP Birim Kök Testi Sonuçları....	192
Tablo 3.13: Maliye Politikası Değişkenleri Zivot-Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları.....	193
Tablo 3.14: Serilerin ADF, PP ve Zivot-Andrews Testlerine Göre Belirlenen Durağanlık Düzeyleri.....	194
Tablo 3.15: GSYH Model Tahmin Sonuçları.....	199
Tablo 3.16: Kişi Başı Gelir Model Tahmin Sonuçları.....	202
Tablo 3.17: Enflasyon Oranı Model Tahmin Sonuçları.....	204

Tablo 3.18: M1 Para Arzı Model Tahmin Sonuçları.....	209
Tablo 3.19: Faiz Oranı Model Tahmin Sonuçları.....	212
Tablo 3.20: Emisyon Hacmi Model Tahmin Sonuçları.....	215
Tablo 3.21: Faiz Dışı Bütçe Harcamaları Model Tahmin Sonuçları.....	220
Tablo 3.22: Transfer Giderleri Model Tahmin Sonuçları.....	223
Tablo 3.23: Personel Giderleri Model Tahmin Sonuçları.....	225
Tablo 3.24: Yatırım Harcamaları Model Tahmin Sonuçları.....	228
Tablo 3.25: Bütçe Dengesi Model Tahmin Sonuçları.....	230

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 : Konjonktür Dalgalanması ve Evreleri.....	10
Şekil 1.2 : ABD Ekonomisi İçin Tahmin Edilmiş Phillips Eğrisi.....	18
Şekil 1.3 : Eş Oy Eğrileri.....	21
Şekil 1.4 : Nordhaus'un Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modeli.....	23
Şekil 1.5 : Nordhaus Modelinde Seçim Sonucu Eğrisi.....	25
Şekil 1.6 : Nordhaus Modelinin Uzun Dönem Çözümü.....	26
Şekil 1.7 : Nordhaus Modelinde Çoklu Denge Çözümü.....	27
Şekil 1.8 : Nordhaus Modelinde Politik Konjonktür Dalgalanmaları.....	29
Şekil 1.9 : Eş-oy Kayıp Eğrileri.....	31
Şekil 1.10 : Dinamik Enflasyon-İşsizlik İlişkisi.....	33
Şekil 1.11 : Seçim Yılı Ekonomi Politikası.....	35
Şekil 1.12 : Rogoff Modelinde Alternatif Denge Koşulları.....	60
Şekil 1.13 : Persson ve Tabellini Modelinde Ayrık Denge.....	69
Şekil 1.14 : Persson ve Tabellini Modelinde Toplu Denge.....	71
Şekil 1.15 : Hibbs Modelinde Partizan Farklılıkların Gösterimi.....	87
Şekil 3.1 : Genel Seçimlere Katılım Oranları (1950-2016).....	169
Şekil 3.2 : Seçimsel Demokrasi Endeksi ve Alt Endeksleri.....	186
Şekil 3.3 : Makroekonomik Sonuç Değişkenleri.....	197
Şekil 3.4 : Para Politikası Araç Değişkenleri.....	207
Şekil 3.5 : Maliye Politikası Araç Değişkenleri.....	218

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ACF	:	Otokorelasyon Fonksiyonu
ADF	:	Genişletilmiş Dickey -Fuller
AFPM	:	Aktif Mali Pasif Parasal
AIC	:	Akaike Bilgi Kriteri
AR	:	Otoregresif
ARCH	:	Otoregresif Koşullu Değişen Varyans
ARIMA	:	Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama
ARMA	:	Otoregresif Hareketli Ortalama
BÜMKO	:	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
EVDS	:	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GARCH	:	Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans
GEGP	:	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GLS	:	Genelleştirilmiş En Küçük Kareler
GMM	:	Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSMH	:	Gayrisafi Milli Hâsıla
GSYH	:	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
HP	:	Hodrick – Prescott
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
IV	:	Aracı Değişken
KİT	:	Kamu İktisadi Teşekkülleri
MA	:	Hareketli Ortalama
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OLS	:	En Küçük Kareler
OPEC	:	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PACF	:	Kısmi Otokorelasyon Fonksiyonu
PP	:	Phillips-Perron
SBB	:	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SIC	:	Schwarz Bilgi Kriteri
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
VAR	:	Vektör Otoregresif

GİRİŞ

Ekonomik ve politik süreçler arasındaki etkileşimler, gerek ekonomi biliminin gerekse siyaset biliminin en önemli araştırma konularından biri olagelmıştır. Bu etkileşimler siyaset biliminde ekonomik gerçekleştirmelerin politik süreçler üzerindeki etkileri bağlamında tartışılırken, ekonomi bilimi çerçevesinde ise politik süreç ve gelişmelerin ekonomik koşullar üzerindeki etkileri boyutuyla ele alınmaktadır. Mekânsal bir yaklaşımla siyasetin faaliyet alanının devlet, ekonominin faaliyet alanının ise piyasa olduğu kabul edildiğinde; en genel ifadeyle piyasa ve devlet arasındaki karşılıklı etkileşimi konu edinen bu tartışmalar, ekonomi biliminde politik iktisat alanının da ana çerçevesini oluşturmaktadır. Öyle ki, genel kabul gören yaklaşıma göre politik iktisat, devletin ekonomide nasıl bir rol oynadığının sorgulandığı pozitif yaklaşımların ve daha iyi ekonomik koşullar için nasıl bir rol oynaması gerektiğinin araştırıldığı normatif düşüncelerin bir bütünüdür.

Tanımı gereği siyaset ve ekonomi arasındaki etkileşimi, teşekkülünü sağlayan kurum ve organlarıyla bir bütün olarak devletin ekonomi üzerindeki etkileri bağlamında ele alan politik iktisadın en önemli tartışma konularından biri de demokratik sistemlerde seçimler yoluyla görev başına gelen hükümetlerin hayata geçirecekleri politikaların ekonomiye etkileri noktasındadır. Bu tartışma çerçevesindeki ana akım görüşlerden birine göre siyasi iktidarlar iktisadi analizin bireysel fayda maksimizasyonunu temel alan yaklaşımına uygun bir fayda fonksiyonuyla tanımlanmakta, iktidar sahiplerinin toplumsal faydayı maksimize etmek üzere faaliyet gösteren “ideal” yöneticiler olmaktan ziyade, ekonomideki diğer aktörler gibi kendi faydalarının maksimizasyonu ile ilgili oldukları savunulmaktadır.

Teorik temellerini kamu tercihi literatüründen alan bu yaklaşımda politikacılar Anthony Downs’un çizdiği çerçeveye uygun olarak iktidarı ele geçirme ya da elde tutma hedefleriyle tanımlanmakta, bu sayede iktidar adaylarının oy maksimizasyonu gerçekleştirmeyi amaçlayan yeni aktörler olarak makroekonomik analize dâhil edilebilmesinin de yolu açılmaktadır. Bu çerçevede siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkiyi, iktidarı elde tutma ya da ele geçirme amacıyla oy maksimizasyonu hedefleyen politikacılar ile oy tercihlerinde

ekonomik gelişmeleri veri olarak kullanan seçmenler arasındaki etkileşim bağlamında ele alan politik konjonktür dalgalanmaları düşüncesi de temellerini politik iktisadın bu ekolünden almaktadır.

Ekonomide ortaya çıkan kısa dönem konjonktürel hareketlerin, politik gelişme ve tercihlerin bir sonucu olabileceği fikrinden yola çıkılarak ortaya konulan politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımının ilk formel modeli William D. Nordhaus tarafından oluşturulmuştur. Nordhaus, politik aktörleri ve tutumlarını Downsçı bir perspektifle ele aldığı teorinin başlangıcı kabul edilen çalışmasında; amacı yalnızca yeniden seçilebilmek olan özdeş ve fırsatçı politikacılar ile oy tercihlerini işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik gelişmelere bağlı olarak belirleyen seçmenler arasındaki seçim yılı etkileşiminin ekonomik büyüklüklerde periyodik artış ve azalmalar şeklinde konjonktür hareketlerine yol açacağını ifade etmiştir.

Nordhaus'un ses getiren çalışması ile politik gelişmelerin ekonomi üzerindeki etkisi ilgi odağı haline gelmiş, teori farklı yaklaşım ve güncellemelerle zenginleştirilmiştir. Bu farklı yaklaşımlardan en önemlisinde Douglas A. Hibbs politikacıları ideolojik kimlikleri ve temsil ettikleri seçmen kitlesinin çıkarları gereği sağ ve sol olarak ayrıştırdığı çalışmasında, konjonktür dalgalanmalarını iktidar adayı partiler arası partizan farklılıkların bir sonucu olarak ifade etmiş, politik konjonktür dalgalanmalarının partizan teorisinin temellerini atmıştır.

Gerek Nordhaus'un fırsatçı, gerekse Hibbs'in partizan modelleri, ortaya konuldukları dönemin koşullarına uygun bir şekilde seçmen beklentilerinin irrasyonel olarak ve geriye dönük olarak belirlendiği varsayımına dayanmaktadır. Ancak, iktisat alanındaki rasyonel devrim sonrası bireylerin beklentilerini rasyonel bir tutumla güncel koşulları da dikkate alarak belirlediğinin hâkim düşünce haline gelmesi, teorik düzlemde politik konjonktür düşüncesinin geçerliliği konusunda bir zayıflık yaratmış olsa da bu açık, teorinin modern modellerinin ortaya konulmasıyla giderilmiştir.

Rasyonel olmayan seçmen davranışına dayanan geleneksel modellerden farklı olarak seçmenlerin oy tercihlerinin belirlenmesinde rasyonel davrandıklarının varsayıldığı bu modern yaklaşımlarda, politik konjonktür

dalgalanmalarının kaynağı olarak iktidar partileri ile seçmenler arasındaki bilgi asimetrisi ön plana çıkarılmıştır. Yine bu gelişmeyle paralel biçimde teorinin modern modellerinde işsizlik, enflasyon, üretim düzeyi gibi makroekonomik sonuç değişkenlerindeki dalgalanmaların yanında, mali ve parasal politika araçlarındaki dalgalanmaların varlığına dikkat çekilmiştir.

Politik konjonktür dalgalanmaları teorik olduğu kadar ampirik boyutlarıyla da ilgi çeken bir araştırma konusu olmuştur. Teorik düzlemdeki değişim ve gelişmelere eşgüdümlü bir sürecin gözlemlendiği ampirik literatürün ilk dönem çalışmalarında, geleneksel modellerin varsayımlarının geçerli olduğu gelişmiş ülkeler ve batı tipi demokrasiler örneklemelerinde üretim düzeyi, işsizlik ve enflasyon gibi sonuç değişkenleri üzerindeki seçimsel etkilere yoğunlaşmıştır. Modern modellerle birlikte ilginin politika araçlarına kayması, ampirik çalışmaların da başta bütçesel büyüklükler olmak üzere iktisat politikası araçlarındaki dalgalanmalara yoğunlaşmasını sağlamıştır. İlerleyen süreçte modelin politika araçlarının tam kontrolü, ideal demokrasi düzeyi ve dışsal seçim zamanlaması gibi temel varsayımlarından sapmaların teorisinin geçerliliğini nasıl ve hangi boyutlarda etkilediğinin yoğun olarak sorgulandığı politik konjonktür dalgalanmalarının ampirik literatüründe, bu sapmaların yoğun olarak yaşandığı gelişmekte olan ülkeler ve onlarla karakterize edilen genç demokrasiler için gerçekleştirilen çalışmalar öne çıkmaktadır.

Politik gelişme ve kararların ekonomik büyüklükler üzerinde dengesizlik yaratıcı etkilerinin konu edildiği politik konjonktür dalgalanmaları araştırmaları; siyasetin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin ortaya konulması açısından önem taşımakta, söz konusu dengesizliklerin ortadan kaldırılıp istikrarlı bir ekonominin inşasına katkıda bulunacak politika çıkarımlarının oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Siyasetçilerin seçimle işbaşına geldiği ve tekrarlanan seçimlerde sahip olduğu iktidar olanaklarını kaybetmemek üzere faaliyet gösterdiği bir demokratik kurumsal çerçeve için geçerliliği kabul edilen politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkardığı dengesizlikler demokrasinin maliyeti olarak da adlandırılmaktadır. Diğer taraftan politik konjonktür dalgalanmalarının son dönem araştırmaları, demokrasinin varlığına ithaf edilen maliyetin asıl olarak kusurlu demokrasilerin problemi olduğunu; yüksek düzeyde

şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi özelliklerle karakterize edilen ideal demokrasilerde siyasi iktidarların seçim öncesi manipölasyon tercihinde bulunmayacağını savunmaktadır.

Türkiye’de de yüz yıla yaklaşan Cumhuriyet tecrübesinin yarısından fazlasında çok partili seçimsel demokrasi ilkesi benimsenmiş ve yöneticiler bu ilke doğrultusunda gerçekleştirilen seçimlerle görev başına getirilmiştir. Diğer taraftan, Türkiye’nin demokrasi serüveni çok sayıda askeri darbeler, muhtıralar gibi demokrasinin askıya alındığı gelişmelerle sekteye uğratılmış; çok partili dönemde seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı veya sağlanamadığı ara dönemler olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmalarının araştırılması, gelişmekte olan bir ülkede politik süreçlerin ekonomik maliyetlerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

Literatürde Türkiye örneğinde gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların ağırlıklı olarak 1980 sonrası ve kesintisiz demokratik dönemlerde gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak teorinin geçerliliğini sorguladığı görülmektedir. Çok partili dönemin tamamını konu edinen ampirik çalışmalarda ise dönem boyunca birçok kez demokrasi kesintileri yaşanmış olmasına rağmen gerçekleştirilen analizlerde bu kesintilerin dikkate alınmamış olması, teorinin Türkiye örneğinde geçerliliğinin test edildiği çalışmaların açığı olarak görülmektedir.

Bu bilgi ve gözlemler çerçevesinde ele alınan tez çalışmasında, Türkiye’de çok partili dönemde gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerine bağlı olarak makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu dalgalanmaların varlığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, teorinin Türkiye örneğinde geçerliliğinin daha geniş bir zaman dilimi ve dolayısıyla daha fazla sayıda seçimsel gelişmeye bağlı olarak sınanmasının yanı sıra, çok partili dönem boyunca Türkiye’de meydana gelen ekonomik ve politik gelişmelerin teorinin geçerliliği üzerindeki etkilerinin ortaya konulması noktalarında literatüre katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede ele alınan çalışmanın ilk bölümünde; konjonktür, konjonktür dalgalanması ve politik konjonktür dalgalanması gibi bazı temel kavramların tartışılmasının ardından, politik konjonktür dalgalanmaları teorisini oluşturan modellere yoğunlaşmıştır. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan fırsatçı ve partizan yaklaşımlarla oluşturulmuş bu modeller, seçmen tercihlerinin belirlenmesi noktasındaki varsayımları gereği geleneksel ve modern ayrımına bağlı kalınarak tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise geçerli politik konjonktür dalgalanmaları modellerinin ortak varsayımlarından sapmalar şeklinde ortaya çıkan ve teoride test edilebilir yeni etkileri ve etkileşimleri ortaya çıkaran birtakım belirleyici faktörler tartışılmıştır. Seçim zamanlamasının içselliği, politika araçlarının kontrolünde parasal otoritenin bağımsızlığı ve seçimsel demokrasinin ideal koşullarından sapmalar olarak ele alınan bu faktörlerin değerlendirilmesinin ardından ise teorinin gerek genel çıkarımlarının test edildiği gerekse temel varsayımlarından sapmalar nedeniyle ortaya çıkan etkilerin ele alındığı ampirik literatürün öne çıkan eserleri tanıtılmıştır.

Üçüncü bölüm olan analiz bölümünde, analize konu çok partili dönemde Türkiye’de dönemin karakteristiğini oluşturan ekonomik krizler, kalkınma stratejisi değişimi ve demokrasinin kesintiye uğratıldığı darbe ve muhtıralar gibi ekonomik ve politik gelişmelerin tartışılmasının ardından makroekonomik çıktılar, para politikası araçları ve maliye politikası araçlarından oluşan geniş bir veri seti kullanılarak 1950-2016 yılları arası dönemde Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı sorgulanmıştır. ARIMA müdahale analizi tekniğinin kullanıldığı bu bölümde teorinin Türkiye’de geçerliliğini sorgulayan diğer çalışmalardan farklı olarak birtakım ekonomik müdahale değişkenleri aracılığıyla dönem boyunca ortaya çıkan ekonomik krizler, kalkınma stratejisi değişimi ve merkez bankası bağımsızlığı gibi ekonomik gelişmelerin politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı üzerindeki etki ve etkileşimleri incelenmiştir. Ayrıca yine diğer çalışmalardan farklı olarak kullanılan politik müdahale değişkeni etkileşimleriyle, çok partili dönem boyunca seçimlerin gerçekleştiği yıllarda seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığı ya da yokluğuna bağlı olarak görev başındaki hükümetlerin ekonomik büyüklükleri manipüle edip etmedikleri, manipülasyona başvuruluyorsa hangi ekonomi politikası araçlarını tercih ettikleri araştırılmıştır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılarak ulaşılan sonuçlara ve politika önerilerine yer verilmiştir.

1. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI TEORİSİ

1970’li yılların ikinci yarısından itibaren özellikle Nordhaus (1975)’in popüler çalışmasıyla ilgi ve araştırma odağı haline gelen politik konjonktür dalgalanmaları düşüncesinin kökenleri Kalecki (1943)’e kadar uzanmaktadır (Telatar, 2004:385). İlk olarak Kalecki’nin “*Political Aspects of Full Employment*” adlı eserinde bahsedilen politik konjonktür dalgalanması fikrine göre kapitalistlerin ve iş dünyası liderlerinin kontrolü altında bulunan ve onların çıkarlarına hizmet eden hükümetin, çalışanların lehine olan tam istihdam koşulları karşısında hayata geçireceği ekonomi politikaları konjonktür dalgalanmalarına yol açacaktır (Kalecki, 1943:328-330).

Daha sonraki süreçte ise Downs (1957) çalışmasında politikacıların toplumun diğer kesimlerinden farklı olarak kendi faydalarını maksimize edecek şekilde yeniden seçilebilme amaçlarına uygun hareket ettikleri fikrini öne sürerek makroekonomik modellere bir amaç fonksiyonu ile dahil edilebilmesinin yolunu açmış, Kramer (1971) ise ekonomik dalgalanmaların seçim sonuçları üzerindeki etkilerinin varlığı noktasında ampirik bulgulara ulaşmıştır. Ancak literatürde politik konjonktür dalgalanmaları teorisi Nordhaus (1975)’in politik çerçevesini ve seçmen davranışı konusundaki varsayımlarını Downs’a, ekonomik çerçevesini ise uyarlamacı beklentiler kabulü altında işletilebilir Phillips eğrisine dayandırdığı politik konjonktür dalgalanmaları modeli ile başlatılmaktadır. Nordhaus (1975) teorisinin başlangıcı kabul edilen bu çalışmada, belirli varsayımlar altında siyasi iktidarların görev süreleri boyunca yeniden seçilebilme amaçlarına uygun olarak hayata geçirecekleri ekonomi politikaları ile makroekonomik çıktı değişkenlerinde kısa dönem dalgalanmalar ve istikrarsızlıklar ortaya çıkardıklarını ortaya koymuştur.

Nordhaus’un köşe taşı çalışmasını takiben ortaya konulan yeni yaklaşım ve çalışmalarla genişletilen politik konjonktür dalgalanmaları teorisi genel olarak iki temel soru üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki görev başındaki siyasi iktidarın seçim dönemlerinde, seçmenlerin gözünde daha güçlü ve yetkin bir iktidar imajı yaratıp yeniden seçilebilme olasılığını yükseltmek amacıyla sistematik olarak makroekonomik büyüklüklerde bir seçim öncesi manipülasyona gidip gitmediği konusundadır. İkincisi ise seçmenlerin, seçim dönemlerinde görev

başındaki iktidarın yeniden seçilebilmek için uyguladığı genişletici politikalar karşısında oy tercihlerini bu partiden yana kullanıp kullanmadığı konusundadır (Derin, 2002:7).

Ana çerçevesi bu iki soru üzerinde şekillenen politik konjonktür dalgalanmaları teorisi hakkındaki temel teorik yaklaşımların tartışılmasından önce; konjonktür, ekonomik konjonktür, konjonktür dalgalanması ve politik konjonktür dalgalanması gibi birtakım kavramların açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

Latince kökenli ve “ile” ya da “irtibat” anlamlarına gelen “*junctura*” kelimesinden türetilmiş olan konjonktür kelimesi dilimize ise Fransızca kökenli “*conjoncture*” kelimesinin karşılığı olarak geçmiş olup “*geçerli durum, her türlü durumun ve şartın ortaya çıkardığı sonuç*” şeklinde tanımlanmaktadır (Unay, 2001:7; TDK, 2018). Tanımı itibarıyla herhangi bir zaman diliminde geçerli olan koşulların ortaya çıkardığı durumu ifade etmekte olan konjonktür kelimesi; ekonomi, siyaset gibi alanlarla sınırlandırıldığında ise spesifik olarak o alandaki güncel geçerli koşulları ifade etmektedir. Örneğin; “siyasi konjonktür” tamlaması, siyaset alanındaki geçerli koşulların ortaya çıkardığı toplu duruma işaret ederken “ekonomik konjonktür” ise ekonomi alanındaki toplu durumu ifade etmekte kullanılan bir kavramdır.

İktisadi çerçevede genellikle “*ekonomik konjonktür*” ya da “*konjonktür dalgalanmaları*” şeklinde kullanılan kavram, Türkçe ekonomi yazınında, İngilizcedeki “*business cycle*” ifadesinin karşılığı olarak yer edinmiştir (Şimşek, 2015:6). İktisat biliminin makroekonomi alanının en önemli araştırma konularından biri olan konjonktür dalgalanmaları esas olarak belirli ekonomik büyüklüklerdeki uzun dönem trendinden sapmalar şeklinde ortaya çıkan kısa dönem dalgalanmaları konu edinmektedir (Yıldırım vd., 2013:315). 1929 yılında ortaya çıkan Büyük Buhran’ın makroekonomi biliminin ve Keynesyen ekonominin yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmasını sağlayarak Adam Smith’in 1776 yılında yayınlanan “*Milletlerin Zenginliği*” adlı eserinden bu yana iktisadi düşüncedeki en köklü değişime sebebiyet verdiğini ifade eden Knoop (2015:6-7); bu önemli gelişmeyi takiben, iktisatçıların 1930’lu yıllardan itibaren piyasa

başarısızlığının makroekonomik etkilerine yoğunlaşmasıyla konjonktür dalgalanmalarının modern çalışmalarının da başladığına dikkat çekmektedir.

Konjonktür dalgalanmalarının tanımı konusunda ise tarih boyunca birçok farklı iktisatçı tarafından farklı yaklaşımlara bağlı olarak görüşler ortaya atılmıştır. Konjonktür dalgalanmalarının tanımı konusunda öne çıkan görüşlerden Haberler ([1937] 1946:5, 257) kavramın ekonomik sistemin hemen hemen tüm parçalarını kapsayacak boyutta karmaşık yapısı gereği tek bir faktör ile açıklanmasının zorluğuna dikkat çektiği çalışmasında konjonktür dalgalanmalarını, çok sayıda belirleyici faktöre bağlı olmasına rağmen genel olarak ekonomik büyüklüklerde birbirlerini takip eden bunalım ve refah süreçlerinden oluşan dalgalı hareketler olarak tanımlamıştır. Burns ve Mitchell (1946:3) kavramı daha detaylı bir şekilde ele aldıkları ve yaygın biçimde atıf alan çalışmalarında konjonktür dalgalanmalarını iktisadi etkinliğin ağırlıklı olarak firmalar eliyle gerçekleştirildiği toplumlarda toplam ekonomik faaliyeti oluşturan birçok büyüklükte eş zamanlı olarak; sırasıyla genişleme, zirveye ulaşma, daralma, dip yapma ve yeniden canlanma süreci olarak tanımlamışlardır. Yazarlara göre bu değişim dizisi zaman içerisinde ardı ardına tekrarlanmaktadır ancak periyodik değildir. Diğer bir deyişle genişleme, zirve yapma ve daralmalar şeklinde birbirini takip eden konjonktür dalgalanmalarının boyutu ve süresi her bir dalga özelinde değişkenlik göstermektedir.

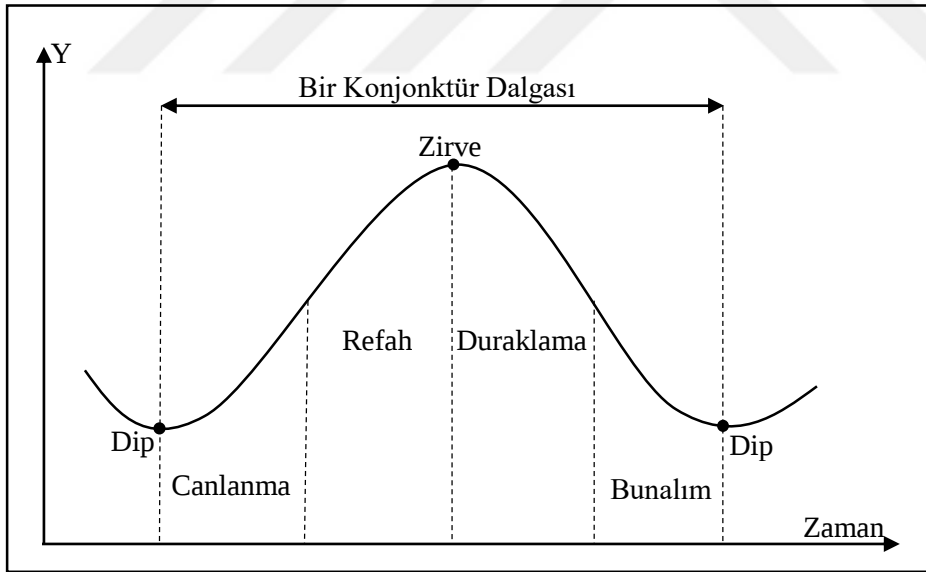
Unay (2001:10-12), bir konjonktür dalgalanmasının Burns ve Mitchell (1946)'nın yaklaşımına uygun olarak iki dip noktası arasındaki dört evreden oluştuğunu ifade ettiği çalışmasında bu evreleri şu şekilde tanımlamıştır:

- i. Canlanma evresi: Belirli bir dip noktasını takiben üretim faaliyetinin stratejik unsurlarında bir gelişme ya da başarılı bir iktisat politikası sonucu üretim düzeyi ve dolayısıyla istihdam düzeyinin yükselmeye başlaması ve bu sayede ortaya çıkan ekonomik güven ortamında yatırımların hızlanması evresidir.
- ii. Refah evresi: Canlanma evresini takiben yükselen üretim ve istihdam seviyesinin ekonomiyi potansiyel üretimine yaklaştırdığı evredir. Üretimin potansiyel sınırlarına yaklaşması ile fiyatların ve dolayısıyla kârlılığın yükselmesi yeni yatırımları teşvik edeceğinden

kredi talepleri ve dolayısıyla faizler de yükselecektir. Emek dâhil üretim faktörlerine olan talebin arttığı bu dönemde ücretler ve hammadde fiyatları da artacağından ekonomide refah seviyesi yükselir.

- iii. Duraklama evresi: Faiz oranlarının yükselmesiyle maliyetleri artan yatırımların azaldığı bu aşamada; fiyat artışlarının tetiklediği tüketimdeki düşüş, üretimin azalmasına ve ekonominin eksik kapasite ile faaliyet göstermesine yol açar. Kârların ve yatırımların düştüğü ekonomik güvensizlik ortamında ekonomik faaliyete katılma istekliliği ve dolayısıyla girişimcilik de azalacaktır.
- iv. Bunalım evresi: Ekonomide kârlılığın azalmasının yerini zararlara bırakmaya başladığı bu evrede iflaslar ve şirket kapanmaları ile işsizlik yükselirken gelir düzeyi düşer. Bunalım evresinde ekonomik çöküşü sosyal yıkım takip edeceğinden bu toplumsal huzursuzlukların da artacağı beklenmektedir.

Şekil 1.1: Konjonktür Dalgalanması ve Evreleri

Kaynak: Unay, Cevat (2001); *Ekonomik Konjonktür*, 6. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, s. 12.

Şekil 1.1, ekonomik faaliyete gösterge herhangi bir Y değişkeninin zaman içerisindeki konjonktürel hareketini göstermektedir. Şekilden de görüleceği üzere iki dip noktası arası dört ara evreden oluşan konjonktür dalgalanmasının ilk iki dönemi ekonomik faaliyetin yükselerek ve zirveye ulaşmasıyla, son iki evresi ise faaliyetin daralarak dip yapmasıyla sonuçlanmaktadır. Zirveden dip noktasına

ulaşılan süreç bazı çalışmalarda “ekonomik kriz” olarak da adlandırılmaktadır (Grinin vd., 2016:63).

Konjonktür dalgalanmaları konusunda farklı iktisadi akımlara bağlı olarak birçok farklı görüş bulunuyor olsa da bu dalgalanmaların özellikleri hakkında birtakım genel çıkarımlar bulunmaktadır. Bu genel kabul gören çıkarımlardan en önemlisi dalgalanmaların periyodik olmamasıdır. Zaman içerisinde birbiri ardına meydana gelen dalgaların şiddetlerinin ve sürelerinin aynı olmaması şeklinde ifade edilen periyodik olmama özelliği, konjonktür dalgalanmalarının önceden tahmin edilebilir bir yapıda olmadıkları sonucunu da beraberinde getirmektedir (Knoop, 2015:18-19).

Bir diğer önemli gözlem ise konjonktürün etkisinde bulunan ekonomik büyüklüklerin dalgalanmaları arasındaki zamanlama farkı konusundadır. Farklı iktisadi büyüklüklerde konjonktürün etkisi ile ortaya çıkan dalgalanmaların farklı zaman dilimlerinde ortaya çıkabilecek olması; ekonomik büyüklüklerin nc göstergeler, eşanlı göstergeler ve gecikmeli göstergeler şeklinde endekslenmesine olanak sağlamaktadır (Zarnowitz, 1996:316). Makroekonomik göstergeler konjonktür dönemlerinde izledikleri yöne bağlı olarak ise konjonktür yönlü, konjonktür karşıtı ve konjonktürle ilişkisiz göstergeler şeklinde sınıflandırılmaktadır (zer ve Taban, 2006:10).

Knoop (2015:25)’in oluşturduğu aşağıdaki Tablo 1.1, birtakım önemli makroekonomik büyüklüklerin ekonomik konjonktür karşısındaki yönlerine ve zamanlamalarına göre sınıflandırılmasını göstermektedir.

Tablo 1.1: Bazı Makroekonomik Göstergelerin Konjonktürel Özellikleri

Değişken	Yön	Zamanlama
Harcamalar		
Tüketim	Konjonktür Yönlü	Eşanlı
Yatırım	Konjonktür Yönlü	Öncü
Kamu Harcamaları	Gelişmiş ülkelerde konjonktür yönlü, gelişmekte olanlarda ilişkisiz	-
Dış Ticaret Dengesi	Konjonktür Karşıtı	Gecikmeli
İşgücü Piyasası		
İşsizlik	Konjonktür Karşıtı	Gecikmeli
İşsiz Kalma Süresi	Konjonktür Karşıtı	Gecikmeli
Reel Ücretler	Tutarsız	Tutarsız
Para Arzı ve Enflasyon		
Para Arzı	Konjonktür Yönlü	Öncü
Deflatör bazlı enflasyon	Konjonktür Yönlü	Gecikmeli
TÜFE Bazlı Enflasyon	Konjonktür Yönlü	Eşanlı
Finansal Değişkenler		
Kısa Dönem Faizler	Konjonktür Yönlü	Gecikmeli
Uzun Dönem Faizler	Konjonktür Yönlü	Gecikmeli
Hisse Senedi Fiyatları	Konjonktür Yönlü	Öncü
Şirket Karları	Konjonktür Yönlü	Öncü
Kapasite ve Üretkenlik		
Kapasite Kullanımı	Konjonktür Yönlü	Genişleme evresinde öncü, daralmada gecikmeli
Üretim endeksleri	Konjonktür Yönlü	Öncü
Beklentiler		
Tüketici Güven Endeksi	Konjonktür Yönlü	Öncü

Kaynak: Todd, A. Knoop (2015); *Business Cycle Economics: Understanding Recessions and Depressions from Boom and Bust*, Preager, California, s. 25.

Tablo 1.1’de özetlenen bulgular göre işgücü piyasası verileri olan işsizlik oranı ve işsiz kalma süreleri konjonktür dalgalanmasının yükselme evrelerinde düşüş, düşüş evrelerinde ise yükselme şeklinde konjonktür karşıtı bir seyir izlemektedir. Tablo bulgularına göre para arzı, hisse senedi fiyatları, kârlılık oranları, üretim endeksleri ve güven endeksleri ise konjonktür dalgalanmalarının öncü göstergeleri olarak öne çıkmaktadır. Zarnowitz (1996:316); öncü göstergelerin önemine dikkat çektiği çalışmasında, bu göstergelerin doğru belirlenmesiyle konjonktür dalgalanmalarının maliyetlerinin azaltılması noktasında doğru sinyallere sahip olunacağına vurgu yapmaktadır. İktisadi

dalgalanmaların ve bunları belirleyen unsurların anlaşılmasının refah artırıcı etkilerine vurgu yapılan bir diğer çalışmada ise Snowdon ve Vane (2012:3), konjonktür dalgalanmaları ile ilgili çalışmaların refah artırıcı ekonomi politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesi açısından önemine işaret etmektedirler.

Ekonomik konjonktür ekonominin içerisinde bulunduğu genel durumu, konjonktür dalgalanması ise bir bütün olarak ekonomik aktivitedeki yukarıda tanımlanan dört evrede meydana gelen canlanma ve daralma süreçlerini ifade etmekteyken; ekonomide meydana gelen konjonktürel hareketlerin politik süreç ve eylemler nedeniyle ortaya çıkabileceği fikri politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede ortaya konulan görüşlerin başlangıcı olarak kabul edilen çalışmasında Kalecki (1943), kapitalist çıkarlara hizmet eden taraflı bir yapı olarak değerlendirdiği devletin, kapitalist çıkarlar karşısında pazarlık gücüne sahip işçi sınıfına karşı politika uygulayarak bilinçli biçimde durgunluk yarattığını ifade etmiştir. Kalecki'nin tam istihdam koşullarında pazarlık gücüne sahip işçi sınıfı karşısında çoğunluğun çıkarları yerine kapitalistlerin çıkarlarına hizmet eden politikacıların neden olduğu politik sebepli ekonomik dalgalanma önerisini takiben Akerman (1947:107-108) gelişmiş demokratik ülkelerde seçimler sonucu ortaya çıkan hükümet değişiklikleriyle ekonomik dalgalanmalar arasında önemli bir korelasyon olduğunu ifade etmiştir. Yazar Fransa, İngiltere, Almanya, İsveç örneklerinde hemen hemen tüm ekonomik krizlerin siyasi krizlere dönüştüğünü ve iktidardaki partinin değişmesine yol açtığını ifade ettiği çalışmasında ekonomik koşulların seçmen tercihleri üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir.

Gerek Kalecki, gerekse Akerman'ın önemli çalışmaları politika ve ekonomi arasındaki etkileşimi ele almış; politik değişimlerin ekonomik, ekonomik dalgalanmaların ise politik sebepleri bulunduğu noktasında kıymetli çıkarımlara ulaşmış olsalar da politikacıyı ekonomik değişkenlerle oluşturulmuş herhangi bir amaç fonksiyonu ile içselleştirme noktasında yetersiz kaldıklarından, politik sebepli ekonomik dalgalanmaların ortaya konulmasında gerekli teorik açılımı sağlayamamışlardır (Snowdon ve Vane, 2012:459-465).

Seçmenlerin oy verme davranışlarında ekonomik gelişmelerin etkili olduğu, politikacıların ise iktidarın sağladığı gücü ellerinde bulundurmaya önem verdikleri şeklindeki gerçek hayata ilişkin gözlemlerden doğan politik konjonktür dalgalanmalarının ilk formel modeli ise 1975 yılında William D. Nordhaus tarafından ortaya konulmuştur (Telatar, 2004:385).

Nordhaus'u takiben gerek modelin siyasi ve ekonomik aktörlerine dair farklı yaklaşımlarla gerekse iktisat alanındaki güncel gelişmelerle genişletilen ve geliştirilen politik konjonktür dalgalanmaları geçmişten günümüze araştırmacıların ilgi odağı olan bir konu olma özelliğini korumaktadır.

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisi görev başındaki iktidarın ideolojik tutumu çerçevesinde fırsatçı ve partizan; seçmenlerin karar verme süreçlerindeki beklentilerinin belirlenmesi çerçevesinde ise uyarlamacı beklentilerin geçerli olduğu (geleneksel) ve rasyonel beklentilerin geçerli olduğu (modern) modeller olarak ikiye ayrılmaktadır. Tablo 1.2 bu ayrımlara göre sınıflandırılmış politik konjonktür dalgalanmaları modellerini göstermektedir.

Tablo 1.2: Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

	Fırsatçı Modeller	Partizan Modeller
Uyarlamacı beklentilerin geçerli olduğu modeller (geleneksel modeller)	Nordhaus (1975) Lindbeck (1976) MacRae (1977)	Hibbs (1977)
Rasyonel beklentilerin geçerli olduğu modeller (modern modeller)	Cukierman ve Meltzer (1986) Rogoff ve Sibert (1988) Rogoff (1990) Persson ve Tabellini (1990)	Alesina (1987)

Kaynak: Alesina, Alberto, Nouriel Roubini ve Gerald D. Cohen (1997). *Political Cycles and the Macroeconomy*, MIT Press, ABD, s. 2.

Drazen (2001a, 2001b), fırsatçı – partizan ya da geleneksel – modern ayrımından farklı olarak politik konjonktür dalgalanmaları modellerini, dalgalanmanın ortaya çıkmasında itici güç olarak kullanılan politika aracı çerçevesinde parasal modeller ve mali modeller olarak sınıflandırmıştır. Bu

yaklaşımına göre parasal modellerde siyasi iktidarlar dalgalanmayı ortaya çıkarmakta itici güç olarak para arzı ve faiz oranı gibi para politikası araçlarını kullanmaktayken mali modellerde ise seçim öncesi manipülasyon kamu harcamaları, vergiler, transferler, sosyal güvenlik ödemeleri gibi maliye politikası araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Politik konjonktür dalgalanmasının ortaya çıkmasında para politikası araçlarının kullanımını gerekçe gösteren parasal modeller, özellikle 1990’lardan sonra siyasi otoriteden bağımsız merkez bankaları tercihinin yaygınlaşmasıyla eleştiri konusu olmaya başlamıştır. Bu eleştirilerden hareketle parasal ve mali sebepli dalgalanmalar ayırımına katkı ve alternatif olarak Drazen (2001a, 2001b) ortaya koyduğu “aktif mali pasif parasal” (AFPM) modelinde, konjonktür dalgalanmalarının itici gücünün görev başındaki hükümetlerin inisiyatifinde olan maliye politikası araçları olduğunu, para politikasının ise istikrar hedefine sahip bağımsız parasal otoritenin mali genişlemeye uyum göstermesiyle pasif olarak devreye girdiğini savunmuştur (Drazen, 2001b:2).

Çalışmanın ileriki bölümünde Alesina vd. (1997)’nin Tablo 1.2’de gösterilen sınıflandırmasına bağlı kalınarak politik konjonktür dalgalanması teorisinin farklı yaklaşımlarına yer verilecektir. Fırsatçı ve partizan modeller temel ayrımı çerçevesinde; önce geleneksel ve modern fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları modelleri, sonrasında ise geleneksel ve modern partizan politik konjonktür dalgalanmaları modelleri tanıtılacaktır. Tabloda yer almayan Drazen’in AFPM modeli ise modern fırsatçı modeller başlığı altında tartışılacaktır.

1.1. Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

Politik konjonktür dalgalanmalarının fırsatçı modellerinde politikacılar, belirli bir sağ ya da sol siyasi görüşe uygun politik tercihlerde bulunmak yerine gerçekleştirilecek olan seçimlerde seçilme olasılıklarını en yüksek yapan politika tercihlerinde bulunmaktadır (Eryılmaz, 2009:540).

Politik çerçevesini Downs (1957)’den alan bu yaklaşıma göre; herhangi bir ideoloji ile tutarlı politikaların hayata geçirilmesi yerine yalnızca yeniden seçilme amacına hizmet edecek politikaların tercihi şeklinde ortaya konulan politik

fırsatçılık, politikacıların belirli ekonomik kısıtlar altında oy maksimizasyonu hedefleyen aktörler olarak dâhil edildiği politik – ekonomik modellerin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır (Olters, 2004:97-98).

1.1.1. Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanması Modelleri

Politik konjonktür dalgalanmalarının fırsatçı modelleri olarak tanımlanan modellerin geleneksel olanlarında ekonomik çerçeve, seçmen tercihlerinin geriye dönük belirlendiğinin kabul edildiği uyarlamacı beklentilerin geçerliliği altında politikacının kısa dönem çıkarlarına uygun olarak işletebileceği bir Phillips eğrisi üzerinde tanımlanmaktadır. Geleneksel modellerde seçmenler, yakın geçmişteki gelişmeleri değerlendirmede daha uzak geçmişteki gelişmelere nazaran daha başarılı oldukları varsayımı nedeniyle “*miyop*” olarak tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede oluşturulan Nordhaus modeli, politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin ilk formel modeli olarak öne çıkmaktadır.

1.1.1.1. Nordhaus Modeli

Demokratik sistemlerde makroekonomik çıktı değişkenlerinde meydana gelen dalgalanmaların politik nedenleri konusunda ilk teorik modelleme olarak kabul edilen Nordhaus modeline göre iktidar partileri kendi iktidarlari dönemi boyunca bir sonraki seçimde oylarını maksimize edecek makroekonomik politikaları hayata geçirmektedirler (Snowdon ve Vane, 2012:466). Seçmenler ise politikacıların kendi faydalarını maksimize etmeye yönelik bu tutumlarının ne kadar iyi ya da kötü olduklarından habersiz biçimde gerçekleştirdikleri politik karar verme süreçlerinde geçmiş tecrübelerini baz almaktadırlar (Nordhaus, 1975:172).

Modele göre siyasi iktidarlar fırsatçı yapıları gereği, beklentilerle genişletilmiş ve kısa dönemde kendi çıkarları doğrultusunda işletebilecekleri bir Phillips eğrisi üzerinde sahip oldukları politika alanının avantajlarından faydalanmaktadırlar (Telatar, 2004:392).

Modelin Varsayımları:

Nordhaus, kısa dönem politik nedenli ekonomik dalgalanmaları açıkladığı modelinin temelini aşağıdaki varsayımlara bağlı olarak oluşturmaktadır (Alesina ve Roubini, 1992:4-5; Alesina vd., 1992:2; Alesina vd., 1997:17-20; Snowdon ve Vane, 2012:467):

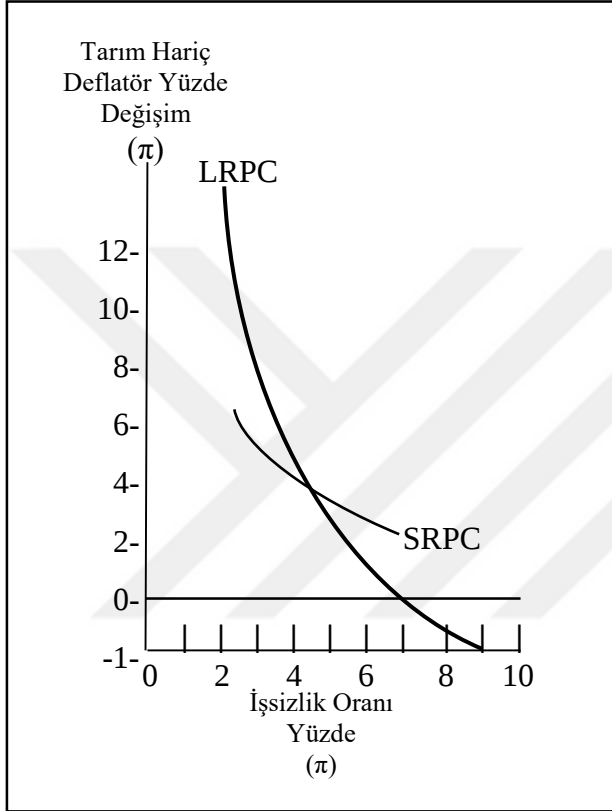
- i. Makroekonomik sistem beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi ile tanımlanmaktadır. Seçmenler makroekonomik çerçeve konusunda bilgisizdirler.
- ii. Beklentiler uyarlamacıdır.
- iii. Politik çıkarlarını maksimize etmek için çalışan politikacılar tercihlerinde özdeş ve fırsatçıdır. Amaçları iktidarda olmaktır.
- iv. Oy verme tercihleri işsizlik ve enflasyonun bir fonksiyonu olan seçmenler, düşük işsizlik ve düşük enflasyon oranını diğer alternatiflere tercih etmektedirler. Oy tercihlerinin belirlenmesinde geriye dönük bir bakış açısıyla karar veren seçmenler en yakın geçmişteki ekonomi politikasından daha fazla etkilenmekte olmaları nedeniyle zayıf bir hafızaya sahiptirler. Diğer bir ifadeyle seçmenler miyoptur.
- v. Politika araçları üzerinde tam yetkiye sahip olan politikacılar toplam talebi bu araçlarla manipüle ederek işsizlik düzeyini belirleyebilirler.
- vi. Her seçimde iktidar partisi ve muhalefet partisi olmak üzere yalnızca iki parti yarışmaktadır.
- vii. Seçim zamanlaması dışsal olarak sabittir.

Modelin Makroekonomik Çerçevesi:

Nordhaus'un politik konjonktür dalgalanmaları modelinde ekonomi, beklentilerle genişletilmiş, uzun ve kısa dönemde işsizlik ve enflasyon arasındaki mübadeleyi gösteren Phillips eğrisi ile ifade edilmektedir. Yazara göre kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasındaki mübadelenin boyutu uzun döneme göre daha yüksektir. Bu durumu iki nedenle açıklayan Nordhaus'a göre; işsizlik ücretleri, ücretler de fiyatları etkilemekteyken enflasyon ve işsizlik arasındaki bu etkileşimde gecikmeler bulunmaktadır. Bu nedenle kısa dönemde işsizliği

düşürmek için katlanılacak olan enflasyon maliyeti daha düşük olacaktır. Diğer taraftan enflasyon, ekonomik aktörleri gelecekte yüksek enflasyon beklentisine sokmaktadır. Bu yüksek enflasyon beklentisi işçilerin ücret taleplerinde belirli bir oranda artışa neden olacaktır. Bu durum uzun dönem ilişkinin kısa döneme göre daha dik olmasına yol açmaktadır (Nordhaus, 1975:170).

Şekil 1.2: ABD Ekonomisi İçin Tahmin Edilmiş Phillips Eğrisi

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); "The Political Business Cycle," *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 171.

Kısa dönem ve uzun dönem Phillips eğrileri arasındaki fark yazar tarafından Şekil 1.2'deki gibi kısa dönemde uzun döneme göre daha yatay Phillips eğrisi ile gösterilmiştir. Modelde işsizlik politika yapıcının istediği oranda ayarlayabileceği bir kontrol (politika) değişkeni olarak kabul edilmektedir.

Nordhaus makroekonomik çerçeveyi belirlerken fiyat enflasyonunu, ücret enflasyonu ve üretkenlik artış oranı arasındaki fark olarak tanımlamaktadır. Buna göre, $\pi = \pi_w + a$ eşitliğinde π , fiyat enflasyonunu, π_w , ücret enflasyonunu, a ise üretkenlik artış oranıdır. Ücret enflasyonu ise işsizlik oranı ve beklenen enflasyon oranına bağlıdır. Buna göre $\pi_w = f_0(u) + \lambda v$ eşitliğinde ise u , işsizlik oranını, v

ise beklenen enflasyon oranını ifade etmekteyken $f(u) = f_0(u) - a$ kabul edildiğinde;

$$\pi = f(u_t) + \lambda v_t \quad (1.1)$$

eşitliğine ulaşılmaktadır. Modele göre beklenen enflasyonun zaman içerisindeki değişimi ise gerçekleşen ve beklenen enflasyon farkının bir oranı olarak aşağıdaki eşitlikle ifade edilmektedir. (Nordhaus, 1975:170):

$$\frac{dv}{dt} = \gamma(\pi_t - v_t) \quad (1.2)$$

Nordhaus modelinde makroekonomik çerçeve ise bu iki eşitlikle tanımlanmaktadır.

Seçmen Tercihlerinin Belirlenmesi

Nordhaus, seçmen davranışları konusundaki kısıtlarını modelin dört numaralı varsayımına uygun olarak Downs (1957) ve Kramer (1971)'e referansla açıklamaktadır. Yazar göre bireyler tercihlerinin belirlenmesinde rasyonel iken makroekonomik mübadele (işsizlik-enflasyon) konusunda ise bilgisizdirler. Buna göre politikacıların amaçlarına uygun davranışlarının ne kadar iyi ya da kötü olduklarından habersiz olan seçmenler politik karar verme süreçlerinde ancak geçmiş tecrübelerini baz alabilmektedirler. Modele göre seçmenlere her biri bir partinin ya da adayın pozisyonunu ortaya koyan alternatifleri içeren bir menü sunulmaktadır. Herhangi bir partinin pozisyonu vatandaş tarafından uygulanabilir ve samimi görüldüğünde sunulan alternatifler arasından bu parti tercih edilecektir. Modelde bireylerin başta enflasyon oranı ve işsizlik olmak üzere çok sayıda ekonomik değişkeni dikkate alarak oy tercihlerini belirlediği varsayılmaktadır. Ekonomi çok sayıda bireyden oluşmakta, bireyler $z(z_1, z_2 \dots z_m)$ ile tanımlanan ekonomik değişkenler kümesine göre oy tercihlerini sıralamaktadırlar (Nordhaus, 1975:172).

$$z_1 = -\pi : -\text{enflasyon oranı}$$

$$z_2 = -u : -\text{işsizlik oranı}$$

$$z_3, \dots, z_m : \text{diğer ekonomik değişkenler}$$

Bu koşullar altında oy verme tercihiyle fayda maksimizasyonu amaçlayan temsili bir i bireyinin maksimize edeceği fayda fonksiyonu $U^i = U^i(z)$ ile ifade edilmekte, U^i fayda fonksiyonu z 'nin artan bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. Modele göre bireyler oy tercihlerini belirlerken t döneminde seçime giden görev başındaki siyasi iktidarın ekonomik performansını (z_t), öznel olarak belirledikleri standart bir performans olan ($\hat{z}$) ile karşılaştırırlar. Görev başındaki iktidar partisinin performansı, bireylerin öznel olarak belirledikleri standart performansın üzerindeyse bireyler o partiye oy verecek, performans beklentiyi karşılayamamışsa bireyler tercihlerini diğer partiden yana kullanacaklardır (Nordhaus, 1975:173).

Modelde uyarlamacı beklentiler varsayımı altında partilerin beklenen performansı ise aşağıdaki eşitlikle tanımlanmaktadır.

$$\hat{z}_t = \delta z_{t-1} + (I - \delta)\hat{z}_{t-1} \quad (1.3)$$

Eşitlikte δ , ($m \times m$) negatif olmayan bir matrisin uyum katsayısı ve I ise ($m \times m$) birim matrisi ifade etmektedir. Bu koşullar altında beklenti ekonomik performansı gerçekleşen ekonomik performansla karşılaştırıp oy verme davranışını belirleyecek olan seçmenin oy verme fonksiyonu ise şu şekilde ifade edilmektedir:

$$V_t^i = \emptyset^i(z_t, \hat{z}_t) = \begin{cases} 1 & \text{if } U^i(z_t)/U^i(\hat{z}_t) > 1 \\ 0 & \text{if } U^i(z_t)/U^i(\hat{z}_t) = 1 \\ -1 & \text{if } U^i(z_t)/U^i(\hat{z}_t) < 1 \end{cases} \quad (1.4)$$

Fonksiyonda iktidar partisine verilen oy 1, muhalefete verilen oy ise -1 ile ifade edilirken toplam oy fonksiyonu ise şu şekilde gösterilmektedir:

$$V_t = V(z_t, \hat{z}_t) = \sum_{i=1}^n V_t^i = \sum_{i=1}^n \emptyset^i(z_t, \hat{z}_t). \quad (1.5)$$

Toplam oy verme fonksiyonu olan V , görev başındaki parti seçimi kazandığında pozitif, muhalefet partisi kazandığında ise negatif değer alacaktır.

Modelde iktidar partilerinin başlıca ilgi alanları ve amaçları seçimi kazanmaktır. Modele göre siyasi partiler seçmenlerin tercihlerini (toplam oy verme fonksiyonunu, V) tam olarak bilmektedirler. Bu nedenle hükümet, görev dönemi boyunca, bir sonraki seçimde oylarını maksimum yapacak ekonomi politikalarını seçecektir. Diğer bir ifadeyle $\hat{z}_t$ veri iken hükümet, z_t kısıtı altında V 'yi maksimize etmek ister. Modelde matematiksel kolaylık açısından $\delta =$

0 olarak kabul edildiğinde, V ile ifade edilen toplam oy verme fonksiyonunu yalnızca cari politikalara bağlı olarak aşağıdaki (1.6) numaralı eşitlikle ifade edilebilecektir (Nordhaus, 1975:174).

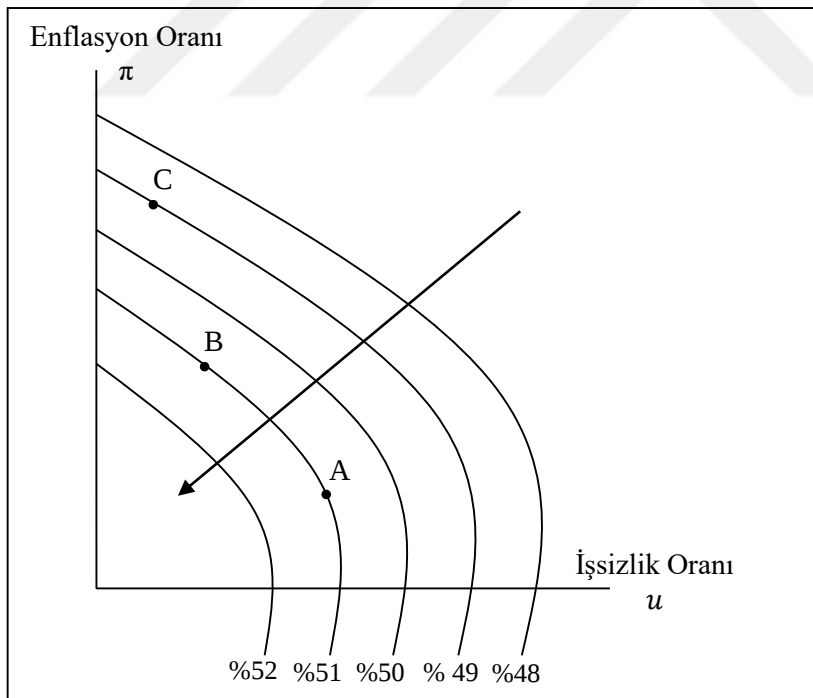
$$\max_{(z_t)} V(z_t, \hat{z}_t) \text{ ve } V_t = g(z_t) = V(z_t, \hat{z}_t) | \hat{z}_t = \hat{z} \quad (1.6)$$

Optimum Enflasyon ve İşsizlik Oranlarının Belirlenmesi

Nordhaus’a göre politikacıların tercihleri bir kenara bırakıldığında ekonomik değişkenlere (z_t) bağlı olan oy verme fonksiyonu bireysel tercihleri ortaya koyan bir gösterim olması nedeniyle sosyal refah fonksiyonu yerine de kullanılabilir. Makroekonomik çerçeve ise enflasyon – işsizlik tercihiyle sınırlandırıldığında ise oy tercihi bu değişkenlerin bir fonksiyonu olarak şu şekilde ifade edilebilecektir:

$$V_t = g(u_t, \pi_t) \quad (1.7)$$

Şekil 1.3: Eş Oy Eğrileri

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); “The Political Business Cycle,” *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 176.

Yazarın varsayım gereği kuasi-konkav olarak tanımladığı oy verme fonksiyonunun sınırlarını gösteren Şekil 1.3’e göre merkeze yakın olan noktalar seçmenlerce daha uzak olanlara tercih edileceğinden daha yüksek oy oranlarıyla

ifade edilmektedir. Aynı eş oy eğrisi üzerinde bulunan A ve B noktaları arasında kayıtsız olduğu kabul edilen seçmenler bu noktaları merkeze daha uzak bir eş oy eğrisi üzerindeki herhangi bir C noktasına tercih edeceklerdir (Nordhaus, 1975:175).

Nordhaus, oy verme fonksiyonuna bağlı sosyal refah fonksiyonunu ise şöyle tanımlamaktadır:

$$W = \int_0^{\infty} g(u_t, \pi_t) e^{\rho t} dt \quad (1.8)$$

fonksiyonunda $g(u_t, \pi_t)$ oy verme fonksiyonu, ρ ise uygulanan makro politikanın sosyal refah etkisinin zaman içerisinde azalacağını gösteren iskonto oranıdır. Bu sosyal fayda fonksiyonunu maksimize etmek üzere kullanılacak makroekonomik kısıtlar ise Nordhaus'un (1.1) ve (1.2) numaralı eşitliklerle tanımladığı makro çerçevedir:

$$\pi = f(u_t) + \lambda v_t$$

$$\dot{v}_t = \gamma(\pi_t - v_t)$$

Bu amaç ve kısıt fonksiyonları doğrultusunda sosyal refahı maksimize edecek $u^*(t)$ seviyesini belirlemek üzere gerekli maksimizasyon işlemleri gerçekleştirildiğinde ise;

$$\frac{f'(u)}{1-\lambda} = -\frac{g_1}{g_2} \left(\frac{\rho + \gamma(1-\lambda)}{(\rho + \gamma)(1-\lambda)} \right), \quad 0 \leq \lambda < 1 \quad (1.9)$$

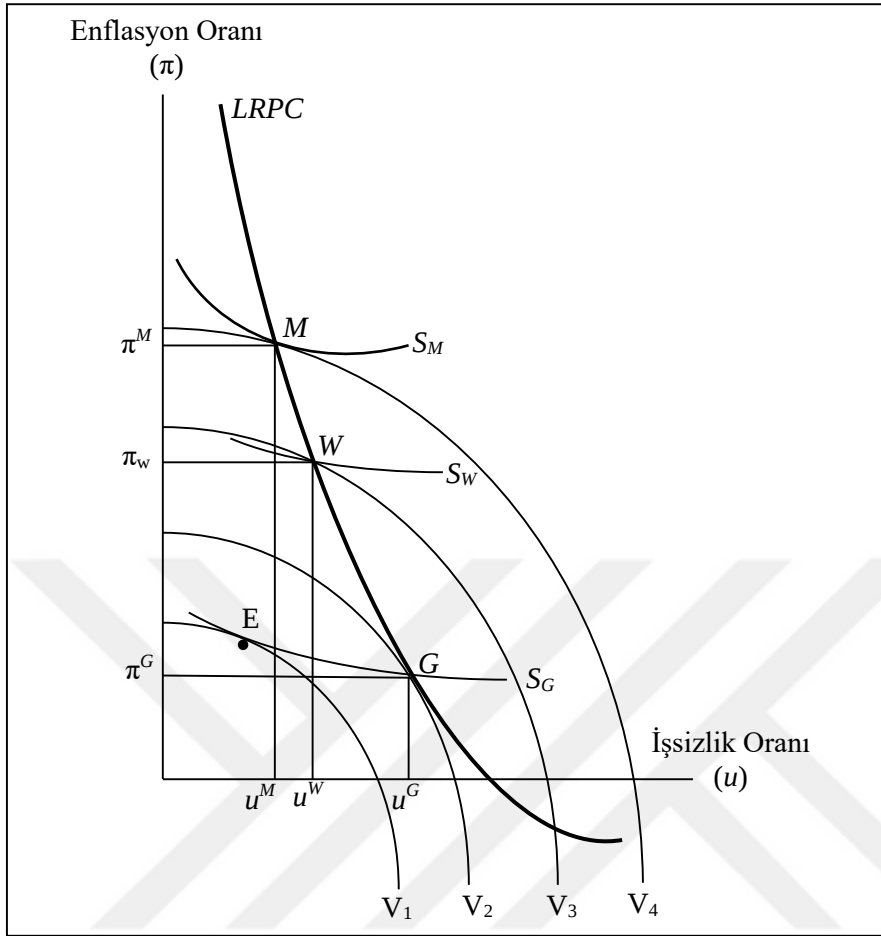
sonucuna ulaşılmaktadır. (1.9) numaralı eşitlikte $\lambda = 1$ olduğunda uzun dönem Phillips eğrisi dikey olacaktır ki Nordhaus'a göre Phillips eğrisinin dikey olarak tanımlansa dahi modelin dinamiklerinde prensip olarak bir farklılık yaratmayacak olduğundan,

$$f'(u) = -\frac{g_1}{g_2} \left(\frac{\rho}{\rho + \gamma} \right), \quad \lambda = 1 \quad (1.10)$$

sonucuna ulaşılabacaktır (Nordhaus, 1975:175-177).

Aşağıdaki Şekil 1.4, Şekil 1.3'deki eş oy eğrilerine uzun ve kısa dönem Phillips eğrilerinin eklenmesi ile oluşturulmuştur.

Şekil 1.4: Nordhaus'un Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modeli

Kaynak: Snowdon, Brian ve Howard R. Vane (2012); *Modern Makroekonomi: Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*, (Çeviri Editörü: Barış Kablamacı), Elif Yayınevi, Ankara, s. 469

Şekle göre $0 \leq \lambda < 1$ koşulu bağlamında 3 farklı optimum olasılığı bulunmaktadır:

- i. İlk olasılığa göre planlamacı aktörün kaynak dağılımını belirlerken iskonto oranını hesaba katmadığı varsayıldığında, $\rho = 0$ iken;

$$\frac{f'(u)}{1-\lambda} = -\frac{g_1}{g_2}$$

çözümü ortaya çıkmaktadır. Uzun dönem Phillips eğrisi ile toplam oy verme fonksiyonunun teğet olduğu G noktasında (u^G, π^G) ortaya çıkan bu çözüm dönemler arası değişmediği için Nordhaus tarafından altın kural politikası olarak adlandırılmıştır.

- ii. İlk durumun tersine planlamacı aktör iskonto oranını sonsuz olarak kabul ettiğinde ise $f'(u) = -\frac{g_1}{g_2} \left(1 - \frac{\lambda\gamma}{\rho+\gamma}\right)$ ve ρ sonsuza yaklaşırken;

$$f'(u) = -\frac{g_1}{g_2}$$

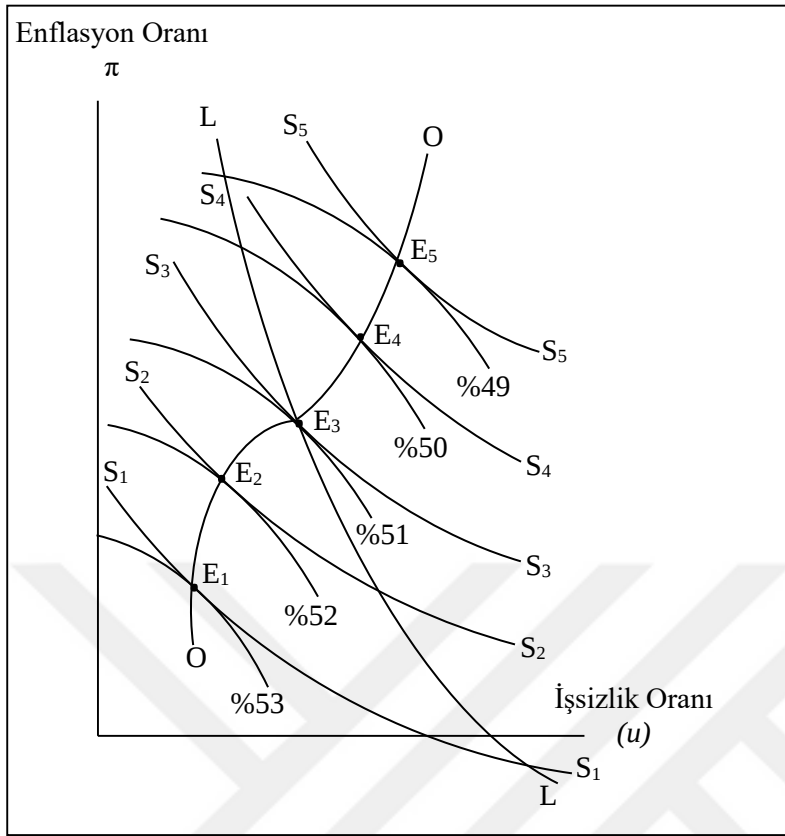
çözümüne ulaşılabacaktır. Bu tam miyop yani gelecek dönemlerin tamamen göz ardı edildiği çözüm ise M noktasında kısa dönem Phillips eğrisi ve toplam oy verme fonksiyonunun teğet olduğu durumda gerçekleşecektir. Çözüm tam miyop olarak adlandırılmaktadır çünkü bu durumda kısa dönem çözümü kalıcı olmakta, uzun dönemde denge sağlanamamaktadır.

- iii. Genel denge optimumu ise M ve G noktaları arasında, örneğin W ile gösterilen noktada gerçekleşecektir. Bu noktada (1.10) numaralı denkleme uygun olarak toplam oy verme fonksiyonunun eğimi uzun ve kısa dönem Phillips eğrilerinin eğimleri arasındadır (Nordhaus, 1975:176-177).

Modelin Uzun Dönem Çıkarımları

Nordhaus'a göre modelin başlıca uzun dönem çıkarımı, oy verme davranışının sosyal tercihi ortaya koymada uygun bir mekanizma olduğu demokratik sistemlerin uzun dönemde düşük işsizlik - yüksek enflasyon ikilisini optimuma tercih edecekleri şeklindedir (Nordhaus, 1975:178). Örneğin seçim öncesinde Şekil 1.4 üzerindeki G noktasında kısa ve uzun dönem dengesinde bulunan bir ekonomide yeniden seçilme amacına uygun olarak hareket eden iktidar partisi genişletici politikalar izleyerek kısa dönemde S_G üzerinde bu eğrinin V_1 eş oy eğrisi ile teğet olduğu E noktasına ulaştığı varsayılın. Ancak E noktasının uzun dönem Phillips eğrisinin solunda yer alması ve bu noktada gerçekleşen enflasyon oranının G noktasına göre daha yüksek olması, uzun dönemde uyarlamacı beklentiler nedeniyle S_G 'nin sağ-yukarıya kaymasına neden olacaktır. Ekonomi uzun dönemde, başlangıç G noktasındaki enflasyon – işsizlik ikilisine göre uzun dönem eğrisi üzerinde daha yüksek düzeyde enflasyon ve daha düşük işsizlik oranı ikilisinde yeniden dengeye gelecektir (Snowdon ve Vane,2012:469).

Şekil 1.5: Nordhaus Modelinde Seçim Sonucu Eğrisi

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); “The Political Business Cycle,” *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 179.

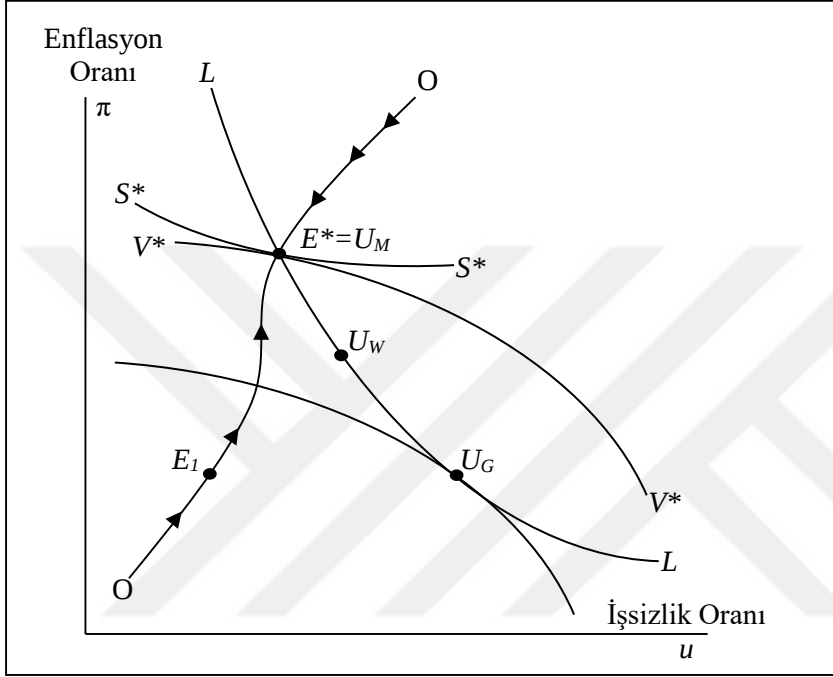
Şekil 1.5’te, yüzde ile gösterilen eğrilen toplam oy verme fonksiyonundan elde edilen eş oy eğrilerini, LL eğrisi, uzun dönem Phillips eğrisini, S_1S_1 , S_2S_2 ,... S_5S_5 eğrileri ise kısa dönem Phillips Eğrilerini göstermektedir. Başlangıçta iktidar partisi kısa dönemde S_1S_1 ile gösterilen kısa dönem Phillips eğrisi koşullarına sahip olduğu varsayıldığında parti için maksimum oyu sağlayacak denge noktası E_1 olacaktır. Bu noktada oyların %53’ünü alacak olan parti seçimi de kazanacaktır.

Başlangıç koşullarına bağlı olarak ortaya çıkacak olan optimal noktalar E_1 , E_2 ,... E_5 ile gösterilmiştir. Bu noktaları birleştiren OO eğrisi “seçim sonucu eğrisi” olarak adlandırılmaktadır.

E_1 ’de başlangıç kısa dönem dengesinin sağlandığı varsayıldığında bu nokta uzun dönem Phillips eğrisinin sol ve altında bulunduğu için uyarlamacı beklentiler nedeniyle uzun dönemde S_1S_1 eğrisi yukarı doğru hareketlenecektir. Diğer bir ifadeyle seçim dönemi yaklaştıkça kısa dönem eğrisi yukarıya doğru hareket ederek örneğin S_2S_2 ’ye ulaşacaktır. Bu yeni ekonomik koşullar kaçınılmaz

olarak daha az popüler olacak ve muhtemelen daha yüksek işsizlik ve enflasyona yol açacaktır. Aynı şekilde başlangıçta uzun dönem eğrisinin sağ ve üzerinde bir kısa dönem dengesinde bulunuluyorsa zaman içerisinde ekonomi daha düşük işsizlik ve enflasyon bileşiminin yer aldığı daha popüler bir noktaya hareketlenecektir (Nordhaus, 1975:178-179).

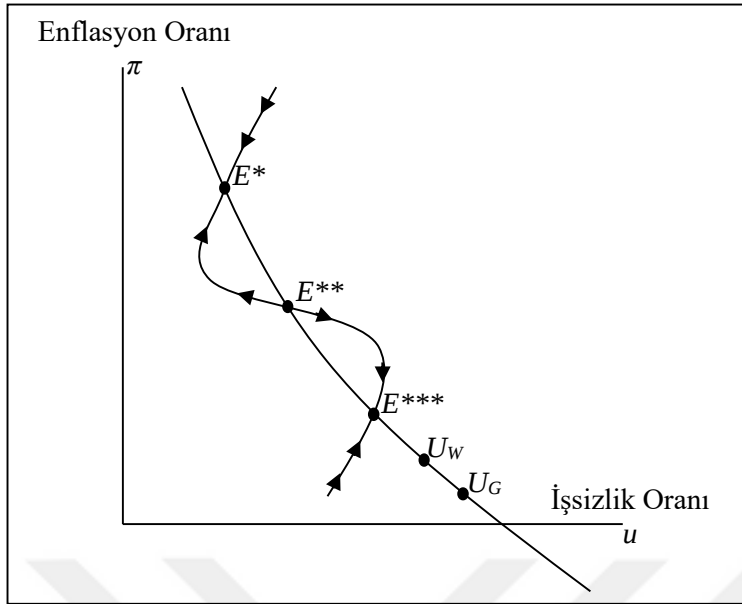
Şekil 1.6: Nordhaus Modelinin Uzun Dönem Çözümü

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); "The Political Business Cycle," *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 180.

Şekil 1.6'da, OO seçim sonuç eğrisi, LL uzun dönem Phillips eğrisi, S*S* kısa dönem Phillips Eğrisi ve V*V* eş oy eğrisini ifade etmektedir. Şekle göre başlangıç dengesi E₁ kabul edildiğinde bu noktada enflasyon oranı, uzun dönemde işsizlik oranına denk düşen enflasyon oranından düşük olacaktır için kısa dönem eğrisi yukarı doğru kayacaktır. Yani sistem, OO üzerinde E₁'den başlayarak ok yönünde yukarı doğru hareket edecektir. Sistem dengesi, kısa dönem eğrisinin V*V* eş oy eğrisine teğet olduğu ve uzun dönem eğrisi üzerinde olan E* noktasında dengeye ulaşacaktır. Bu durumda görev başındaki parti performansını kısa dönem eğrisi üzerinde hareket ederek artıramayacaktır. Sonuç olarak, demokratik sistemde ulaşılan uzun dönem sonucu, zaman tercihi iskonto oranının (ρ) sonsuz olduğu tam miyop politikadır. Bu nedenle Şekil 1.6'daki E* noktasına denk düşen U_M sonucu miyobiktir (Nordhaus, 1975:179; Snowdon ve Vane, 2012:470).

Şekil 1.7: Nordhaus Modelinde Çoklu Denge Çözümü

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); “The Political Business Cycle,” *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 181

Şekil 1.6’da seçim sonuç eğrisi uzun dönem uzun dönem Phillips eğrisini tek noktada kestiği için tek bir denge noktası sonucuna ulaşılmaktadır. Nordhaus’a göre Şekil 1.7’de gösterildiği üzere birden fazla dengenin oluşması mümkündür. Bu durumda E^* ve E^{***} dengeleri istikrarlı iken E^{**} dengesi ise istikrarsızdır. Başlangıç koşullarına bağlı olarak E^{**} ’den küçük bir kayma dengeyi E^* ya da E^{***} ’e taşıyacaktır (Nordhaus, 1975:180).

Modelin Kısa Dönem Çözümü: Politik Konjonktür Dalgalanmaları

Nordhaus, periyodik seçimlerin gerçekleştirildiği demokratik sistemlerde, kısa dönemde politik tercihlerle harekete geçirilmiş ekonomik dalgalanmaların ortaya çıkacağını ifade ettiği politik–ekonomik modelinde; seçmenlerin ekonomik değişkenlerin basit ortalamasını dikkate alarak karar veren bir yapıda olmaktan ziyade, geçmiş gelişmeler karşısında “bozulan” bir hafızaya sahip oldukları varsayımını kullanmıştır. Diğer bir ifadeyle yazara göre seçmenler açısından seçimlere yakın ekonomik gelişmelerin oy verme tercihlerindeki etkisi daha fazla olacaktır. Bu bağlamda çalışmada oy verme fonksiyonu şu şekilde ifade edilmiştir:

$$V_{\theta} = \int_0^{\theta} g(u_t, \pi_t) e^{\mu t} dt \quad (1.11)$$

Fonksiyonda $g(u_t, \pi_t)$ oy verme fonksiyonu, μ seçmen hafızasındaki bozulma oranı ve θ ise seçim dönemi uzunluğunu ifade etmektedir. Optimal politik programlama yapacak olan politikacı $\pi_t = f(u_t) + \lambda v_t$ ve $\dot{v}_t = \gamma(\pi_t - v_t)$ şeklinde ifade edilen ekonomik kısıtlar karşısında (1.11)'i maksimize edecek, bu durumda oy verme fonksiyonu basit ifadeyle;

$$g(u, \pi) = -u^2 - \beta\pi, \quad \pi \geq 0, \quad \beta > 0 \quad (1.12)$$

ve işsizlik oranı $f(u) = \alpha_0 - \alpha_1 u$ şeklinde tanımlandığından enflasyon oranı ise $\pi = \alpha_0 - \alpha_1 u + \lambda v_t$ şeklinde ifade edilebilecektir.

Bu bilgiler ışığında politikacının maksimize edeceği oy verme fonksiyonu ve ekonomik kısıtlar yeniden düzenlendiğinde aşağıdaki eşitliklere ulaşılmaktadır:

$$V_\theta = \int_0^\theta [-\beta\alpha_0 - u^2 - \beta\lambda v] e^{\mu t} dt \quad (1.13)$$

$$\dot{v}_t = \gamma[\alpha_0 - \alpha_1 u - (1 - \lambda)v] \quad (1.14)$$

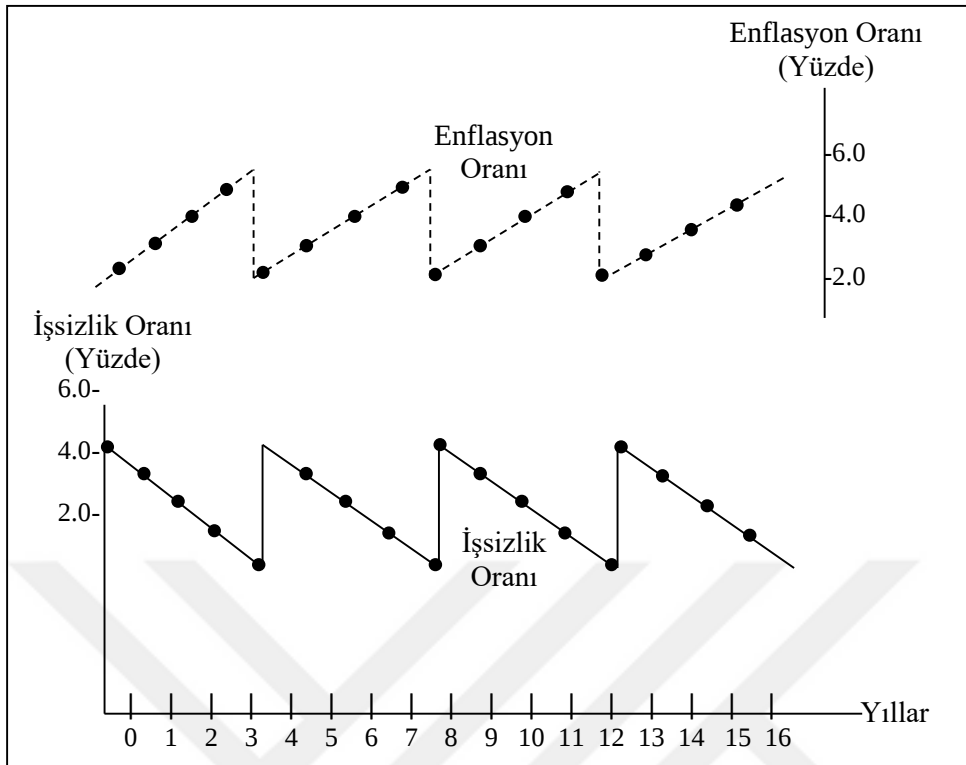
Oy verme fonksiyonu, beklenen enflasyon oranının zamana göre değişimi kısıtı altında maksimize edildiğinde optimum politika işsizlik oranı $u^*(t)$ elde edilmektedir:

$$u^*(t) = \left(\frac{\beta\alpha_1}{2} + \frac{B}{A} \right) \exp[A(t - \theta)] - \frac{B}{A} \quad (1.15)$$

ve (1.15) numaralı eşitlikte $A = \gamma(1 - \lambda)$ ve $B = -\frac{1}{2}\alpha_1\beta(\gamma - \mu)$ değerini almaktadır.

$u^*(t)$ ile ifade edilen optimum politikaya göre işsizlik oranı seçim dönemi boyunca düşmelidir. Bu düşüş, A 'nın pozitif ya da negatif olmasına bağlı olarak son dönemlerde ya da başlangıçta daha hızlı olacaktır. Bu koşullar altında tipik bir dalgalanma şu şekilde ortaya çıkacaktır: Seçimden hemen sonra seçimi kazanan parti enflasyonu düşürebilmek için daraltıcı politikalar izleyerek işsizlik oranını hızlı bir biçimde yükseltecektir. Seçimler yaklaştıkça ise işsizlik oranı düşürülecek, seçim gecesinde miyobik noktaya ulaşılarak oy maksimizasyonu gerçekleştirilecektir (Nordhaus, 1975:181-184).

Şekil 1.8: Nordhaus Modelinde Politik Konjonktür Dalgalanmaları

Kaynak: Nordhaus, William D. (1975); "The Political Business Cycle," *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 185.

Nordhaus ABD için politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını, (1.15) numaralı eşitlikteki parametreleri konuyla ilgili diğer çalışmalarla tutarlı şekilde belirlemek kaydıyla Şekil 1.8 ile göstermektedir. Şekle göre uygulanan optimal politika zaman içerisinde enflasyon ve işsizliğin aynı zaman diliminde ters istikamette testere dişi şeklinde yol almasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak Nordhaus'a göre; iktidar partisinin performansının tercihlerini geriye dönük olarak belirleyen ve geçmiş gelişmelere yenilerine nazaran daha az önem veren seçmenlerce değerlendirildiği demokratik sistemlerde, iktidar partileri gelecek nesillerin aleyhine ve kendi çıkarlarına uygun kararlar almaktadırlar. Bu çerçevede, ekonomi politikası araçlarını yeniden seçilebilme amaçlarına uygun olarak manipüle eden iktidar partileri, görev sürelerinin ilk yıllarında kemer sıkma politikaları uygularken seçimlere yaklaşılacak dönemde ise genişletici politikalar hayata geçirerek yeniden seçilebilme olasılıklarını artırmak istemektedirler. İktidar partilerinin bu davranışları ise periyodik seçimlerin gerçekleştiği demokratik sistemlerde ekonomide kısa dönemde istikrarsızlıklara yol açarak politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Nordhaus, 1975).

1.1.1.2. MacRae Modeli

Geleneksel fırsatçı politik konjonktür dalgalanmalarının MacRae (1977) modeli seçmen tercihleri ve politikacıların tutumları konusundaki varsayımları ve ulaştığı sonuçlar itibariyle Nordhaus modeli ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu modelde -Nordhaus'tan farklı olarak- görev başında bulunan ve yeniden seçilme hedefine uygun hareket eden iktidar partisinin amacı, oy maksimizasyonu olarak değil oy kaybının minimizasyonu olarak tanımlanmıştır (Yıldırım, 2009:42-43; Deringöz, 2013:21-22).

Yazar çalışmasında miyop seçmen varsayımı altında, iktidardaki partinin dinamik enflasyon – işsizlik ilişkisi ile ifade edilen kısıtlar altında oy kaybını minimize edici davranışının istikrarlı bir şekilde seçimsel politik dalgalanmalar ortaya çıkaracağını göstermektedir. MacRae 'ye göre bu dalgalanmaların nedeni, seçimler arası belirli periyotlar boyunca miyop seçmenler ve enflasyon – işsizlik arasındaki dinamik mübadeleyle karşı karşıya olan siyasi iktidarların oy kaybı minimizasyonu yönündeki davranışlarıdır. Bu davranışın sonucu ise, iki seçim arası dönemin başlangıç periyotlarında yüksek işsizlik ve enflasyon, son periyotlarda ise düşük işsizlik ve enflasyon şeklindeki istikrarlı seçimsel dalgalanmalardır (MacRae, 1977:239-240).

Model

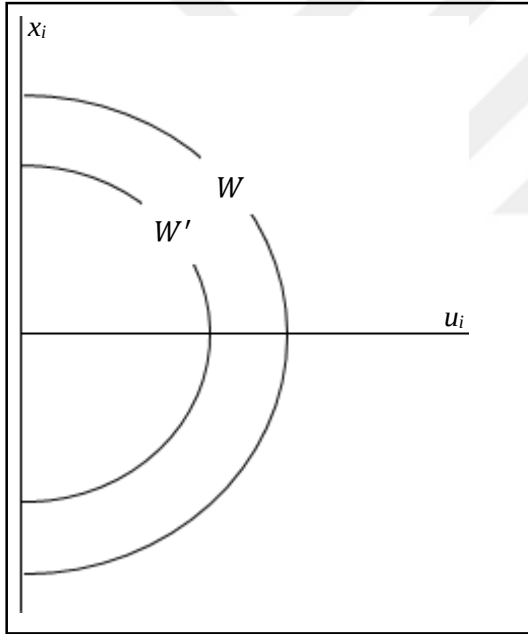
MacRae modeline göre iktidardaki partinin en önemli amacı gücü elinde tutmak ve politik belirleyiciliğini sürdürmektir. Siyasi iktidarın seçimle kazanıldığı demokratik bir sistemde ise iktidarı elde tutabilmek ancak seçmenlerin isteklerini karşılayabilmekle mümkündür. Seçmenler için ise iktidar partisine ya da rakibine oy verme tercihi birçok faktör tarafından belirlenmekle birlikte bu tercihte enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik değişkenlerin önemi son derece yüksektir. Öyle ki modele göre iktidarı döneminde diğer faktörler ayniyken yüksek enflasyon oranı ve işsizlik oranı performansı sergileyen bir hükümetle karşı karşıya kalan seçmenlerin iktidara değil muhalefete oy vermesi beklenmektedir.

Modelde enflasyon ve işsizlik nedeniyle seçmenlerin memnuniyetsizlik düzeyi ve bundan kaynaklanan oy kaybı kuadratik bir oy kayıp fonksiyonuyla gösterilmektedir.

$$W(x_i, u_i) = \frac{1}{2}qx_i^2 + \frac{1}{2}ru_i^2 \quad (1.16)$$

Eşitlikte x_i , i yılı için fiyat düzeyindeki yüzde değişimi (enflasyon) ve u_i ise i yılında ortaya çıkan ortalama işsizlik oranını göstermekte iken q ve r pozitif katsayıları seçmenlerin göreceli olarak enflasyon ve işsizliğe atadıkları ağırlığı ifade etmektedir. Modelde W_i ise iktidar partisinin i döneminde enflasyon ve işsizlik nedeniyle kaybettiği oy sayısı olarak tanımlanmıştır. MacRae modelinde (1.16) numaralı eşitlikle ifade edilen oy kaybı, aşağıdaki Şekil 1.9’da oy kayıp eğrileriyle gösterilmektedir (MacRae, 1977:240-241).

Şekil 1.9: Eş-oy Kayıp Eğrileri

Kaynak: MacRae, C. Duncan (1977); “A Political Model of the Business Cycle,” *Journal of Political Economy*, Cilt 85, Sayı 2, s. 242

Şekildeki W eş-oy kayıp eğrisi seçmenlere eşit derecede memnuniyetsizlik veren bu nedenle aynı oy kaybına yol açan fiyat değişimi ve işsizlik kombinasyonlarını göstermektedir. W' ile gösterilen eş-oy kayıp eğrisi ise seçmenlerin daha düşük enflasyon ve işsizlik kombinasyonlarından daha memnun olacağını ifade etmektedir ve bu nedenle W' üzerindeki tüm noktalarda oy kaybı W 'dekinden daha düşüktür. (1.16) numaralı eşitlikte q 'nın r 'ye göre daha büyük

olması ise fiyat düzeyindeki artış veri iken oy kaybını sabit tutabilmek için işsizliğin daha fazla azalması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Modelde iktidar partisinin görev süresi boyunca enflasyon ve işsizlik değişkenleri nedeniyle kaybettiği toplam oy sayısı ise aşağıdaki eşitlikle ifade edilmektedir (MacRae, 1977:241):

$$J = \sum_{i=1}^N W(x_i, u_i) \quad (1.17)$$

Eşitlikte N , iki seçim arasındaki yıl sayısını göstermektedir. İktidar partisinin makroekonomik politika problemi J ile gösterilen toplam oy kaybı fonksiyonunu ekonomik kısıtlar altında minimize etmektir. Modelin ekonomik kısıtını ise enflasyon ve işsizlik arasındaki dinamik mübadeleyi gösteren eşitlik oluşturmaktadır. Buna göre cari enflasyon oranı ve işsizlik oranı arasında geçmiş dönem enflasyonu da (x_{i-1}) içeren doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.

$$x_i = ax_{i-1} - bu_i + c, \quad 0 < a < 1 \text{ ve } b, c > 0 \quad (1.18)$$

Eşitliğe göre, cari enflasyon oranı, geçmiş dönem enflasyon oranı ile gösterilen enflasyon beklentilerinin ve cari işsizlik oranı ile gösterilen aşırı arzın bir fonksiyonudur. Dolayısıyla (1.18)'e göre kısa dönemde fiyat beklentileri (x_{i-1}) veri iken enflasyon ve işsizlik oranı arasında bir mübadele bulunmakta, genişlemeci ekonomi politikaları işsizliği ancak enflasyondaki artış pahasına düşürebilmektedir. Aynı şekilde fiyat istikrarını sağlayabilmek için kısıtlayıcı bir toplam talep politikası izlenmeli, diğer bir deyişle tam istihdamdan taviz verilmelidir (MacRae, 1977:242).

Modele göre enflasyon ve işsizlik arasında uzun dönemde de bir mübadele bulunmaktadır. Dolayısıyla düşük bir u_i yalnızca i döneminde yüksek x_i 'ye neden olmakla kalmayacak, takip eden yılda da x_{i+1} ve u_{i+1} arasında yüksek bir mübadele ortaya çıkaracaktır. Düşük bir u_i tercih edildiğinde x_i , x_{i+1} 'den büyük olacak, böylece bir sonraki yılın enflasyon işsizlik mübadelesi cari yıla oranla daha kötü olacaktır. Buradan hareketle modele göre, seçimden sonraki yılda daha yüksek enflasyon ve işsizlik oranlarına razı olmak şartıyla seçim dönemlerinde hem işsizliğin hem de enflasyonun daha düşük olduğu bir kısa dönem dengesi mümkündür.

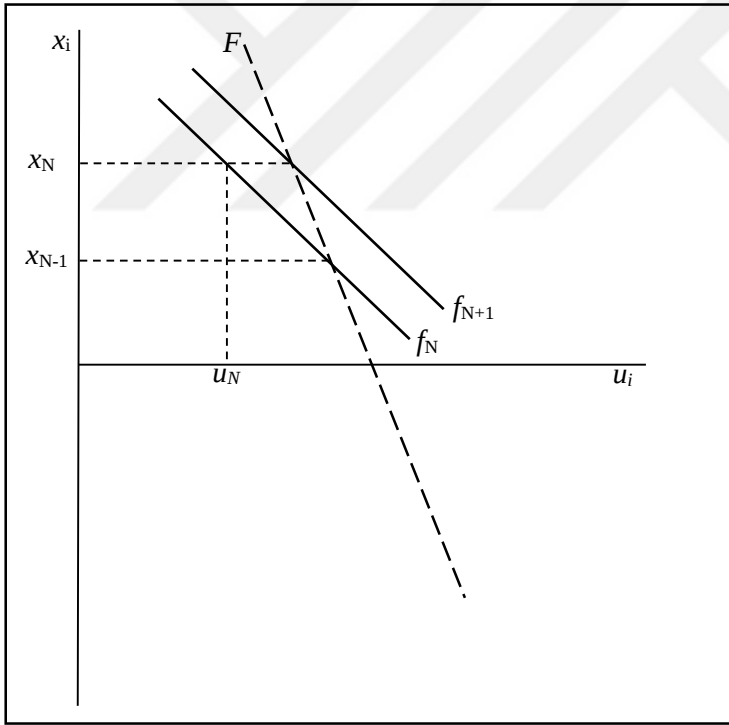
Cari enflasyonun geçmiş dönem enflasyonuna eşit olduğu ve beklentilerin karşılandığı uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasındaki mübadele ise aşağıdaki eşitlikle şu şekilde ifade edilebilecektir:

$$x = \left(-\frac{b}{1-a}\right)u + \frac{c}{1-a} \quad (1.19)$$

Eşitliğe göre daha düşük bir enflasyon oranına ulaşmak için katlanılması gereken işsizlik oranı, $[-b/(1-a)]$, uzun dönemde, fiyat beklentilerindeki geri besleme nedeniyle kısa dönemdekinden $(-b)$ daha düşüktür. $a = 1$ uç durumunda ise uzun dönemde fiyat değişimi ve enflasyon arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır (MacRae, 1977:243).

Enflasyon ve işsizlik arasındaki dinamik mübadele ilişkisi Şekil 1.10’da gösterilmektedir.

Şekil 1.10: Dinamik Enflasyon-İşsizlik İlişkisi

Kaynak: MacRae, C. Duncan (1977); “A Political Model of the Business Cycle,” *Journal of Political Economy*, Cilt 85, Sayı 2, s. 244.

Şekil 1.10’da gösterilen seçim periyodundaki kısa dönem işsizlik enflasyon ilişkisi (f_N), bir önceki dönem enflasyonu (x_{N-1}) tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle f_N , uzun dönem eğrisi olan F ’i, x_{N-1} düzeyinde kesmektedir. Seçim sonrası dönemde ise enflasyonun x_N olarak gerçekleşmesi ile beklentiler buna göre uyarlanacak ve kısa dönem mübadele eğrisi f_{N+1} ’e kayacaktır. Bu kısa

dönem işsizlik – enflasyon ilişkisinin varlığı (uzun dönemde ilişki olmasa dahi, yani F dikey eksene paralel olsa dahi) politik olarak motive edilmiş bir dalgalanmanın varlığını ortaya koymaktadır (MacRae, 1977:244).

Modelin Çözümü

Model, görev başındaki siyasi iktidarın oy kaybı fonksiyonunun belirli ekonomik kısıtlar altında minimize edilmesiyle çözülmektedir. Bu bağlamda ilk olarak oy kaybını minimize eden işsizlik oranı, bir önceki yılın enflasyon oranının bir fonksiyonu olarak gösterilecek. Sonrasında ise daha önceki yıllarda da siyasi iktidarların oy kaybı minimizasyonu yaptıkları varsayımı altında, her yılın işsizlik oranı bir önceki yılın enflasyon oranının bir fonksiyonu olarak tanımlanacaktır. Sonuç olarak her yıl için çözüm geçmiş enflasyona bağlı cari işsizlik oranı şeklinde ortaya çıkacaktır.

Bir seçim döneminin herhangi bir yılında amacı oy kaybını minimize etmek olan siyasi iktidar, özel olarak seçim yılında ise (1.18)'deki ekonomik kısıtlar altında oy kaybını minimize edecek işsizlik düzeyini (u_N) belirleyecektir. Bu durumda seçim yılında, bir önceki dönemi enflasyon oranı veri iken oy kayıp fonksiyonu şu şekilde ifade edilmiştir:

$$W_N = W(x_N, u_N) \quad (1.20)$$

(1.20)'yi (1.16)'da yerine koyduğumuzda oy kayıp fonksiyonu şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$W_N = \frac{1}{2}qx_N^2 + \frac{1}{2}ru_N^2 \quad (1.21)$$

Bu durumda x_{N+1} veri iken (1.18) kısıtı altında W_N 'i minimize eden u_N değeri ise birinci derece koşullarına göre şu şekilde ifade edilmektedir:

$$u_N = \left(\frac{abq}{b^2q+r} \right) x_{N-1} + \frac{bcq}{b^2q+r} \quad (1.22)$$

Eşitlikte seçim yılındaki işsizlik (u_N) ile bir önceki yıl enflasyon (x_{N-1}) oranı arasındaki ilişki göstermektedir.

(1.22)'yi (1.18)'de yerine koyduğumuzda ise seçim periyodunun son yılındaki enflasyon oranına ulaşılmaktadır:

$$x_N = \left(\frac{ar}{b^2q+r} \right) x_{N-1} + \frac{cr}{b^2q+r} \quad (1.23)$$

(1.22) ve (1.23)'e göre x_{N-1} 'deki bir azalma seçim yılında daha düşük seviyede bir kısa dönem işsizlik enflasyon mübadele eğrisi anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak (1.22) ve (1.23)'i (1.21)'de yerine koyduğumuzda seçim periyodunun son yılında ortaya çıkacak olan minimum oy kaybı şu şekilde elde edilmektedir:

$$W_N^* = \frac{1}{2} (k_{N-1} - q) x_{N-1}^2 + g_{N-1} x_{N-1} + \frac{\frac{1}{2} c^2 r q}{b^2 q + r} \quad (1.24)$$

ve eşitlikte k_{N-1} ve g_{N-1} , $i = N - 1$ ve $k_N = q$, $g_N = 0$ koşulları altında;

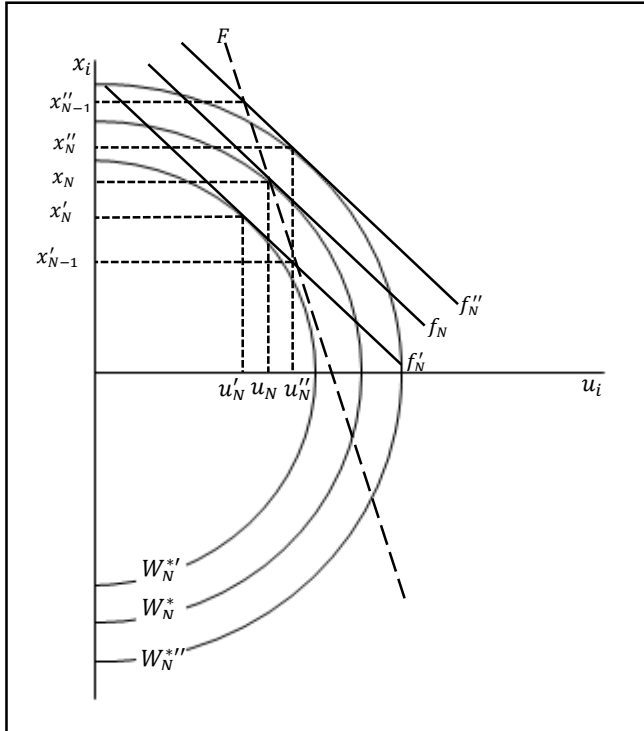
$$k_i = q + \frac{a^2 r k_{i+1}}{b^2 k_{i+1} + r} \quad (1.25)$$

$$g_i = \frac{ar g_{i+1} + ar c k_{i+1}}{b^2 k_{i+1} + r} \quad (1.26)$$

olarak ortaya çıkmaktadır (MacRae, 1977:245).

Aşağıdaki Şekil 1.11 ise iktidar partisinin seçim yılındaki oy kaybı minimizasyonu yönündeki davranışının geometrik olarak gösterimidir.

Şekil 1.11: Seçim Yılı Ekonomi Politikası

Kaynak: MacRae, C. Duncan (1977); "A Political Model of the Business Cycle," *Journal of Political Economy*, Cilt 85, Sayı 2, s. 246.

Şekil 1.11’de iktidar partisinin olası kısa dönem işsizlik – enflasyon çözümleri kısa dönem mübadele eğrileri (f_N) ile gösterilirken, seçmen tercihleri ise eş oy kayıp eğrisi ile ($W_N=W$) gösterilmektedir. Görev başındaki iktidar partisi, kısa dönem eğrisi veri iken diğer tüm noktalarda oy kaybı daha yüksek olacağından, kısa dönem mübadele eğrisi ile mümkün olan en alttaki eş oy kayıp eğrisinin (W_N^*) teğet olduğu noktada işsizlik ve enflasyon ikilisini belirler. Şekle göre örneğin seçim yılından önceki $N - 1$ yılında enflasyon oranı x'_{N-1} olduğu durumda kısa dönem mübadele eğrisi F'_N ile gösterilecektir. Bu durumda hükümetin, oy kaybını minimize eden işsizlik-enflasyon ikilisi tercihi olan F'_N ile $W_N^{*'}$ ’in teğet olduğu noktada işsizlik oranı u'_N olarak gerçekleşirken enflasyon ise x'_N seviyesine yükselecektir. Aynı şekilde, bir önceki dönemde enflasyon oranının x''_{N-1} olması durumunda ise hükümet için minimum oy kaybı sağlayacak olan eş-oy kayıp eğrisi ile kısa dönem mübadele eğrisinin kesiştiği noktada enflasyon oranı düşerken işsizlik oranında ise artış ortaya çıkacaktır. Her iki durumda da hükümetin tercih ettiği işsizlik – enflasyon kombinasyonları uzun dönem mübadele eğrisi (F) üzerinde olmadıklarından seçim sonrası yılda sürdürülemezlerdir (MacRae, 1977:246).

Bir seçimsel dönem içerisinde seçimin gerçekleşmeyeceği herhangi bir i yılında ise siyasi iktidarın minimazyon problemi şu şekilde ifade edilmiştir:

$$W_i = W(x_i, u_i) + W_{i+1}^*(x_i) \quad (1.27)$$

Eşitliğe göre i dönemindeki oy kaybı, aynı dönemdeki işsizlik ve enflasyona ve yine aynı dönemki enflasyon oranının bir fonksiyonu olan $(i + 1)$ dönemi minimum oy kaybına (W^*) bağlıdır.

(1.27) numaralı eşitlikte (1.16) ve (1.24) yerine konulduğunda i dönemindeki oy kayıp fonksiyonu şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\begin{aligned} W_i &= \frac{1}{2}k_i x_i^2 + \frac{1}{2}ru_i^2 + g_i x_i + \text{sabit terimler} \\ &= \frac{1}{2}k_i (x_i - \hat{x}_i)^2 + \frac{1}{2}ru_i^2 + \text{sabit terimler} \end{aligned} \quad (1.28)$$

Eşitlikte kısa dönem enflasyon hedefi ise;

$$\hat{x}_i = -\frac{g_i}{k_i} \quad (1.29)$$

iken i yılındaki enflasyonun ağırlığı q yerine k_i olarak ifade edilmektedir.

(1.28) numaralı oy kaybı fonksiyonu u_i 'ye bağlı olarak (1.16) kısıtı altında minimize edildiğinde ise herhangi bir i yılı için oy kaybını minimize eden u_i ve x_i kurallarına ulaşılmaktadır:

$$u_i = \left(\frac{abk_i}{b^2k_i+r} \right) x_{i-1} + \frac{bck_i+bg_i}{b^2k_i+r} \quad (1.30)$$

$$x_i = \left(\frac{ar}{b^2k_i+r} \right) x_{i-1} + \frac{cr-b^2g_i}{b^2k_i+r} \quad (1.31)$$

Sonuç olarak x_i ve u_i kurallarını W_i 'de yerine koyduğumuzda seçimin gerçekleşmeyeceği herhangi bir yılda minimum oy kaybına ulaşılmaktadır (MacRae, 1977:247)

$$W_i^* = \frac{1}{2}(k_{i-1} - q)x_i^2 + g_{i-1}x_{i-1} + \text{sabit terimler} \quad (1.32)$$

MacRae Modelinde Politik Konjonktür Dalgalanması

Modele göre iktidar partisinin seçim döneminin başından sonuna amacı bir sonraki seçimdeki oy kaybını minimize etmektir ve iktidarı süresi boyunca bu amaçla oy kaybı minimizasyonu için politika uygular. Ancak seçim tamamlandığında önceki seçim periyodunda uygulanan politikaların etkisi yeni döneme taşınacağından seçimi kazanıp iktidarı elinde tutan ya da ele geçiren parti, görev dönemi boyunca bir sonraki seçimde oy kaybını minimize edici işsizlik oranı ve dolayısıyla enflasyon hayata geçirecek politikaları uygulayacaktır.

Bir önceki seçim yılının enflasyon oranı x_0 ve veri iken yeni seçim periyodu boyunca ortaya çıkacak olan enflasyon oranı (x_i), (1.31)'in yinelemeli şekilde çözümüyle şu şekilde ifade elde edilmiştir:

$$x_i = \Phi_i x_0 + \Psi_i \quad (1.33)$$

eşitliğinde, $i = 1, \dots, N$ ve $\Phi_i = 1$ iken;

$$\Phi_i = \frac{ar}{b^2k_i+r} \Phi_{i-1} \quad (1.34)$$

ve $\Psi_0 = 0$ iken ise

$$\Psi_i = \Phi_i \sum_{j=1}^i \left(\frac{1}{\Phi_j} \right) \frac{cr-b^2g_j}{b^2k_j+r} \quad (1.35)$$

olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla p periyodunun son yılındaki enflasyon oranı şu şekilde ifade edilecektir:

$$x_{Np} = \Phi_N x_{N(p-1)} + \Psi_N \quad (1.36)$$

(1.36) numaralı eşitlikte $x_{N(p-1)}$ bir önceki seçim periyodunun son yılındaki enflasyonu ifade etmektedir. Bu durumda a birden büyük olmadığı sürece yani ekonomide istikrarsızlık olmadığı sürece $\Phi_N < 1$ olacak ve ekonomi, enflasyonun periyodun son yılında sabit bir değere ulaşacağı limitli bir döngüye erişecektir. Periyodun seçim yılında enflasyonun alacağı değer ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$x_N = \frac{\Psi_N}{1-\Phi_N} \quad (1.37)$$

Modele göre seçimin gerçekleşmeyeceği yıllardaki enflasyona ise (1.37)'nin, (1.33)'de yerine yazılmasıyla ulaşılabilir. Aynı şekilde işsizlik oranı da döngü boyunca ortaya çıkan enflasyon oranlarının (1.30) ile ifade edilen kuralda yerine yazılmasıyla elde edilmektedir. Sonuç olarak modele göre siyasi iktidarın seçim dönemi boyunca hayata geçirdiği oy kaybı minimizasyonu yönündeki davranışı, enflasyonun daima uzun dönem optimum oranından daha büyük olduğu istikrarlı bir konjonktür dalgalanmasına yol açmaktadır. Bu yönüyle MacRae modeli, enflasyon ve işsizlik arasında dinamik mübadeleyle karşı karşıya olan siyasi iktidarın belirli bir oy kayıp fonksiyonunu minimize etme amaçlı davranışının miyop seçmenler varsayımı altında dalgalanmalara yol açtığını göstermektedir (MacRae, 1977:252-253).

1.1.1.3. Lindbeck Modeli

Lindbeck, 1976 yılında yayınlanan ve açık ekonomilerde politikacıların içsellliği durumunda uygulanacak olan istikrar politikalarının etkilerini tartıştığı

alışmasında matematiksel bir gösterimde bulunmamasına rağmen politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı konusunda önemli çıkarımlarda bulunmuştur.

Yazara göre teorik olarak tüm mal ve hizmetlerin ticarete konu olduğu, yerli ve yabancı malların tam ikame olduğu ve emeğın ülkeler arasında dolaşımının önünde engellerin bulunmadığı açık ekonomi koşullarında fiyatlar ve ücretler uluslararası piyasada arz ve talep güçleri tarafından belirleneceğinden, ülke açısından ulusal istikrar politikasının etkileri son derece sınırlı olacaktır. Bu durumda hükümet açısından toplam talep politikası uygulamaları anlamsızlaşacaktır. Ancak reel duruma yaklaşma açısından (i) lkeler arası emeğın tam ikamesi varsayımı kaldırıldığında ülke içerisinde emek arz eğrisi yataylıktan çıkarak pozitif eğimli hale gelecek, reel ücret belirleme yoluyla uygulanan ekonomi politikalarının etkinliği artacaktır. (ii) Yurt içi ve yurt dışı malların tam ikame olması varsayımı ortadan kalktığında; toplam talep eğrisi dünya fiyatında yatay olma konumundan çıkarak negatif eğimli hale gelecek, maliye politikası araçları ile toplam talep yönetimi etkin hale gelecektir. (iii) Tüm malların ticarete konu olması varsayımı ortadan kaldırıldığında maliye politikası ile toplam talep yönetiminin bağımsızlığı artacaktır. (iv) Finansal varlıkların tam ikame olması varsayımı ortadan kaldırıldığında ise para politikası istikrar politikası uygulamada etkin bir araç haline gelecektir. Sonuç olarak piyasaların görece daha az açık olması, istikrar politikası uygulamada para ve maliye politika araçlarının iç piyasadaki reel etkinliğini artırmaktadır (Lindbeck, 1976:2-3).

Lindbeck'e göre ülkelerin açıklık düzeylerine bağlı olarak ekonomi politikalarının etkinliği veri iken makroekonomik dalgalanmaları açıklamada analize hükümeti ve uyguladığı politikaları dâhil etmek daha gerçekçi açıklama ve tahminlerin elde edilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle kurulacak olan makroekonomik sistem içerisinde hükümet dışsal değil içsel bir aktör olarak yer almalıdır (Lindbeck, 1976:11).

Yazarın Downs'a dayandırdığı politik davranışın alternatif bir yaklaşımı, politikacıların demokratik sistem içerisinde oy karşılığı politika satan girişimciler olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre politikacıların davranış fonksiyonlarının toplumsal faydayı maksimize edecek olan idealist tercih

fonksiyonu yerine birçok oy yaratan değişkenle tanımlanan kısıtlar karşısında maksimize edilecek olan bir oy elde etme fonksiyonu olacaktır.

Ancak Lindbeck'e göre daha politikacılar hakkındaki gerçekçi bir tanımlama, sosyal faydanın maksimize edilmesi şeklinde ortaya konulan idealistlik ve seçimlerde maksimum oya ulaşmak için faaliyet göstermeyle açıklanan popülerlik özelliklerini içermelidir. Yazar bu bağlamda politik tutumun açıklanmasında zaman içerisinde uygulanan idealist ve popüler politikaların sistematik olarak ağırlığının değiştiği, popülerlik değişkeninin seçim günü yaklaştıkça idealistlik değişkenine göre daha fazla ağırlık kazandığı, yani seçim günü yaklaştıkça Downs'un teorisine ulaşılan bir yaklaşımı önermektedir (Lindbeck, 1976:11).

Modele göre hükümet tarafından maksimize edilecek olan hedef tercihi fonksiyonunda -geleneksel politik konjonktür dalgalanmalarının diğer modellerine uygun olarak- yeni gelişmelerin, hükümetin popülerliğine daha büyük katkısının olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle politik – ekonomik tercih fonksiyonunda seçmenlerin miyop aktörler olarak yakın gelişmelere eskilerine göre daha fazla önem verdiği kabul edilmelidir. Diğer taraftan yazara göre seçmenlerin, bugünkü politika tercihlerinin gelecekteki etkileri hakkında da oldukça eksik bilgiye sahip olarak kabul edilmelidir (Lindbeck:1976:12).

Bu kabullenmeler çerçevesinde hükümet davranışının dalgalanmalar üzerinde iki karakteristik boyutunun olması beklenmektedir: (Lindbeck, 1976:13):

- i. Enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin artan marjinal faydasızlığı dikkate alındığında, bu değişkenler dışsal etkilerden dolayı kendiliğinden değişebileceğinden hükümetin makroekonomik politika hedeflerinin popülerlik hedeflerine bağlı kalmadan da değişebileceği beklenmektedir.
- ii. Hükümetin amaç fonksiyonuna popülerlik değişkeni de hesaba katıldığı sürece, seçimlere yaklaştıkça hükümetin genişleyici politikalar uygulaması beklenmektedir. Bu sonuç harcanabilir gelirin kendisinin ya da değişim oranının popülerlik fonksiyonuna dâhil

edilmesinin sonucudur. Çünkü hükümet için popülerlik (ya da oy) satın almanın en kolay ve hızlı yolu harcanabilir gelirin geçici olarak artırılmasıdır. Hükümetler bunu çoğu zaman vergi kesintileri, transferler ya da kamu harcamaları (maliye politikası araçları) yoluyla gerçekleştirebilmektedirler.

Lindbeck'in politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımında mal ve emek piyasasında aşırı talep yaratmak yoluyla toplam çıktıyı artırmak isteyen hükümetin bu davranışı karşısında enflasyon ancak belirli bir gecikmeyle artmaya başlayacaktır. Başlangıçta toplam talepteki artışın ilk etkisi, kısa dönem Phillips eğrisi üzerinde daha düşük işsizlik daha yüksek enflasyon şeklinde yukarı yönlü olacaktır. Kısa dönem eğrisinin yukarı kayması ise belirli bir zaman aralığı sonrasında gerçekleşecektir. Bu durum, genişlemeci politikaların seçimlerden hemen önce yapılacağı sonucunu da kuvvetlendirmektedir. Modele göre hükümet, seçimlerden hemen sonra enflasyonu aşağı çekip enflasyonist beklentileri düşürmek ve kısa dönem Phillips eğrisini yeniden aşağı kaydırmak için daraltıcı bir tutum sergileyecektir. Bu sayede kendisine bir sonraki seçim öncesinde hızlı bir enflasyon artışı yaşamadan genişlemeci politika izleyebileceği bir alan yaratacaktır.

Lindbeck'e göre politikacıların makroekonomik istikrarla ilgili sorumlulukları hesaba katılmadığında bu sorumlulukların dayattığı ekonomi politikalarının yerini kısa dönemde oy kazanma amacının alması politik sistemin kendine has ve önlenemez bir gerçeğidir. Bu nedenle siyasi iktidarın istikrar hedefinden sapmasına olanak sağlayacak bir politik yapının varlığı altında politik ve ekonomik güçlerin karşılıklı etkileşimi politik konjonktür dalgalanmalarını ortaya çıkaracaktır.

1.1.2. Modern Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

Geleneksel konjonktür dalgalanmaları modellerinin makroekonomik çerçevesini uyarlamacı beklentilerle genişletilmiş ve siyasi çıkarlara uygun olarak işletilebilecek bir Phillips eğrisi oluşturmaktaydı. Modellere göre seçmenler oy verme kararlarını almakta yalnızca geçmiş bilgiyi hesaba kattıklarından ve bu bilgiyi de ancak belirli bir iskonto oranıyla kullanabildiklerinden miyop olarak

tanımlanmaktaydı. Bu çerçevede geleneksel modellerde seçmenlerin rasyonel davranmadıkları varsayılmaktaydı.

Geleneksel modellerin makroekonomik temelini oluşturan işletilebilir Phillips eğrisinin Lucas (1972) ve Sargent ve Wallace (1975) öncülüğünü ettiği rasyonel beklentiler yaklaşımının politikaların etkinsizliği çıkarımı nedeniyle yoğun eleştiri alması ve geçersizliğinin ortaya konulması, kısa dönemde işsizlik – enflasyon mübadelesine dayanan bu modelleri ve bulgularını tartışmalı hale getirmiştir (Keech, 1995:57; Telatar, 2004:424). İktisattaki rasyonel devrime rağmen 1970’lerin ortalarında karar birimlerinin sistematik hatalar yapabilmesine dayanan uyarlamacı beklentileri temel alan geleneksel modeller özellikle yeni klasik teorisyenlerin yoğun eleştirilerine maruz kalmışlardır (Snowdon ve Vane, 2012:474). Nordhaus’un makalesinin yayınlanmasından kısa süre sonra Robert Lucas (1976) ekonomik aktörlerin geleceği tahmin etmede geçmiş ekonomi politikaların etkisini de içerecek şekilde ulaşılabilen tüm bilgiyi optimal biçimde kullandığını, diğer bir ifadeyle beklentilerini rasyonel olarak belirlediğini savunmuştur. Geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin temelini oluşturan Phillips eğrisi üzerindeki işsizlik – enflasyon mübadelesini tartışmalı hale getiren bu yaklaşım, teorinin güvenilirliğini sarsmakla birlikte ona olan ilgiyi de azaltmıştır (Rose, 2006:408; Hanusch, 2012:121).

Yeni klasik görüşün rasyonel beklentiler teorisine göre seçmenler, hükümetin makro büyüklüklerde genişlemeye giderek seçim sonuçlarını manipüle etme yönündeki niyetinin farkında olacaklardır. Bu farkındalık nedeniyle politikacıların oy maksimizasyonu amaçlayan tutumları seçmen nezdinde karşılığını bulmayacaktır (Keech, 1995:57). Diğer taraftan politik konjonktür dalgalanmaları konusundaki yeni birtakım çalışmalar, seçmenler ve politikacılar arasında enformasyon noktasında bir eşitsizlik olduğu sürece, beklentiler rasyonel olarak belirlense dahi politikacılar tarafından enformasyon avantajının kullanılması ile politik amaçlarla harekete geçirilmiş konjonktürel dalgalanmaların yaşanabileceğini ortaya koymuştur.

Bu yeni ve rasyonel beklentilerin geçerliliğinin kabul edildiği modellere göre seçmenlerin görev başındaki iktidarın yetkinliği konusunda tam bilgi sahibi olmadığı varsayımı altında siyasi iktidar, seçim dönemlerinde seçmenler gözünde

daha yetkin bir görüntü sergileyerek seçimsel manipölasyonlara başvurabileceklerdir (Rose, 2006:408). Rasyonel seçmen varsayımının kabulü altında ortaya konulmaları nedeniyle “modern” olarak adlandırılan modellerde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı ise politikacı ve seçmen arasındaki politikacı lehine enformasyon asimetrisi, seçmenlerin bilgi edinmenin maliyetine katlanmamayı tercih etmeleri nedeniyle ortaya çıkan rasyonel ihmalkârlık gibi nedenlerle açıklanmaktadır (Çinko, 2005:328).

Bu çerçeve ve koşullar ışığında geliştirilen rasyonel modellerde özellikle lehlerine olan enformasyon asimetrisi koşullarını kullanan hükümetler bir tür sinyal verme süreci ile seçmen beklentilerinde yanılgılar sağlayıp kamu harcamaları, vergiler, doğrudan ve dolaylı transferler ve parasal büyüme gibi araçları kullanarak seçimsel dalgalanmalar ortaya çıkarabilmektedirler.

Alesina vd. (1992) politik konjonktür dalgalanmaların rasyonel seçmen davranışına dayanan modellerinde iki önemli noktaya dikkat çekildiğini ifade etmektedir. Yazarlara göre (Alesina vd., 1992:4):

- i. Rasyonel modellerde fırsatçı dalgalanmalar, geleneksel yaklaşımdan farklı özellikler barındırmak suretiyle açıklanmaktadır. Bu modellerde, önceki modellerin aksine milli gelir ya da işsizlikteki çok yıllık/uzun dönemli dalgalanmalar sonuçlarına ulaşılmamaktadır. Çünkü seçmenlerin rasyonel tutumları politikacılar için bu tür dalgalanmaları imkânsız ya da ters etkili kılmaktadır. Bu nedenle rasyonel politik dalgalanma modelleri seçimler etrafında politika araçlarının kısa dönemli hareketlerini açıklamaktadır.
- ii. Modellerdeki retrospektif (geriye dönük) oy verme, rasyonel davranışa aykırı değildir. Diğer bir deyişle seçmenler açısında görev başındaki iktidarın performansını değerlendirmekte seçim öncesi ekonomik koşulları baz alınması rasyonel bir davranıştır.

Rasyonel fırsatçı konjonktür dalgalanmaları modelleri Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson ve Tabellini (1990) modelleri olarak göze çarpmaktadır. Cukierman ve Meltzer (1986) modeli konjonktür dalgalanmalarının analizinde para politikası yanında maliye politikası

araçlarındaki dalgalanmaya da dikkat çekerken, Rogoff (1990)'ın modelinde konjonktür dalgalanmaları, çok boyutlu bir sinyal gönderme süreci sonucunda işsizlik ve enflasyon oranları gibi makroekonomik sonuç değişkenlerinden ziyade maliye politikası araçlarında ortaya çıkmaktadır. Literatürde “politik bütçe dalgalanmaları” olarak da anılan bu yaklaşıma göre hükümetlerin seçim sonuçlarının lehlerine etkilemek için hayata geçirecekleri manipülasyonlarda, erişim kolaylığı nedeniyle maliye politikası araçları daha elverişlidir.

1.1.2.1. Cukierman ve Meltzer Modeli

Yazarlar çalışmalarında, siyasi iktidar ve seçmenler arasındaki asimetrik enformasyon koşulları veri iken yeniden seçilebilme olasılıklarını maksimize etme amacına sahip siyasi iktidarların, kurala bağlı kalmak yerine takdire dayalı ekonomi politikaları hayata uygulayarak optimal altı sonuçlar ortaya çıkaracaklarını ifade etmektedirler. Bu çerçevede yazarların Kydland ve Prescott (1977) tarafından ortaya konulan dinamik zaman tutarsızlığı ile temellendirdikleri yaklaşıma göre takdire dayalı kalmak kamusal belirsizliği de artırmaktadır (Cukierman ve Meltzer, 1986:367).

Cukierman ve Meltzer'e göre hükümetlerin takdir güçleri, olayları yorumlama ve gelecekle ilgili tahminde bulunma yeteneklerine göre farklılık gösterir. Daha iyi tahmin yeteneğine sahip hükümetler daha yüksek refah üretebileceklerinden seçmenler tarafından daha fazla destek görecektir. Vatandaşlar görev başındaki hükümetin tahmin yeteneği konusunda tam olmayan bilgiye sahip olduklarından, söz konusu hükümet yönetiminde tecrübe edilen refah seviyesini rasyonel biçimde hükümetin tahmin yeteneği ve gelecek performansına dair gösterge olarak kullanacaklardır. Sonuç olarak hükümetin yeniden seçilmesi görev süresi boyunca ürettiği refaha bağlı olacaktır. Görev başındaki hükümet görev süresinin sonuna yaklaşıırken ise seçimlerden sonra refahın azalmasına yola açacak şekilde refahı artırıcı bir tutum sergileyecektir. Refah kaybı periyodik seçimlere bağlı olduğundan politik nedenli ekonomik dalgalanmalar ortaya çıkacaktır. Bu dalgalanmaların ortaya çıkardığı optimumdan sapmalar yazarlar tarafından “demokrasinin maliyeti” olarak da adlandırılmaktadır. Yazarlara göre seçmenler oy kararlarını verirken yalnızca geriye bakmaktan ziyade ileriye de baktıkları halde ulaşabildikleri enformasyonda

bir kısıtlılık olması durumunda, rasyonel bir şekilde hükümetin geçmiş dönem performansını gelecek dönemle ilgili sinyal olarak değerlendireceklerdir (Cukierman ve Meltzer, 1986:368-369).

Model

Modelin makroekonomik çerçevesinin ortaya konulması amacıyla tanımlanan ekonomide sosyal refah, rassal bir durum değişkeninin gerçekleşmesine ve hükümet tarafından seçilen bir politika aracının sonuçlarına bağlıdır. Modelde x_t olarak gösterilen rassal değişken özel veya kamusal sektörün kontrolü dışındaki -örneğin dış dünyadan kaynaklı- gelişmeleri ifade etmekte, uygulanan ekonomi politikası ise a_t ile gösterilmektedir.

Modelin varsayımlarına göre, demokratik seçimlerle seçilmiş hükümet n dönem boyunca görev başında kalacak, seçimler ise hükümetin görev döneminin sonunda gerçekleşecektir. Hükümetin asıl amacı yeniden seçilmektir. Refahla ilgili olan halk ise hükümeti, görev dönemi boyunca ortaya koyduğu performansa göre, diğer bir ifadeyle sağladığı refaha göre ödüllendirecektir. Bu durumda görev başındaki hükümet seçmenlere göre görev süresinde yüksek bir sosyal refah sağlaması durumunda yeniden seçilebilecektir.

Modele göre seçilen politikalar cari ve hemen sonraki periyotlardaki ekonomik performansı etkileyeceğinden cari dönemdeki refah, geçmişte ve cari dönemde uygulanan politikalara bağlı olacaktır. Bu çerçevede, t dönemindeki sosyal refah kayıp fonksiyonu şu şekilde ifade edilebilecektir:

$$L_t = (a_{t-1} - x_t)^2 + (a_t - x_t)^2 \quad (1.38)$$

Sosyal refah kayıp fonksiyonunda x_t , beklenen değeri sıfır ve varyansı olan σ_x^2 olan rassal değişkendir. Eşitliğe göre sosyal refah kaybı $a \neq x$ iken, doğrusal olmayan şekilde artmaktadır.

Modele göre rassal değişken x_t 'nin gerçekleşmesi t periyodu sonuna kadar hükümet tarafından bilinmemektedir. t dönemindeki seçmen davranışının etkilenmesi için a_t politika aracının uygulanmasındaki en geç zaman ise t döneminin başlangıcıdır. Hükümet istediği takdirde a_t politika aracını daha erken

bir zamanda uygulamaya koyabilecektir. t döneminin başında ilave bilgilere sahip olacağı beklenen hükümet, gerçekleşecek olan x_t ve x_{t+1} için y_t değişkeninin gözlemlerinden elde edilen gürültülü gözlemlere sahiptir.

$$y_t^0 = x_t + \epsilon_t^0 \text{ ve } y_t^1 = x_{t+1} + \epsilon_t^1 \quad (1.39)$$

ve eşitlikte ϵ_t^0 ve ϵ_t^1 , sıfır ortalamaya ve sabit varyansa sahip normal dağılımlı beyaz gürültü süreçleri olup x ve diğer değişkenlerden istatistiksel olarak bağımsızlardır.

Modelde hükümet x_t ile ilgili bilgisinin kaynağı olan y_t ile ilgili halka doğru bilgi ulaştırma güdüsüne sahip değildir. Aksine, yeniden seçilebilmek için politika araçlarını kullanabilmesi halkın eksik bilgiye sahip olmasına bağlıdır. Eksik bilgi nedeniyle halk, x_t 'yi etkileyen diğer unsurlar ve hükümet politikalarının etkisini tam olarak ayırtıramayacağından sadece refahtaki değişimleri tecrübe eder. Bu nedenle seçmenler her periyotta tecrübe edilen refah seviyesi, L_t , hakkındaki bilgiye sahiptir.

Hükümetin politika oluşturma sürecinin bir parçası olarak tahminler yapması gerekmektedir. Buradan hareketle modelde hükümetler doğru tahminler yapabilme yeteneği konusunda birbirlerinden ayrılırlar ve bu nedenle hayata geçirecekleri politikalar birbirlerininkinden farklı olacaktır. Dolayısıyla her hükümet farklı bir varyansla karakterize edilmekte, bu varyans ise halk tarafından bilinmemektedir. Ancak halk, tecrübe ettiği refaha bağlı olarak σ_ϵ^2 varyansı hakkında bir çıkarıma sahiptir.

İdeal Sosyal Planlamacının Minimizasyon Problemi

Yazarlar modelde kolaylık açısından sosyal fayda fonksiyonunu, L_t 'nin doğrusal toplamı olarak kabul ettiklerinden, sosyal faydayı maksimize etmek isteyen bir hükümetin ilk periyottan n periyoduna kadar karşı karşıya olduğu minimizasyon problemi şu şekildedir:

$$\text{Amaç : } \min_{(a_1, \dots, a_n)} E_g \sum_{t=1}^n V_t \quad (1.40)$$

$$\text{Kısıt : } V_t = (a_t - x_t)^2 + (a_t - x_{t+1})^2 \quad (1.41)$$

E_g , hükümetin ulaşabildiği bilgiye bağlı beklenti operatör operatörünü ifade etmektedir. Hükümet, diğer tüm durum değişkenleri kesin olarak bilinmeden önce bir politika aracı değerini (a_t) belirlemelidir (Cukierman ve Meltzer, 1986:371).

Yazarlar modellerinde bir standart noktasının belirlenmesi ve karşılaştırma yapılabilmesi açısından, asıl ilgilerinin seçilme ihtimalini maksimize etmek isteyen hükümetin takdire dayalı davranışı olmasına karşın, sadece sosyal faydayı maksimize etmek üzere politika uygulayan teorik bir sosyal planlamacının maksimizasyon problemini şu şekilde ifade etmektedirler:

$$\min_{(a_t)} E_g V_t, \quad t = 1, \dots, n. \quad (1.42)$$

İlk etapta, t periyodundan önce seçilen a_t politikasının uygulanmasının sosyal fayda üzerindeki etkisi göz önüne alınmış, ön taahhüt politikası olan bu politikanın değerlendirilebilmesi için üç alternatif durumda (1.42)'in minimize edilmiş değeri karşılaştırılmıştır. İlk durum a_t üzerinde $t - j$ periyod öncesinde anlaşmaya varılmış olmasıdır ($j \geq 2$). İkinci durumda a_t , $t - 1$ periyodunda taahhüt edilmiştir. Son durumda ise a_t sadece t periyodu için ve y_t^0 ve y_t^1 hükümet için bilinir olduğu koşullarda seçilmektedir. Bu durumda amaç fonksiyonu (1.42) her üç durum için aşağıdaki eşitliklerle ifade edilmektedir:

$$\min_{(a_t)} E_{g,t-j} V_t, \quad j \geq 2 \quad (1.43a)$$

$$\min_{(a_t)} E_{g,t-1} V_t \quad (1.43b)$$

$$\min_{(a_t)} E_{g,t} V_t \quad (1.43c)$$

(1.43) numaralı eşitliklerde örneğin $E_{g,t} V_t$, t periyodunun başında a_t 'yi seçecek olan hükümetin erişebildiği enformasyona bağlı beklenen değerdir (Cukierman ve Meltzer, 1986:372).

Model çözüldüğünde her üç durum için sosyal fayda kaybını minimize eden optimum politika araç tercihleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$a_t = (1/2)E_{g,t-j}(x_t + x_{t+1}) = 0, \quad j \geq 2 \quad (144a)$$

$$a_t = (1/2)E_{g,t-1}(x_t + x_{t+1}) = (1/2)\theta y_{t-1}^1 \quad (144b)$$

$$a_t = (1/2)E_{g,t}(x_t + x_{t+1}) = (1/2)\theta(y_t^0 + y_t^1) \quad (144c)$$

Eşitliklerde, $\theta = \left(\sigma_x^2 / (\sigma_x^2 + \sigma_\epsilon^2) \right)$, $t = 1, \dots, n$ iken her durum için minimize edilmiş amaç fonksiyonunun koşulsuz beklenen değerleri ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$EV_{t1}^m = E(x_t^2 + x_{t+1}^2) = 2\sigma_x^2 \quad (1.45a)$$

$$EV_{t2}^m = E\{[(\theta/2)y_{t-1} - x_t]^2 + [(\theta/2)y_{t-1} - x_{t+1}]^2\} = [2 - (\theta/2)]\sigma_x^2 \quad (1.45b)$$

$$EV_{t3}^m = E\left\{\left[\left(\frac{1}{2}\right)(x_t + \theta y_t) - x_t\right]^2 + \left[\left(\frac{1}{2}\right)(x_t + \theta y_t) - x_{t+1}\right]^2\right\} = [2 - \theta]\sigma_x^2 \quad (1.45c)$$

Alternatif durumlara göre elde edilen (1.45) numaralı eşitliklere göre $EV_{t1}^m > EV_{t2}^m > EV_{t3}^m$ olduğundan politika kararı belirleme ne kadar geç yapılırsa refah kaybı da o kadar düşük olmaktadır. Çünkü koşullarla ilgili her yeni bilgi faydalı olacağından sosyal planlamacının t periyodunda uygulanacak politikanın belirlenmesi konusunda t 'ye mümkün olan en yakın zamanı beklemesi en iyi sonuca ulaştıracaktır.

Yazarlar bu çıkarım çerçevesinde sosyal faydayı maksimize etmeyi amaçlayan planlayıcının (1.40) numaralı denklemle gösterilen minimizasyon probleminin sosyal kaybın en düşük olduğu durum olan (1.43c) olduğunu ortaya koymuşlardır.

$$\text{Min}_{(a_1, \dots, a_n)} \sum_{t=1}^n E_{gt} V_t \quad (1.46)$$

Sosyal kaybı minimize etmede çözülmesi gereken bu problem için optimum araç seçimi ise (1.44c) olarak ortaya çıkmaktadır (Cukierman ve Meltzer, 1986:373).

Asimetrik Enformasyon ve Fırsatçı Hükümet: Demokrasinin Maliyeti

Sosyal planlamacının problemi çözüldükten sonra modelin ikinci kısmında ise esas ilgi alanı yeniden seçilmek olan ve bu çerçevede yeniden seçilme

ihtimalini maksimize etmek üzere politika uygulayan asimetrik enformasyon avantajına sahip hükümetin tutumu belirlenmiştir.

Modele göre siyasi iktidarların yeniden seçilme beklentisi tahmin etme güçlerine bağlıdır. Seçmenlere göre gelecekle ilgili tahminleri daha iyi olan hükümet yani hata terimlerinin varyansı düşük hükümet seçildiği takdirde daha yüksek sosyal refahı sağlayacaktır. Ancak seçmenler σ_ϵ^2 , a_t ya da x_t ile ilgili doğru bilgiye sahip olmadıklarından, hükümetin gelecekle ilgili tahmin gücü hakkındaki tek bilgi kaynakları hükümetin iş başında olduğu dönemde sağladığı refah seviyesi hakkındaki tecrübeleridir. Bu koşullar altında hükümetin yeniden seçilebilme olasılığı, hayata geçireceği politika değişkenine ve rassal değişkene bağlı olarak şu şekilde ifade edilmiştir:

$$P\{L(\underline{a}, \underline{x})\}, \quad P'(\cdot) \equiv \left(\frac{\partial P}{\partial L}\right) < 0 \quad (1.47)$$

Eşitlikte $\underline{a} \equiv (a_1, \dots, a_n)$, $\underline{x} \equiv (x_1, \dots, x_n)$ denkliklerini ifade etmektedir. Halkın, bir seçim dönemi (hükümetin görev süresi) boyunca tecrübe ettiği toplam zarar ise şu şekilde ifade edilmektedir:

$$L \equiv (a_0 - x_1)^2 + \sum_{t=1}^{n-1} [(a_t - x_t)^2 + (a_t - x_{t-1})^2] + (a_n - x_n)^2 \quad (1.48)$$

Modele göre $u(R)$ ve $u(NR)$ sırasıyla hükümetin seçildiğinde ve seçilmediğinde elde edeceği memnuniyet düzeyleri iken seçilmenin sağladığı memnuniyetin seçilmemenin sağladığı memnuniyetten büyük olduğu kabulü altında, görev başındaki hükümet seçimleri kazanmak için $\underline{a}$ araçlar vektörünü kullanarak aşağıdaki fonksiyonu maksimize eden politikayı hayata geçirecektir:

$$\underset{\underline{a}}{Max} E_g \{P[(\underline{a}, \underline{x})]u(R) + (1 - P[(\underline{a}, \underline{x})])u(NR)\} \quad (1.49)$$

Yazarlara göre bu problemin çözümü ise

$$\underset{\underline{a}}{Min} E_g L(a, x) \quad (1.50)$$

probleminin çözümüne eşittir.¹

¹ Ayrıntılı matematiksel gösterim için bkz. Cukierman, Alex ve Allan H. Meltzer (1986); "A Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government and the Benefits of a Constitution," *Economic Inquiry*, Cilt 24, Sayı 3, Appendix.

Hükümet görev süresi boyunca, belirlediği a politika araçlarıyla toplam sosyal kayıp fonksiyonunun beklenen değerini minimize etmek isteyecektir. Sosyal planlamacının probleminde ifade edildiği üzere a_t politikasını ne kadar geç zamana kadar erteleyebilirse o yüksek fayda düzeyi sağlayacaktır. Bu koşul altında ve (1.48) kullanılarak politik motivasyonlu hükümetin minimizasyon problemi olan (1.50) yeniden düzenlendiğinde,

$$\min_a \{(a_0 - x_1)^2 + \sum_{t=1}^{n-1} E_{gt}[(a_t - x_t)^2 + (a_t - x_{t-1})^2] + E_{gn}(a_n - x_n)^2\} \quad (1.51)$$

eşitliği elde edilmektedir. Fonksiyonun minimize eden birinci derece koşulları diğer bir ifadeyle asimetric enformasyon koşullarında politik motivasyonlu hükümetin optimum politika tercihi şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$a_t = (1/2)\theta(y_t^0 + y_t^1) \quad t = 1, \dots, n-1 \quad (1.52a)$$

$$a_n = \theta y_n^0 \quad (1.52b)$$

$$\text{ve eşitliklerde } \theta \equiv \frac{\sigma_x^2}{(\sigma_x^2 + \sigma_\epsilon^2)}.$$

Kısmi bilgilendirilmiş seçmenlerle karşı karşıya olan politik motivasyonlu hükümetin optimum politika tercihi, sosyal refahı maksimum yapma amacı taşıyan sosyal planlamacının (1.44c) ile gösterilen optimum politika tercihi ile karşılaştırıldığında politika araçlarının ilk $n - 1$ periyod boyunca optimal olarak ayarlandığı, son periyotta ise optimal olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Son periyottaki sapmanın sebebi seçmenlerin, hükümet tarafından n döneminde uygulanacak olan a_n politikasından haberdar olmamalarıdır. Bu sayede hükümet, refah kaygısı olmadan, seçim sonrası periyotta refahı azaltacak olan a_n politika tercihi ile yeniden seçilebilme amacına hizmet edecek politikayı uygulayabilecektir. Seçim döneminde uygulanacak olan refahı azaltıcı politika $a_n = \theta y_n^0$ olarak ortaya çıkarken bu refah kaybı seçimlerin varlığı ve eksik bilgilendirilmiş seçmenlerin varlığı koşullarında yaşanmaktadır (Cukierman ve Meltzer, 1986:374-375).

Cukierman ve Meltzer modeline göre demokrasilerle özdeşleştirilmiş olan periyodik seçimler sosyal refah kaybının sebebidir ve bu nedenle refah kaybı “demokrasinin maliyeti” olarak adlandırılmaktadır. Yazarlara göre seçmenler ve

hükümet arasındaki enformasyon asimetrisi ortadan kalktığında ya da hükümetlerin takdire dayalı politikalar yerine anayasal kurallara bağlı kalması durumunda demokrasinin maliyeti de ortadan kalkacaktır.

1.1.2.2. Politik Bütçe Dalgalanmaları: Rogoff Modeli

Rasyonel beklentilerin teorik olarak ortaya konulması ve iktisadi analize dahil edilmesi ile birlikte, ekonomik çerçevesini dayandırdığı Phillips eğrisinin geçerliliği tartışmalı hale gelen politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin geleneksel yaklaşımı, ampirik düzlemde de bir çok çalışma tarafından elde edilen teoriyi desteklemeyen bulgularla dalgalanmaları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Özellikle gelir, işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik sonuç değişkenlerdeki politik dalgalanmaların varlığını reddeden bu çalışmalar ilginin başta maliye politikası araçları olmak üzere politika araç değişkenlerindeki dalgalanmalara kaymasını sağlamıştır (Alesina vd. 1992:2-5).

Reel ekonomik değişkenlerdeki politik dalgalanmaların kısıtlılığı koşullarında politika araç değişkenlerindeki dalgalanmaları konu alan çalışmalar spesifik olarak ise seçim yıllarındaki mali genişlemelere odaklanmışlardır. Maliye politikası araçlarındaki dalgalanmaları konu alan bu yeni yaklaşıma göre, politik hedefler doğrultusunda ortaya çıkarılmış bir mali genişlemenin belirli bir seçmen grubunu hedef alması durumunda reel değişkenlerde bir dalgalanmanın yaşanmış olması koşulu gerekmeksizin maliye politikası araçlarında seçimsel bir dalgalanma ortaya çıkabilecektir. Diğer bir ifadeyle yeniden seçilme amacı ile hareket eden iktidar partileri, makroekonomik sonuç değişkenlerinde bir genişleme gerektirmeksizin politika araçlarında ortaya çıkaracağı etkilerle bu amaçlarına hizmet edebileceklerdir. Literatürde Rogoff ve Sibert (1988) ve Rogoff (1990)'ın çalışmalarıyla anılan politik bütçe dalgalanmalarının teorik olarak gösterimi ile birlikte, daha önceki süreçte gelişmekte olan ülkelere özgü olduğu düşünülen ve gelişmiş ülkelerde örneklerine nadir rastlanan mali büyüklüklerdeki seçimsel dalgalanmalar iktidar partilerinin yeniden seçilme amacını yansıtan genel bir sonuç olarak görülmeye başlanmıştır (Brender ve Drazen, 2003:2).

Rogoff ve Sibert (1988), seçmenler rasyonel olsa dahi siyasi iktidar ve seçmenler arasında siyasi otoritenin yetkinliği konusunda bir enformasyon asimetrisinin varlığı halinde politik sebepli ekonomik dalgalanmaların ortaya çıkabileceğini teorik bir modelle açıklamışlardır. Rogoff ve Sibert'in modelinde seçimsel dalgalanma öncüllerinden farklı olarak, politikacıların seçmenlere “yetkinlikleri” konusunda sinyal gönderebilme amacıyla vergi gelirleri ve kamu harcamaları gibi mali araçları manipüle etmelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Modelde “yetkinlik”, hükümetin bütçe kullanımı sürecindeki etkinliğini ifade etmektedir. Buna göre aynı gelirle daha fazla kamusal mal üretebilen hükümet seçmenlerce daha yetkin olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle aynı kamusal mal üretimi için daha az gelire -vergi toplamaya- ihtiyacı olan hükümet, seçmenler gözünde daha yetkin hükümet olacaktır (Alesina vd. 1992:3; Price, 1997:417).

Bu çalışmayı takiben Rogoff (1990), görev başındaki iktidarın seçimler öncesinde seçmenler açısından görünürlüğü daha yüksek olan harcamaları artırıp toplam kamu harcamalarının kompozisyonundaki değişimle seçmen tercihlerini lehine etkileyebileceğini teorik olarak ifade etmiştir. Modelde parasal araçlardan ziyade maliye politikasına dikkat çekildiğinden Rogoff modeli, “politik bütçe dalgalanmaları” olarak da adlandırılmaktadır. (Sakurai ve Menezes-Filho, 2011:235; Hanusch, 2012:122).

Politik dalgalanmaları karmaşık bir bütçe süreci olarak açıklayan ilk çalışma Rogoff ve Sibert (1988)'e aittir. Modelin ekonomik yapısı geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları modellerinden farklı olarak Phillips eğrisiyle değil hükümetin bütçe problemiyle ifade edilmektedir. Seçmen tercihlerinin rasyonel olarak belirlendiği varsayımı altında dalgalanmaların, politikacılar ve seçmenler arasındaki enformasyon asimetrisine bağlı olarak ortaya çıktığı modelde politikacılar kendi yetkinlikleri konusunda seçmenlere karşı bilgi avantajına sahiptirler (Efthyvoulou, 2012:299). Seçimleri etkilemek üzere zamanlanmış olan mali politika araçlarındaki dalgalanmaların enformasyon asimetrisine bağlı olarak ortaya çıkarabileceğini savunan ve farklı yetkinlik tiplerini içeren modele göre, yetkinlik düzeylerine göre ayrışan hükümetler bu düzey hakkındaki bilgiye seçmenlerden önce ulaşabilmektedir (Nordhaus vd., 1989:6).

Rogoff ve Sibert (1988)'e göre yetkin bir hükümet, kamu hizmetlerini sağlayabilmek için daha az gelire ihtiyaç duyan hükümettir ve seçmenler diğer her şey sabitken yetkin gördükleri adaya oy vereceklerdir. Hükümet ise kendi performansı hakkındaki bilgileri seçmenlerden daha önce gözlemleyecektir. Bir seçim döneminin başlangıcında seçmenler hükümetin hangi seviyede bir gelir belirleyeceğine dair bilgiyi ellerinde bulundururlar. Vergiler, seçim döneminin başında ayarlanacağından hükümet bilinçli ya da bilinçsiz bir hatasını, yükümlülüğünü parasallaştırarak telafi edilebilecektir. Modelde seçmenler hükümetin yetkinliğini doğrudan da olsa gecikmeli olarak gözlemleyebileceklerinden, iktidar partisinin seçim yılında ortaya çıkaracağı en son “*yetkinlik şoku*”nun seçmen tercihlerini belirlemede en etkili yöntem olacağı düşüncesi bulunmaktadır. Yazarlara göre seçmenler ve politikacılar arasında geçici enformasyon asimetrisinin varlığı koşullarında, seçmen beklentileri rasyonel olarak belirleniyor olsa da, vergiler, kamu harcamaları ve parasal büyüme gibi araç değişkenlerinde dalgalanmalar ortaya çıkabilecektir.

Rogoff (1990) ise kamu harcamalarının kompozisyonuna odaklandığı çalışmasında, daha yetkin olan politika yapıcının kamu harcamalarını yatırım harcamaları gibi seçmenlerce görünürlüğü düşük alanlardan transferler gibi seçmenlerce daha kolay gözlemlenebilir programlara kaydırmadaki uzmanlığıyla politik dalgalanmaları ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Rogoff ve Sibert modeline paralel olarak iktidar partisinin yetkinliği hakkında seçmenlere sinyal göndermesi üzerine kurulu olan Rogoff modeli, görev başındaki iktidarın kamusal mal üretimindeki yetkinliği konusunda seçmenler ve siyasi iktidar arasında bir enformasyon asimetrisinin varlığı koşullarında açıklanmaktadır. Rogoff'a göre seçmenler vergileri ve cari harcamaları eş zamanlı olarak, kamu yatırım harcamalarını ise gecikmeli olarak gözlemleyebilmektedir. Seçmenler bu gözlemlerinden elde ettiği bilgiyle hükümetin yetkinliğini konusunda bir görüşe sahip olmaktadır. Hükümetleri yetkinlik düzeyleri bakımından birbirinden ayıran model, yetkin hükümetin kolay gözlemlenen cari harcamaları artırırken buna karşılık olarak yatırım harcamalarını daha düşük düzeyde azalttığı bir ayrık dengenin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. (Klomp ve de Haan, 2013:388-399).

Model

Rogoff (1990) modelinde ekonomi, kamusal ve özel mal tüketiminden fayda sağlayan çok sayıda özdeş seçmen tarafından temsil edilmektedir. Temsili seçmen fayda fonksiyonunun beklenen değeriyle $[E_t^P(\Gamma_t)]$ ilgilenmektedir. E^P , sahip olunan bilgi setine bağlı olarak seçmenin beklentilerini ifade etmektedir. Bu durumda temsili seçmenin fayda fonksiyonu şu şekilde ifade edilebilir:

$$\Gamma_t = \sum_{s=t}^T [U(c_s, g_s) + V(k_s) + \eta_s] \beta^{s-t} \quad (1.53)$$

Eşitlikte c , temsili seçmenin özel mal tüketimi, g kişi başına düşen kamu tüketim malı ve k ise kişi başına düşen kamu yatırım mallarının ifade etmektedir. $\beta < 1$ olarak tanımlanan katsayı temsili seçmenin iskonto oranını, T ise sonsuz olarak da kabul edilebilecek zaman boyutunu göstermektedir. η , iktidar partisine özgü, iktisadi olmayan rassal şokları (liderin görünüşü, imajı, güvenilirliği vb.) ifade etmektedir (Rogoff, 1990:22).

Her periyodun başında tüm seçmenler y birim çıktıya sahiptir. t periyodunda vergiler ise τ_t olarak ifade edildiğinde temsili seçmenin t dönemindeki tüketimi;

$$c_t = y - \tau_t \quad (1.54)$$

şeklinde ifade edilebilecektir. Kamu mallarının üretimi ise vergi gelirlerine ve yöneticinin sahip olduğu yetkinliğe (ε_t) bağlı olarak şu şekilde ifade edilmektedir:

$$g_t + k_{t+1} = \tau_t + \varepsilon_t \quad (1.55)$$

Eşitliğe göre yönetici $t + 1$ döneminde yapacağı kamu yatırımlarını t döneminde finanse etmektedir.

Modelde yöneticinin yetkinlik düzeyi ise rassaldır. Her vatandaş aynı zamanda potansiyel yönetici adayı olduğundan i kişinin α yetkinlik şoklarına bağlı yetkinlik düzeyi şu şekilde ifade edilebilir:

$$\varepsilon_t^i = \alpha_t^i + \alpha_{t-1}^i \quad (1.56)$$

Ayrıca her i 'ye özgü, iktisadi olmayan (liderin dış görüntüsü vb.) rassal şoklar ise şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\eta_t^i = q_t^i + q_{t-1}^i \quad (1.57)$$

Modelde, ülke vatandaşı olduğu için aynı zamanda kamusal ve özel mallardan da fayda sağlayacak olan siyasi liderin fayda, liderin görevde bulunmaktan elde edeceği ego rantına (X) bağlı olarak şu şekilde tanımlanmıştır:

$$E_t^I(\Gamma_t) + \sum_{s=t}^T \beta^{s-t} X \pi_{s,t} \quad (1.58)$$

Eşitlikte I görev başındaki yetkiliyi, E_t^I görev başındaki yetkilinin t zamanında elinde bulundurduğu bilgiye bağlı beklentilerini, $\pi_{s,t}$ ise yetkilinin s periyodunda görev başında olma olasılığına dair t dönemindeki tahmini ifade etmektedir (Rogoff, 1990:23).

Seçimlerin Yapısı ve Olayların Zamanlaması

Rogoff modelinde seçimler, kamusal mal üretiminin yönetimini gerçekleştirecek kişinin belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Görev başındaki lider seçimlere yeniden katılabilme hakkına sahiptir. Muhalefet adayı ise nüfus içerisinde rastgele seçilmektedir. Görev başındaki yetkili, vatandaşlara yetkinliğine dair sinyal gönderme olanaklarına sahip iken muhalefetin yetkinliği konusunda seçmenler bir ön bilgi sahibi değildir. Bu durumda seçmenler için tercih konusu olan şey görev başındaki kişiyi yeniden seçmek ya da nüfus içerisinde herhangi birini yönetime getirmek şeklindedir.

Modelin varsayımlarına bağlı olarak seçimsel olaylar ve bunlara dair iktidarın ve seçmenlerin gözlem zamanları aşağıdaki Tablo 1.3'te özetlenmiştir.

Tablo 1.3: Rogoff Modelinde Seçimsel Olayların Zamanlaması

Görev başındaki iktidar α_t 'yi gözlemler ve τ_t , g_t ve k_{t+1} 'i belirler.	Seçmenler τ_t , g_t , k_t , α_{t-1} , q_t ve q_t^0 'ı gözlemlerler ve oy verirler	t periyodundaki seçimin kazanını iki periyot için göreve başlar. Olayların zamanlaması t dönemiyle aynı olarak devam eder.
Seçim		
t Periyodu		$t + 1$ Periyodu

Kaynak: Rogoff, Kenneth (1990); "Equilibrium Political Budget Cycles," *The American Economic Review*, Cilt 80, Sayı 1, s. 25.

Modele göre seçmenler vergi yükümlülüklerini ve hükümet harcamalarını iktidarla eş zamanlı olarak gözlemlemektedirler. Ancak iktidarın en son yetkinlik şokunu bir dönem gecikmeli olarak gözlemleyebilirler. Kendi yetkinlik şokunu eş zamanlı olarak gözlemleyebilen hükümetin ise bu nedenle bir bilgi avantajı bulunmaktadır. Rogoff'a göre seçmenlerin α_t 'yi eş zamanlı olarak gözlemleyebilmesi ve değerlendirmesi maliyetli olacaktır. Bu nedenle seçmenlerin bu maliyete katlanmak yerine maliyetsiz olarak τ_t ve g_t 'yi gözlemleyerek α_t hakkında çıkarımda bulunmaları rasyoneldir.

Seçimlerden önce tüm seçmenler iktidar partisinin ve muhalefetin “görüntü” şoklarını (q_t, q_t^O) gözlemleyebilmektedirler. Bu bilgiler çerçevesinde temsili seçmenin oy kararı şu şekilde ifade edilebilir:

$$v_t = \begin{cases} 1 & \text{eğer } E_t^P(\Gamma_{t+1}) \geq E_t^O(\Gamma_{t+1}) \\ 0, & \text{Diğer koşullarda} \end{cases} \quad (1.59)$$

Eşitliğe göre $v = 1$ iken mevcut iktidar lehine oy verecek olan temsili seçmen, $v = 0$ durumunda ise muhalefete oy verecektir. Seçmenin iktidar sahibine oy verme koşulu, gelecekte beklenen fayda düzeyinin rakibinden yüksek olmasıdır.

Tam Enformasyon Koşullarında Denge

Rogoff modelinde karşılaştırma yapılabilmesi için ilk olarak görev başındaki siyasi lider lehine enformasyon asimetrisinin olmadığı koşullarda seçmen tercihinin nasıl oluştuğunu belirlenmektedir. Modele göre seçmenlerin α_t 'yi siyasi iktidarla eş zamanlı olarak gözlemleyebildikleri varsayımı altında görev başındaki iktidarın enformasyon asimetrisine dayanan avantajı ortadan kalkacak, maliye politikası ile seçmenlerin beklentileri etkilenemeyecektir. (1.58)'deki π terimi dışsal kabul edildiğinde iktidardaki liderin problemi (1.54) ve (1.55) kısıtları altında ve $k, g, c \geq 0$, $k_{T+1} = \bar{k}$ koşullarında temsili aktörün refah maksimizasyonu problemine dönüşmektedir. Bu problem modelde şu şekilde ifade edilmiştir (Rogoff, 1990:25):

$$\max_{\tau_t, c_t, g_t, k_{t+1}} U(c_t, g_t) + \beta V(k_{t+1}), \quad \forall t \geq T \quad (1.60)$$

(1.60)'da (1.54) ve (1.55) yerine yazıldığında ise maksimizasyon problemi, $g \geq 0$, $(y - \tau) \geq 0$ ve $(\tau + \varepsilon - g) \geq 0$ kısıtları altında şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\max_{\tau, g} W(g, \tau, \varepsilon) \equiv U(y - \tau, g) + \beta V(\tau + \varepsilon - g) \quad (1.61)$$

(1.61) numaralı denklem birinci derece koşullarına göre çözüldüğünde ise;

$$U_1(y - \tau, g) = U_2(y - \tau, g) \quad (1.62)$$

$$U_1(y - \tau, g) = \beta V'(\tau + \varepsilon - g) \quad (1.63)$$

sonuçlarına ulaşılmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, (1.62) ve (1.63)'ü maksimize eden $g^*(\varepsilon)$, $\tau^*(\varepsilon)$ belirli değerleri elde edilebilecektir. Bu durumda görev başındaki iktidarın maksimizasyon problemi artık bu belirli değerlere göre $W^*(\varepsilon) = W^*[g^*(\varepsilon), \tau^*(\varepsilon), \varepsilon]$ şeklinde ifade edilebilirken bu fonksiyon kesin biçimde ε 'nin artan bir fonksiyonudur. $c^*(\varepsilon)$, $g^*(\varepsilon)$ ve $k^*(\varepsilon)$ de ε 'nin artan bir fonksiyonu, $\tau^*(\varepsilon)$ ise (1.54)'e göre ε 'nin azalan bir fonksiyonu olarak belirmektedir.

Bu koşullar altında t bir seçim periyodu iken, (1.53), (1.56), (1.57), (1.59) ve (1.61)'dan hareketle iktidardaki liderin seçilebilme koşulu ($v = 1$) şu şekilde düzenlenebilir:

$$E_t^P[W^*(\varepsilon_{t+1})] - E_t^P[W^*(\varepsilon_{t+1}^0)] + q_t - q_t^0 \geq 0 \quad (1.64)$$

Tam enformasyon varsayımı nedeniyle seçmenlerin, siyasi iktidarın en son yetkinlik şokunu (α_t) eş zamanlı olarak gözlemleyebildiği kabul edildiğinde (1.64)'ün ilk terimi şu şekilde düzenlenebilir:

$$\begin{aligned} E_t^P[W^*(\varepsilon_{t+1}) | \alpha_t = \alpha^i] \\ \equiv \Omega^i = \rho W^*(\alpha^i + \alpha^H) + (1 - \rho) W^*(\alpha^i + \alpha^L) \end{aligned} \quad (1.65)$$

Eşitlikte $i = H, L$ ve sırasıyla iktidarın yüksek yetenekli ve düşük yetenekli olduğu durumları, ρ ise yüksek ya da düşük yetenekli olma olasılığını göstermektedir.

Seçmenlerin, rakip adayın yetkinliği konusunda bir gözlemleri bulunmadığından (1.64)'ün ikinci kısmı ise şu şekilde ifade edilmiştir:

$$E_t^P[W^*(\varepsilon_{t+1}^O)] \equiv \Omega^O = \rho^2 W^*(2\alpha^H) + 2\rho(1 - \rho)W^*(\alpha^H + \alpha^L) \\ + (1 - \rho)^2 W^*(2\alpha^L) \quad (1.66)$$

(1.65) ve (1.66)'dan anlaşılabileceği üzere tam enformasyon durumunda yetkinlik seviyesine göre iktidardaki partinin ve muhalefet partisinin sağlayacakları refah seviyesine bağlı beklenen fayda fonksiyonları arasında $\Omega^H > \Omega^O > \Omega^L$ şeklinde bir sıralama yapılabilecektir (Rogoff, 1990:26).

Asimetrik Enformasyon Altında Optimizasyon Problemi

Modele göre asimetrik enformasyon koşullarında seçmenler, α_t 'yi t zamanında gözlemleyemeyeceklerinden beklentilerini g_t ve τ_t gözlemleri çerçevesinde şekillendireceklerdir. Bu gözlemlere dayalı olarak tanımlanan $\hat{\rho}(g, \tau)$ parametresinde $\hat{\rho}$ halkın $\alpha_t = \alpha_H$ olma ihtimaline atadığı olasılığın ağırlığıdır. Bu durumda iktidardaki liderin yeniden seçilebilme koşulu yeniden düzenlenecek olursa:

$$\hat{\rho}\Omega^H + (1 - \hat{\rho})\Omega^L - \Omega^O + q - q^O \geq 0 \quad (1.67)$$

eşitliğine ulaşılacaktır.

İktidardaki yetkili seçim dönemi maliye politikasını hazırlamaktayken $q - q^O$ değerini bilmemektedir. Ancak herhangi bir (g, τ) tercihi için bir $\hat{\rho}(g, \tau)$ çıkarımında bulunabilmekte ve dolayısıyla seçimi kazanması için yeterli olacak $q - q^O$ olasılığını da hesaplayabilmektedir:

$$\pi[\hat{\rho}(g, \tau)] \equiv E^I(v|g, \tau) = 1 - G[\Omega^O - \hat{\rho}\Omega^H - (1 - \hat{\rho})\Omega^L] \quad (1.68)$$

Yüksek seviyede yetkinlik sahibi iktidarın yetkinlik düzeyi ($\varepsilon^H = \alpha_{t-1} + \alpha^H$), düşük düzeyde yetkinlik sahibi iktidarın yetkinlik düzeyi ise ($\varepsilon^L = \alpha_{t-1} + \alpha^L$) ifade edildiğinde, ($i = H, L$) olmak üzere i tipinde bir liderin maksimizasyon problemi $g \geq 0$ ve $[(y - \tau) \geq 0$ ve $(\tau + \varepsilon^i - g) \geq 0$ kısıtları altında şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\max_{g, \tau} Z[g, \tau, \hat{\rho}(g, \tau), \varepsilon^i] \quad (1.69)$$

ve dolayısıyla;

$$Z[g, \tau, \hat{\rho}(g, \tau), \varepsilon^i] \equiv \chi^i \pi[\hat{\rho}(g, \tau)] + W(g, \tau, \varepsilon^i) \quad (1.70)$$

eşitliğinde;

$$\chi^i \equiv \beta[X(1 + \beta) + \Omega^i - \Omega^0]. \quad (1.71)$$

(1.70)'in sağ tarafındaki ilk terim iktidarın beklenen kazanma ihtimalinin, (π) , kazandığı takdirde elde edeceği fazlayla (χ^i) , çarpımını göstermektedir. Bu fazla (1.71)'de ikiye ayrılmıştır. $X(\beta + \beta^2)$ terimi seçim sonrası iki dönemde elde edeceği ve zaman ile iskonto edilmiş ego rantını, $\beta(\Omega^i - \Omega^0)$ terimi ise temsili bir siyasi aktörün, rakibi yerine kendisinin kazanması durumunda elde etmeyi beklediği fayda düzeyini göstermektedir.

Asimetrik Enformasyonda Denge Koşulları

Rogoff modelinde iktidardaki politikacı ile rasyonel seçmenler arasındaki etkileşim, g ve τ 'nin iktidar sahibinin geçici olarak gözlemlenemeyen yetkinliğine dair işaretleri olduğu çok boyutlu bir işaret gönderme süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tarz modellerde tipik olarak ayrık dengeyi ve toplu dengeyi içeren sıralı dengeler bulunmaktadır. Ayrık dengede siyasi iktidarın maliye politikası tercihi, yetkinlik düzeyini tam olarak ortaya koymaktadır. Toplu dengede ise yetkin olmayan iktidar tipi, yetkin bir görüntü sergileyebilmektedir. Dengede, yetkin iktidar seçimler öncesinde vergileri daha düşük, kamu harcamalarını ise daha yüksek belirleyebilecek, düşük yetkinlikteki iktidar ise tam bilgi durumundaki maliye politikasına sadık kalacaktır. Sonuç olarak yetkinlik düzeyi hakkındaki bu çok boyutlu sinyal gönderme süreci politik bütçe dalgalanmalarını ortaya çıkaracaktır (Rogoff, 1990:27).

a) Ayrık Denge [$\hat{\rho}(g, \tau) = 0$]

İktidar adaylarının yetkinlik düzeylerine göre farklarını ortaya koyabildiği ayrık dengede $(g^L, \tau^L) \neq (g^H, \tau^H)$ durumu mevcuttur. Diğer bir ifadeyle ayrık dengede seçmenler için yüksek yetkinlik düzeyindeki iktidar ile düşük yetkinlik sahibi iktidarın uygulayacağı politikalar farklı olacaktır. Tam enformasyona dayalı maliye politikası uygulayacağı bilgisi çerçevesinde düşük yetkinlikteki iktidarın stratejisi şu şekilde ifade edilebilir:

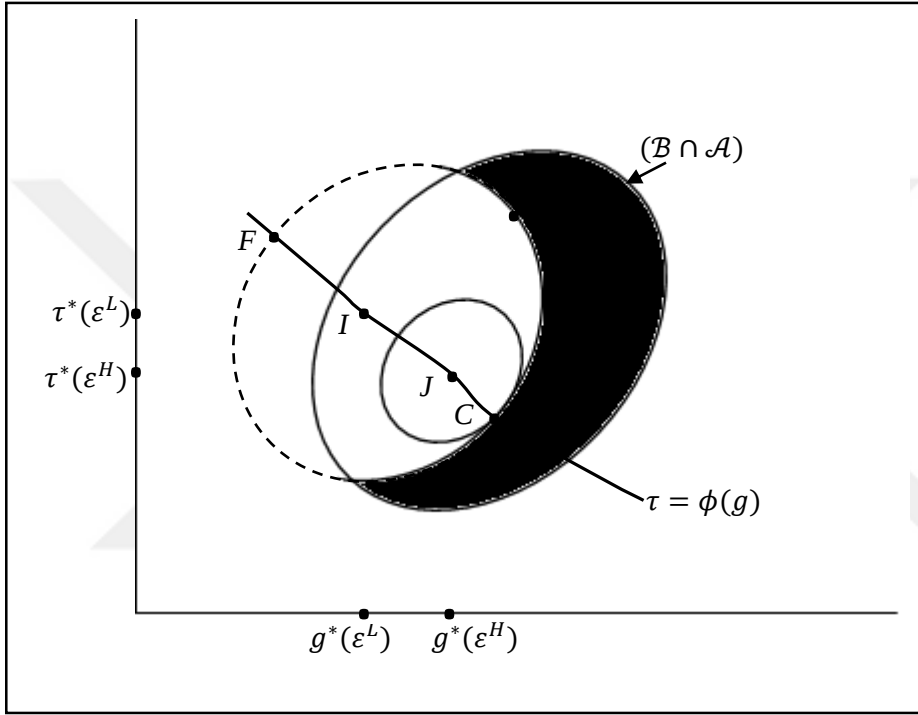
$$(g^L, \tau^L) = [g^*(\varepsilon^L), \tau^*(\varepsilon^L)] \quad (1.72)$$

$\hat{p}(g, \tau) = 0$, $\forall (g, \tau) \neq (g^H, \tau^H)$ iken L tipinde bir iktidar için H tipini taklit etmek, $(g^H, \tau^H) \in \mathcal{A}$ olduğundan fayda sağlamayacaktır ki $\mathcal{A}$ kümesi;

$$\mathcal{A} \equiv \{(g, \tau) | Z(g, \tau, 1, \varepsilon^L) - Z[g^*(\varepsilon^L), \tau^*(\varepsilon^L), 0, \varepsilon^L] \leq 0\} \quad (1.73)$$

olarak ifade edilmektedir.

Şekil 1.12: Rogoff Modelinde Alternatif Denge Koşulları

Kaynak: Rogoff, Kenneth (1990); "Equilibrium Political Budget Cycles," *The American Economic Review*, Cilt 80, Sayı 1, s. 28

Şekil 1.12, Rogoff modelinde alternatif denge koşullarını göstermektedir. Şekilde I noktası $[g^*(\varepsilon^L), \tau^*(\varepsilon^L)]$ 'yi, $\mathcal{A}$ kümesi ise kesikli elips üzerindeki ve dışındaki tüm noktaları ifade etmektedir. Düşük yetkinlik seviyesinde (L) bir siyasi iktidar kesikli elips içerisinde I noktasının ötesinde herhangi bir noktayı seçmeyi isteyecek ve böylece seçmenleri yetkin (H) olduğu konusunda ikna etmek isteyecektir. Şekilde I noktasının sağında ve altındaki herhangi bir J noktası ise yetkin siyasi iktidarın en iyi ilk politika tercihleri olan $[g^*(\varepsilon^H), \tau^*(\varepsilon^H)]$ ikilisinin geometrik yeridir. Yetkin siyasi iktidarın kamusal mal üretimi daha fazla, bunu finanse etmek için gerek duyacağı vergi geliri daha az olacağından J noktası, I noktasının sağ ve altında yer almaktadır. Modele göre yüksek yetenekteki iktidarın yetkinlik düzeyi (H) düşük yetenektekinden (L) yeteri kadar

fazlaysa, iktidar en iyi ilk maliye politikası tercihini uygulayarak kendini ayırıştırabilecektir.

Modelde ayırık denge için bir diğer gerekli koşul ise $(g^H, \tau^H) \in \mathcal{B}$ koşuludur. $\mathcal{B}$ kümesi, düz çizgili büyük elipsi göstermekte ve şu şekilde edilmektedir:

$$\mathcal{B} = \{(g, \tau) | Z(g, \tau, 1, \varepsilon^H) - Z[g^*(\varepsilon^H), \tau^*(\varepsilon^H), 0, \varepsilon^H] \geq 0\} \quad (1.74)$$

Yüksek yetenekte bir iktidar için olası tüm ayırık denge stratejileri ise Şekil 1.12'de boyalı alanla ifade edilmektedir. $\mathcal{B} \cap \mathcal{A}$ şeklinde ifade edilen bu küme ve $\chi^H > \chi^L$ ve Inada koşulları gereği $V'' < 0$ olduğundan kesinlikle boş küme değildir. Tüm bu bulgular çerçevesinde modele göre ayırık dengeler düşük yetenekteki iktidar için $(g^L, \tau^L) = [g^*(\varepsilon^L), \tau^*(\varepsilon^L)]$ ve yüksek yetenekte iktidar için $(g^H, \tau^H) \in \mathcal{B} \cap \mathcal{A}$ şeklinde ifade edilmektedir (Rogoff, 1990:28).

b) Domine Edilemeyen Ayırık Denge [$\hat{\rho}(g, \tau) = 1$]

Modelde ayırık denge, her $(g, \tau) \in \mathcal{B} \cap \mathcal{A}$ için $\hat{\rho} = 1$ varsayımı altında tek bir noktaya indirgenebilir. $\hat{\rho}$, uygulanacak olan politikanın H tipinde bir politikacı tarafından uygulanıyor olması ihtimali iken, $\hat{\rho} = 1$ varsayımı seçmenlere göre L yetkinliğindeki bir iktidarın hiçbir zaman Şekil 1.12'deki taralı alanda yer alan bir noktayı uygulayamayacağını ifade etmektedir. Rogoff'a göre seçmen tercihlerinde en düşük düzeyde bir ileri görüşlülüğü (entelektüelliğe) ifade eden bu varsayımdan hareketle yetkin bir iktidar kendisi açısından en uygun olan ayırık dengeyi seçebilecektir. Başka bir strateji tarafından domine edilemeyen bu denge $g \geq 0$, $[(y - \tau) \geq 0$ ve $(\tau + \varepsilon^H - g) \geq 0$ kısıtları altında aşağıdaki fonksiyonu maksimize eden g, τ noktalarından oluşacaktır.

$$\max_{g, \tau} W(g, \tau, \varepsilon^H) \quad \text{ve} \quad (g, \tau) \in \mathcal{A} \quad (1.75)$$

Çözümü, tam bilgi koşullarında ortaya çıkan sonuçla aynı olan maksimizasyon problemine göre bu baskın ayırık denge $U_1(y - \tau, g) = U_2(y - \tau, g)$ ile ifade edilir. Şekil 1.12'de C noktası ile gösterilen domine edilemeyen ayırık dengede $g > g^*(\varepsilon^H)$ ve $\tau < \tau^*(\varepsilon^H)$ gerçekleşmiştir. (Rogoff, 1990:29).

Modelde Tekrarlayan Seçimler ve Politik Bütçe Dalgalanmaları

Rogoff modeli çoklu seçim periyotlarını kapsayacak şekilde genişletildiğinde, seçimin gerçekleşmeyeceği yıllarda iktidar sahibi daima tam bilgiye dayalı maliye politikasını uygulayacak, seçmenler ise hükümet hakkındaki tam bilgiye bir periyot gecikmeli olarak erişeceklerdir. Bu nedenle seçimin gerçekleşmeyeceği dönemde ekonomide bir dalgalanma ortaya çıkmayacaktır. Seçim yılında ise iktidar partisi modele uygun olarak yetkinliğine dair seçmenlere işaret gönderme davranışında bulunacak, politika araçlarında bir genişlemeye gidecektir. Bir sonraki seçim döneminde de seçilme amacına uygun olarak hareket edecek olan siyasi iktidarın seçimin olmadığı yıllarda tam bilgiye dayalı, seçim yılında ise yetkinlik şoku yaratma amaçlı maliye politikası tercihleri politik bütçe dalgalanmalarının ortaya çıkmasına yol açacaktır (Rogoff, 1990:30).

Rogoff, seçim zamanlarına bağlı olarak kamu harcamalarının bileşimindeki dalgalanmayı teorik olarak açıklamıştır. Ancak teorinin geliştirmekte olan ülkeler için geçerli olup olmayacağı tartışma konusudur. Geliştirmekte olan ülkelerin birçoğunda demokrasiye geçiş süreci devam etmekte ve bu geçiş sürecinin başında olan ülkelerde seçmenler seçme hakkını özgürce kullanmaktan yoksun durumdadır. Bu nedenle geliştirmekte olan ülkeler için asıl soru rasyonel beklentilerin geçerli olduğu modellerin uygulanabilirliği değil bu ülkelerde bütçe bileşiminde seçim zamanlarına bağlı olarak dalgalanmalar olup olmadığı şeklindedir olmalıdır. Rogoff modelinde kamu harcamalarının bileşimindeki seçimsel değişim bilgi asimetrisinin bir sonucu olarak açıklanmaktadır. Bilgi asimetrisi varsayımı ise geliştirmekte olan ülkeler gerçekçi bir varsayım olarak kabul edilmektedir (Block, 2002:4).

1.1.2.3. Persson ve Tabellini Modeli

Rasyonel politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin öne çıkan Rogoff ve Sibert (1988) ve Rogoff (1990) modellerinde, hükümet tarafından yetkinliğin ortaya konulmasında mali büyüklükler ön plana çıkarmışken Persson ve Tabellini (1990) modelinde ise hükümetlerin yetkinliğini ortaya koymada kullandığı en önemli araç para politikası olarak belirlemektedir. Persson ve Tabellini modeli, hükümetlerin yetkinliklerini ortaya koymada işsizlik – enflasyon yönetimine

odaklanması ve dolayısıyla ekonomik yapıyı geleneksel modellerdeki gibi Phillips eğrisi üzerinde ifade etmesi nedeniyle diğer modern modellerden farklılaşmaktadır. Bu yanıyla model, Rogoff modelinin enflasyon – işsizlik bağlamında yeniden düzenlenmiş hali olarak da anılmaktadır (Garratt, 1998:27; Dubois, 2016:8).

Alesina vd. (1997:23)'ün Phillips eğrisi üzerinde yetkinlik modeli olarak adlandırdığı Persson ve Tabellini modelinde görev başındaki siyasi iktidar ve toplumun kalanı arasındaki stratejik etkileşimler, hükümet ve seçmenler bağlamında ele alınmaktadır. Bu nedenle modelde hükümet ve seçmenler arasındaki etkileşimin kaynağı olan seçimler, modelin odak noktasını oluşturmaktadır.

Persson ve Tabellini (1990:78)'e göre seçimlerin, hükümet ve seçmenlerin etkileşimi noktasında iki kritik özelliği öne çıkmaktadır. Bunlardan ilkinde göre seçimler; yeniden seçilme amacı taşıyan siyasi iktidarın görev süresi boyunca uygulayacağı politikalar kısmen de olsa seçilme amacına hizmet edeceğinden, hükümetlerin uygulamaya geçireceği politikalarla seçmenleri memnun etmesi gerekliliğini ortaya çıkaracaktır. Diğer taraftan yazarlara göre seçimler, görev başındaki siyasi iktidarı değiştirebileceğinden gelecekte uygulamaya konulacak ekonomi politikaları konusunda da bir belirsizliğin ortaya çıkmasına imkân tanıyacaktır.

Geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları modellerindeki irrasyonel seçmenler ve geriye dönük beklentiler varsayımları nedeniyle hükümetlerin seçimler öncesinde ekonomiyi canlandırmak ve sonrasında ise daraltmak suretiyle seçmen tercihlerini manipüle etmesinin bir itibar ya da yetkinlik izlenimi kaybı yaratmadığına dikkat çeken yazarlar, bu sonucun rasyonel ve ileri görüşlü seçmenlerin varlığı altında geçersiz olacağını ifade etmişlerdir (Persson ve Tabellini, 1990:79).

Bu çerçevede geleneksel fırsatçı yaklaşımdaki rasyonel olmayan seçmen kabullenmesinin yerine seçmenlerin oy tercihlerini rasyonel ve ileri görüşlü bir biçimde belirlediklerinin kabulü altında oluşturulan modelin politik evreninde seçimler, muhalefet ve hükümet olmak üzere iki parti arasında gerçekleşmektedir.

Modelde rasyonel beklentilere sahip seçmenler enflasyon ve istihdam oranlarını dikkate alarak belirli bir fonksiyonel yapıya uygun biçimde fayda maksimizasyonu gerçekleştirmekte ve iktidarı döneminde kendilerine en fazla faydayı sağlayacaklarını bekledikleri adaya oy vermektedirler. Bu çerçevede yazarlara göre π enflasyon oranı ve x istihdam düzeyi olmak üzere seçmenlerin beklenen fayda kaybı fonksiyonu şu şekilde ifade edilmekte,

$$\mathcal{L} = E[\sum_{t=1}^2 \delta^{t-1} (L(\pi_t, x_t))] \quad \text{ve} \quad L(\pi_t, x_t) = \frac{\pi_t^2}{2} - \lambda x_t \quad (1.76)$$

ve eşitlikte E beklenti operatörünü, $L(\pi_t, x_t)$ t döneminde seçmenlerin uğradığı kaybı, δ seçmen hafızasına bağlı olarak tanımlanmış ve yakın dönem gelişmelere atanan değerin yüksekliğini ifade eden $0 < \delta < 1$ aralığında tanımlanmış iskonto oranını temsil etmektedir. Cari dönem kayıp fonksiyonunda istihdam oranını ağırlıklandıran λ katsayısı ise sıfırdan büyük olmak kaydıyla tanımlanmıştır.

Modelde iktidarda kalmak isteyen ya da iktidar adayı olan partilerin kayıp fonksiyonu ise beklenen kayıp fonksiyonundan iktidarda kalmanın verdiği faydanın çıkarılmasıyla elde edilmek üzere şu şekilde ifade edilmiştir:

$$\mathcal{L}^c = E^c[\sum_{t=1}^2 \delta^{t-1} L(\pi_t, x_t) - K z_t^c] \quad (1.77)$$

İktidar adayı partinin sahip olduğu bilgi ve dolayısıyla kayıp beklentisi, partinin görev başında olması ya da muhalefette olması koşullarına bağlı olarak değişeceğinden, (1.77) numaralı eşitlikteki c üst indisi bu iki olasılığı ifade etmek üzere sırasıyla iktidardaki partiyi ve muhalefetteki partiyi temsil eden i ve o değerlerini almaktadır. Fonksiyonda K , iktidarda olmanın sağladığı getiriyi, z_t^c ise partinin iktidarda ya da muhalefette olmasına bağlı olarak tanımlanan kukla değişkeni ifade etmektedir.

Yazarlar iktidarda olan partinin doğal işsizlik oranı hedefine ulaşım ulaşamamakla somutlanan yetkinlik düzeyine göre belirledikleri istihdam oranını ise aşağıdaki eşitlikle ifade etmişlerdir (Persson ve Tabellini, 1990:80):

$$x_t = \pi_t - \pi_t^c + \epsilon_t^c \quad (1.78)$$

Modelde istihdam oranı cari dönem enflasyon oranına, c partisi beklenen enflasyon oranına ve partinin yetkinlik düzeyine (ϵ_t^c) bağlı olarak

tanımlandığından, ekonomik evren yetkinliği de içerecek şekilde düzenlenmiş bir Phillips eğrisi ile ifade edilmektedir (Alesina vd., 1997:23). Eşitlikte c partisinin yetkinlik düzeyi ise $\epsilon_t^c = \mu_t^c + \mu_{t-1}^c$ şeklinde rassal yetkinlik şoklarının (μ_t^c) bir fonksiyonu olarak $MA(1)$ süreci ile tanımlanmıştır. Beklenen değeri sıfır olan bu rassal yetkinlik şokları, belirli bir olasılık dağılımı çerçevesinde yüksek ($\bar{\mu}$) ya da düşük ($\underline{\mu}$) olabilmektedir. Bu çerçevede yazarlara göre partinin yetenek şokunun şu şekilde dağıldığı kabul edilmiştir:

$$\mu_t^c = \begin{cases} \bar{\mu} > 0 & \rho \text{ olasılığı ile} \\ \underline{\mu} < 0 & 1 - \rho \text{ olasılığı ile} \end{cases} \quad (1.79)$$

Seçmenler muhalefetin yetkinliği hakkında yargıya varabilecek bir kritere sahip olmadıklarından muhalefet için atadıkları yetkinlik değeri, beklenen yetkinlik değerine eşit olacaktır. Beklenen yetkinlik şoklarının sıfır olduğu varsayımı çerçevesinde ise muhalefetin seçimin gerçekleşeceği birinci dönemde beklenen yetkinlik şoku $E(\mu_1^0) = 0$ şeklinde ifade edilebilir. Sonuç olarak muhalefetin yetkinlik şoku sıfır iken birinci dönem sonunda gerçekleşecek seçimlerde görev başındaki siyasi partinin yetkinlik şoklarının seçmenlerce eşzamanlı gözlemlenebilmesi durumunda, $\mu_1^i = \bar{\mu}$ olursa parti seçilecek, $\mu_1^i = \underline{\mu}$ durumunda ise iktidar partisi kaybedecektir (Persson ve Tabellini, 1990:81).

Persson ve Tabellini modelinde birinci periyodun başında gerçekleşen μ_1^i değerinin görev başındaki siyasi iktidar tarafından gözlemlenebildiği ve bu sayede siyasi iktidarca enflasyonun (π_1^e ve π_1) ve dolayısıyla istihdam düzeyinin (x_1) belirlenebildiği kabul edilerek seçimlerin ise periyot sonunda gerçekleştiği bir zamanlama varsayımı kullanılmaktadır. Modele göre hükümetlerin yetkinlikleri (π_1 ve μ_1) ise seçmenlere bir dönemlik gecikmeyle ulaşmakta, seçmenler hükümet yetkinliğini ilk periyotun sonunda seçimlerin gerçekleşmesinin ardından ikinci periyot içerisinde gözlemleyebilmektedirler. Bu olaylar döngüsü ikinci ve sonraki periyotlar için de geçerli olmakta ve ancak seçim olmadığında kesintiye uğramaktadır. Bu zamanlama varsayımı altında seçmenler hükümet yetkinliği konusunda yalnızca cari dönemde gözlemleyebildikleri istihdam oranını baz almakta ve bu bilgi asimetrisi yeniden seçilme amacına sahip siyasi iktidar için seçimlerden önce yüksek istihdam oranı ortaya çıkararak yetkin görünüm

sağlayabilme yönünde bir motivasyon oluşturmaktadır (Persson ve Tabellini, 1990:82).

Bilgi asimetrisinin ortadan kalktığı ve seçmenlerin hükümetin yetkinliği hakkındaki göstergelere erişiminin sağlandığı ikinci periyotta ise (seçimin gerçekleşmeyeceği periyot) hükümetin yeniden seçilmek için sinyal göndermesine ihtiyaç duymayacağını ifade eden yazarlara göre bu periyotta beklenti enflasyon ve gerçekleşen enflasyon partinin istihdama atadığı ağırlığa (λ), istihdam düzeyi ise partinin yetkinliğine (ϵ_2^c) eşit olacaktır. Bu çerçevede ikinci periyot için iktidardaki partiye bağlı olarak seçmenlerin kayıp fonksiyonu şu şekilde ifade edilmektedir:

$$L^c \equiv E\left(\frac{\lambda^2}{2} - \lambda\mu_i^c\right), \quad c = i, o. \quad (1.80)$$

Muhalefet partisinin yetkinlik şokları hakkındaki beklentinin sıfır olduğundan ($E^i(\mu_i^o) = 0$) hareketle, iktidardaki parti için seçimi kazanıp iktidarda kalmanın sağlayacağı net kazanç (W) ise yetkinlik şoklarına bağlı olarak şu şekilde gösterilmektedir:

$$W(\mu_1^i) \equiv L^o - L^i + K = \lambda\mu_1^i + K \quad (1.81)$$

Yazarlara göre (1.81) numaralı denklik gereği iktidarda olmanın sağlayacağı getiri (K), yetkin olmayan iktidarda dahi yeniden seçilebilme istekliliği uyandıracak kadar büyük, diğer bir ifadeyle ($K > -\lambda\mu$) olmalıdır. Diğer taraftan seçimi kazanmanın sağlayacağı kazanç yetkin bir iktidar için daima yetkin olmayandan yüksek olacaktır. Çünkü yetkin olmayan bir iktidar yeniden seçilebilmek için rakibine oranla istihdama daha büyük bir ağırlık atayacaktır.

Modele göre yetkin olan iktidar yetkinliği hakkında seçmenlere sinyal gönderebilmek için, yetkin olmayan iktidar ise seçmenlerde yetkin izlenimi yaratabilmek için yüksek istihdam hedefi güdecektir. Yetkinlik düzeylerinden bağımsız olarak hükümetlerin sinyal gönderme ya da yetkin gibi görünme yönündeki davranışları enflasyon oranlarının beklenti düzeylerinin üzerinde olmasına yol açarak bir maliyet oluşturacaktır (Alesina, 1997:40). Persson ve Tabellini modelinde, sinyal gönderme (ya da yetkin taklidi yapma) amacı taşıyan

siyasi iktidarların ortaya çıkaracağı enflasyon oranı ise yetkinlik şoklarına bağlı olarak;

$$\pi(x_1, \mu_1^i) \equiv \pi_1^e + x_1 - \mu_1^i \quad (1.82)$$

eşitliği ile ifade edilirken herhangi bir veri beklenen enflasyon oranı durumunda sinyal göndermenin maliyeti ise şu şekilde tanımlanmıştır:

$$C(x_1, \mu_1^i) \equiv L(\pi(x_1, \mu_1^i), x_1) - L(\lambda, \lambda - \pi_1^e + \mu_1^i) \quad (1.83)$$

Eşitliğe göre sinyal göndermenin maliyeti, x_1 düzeyinde istihdamı sağlamak için gerekli para politikasının ortaya çıkaracağı kayıp ve kısa dönem takdire dayalı olarak uygulanan para politikasının ortaya çıkaracağı kayıp arasındaki farka eşittir. Sonuç olarak sinyal göndermenin maliyeti hedef istihdam düzeyine ve iktidarın yetkinliğine bağlıdır. Daha yetkin bir hükümet hedef istihdam oranına ulaşmak için daha az enflasyona yol açacağından daha düşük bir sinyal gönderme maliyetine katlanacaktır (Persson ve Tabellini, 1990:83-84).

Modelde (1.81) ve (1.83) numaralı denklemlerle ifade edilen kazanç ve maliyetlere bağlı olarak iki ayrı denge koşulu ifade edilmiştir. Bunlardan ilki olan ayrık dengede yetkin ya da yetkin olmayan her iki iktidar tipi yetkinlik düzeylerini açığa çıkaran politikaları seçmekte ve bu sayede seçmenler hükümetin yetkinlik düzeyi hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Toplu denge durumunda ise seçmenler seçim yılında siyasi iktidarın yetkinlik düzeyi hakkında bir çıkarımda bulunamamaktadırlar (Alesina vd. 1997:26-27).

a) Modelde Ayrık Denge

Modelin ayrık dengesi yetkin ve yetkin olmayan iki ayrı tipte siyasi iktidar için tasarlanmıştır. Yetkinlik düzeylerine göre ayrılan siyasi iktidarların ulaşabileceği makroekonomik büyüklükler iktidar tipine bağlı olarak bilinir olacağından, seçmenler siyasi iktidarın yetkinlik düzeyi hakkında tam bilgiye sahip olacaklardır. Bu durumda x^s istihdam düzeyi konusunda yetkinliği eşik değerini temsil etmek üzere iktidarın yetkin bir iktidar olma olasılığı (ρ_2) şu şekilde ifade edilebilecektir (Persson ve Tabellini, 1990:84; Alesina vd. 1997:41):

$$\rho_2 = \begin{cases} 0, & \text{eğer } x_1 < x^s \\ 1, & \text{eğer } x_1 \geq x^s \end{cases} \quad (1.84)$$

Modelin ayrık dengesinde yetkin olmayan siyasi iktidar yetkin izlenimi vermek için yetkin taklidi yapmamakta, kısa dönem optimum enflasyon oranını ($\pi_1 = \lambda$) seçmektedir. Yetkin siyasi iktidar ise yetkinliği hakkında seçmenlere sinyal göndermek için istihdam düzeyini x^s olarak belirlemektedir. Bu koşullar altında ayrık dengenin oluşabilmesi için yetkin iktidarın seçimi kazanmakla elde edeceği getiri (W) sinyal göndermenin maliyetini (C) aşmalı, yetkin olmayan iktidar için ise bu maliyet seçim kazanarak elde edeceği getiriden yüksek olmalıdır. Diğer bir ifadeyle;

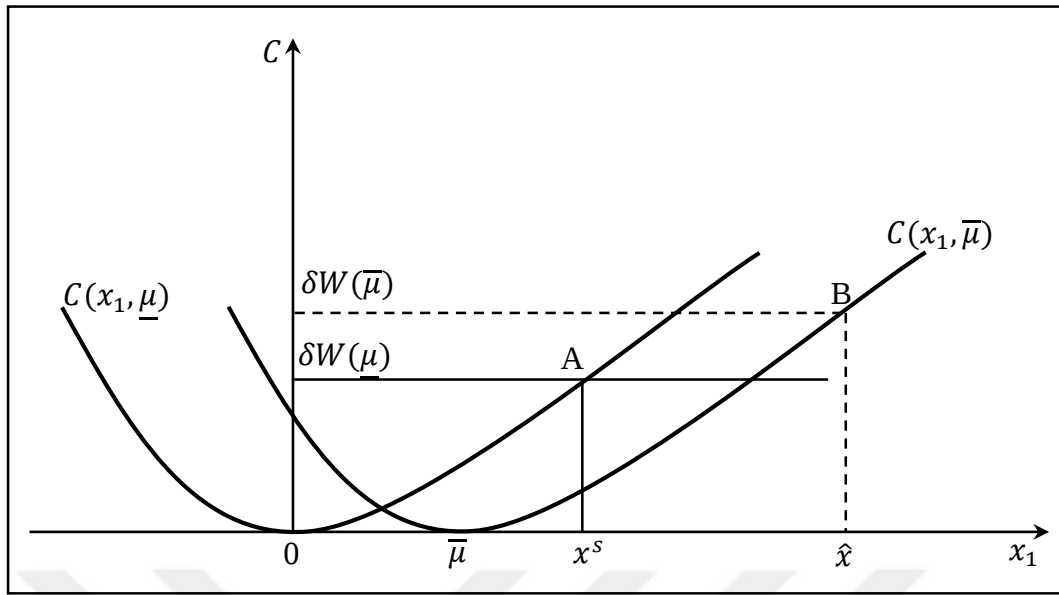
$$\delta W(\bar{\mu}) > C(x^s, \bar{\mu}) \quad (1.85)$$

$$\delta W(\underline{\mu}) \leq C(x^s, \underline{\mu}) \quad (1.86)$$

koşulları sağlanmalıdır. Eşitsizliklerle ifade edilen fayda – maliyet koşullarını sağlayan belirli bir eşik istihdam düzeyi değeri bulunmamakla birlikte bu düzey ayrık denge koşullarını sağlayacak şekilde belirli bir aralıkta değerler alabilmektedir. Gönderilecek sinyal sonucu karşılaşılabilecek maliyet eşik değerlerin artan bir fonksiyonu olduğundan, maliyeti minimize etmek isteyecek olan yetkin iktidar için bu koşulu sağlayan tek bir değer bulunmaktadır. Modelin ayrık dengesinde bu değer yetkin olmayan iktidar tipinin sağlayabileceği en yüksek istihdam düzeyi (x^s) olarak göze çarpmaktadır (Alesina, 1997:41).

Aşağıdaki Şekil 1.13, Persson ve Tabellini modelinde partilerin yetkinlik düzeyine göre ayrıştığı denge koşulunu göstermektedir. Şekilde parabolik eğriler yetkinlik düzeyine göre ayrılan iktidarların istihdam düzeyine bağlı olarak karşı karşıya olduğu sinyal gönderme maliyetlerini göstermektedir.

Şekil 1.13: Persson ve Tabellini Modelinde Ayrık Denge

Kaynak: Persson, Torsten ve Guido Tabellini (1990), *Macroeconomic Policy, Credibility and Politics*, Harwood Academic Publishers, Switzerland, s. 85.

Şekil 1.13'te yetkin iktidar için sinyal gönderme maliyeti daha düşük olacağından bu iktidarın temsil eden sinyal maliyeti eğrisi yetkin olmayan iktidarın sinyal gönderme maliyeti eğrisinin sağındadır. Öyle ki, yetkin iktidar için $\bar{\mu}$ düzeyinde istihdam düzeyini sağlayacak bir sinyalin maliyeti minimum iken yetkin olmayan iktidar tipi için maliyet minimizasyonu ancak sıfır noktasında gerçekleşmektedir. Yetkinlik türüne bağlı olarak ifade edilen ve yetkin iktidarın yetkin olmayan göre daha yüksekte temsil edildiği seçimi kazanmanın getirisi ise δW ile ifade edilmiştir. Bu çerçevede yetkin iktidar için denge koşulu (1.85) numaralı eşitsizliği sağlayacak biçimde getirinin maliyetten fazla olduğu bölümde, B noktasının solunda gerçekleşmelidir. Ancak A noktasının solu yetkin olmayan iktidarın için de birtakım net kazanç koşullarını ifade ettiğinden yetkin iktidar açısından bu noktanın solu ayrıştırıcı bir çözüm sağlamayacaktır. Bu çerçevede yetkin iktidarın yetkin olmayandan ayrıştığı ve minimum maliyet koşulunun sağlandığı A noktası modelin ayrık dengesi olarak belirlemektedir (Persson ve Tabellini, 1990:86).

Modelin ayrık dengesinin çıkarımlarına göre yetkin siyasi iktidar seçimlerden önce yetkinlik düzeyi hakkında seçmenlere sinyal göndereceğinden beklenmeyen bir enflasyona ve çıktı düzeyinde (istihdam düzeyinde) artışa neden olacaktır. Yetkin olmayan iktidar ise kısa dönem optimum para politikasını takip etmesi ise beklenmeyen bir deflasyon ve dolayısıyla resesyon ortaya çıkaracaktır.

Sonuç olarak modelin ayrık denge çıkarımlarına göre gerçekleşecek olan seçimlere bağlı olarak konjonktürel dalgalanmalar yaşanacaktır (Persson ve Tabellini, 1990:86; Alesina vd, 1997:27).

b) Modelde Toplu Denge

Modelin toplu dengesi ise iktidarların yetkinlik düzeyleri hakkında seçmenlerin bir çıkarımda bulunamaması çerçevesinde tanımlanmıştır. Toplu dengede her iki iktidar tipi de aynı düzeyde istihdamı seçecek, siyasi iktidarların yetkinlik düzeyi hakkında çıkarımda bulunamayan seçmenler için her iki tip siyasi iktidar adayı özdeş olarak kabul edilecektir. Bu çerçevede seçmenlere göre siyasi iktidarın yetkin olma olasılığı (ρ_2) şu şekilde ifade edilebilecektir:

$$\rho_2 = \begin{cases} \rho, & \text{eğer } x_1 \geq x^p \\ 0, & \text{eğer } x_1 < x^p \end{cases} \quad (1.87)$$

Eşitlikte p üst indisi eşik değer istihdam düzeyinin toplu dengeye ait olduğunu ifade etmektedir. Toplu dengede iktidarın yetkinlik düzeyi hakkında çıkarımda bulunamayan seçmenlere göre iktidar türleri özdeş olduklarından mevcut siyasi partinin yeniden seçilme olasılığı yetkinlik türünden bağımsız biçimde 1/2 olacaktır. Diğer taraftan modelin toplu dengesinde siyasi iktidarların yetkinlik düzeylerine bağlı olarak tutumları ayrık dengedekinin zıttı şeklinde olacaktır. Diğer bir deyişle bu dengede yetkin bir siyasi iktidar stratejik davranmak yerine kısa dönem optimum enflasyon oranına eriştirecek para politikasını uygulamakta ($\pi_1 = \lambda$) ve dolayısıyla istihdam düzeyi şu şekilde gerçekleşmektedir:

$$x^p = \lambda - \pi_1^2 + \bar{\mu} \quad (1.88)$$

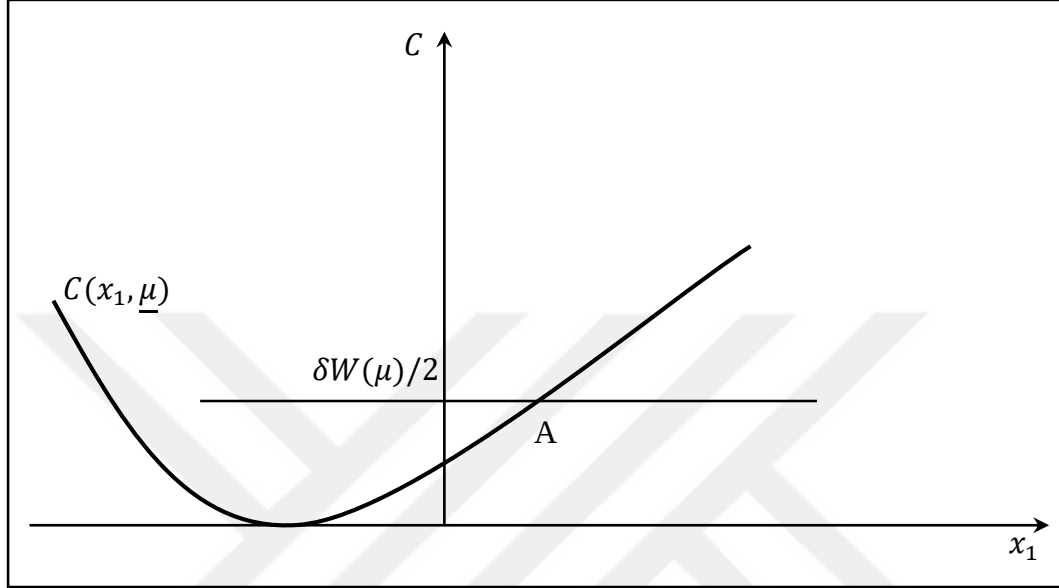
Yetkin olmayan iktidar türü ise yetkinlik düzeyi hakkında bilgi sahibi olmayan seçmenlere yetkin görünebilmek isteyeceği için belirli bir beklenmeyen enflasyona sebep olacak biçimde $x_1 = x^p$ büyüklüğüne ulaşmayı amaçlamaktadır.

Modelde iktidarın yeniden seçilme olasılığı yetkinlik düzeyinden bağımsız olarak 1/2 olarak belirlendiğinden yetkinlik şoklarıyla bu ihtimali artırma olanağı bulunmayan iktidar için optimum tercih $\pi_1 = \lambda$ olacaktır. Yetkin olmayan iktidar türü için ise optimum politika tercihi yetkin izlenimi yaratmak için sinyal

göndermenin maliyetinin seçim kazanmanın getirisinden düşük olduğu bölgede ve seçilebilme ihtimalini bağlı olarak şu şekilde tanımlanabilir:

$$C(0, \underline{\mu}) < \delta W(\underline{\mu})/2 \quad (1.89)$$

Şekil 1.14: Persson ve Tabellini Modelinde Toplu Denge

Kaynak: Persson, T. ve Guido Tabellini (1990), *Macroeconomic Policy, Credibility and Politics*, Harwood Academic Publishers, Switzerland, s:88.

Şekil 1.14, Persson ve Tabellini modelinde toplu denge durumunu göstermektedir. Şekilde sinyal göndermenin maliyeti eğrisi, sinyal gönderen aktör yetkin olmayan iktidar türü olduğu için yalnızca bu iktidara yönelik tanımlanmıştır. Yeniden seçilmenin getirisi ise her iki iktidar türü için de eşit ve $\delta W(\mu)/2$ seviyesindedir. Bu çerçevede modelin toplu dengesi A noktasında gerçekleşmekte, bu noktada getiri ve maliyetler birbirine eşitlenmektedir.

Toplu denge çıkarımlarına göre seçmenlerin iktidar partisinin yetkinlik düzeyi hakkında çıkarımda bulunamadığı durumda ortaya çıkabilecek olan toplu dengede her iki iktidar tipi de aynı istihdam düzeyini tercih edecektir. Ancak bu durumda yetkin olmayan iktidar tipi beklenmeyen bir enflasyona yol açacak, yetkin bir iktidar ise yine beklenmedik bir deflasyon ortaya çıkaracaktır. Sonuç olarak toplu denge durumunda da seçimlere bağlı olarak makroekonomik büyüklüklerde dalgalanmalar meydana gelecektir (Persson ve Tabellini, 1990:86-88).

1.1.2.4. Para Politikasının İçselleşmesi: Aktif Mali Pasif Parasal Model

Drazen (2001a, 2001b), birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede mali ve parasal otoritenin birbirinden ayrıştığına, para politikasının siyasi iktidarların kontrolü altında olmayıp bağımsız merkez bankaları tarafından yürütüldüğüne vurgu yaptığı bir çalışmada, parasal sürprizlerle harekete geçirilmiş politik konjonktür dalgalanmaları modellerinin ikna ediciliğini yitirdiğini öne sürmüştür. Yazar, parasal temelli modellerin özellikle bağımsız merkez bankalarının varlığı koşullarında ikna ediciliğini yitirdiğini ancak yapılan ampirik çalışmalarda bağımsız merkez bankalarının olduğu ülkelerde para politikası araçlarında seçimler öncesinde genişleme, sonrasında ise daralma şeklinde seçimsel dalgalanmaların varlığı yönünde kanıtlara ulaşıldığını ifade etmektedir (Drazen, 2001a :101).

Drazen çalışmasında bağımsız merkez bankalarının varlığı koşullarında para politikasındaki seçimsel dalgalanmaların, siyasi iktidarın seçimler öncesinde uyguladığı maliye politikalarının sonucu olabileceğini önermektedir. Yazara göre maliye politikasını idare eden siyasi iktidar ile para politikasından sorumlu ancak sıklıkla mali şokların baskısıyla karşı karşıya kalan bağımsız merkez bankası arasındaki etkileşim, seçimsel dalgalanmanın doğası açısından son derece önemlidir. Bu baskı sonucu ortaya çıkan parasal dalgalanma yazara göre *aktif mali pasif parasal* (AFPM) politik konjonktür dalgalanmalarını ortaya çıkarmaktadır (Drazen, 2001b:2).

Modele göre seçilmiş ve yeniden seçilmek için faaliyet gösteren bir politikacı, bu yeniden seçilebilme isteğine hizmet edecek şekilde maliye politikası araçları üzerinde kontrole sahiptir. Politikacı, aynı zamanda merkez bankası tarafından kontrol edilen para politikası ve bu politikanın etkileriyle de yakından ilgilidir (Drazen, 2001b:8).

Modelde Ekonomik ve Politik Yapı

Modelde ekonomi rassal şoklara bağlı toplam arz ve toplam talep eşitlikleriyle ifade edilmektedir. Yazarın çıktı açığı (potansiyel çıktı düzeyinden sapmalar) ile ifade ettiği toplam arz (x_t) beklenmeyen enflasyonun bir fonksiyonudur.

$$x_t = \pi_t - E_t(\pi_{t+1}) + s_t \quad (1.90)$$

eşitliğinde s_t arz şoklarını ifade etmekte ve $s_t = \rho s_{t-1} + \varepsilon_t$ olarak tanımlanmaktadır. İfade edilen eşitlikte $0 \leq \rho \leq 1$ ve ε_t sıfır ortalamaya sahip rassal değişkendir. Modelde arz fonksiyonu ise cari enflasyonun ve gelecekteki enflasyonun beklenen değerinin bir fonksiyonudur.

Reel faiz oranının azalan bir fonksiyonu olarak ifade edilen toplam talep ise şu şekilde gösterilmektedir:

$$x_t = -\varphi(i_t - E_t\pi_{t+1}) + \eta_t \quad (1.91)$$

Eşitlikte $\varphi > 0$ ve rassal, talep şoklarını ifade eden $\eta_t = d_t + g_t$ iken d_t sıfır ortalamaya sahip rassal değişken ve g_t maliye politikasını ifade etmektedir.

Modelde seçimlerin gerçekleştireceği periyod E , seçimlerin gerçekleşmeyeceği periyot ise O ile gösterilmektedir ve bu periyotlar birbirini takip etmektedirler. Belirlenecek olan para politikası, periyodun seçim periyodu olup olmamasına bağlı olarak değişim gösterecektir. Arz ve talebin ileriye dönük enflasyon beklentileriyle belirleniyor olması da cari politikanın bir sonraki döneme dair enflasyon beklentilerine bağlı olmasına ve seçim olan ve olmayan dönemlerde politikaların farklılaşmasına yol açmaktadır. (Drazen, 2001b:10)

Politik Baskının Olmadığı Koşulda Optimum Para Politikası

Modele göre bağımsız parasal otorite üretim ve fiyat düzeyinde istikrar amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu doğrultuda amacı toplam çıktının potansiyel seviyesinde olması ($x = 0$) ve fiyat istikrarı ($\pi = 0$) olan merkez bankası, çıktıdaki ve enflasyondaki dalgalanmalara bir ağırlık atayarak aşağıdaki kayıp fonksiyonunu minimize etmek üzere politika belirlemektedir.

$$L_t^{CB} = \gamma \frac{x_t^2}{2} + \frac{\pi_t^2}{2}, \quad \gamma > 0 \quad (1.92)$$

Merkez bankası, kayıpların iskonto edilmiş (iskonto oranı $= \beta$) bugünkü beklenen değerini (Λ^{CB}) minimize etmek üzere faaliyet gösterecektir. Herhangi bir politik kısıt olmadığında (1.92)'yi (1.90) kısıtı altında minimize edecek olan merkez bankası, enflasyon ve çıktı açığı arasındaki optimal ilişki olan $\pi_t = -\gamma x_t$ sonucuna ulaşacaktır. Bu sonuç toplam arz fonksiyonu (1.90)'da yerine

konulduğunda ise merkez bankasının en iyi ilk politika tercihlerine ulaşılacaktır. Bu politika tercihleri;

$$\begin{aligned}\pi_t^B &= -\gamma h s_t \\ x_t^B &= h s_t\end{aligned}\tag{1.93}$$

ve şoklar arasında ardışık bağıntı olmadığı kabul edildiğinde ($\rho = 0$), $h = (1 + \gamma(1 - \rho))^{-1} = 1/(1 + \gamma)$ şeklinde gösterilmektedir.

(1.93)'deki eşitlikler (1.91)'de yerine yazılıp faiz oranı çekildiğinde ise merkez bankasının arz ve talep şokları karşısında tercih ettiği faiz oranına ulaşılmaktadır.

$$i_t^B = -\left(\gamma\rho + \frac{1}{\varphi}\right)h s_t + \frac{1}{\varphi}\eta_t\tag{1.94}$$

Eşitlikte x_t ve π_t değişkenleri olmadığından arz ve talep şoklarının faiz oranındaki değişiklikler sayesinde tam olarak karşılanabildiği çıkarımı elde edilmektedir (Drazen, 2001b:11).

Para Politikası Üzerindeki Politik Baskı

Drazen'e göre politikacının, ekonomik istikrar dışında hedeflerinin olması durumunda hayata geçecek olan denge para politikası ise siyasi otoritenin parasal otoriteyi kendi politik amaçlarına yaklaştırmak üzere uygulayacağı baskıya bağlıdır. Bu durumda uygulanan politikaların sonucu politik ve parasal otorite arasındaki pazarlığa bağlı olacaktır. Drazen parasal otorite üzerindeki politik baskıyı modellerken, politikacının parasal otoriteye özellikle seçim dönemlerinde kendisinden uygulamasını istediği para politikasını hayata geçirmemesi durumunda C ile ifade ettiği bir maliye yükleyeceğini, bu durumda merkez bankasının (1.92) numaralı eşitlikle gösterilen kaybının artık $L^{CB} + C$ halini alacağını ifade etmektedir. Bu maliyet, görev başındaki politikacının merkez bankasını kendi politikasına yaklaştırmak için banka politikalarını eleştirmesi ve itibarını azaltması şeklinde açıklanabilir (Drazen, 2001b:12).

Modelde görev başındaki siyasi iktidar oy verenlerin sosyal refahlarının yanı sıra kendi yeniden seçilebilme hedefine de hizmet edecek şekilde faaliyet gösterecektir. Drazen'e göre iktidardaki partinin yeniden seçilebilme olasılığı

ekonominin genel durumuna ve belirli seçmen grubunu hedef alan maliye politikasına (hedef gözeten harcamalara) bağlıdır. Modelde seçilmiş yetkili tarafından belirlenecek olan bu harcamalar g ile ifade edilmektedir (Drazen, 2001:13).

Modelde rasyonel seçmenler kayıp fonksiyonunun bugünkü değeriyle ilgilidirler. Bu fonksiyon şu şekilde ifade edilebilir:

$$\Lambda_t^V = L_t^V + E_t(\beta L_{t+1}^V + \beta^2 L_{t+2}^V + \beta^3 L_{t+3}^V + \dots) \quad (1.95)$$

Bu çerçevede ortalama seçmenin makroekonomik dalgalanmadan kaynaklanan tek dönemlik kaybı ise şu şekilde tanımlanabilecektir:

$$L_t^V = \alpha \frac{(x - x^T)^2}{2} + \frac{\pi_t^2}{2} \quad (1.96)$$

Eşitlikte $\alpha \geq \gamma$ ve $x^T \geq 0$ şeklinde tanımlanmaktadır. $\alpha \geq \gamma$ varsayımı seçmenlerin enflasyondaki dalgalanmalara karşı çıktıdaki dalgalanmalara merkez bankasına göre daha fazla önem verdiklerini ifade etmektedir. Drazen'e göre bu durum parasal otorite ile seçilmiş politikacı arasındaki çelişkinin de kaynaklarından biridir. Politikacı, arz şokları karşısında merkez bankasına oranla daha düşük faiz oranı dalgalanmasından yana olacak ve bu amaçla parasal otorite üzerinde baskı kurabilecektir. $x^T \geq 0$ varsayımı ise seçmenlerin, merkez bankasına göre daha yüksek bir ekonomik aktivite seviyesini tercih ettiklerini ifade etmektedir. (1.96) numaralı eşitlikte pozitif bir x^T , ortalama seçmenin cari kaybını azaltacaktır. Bu varsayım politikacının talep şokları karşısında merkez bankasının arzuladığından daha düşük bir faiz oranı istediğini de ortaya koymaktadır. Modelde talep şokları karşısında politik karar vericinin merkez bankasına nazaran daha düşük bir faiz oranı isteği ifade etmek üzere x^T şu şekilde tanımlanmıştır (Drazen, 2001b:14):

$$x^T = a\eta_t, \quad 0 \leq a \leq 1 \quad (1.97)$$

Modelde sosyal faydanın ikinci bileşeni ise seçmenin hedef gözeten harcamalar nedeniyle uğrayacağı kayıptır. Hedef gözeten harcamalar g ile ifade edildiğinde bu kayıp $\Delta(g)$ ve $\Delta' > 0$ olarak kabul edilmektedir.

Drazen politikacının yeniden seçilebilme olasılığını ise aşağıdaki eşitlikle ifade etmektedir.

$$q_t = q(g_t, \Lambda_t^V) \quad (1.98)$$

Bu olasılığın g 'ye göre kısmi türevi pozitifken ($q_g > 0$), Λ 'ye göre kısmi türevi ise negatiftir ($q_\Lambda < 0$). Bu ifadeye göre hedef gözetken kamu harcamaları politikacının yeniden seçilme olasılığını artırırken ekonomik aktiviteden kaynaklı ortaya çıkan refah kaybındaki artış ise yeniden seçilme olasılığını azaltacaktır.

Seçilmiş siyasi otoritenin görevde kalmaya verdiği değer θ ile ifade edildiğinde E seçim döneminde politikacının cari dönem amaç fonksiyonu şu aşağıdaki hali alacaktır:

$$\Omega_t^P = (1 - \theta)(-\Lambda_t^V - \Delta) + q(g_t, \Lambda_t^V)\theta \quad (1.99)$$

Seçim harici periyodlarda (O) ise amaç fonksiyonunda yeniden seçilme gerekliliği devre dışı kalacak, fonksiyon ise şu şekilde ifade edilecektir:

$$\Omega_t^P = (1 - \theta)(-\Lambda_t^V - \Delta) + \theta \quad (1.100)$$

İşlem kolaylığının sağlanması açısından modelde politikacının, ilk seçimlerde yeniden seçilme yönündeki davranışının daha sonraki seçimler üzerindeki etkileri göz ardı edilmiştir (Drazen, 2001b:15).

Siyasi İktidar ve Parasal Otoritenin Seçim Yılı Etkileşimi

Siyasi otorite seçim yılında yeniden seçilebilme amacına hizmet edecek şekilde maliye politikası aracını kullanacaktır. Bu çerçevede (1.99) ile gösterilen amaç fonksiyonunun g 'ye göre kısmi türevi alındığında aşağıdaki eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$\theta q_g(\cdot) = (1 - \theta)\Delta'(g) \quad (1.101)$$

Bu durumda eşitliğin çözümü olan optimum maliye politikası ise $g^P > 0$ şeklindedir. Seçim olmayan dönemlerdeki kamu harcamalarının arzu edilen değeri ise sıfır olacaktır. Seçim dönemi ve seçim olmayan dönem için hedef gözetken harcamaların beklenen değerleri elde edildikten sonra talep şoklarının ($\eta_t = d_t +$

g_t) beklenen değerleri ise seçim dönemi için $E(\eta_t) = g^P > 0$, seçim olmayan dönemde ise $E(\eta_t) = 0$ şeklinde elde edilmektedir.

Bu koşullarda siyasi iktidarın arzu ettiği para politikası ise politikacının amaç fonksiyonunun enflasyon (π) gibi bir parasal değişkene göre maksimize edilmesiyle elde edilmektedir. Amaç fonksiyonunun enflasyona göre kısmi türevi alındığında maksimizasyon koşulu şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\frac{\partial \Omega_t^P}{\partial \pi_t} = (\theta q_\Lambda - (1 - \theta)) \frac{\partial \Lambda_t^V}{\partial \pi_t} = 0 \quad (1.102)$$

Eşitlikte politikacının amaç fonksiyonunu maksimize edecek olan para politikası aynı zamanda seçmenin kayıp fonksiyonunu minimize edecek olan düzeydir (Drazen, 2001b:16).

Arz şoklarının ardışık bağıntılı olmadığı varsayımından hareketle ($s_t = \rho s_{t-1} + \varepsilon_t$ iken $\rho = 0$ koşulu altında) politikacının E seçim döneminde arzu ettiği para politikası, gelecek periyottaki politika kuralı beklentisine ve şok beklentilerine bağlı olacaktır. Bir sonraki dönem seçim olmayan bir periyot (O periyodu) olacağından parasal otorite (1.92)'yi minimize eden politikayı seçmede özgür olacak, bu politika seçiminde η_{t+1} 'in herhangi bir etkisi olmayacaktır. Ancak $t + 1$ periyodundaki politika $t + 2$ periyodundaki yani bir sonraki seçimin gerçekleşeceği periyottaki politika beklentilerine bağlı olacağından fonksiyona $E_t(\eta_{t+2}) = g^P$ dâhil olacak ve $t + 1$ dönemindeki para politikası g^P 'ye de bağlı olacaktır. Bu nedenle modelde $t + 1$ dönemindeki politika kuralı aşağıdaki eşitlikle ifade edilmektedir:

$$\pi_{t+1}^O = -\frac{\gamma}{1+\gamma} s_{t+1} + \kappa^o a g^P \quad (1.103)$$

Eşitlikte κ^o , model tarafından belirlenecek olan bir katsayı iken g^P ($t + 2$ dönemindeki talep şoklarının beklenen değeri) ise $t + 2$ dönemi beklentilerini içermek üzere fonksiyona dâhil edilmiştir.

t döneminde bir sonraki dönem arz şoklarının beklenen değeri sıfır olacağından aynı dönem enflasyonunun t dönemindeki beklenen değeri $E_t(\pi_{t+1}) = \kappa^o a g^P$ olacaktır. Bu durumda politikacının amaç fonksiyonu toplam

talep kısıtı altında optimize edildiğinde elde edilecek olan politikacının en çok tercih ettiği enflasyon ve ekonomik aktivite düzeyleri ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\pi_t^P = -\frac{\alpha}{1+\alpha}(s_t - \kappa^o a g^P) + \frac{\alpha}{1+\alpha} a \eta_t \quad (1.104)$$

$$x_t^P = \frac{1}{1+\alpha}(s_t - \kappa^o a g^P) + \frac{\alpha}{1+\alpha} a \eta_t$$

(1.104) ile gösterilen eşitliklerde “P” üst simgesi elde edilen değer politikacının en çok tercih ettiği politika olduğunu ifade etmektedir. Seçim dönemlerinde politikacının tercih edeceği enflasyon ve ekonomik aktivite değerleri merkez bankasının tercih ettiği değerlerle (1.93) karşılaştırıldığında politikacının arzu ettiği para politikasının arz şokları karşısında daha yüksek enflasyon tepkisi ve daha düşük çıktı tepkisi verdiği görülmektedir. Elde edilen değerler toplam talep fonksiyonunda yerine konulduğunda ise politikacının arzu ettiği faiz oranı değerine ulaşılacaktır:

$$i_t^P = -\frac{1}{\varphi} \frac{1}{1+\alpha} s_t + \frac{1}{\varphi} \frac{\alpha(1-\alpha)}{1+\alpha} \eta_t + \left(1 + \frac{1}{\varphi} \frac{1}{1+\alpha}\right) \kappa^o a g^P \quad (1.105)$$

Denklemdaki s_t ve η_t değişkenlerinin katsayıları, merkez bankasının siyasi baskı olmaksızın tercih ettiği ve (1.93) numaralı eşitlik ile gösterilen faiz oranı tercihi ile karşılaştırıldığında, seçim döneminde politik tutumu ortalama seçmenin tercihlerini yansıtan politikacının merkez bankasına göre arz ve talep şokları karşısında daha düşük faiz dalgalanması arzu ettiğini ortaya koymaktadır. Son terimin katsayısı ise beklenen enflasyon oranı karşısında faiz oranını gösterdiği tepkiyi ifade etmektedir (Drazen, 2001b:17).

Modele göre iktidar partisi, merkez bankasını C maliyetiyle tehdit ederek kendi çıkarlarına uygun politikayı takip etmesini sağlamak isteyecektir. Politikacının seçim periyodunda yeniden seçilme amacına uygun olarak belirlediği politika tercihleri x^* ve π^* iken merkez bankası bu politikayı benimsediği takdirde $L^{CB}(x^*, \pi^*)$ kadar kayıpla karşılaşacaktır. Merkez bankası, politikacının hedeflediğinden farklı ve x^D ve π^D ile ifade edilen politika tercihlerinde bulunduğu ise karşılayacağı kayıp $L^{CB}(x^D, \pi^D) + C$ olacaktır. Bu

durumda $L_t^{CB} = \gamma \frac{x_t^2}{2} + \frac{\pi_t^2}{2}$ maliyet fonksiyonunu $E_t(\pi_{t+1}) = \kappa^o ag^P$ kısıtı karşısında minimize edecek olan merkez bankasının politika tercihleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\pi_t^D = -\frac{\gamma}{1+\gamma}(s_t - \kappa^o ag^P) \quad (1.106)$$

$$x_t^D = -\frac{\gamma}{1+\gamma}(s_t - \kappa^o ag^P)$$

Bankanın, siyasi otoritenin belirlediği politika tercihlerine uyum göstermesi için bu politikalar nedeniyle uğrayacağı kaybın farklı politika uygulaması durumunda karşı karşıya kalacağı kayıptan daha az olması gerekmektedir. Bu durum modelde aşağıdaki eşitsizlikle şu şekilde ifade edilmiştir:

$$L^{CB}(x^*, \pi^*) \leq L^{CB}(x^D, \pi^D) + C \quad (1.107)$$

Modele göre merkez bankasının para politikası üzerindeki baskıya tam uyum göstermesi için $(x^*, \pi^*) = (x^P, \pi^P)$ durumunun (1.107)'deki koşulu sağlaması gerekmektedir. (1.107)'de (x^*, π^*) yerine (x^P, π^P) değerleri ve (x^D, π^D) için (1.106)'de elde edilen değerler yerine konulduğunda;

$$-\sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \leq \left(\frac{\alpha}{1+\alpha}\right)Z_t \leq \sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \quad (1.108)$$

ve eşitlikte $Z_t = a\eta_t - \frac{\alpha-\gamma}{\alpha(1+\gamma)}(s_t - \kappa^o ag^P)$ sonuncu ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen sonuca göre arz ve talep şokları yeterince küçük olduğunda politikacının arzu ettiği politika merkez bankasının arzu ettiği politikaya yakın olacak ve baskı tehdidi merkez bankasını (x^P, π^P) politikalarını izlemeye teşvik edecektir (Drazen, 2001b:18).

Modele göre merkez bankasının, hükümetin seçilme amacına uygun olarak en iyi politika tercihlerini (x^*, π^*) benimsemediği durumda ise bir uzlaşma dengesi ortaya çıkacaktır. Bu uzlaşma dengesi politika değerlerinin (x^{CO}, π^{CO}) uygulanabilmesi için (1.107)'yi eşitlik olarak sağlaması gerekmektedir.

$$L^{CB}(x^{CO}, \pi^{CO}) = L^{CB}(x^D, \pi^D) + C \quad (1.109)$$

(1.106) ile gösterilen (x^D, π^D) değerleri ve toplam arz fonksiyonundan hareketle uzlaşma dengesi enflasyonu ise iki farklı değer alabilecektir (π^{CO-}, π^{CO+}):

$$\pi^{CO-} = -\frac{\gamma}{1+\gamma}(s_t - \kappa^o a g^P) - \sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}}, \quad \left(\frac{\alpha}{1+\alpha}\right)Z_t > \sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \text{ iken,} \quad (1.110)$$

$$\pi^{CO+} = -\frac{\gamma}{1+\gamma}(s_t - \kappa^o a g^P) + \sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}}, \quad \left(\frac{\alpha}{1+\alpha}\right)Z_t < -\sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \text{ iken.}$$

Modele göre seçim periyodundaki para politikasının (x^P, π^P) olma olasılığı s_t ve η_t 'nin ortak dağılımına bağlı olacak şekilde (1.108)'u sağlayan olasılık değerleridir. Dağılımların bağımsız olduğu yani arz şokları arasında ardışık bağıntı olmadığı varsayıldığında bu olasılık sabit bir değer alacaktır. Merkez bankasının tam uyumu durumunda bu olasılık p kabul edildiğinde, ϵ_t ve η_t ortalamaları etrafında simetrik dağıldığı takdirde (1.110)'u sağlayan çözüm olasılığı $\frac{1-p}{2}$ olacaktır (Drazen, 2001:19).

Seçimin Olmadığı Periyotta Merkez Bankası Politika Tercihi

Seçimlerin gerçekleşmeyeceği periyotta (O) politik bir baskıya maruz kalmayacak olan merkez bankası bir sonraki döneme (seçim dönemine, E) dair para politikası beklentilerine bağlı olarak (1.92)'yi minimize etmek isteyecektir. Bu durumda bankanın O periyodundaki beklenen para politikası modelde şu şekilde ifade edilmiştir:

$$\pi_t^O = -\frac{\gamma}{1+\gamma}s_{t+1} + \frac{\gamma}{1+\gamma}E_t\pi_{t+1}^E \quad (1.111)$$

$$x_t^O = \frac{1}{1+\gamma}s_{t+1} - \frac{1}{1+\gamma}E_t\pi_{t+1}^E$$

Drazen seçimin gerçekleşmeyeceği dönemdeki belirlenen ve seçim dönemine dair enflasyon beklentisini ise aşağıdaki (1.112) numaralı eşitlikle tanımlamıştır. Buna göre tam ve kısmi politika uyumu olasılıkları veri alınarak, O döneminde E dönemine ait enflasyon beklentisi ise şu şekilde ifade edilmiştir:

$$E_t \pi_{t+1}^E = p E_t \left(\pi_{t+1}^P \middle| -\sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \leq \left(\frac{\alpha}{1+\alpha} \right) Z_t \leq \sqrt{\frac{2C}{1+\gamma}} \right) + \frac{1-p}{2} E_t (\pi_{t+1}^{CO+} | Z_t) + \frac{1-p}{2} E_t (\pi_{t+1}^{CO-} | Z_t) = \left(p \frac{\alpha}{1+\alpha} + (1-p) \frac{\gamma}{1+\gamma} \right) \kappa^O a g^P + \frac{\alpha p}{1+\alpha} g^P \quad (1.112)$$

Elde edilen beklenti enflasyon değerini (1.111)'de yerine yazıp (1.103)'teki π^O değeri ile eşitlediğimizde κ^O katsayısı elde edilecektir. Buna göre;

$$\kappa^O = \frac{\alpha}{1+(1-p)\frac{\alpha-\gamma}{1+\gamma}} \quad (1.113)$$

ve bu katsayı (1.111)'de yerine yazıldığında seçimin gerçekleşmeyeceği dönemde beklenen para politikası elde edilecektir:

$$\pi_t^O = -\frac{\gamma}{1+\gamma} s_t + \kappa^O a g^P \quad (1.114)$$

$$x_t^O = \frac{1}{1+\gamma} s_t - \frac{1}{\gamma} \kappa^O a g^P$$

Eşitliklerde κ^O katsayısı (1.113) ile ifade edilen değerdir. Modelde seçim dönemi (E) ve seçim olmayan dönem (O) için para politikaları (1.104), (1.110) ve (1.114) ile ifade edilen değerler olarak ortaya çıkmıştır (Drazen, 2001b:20).

Politik ve Parasal Otoritelerin Denge Etkileşimi

AFPM modelinde seçim periyodunda (E), merkez bankası şokların büyüklüğüne bağlı olarak π^P veya π^{CO} politika seçimleriyle C tehdidine karşılık siyasi iktidarın arzuladığı politikaya uyum gösterecek ve karşılık olarak K baskısını kullanmayacaktır. Seçimin olmadığı periyotta (O) ise merkez bankası bir sonraki periyotta seçim olacağı koşulu altında politikacının C baskısına maruz kalmadan ve dolayısıyla K karşı hamlesine gerek duymadan π^O politikasını seçebilecektir. Sonuç olarak dengede merkez bankası, seçim periyodunda yeniden seçilme isteğiyle hareket eden politikacıya uyum göstererek faiz oranlarındaki dalgalanmayı azaltacak, seçim olmayan periyotta ise yalnızca gelecekteki beklenen enflasyon kısıtına bağlı olarak ve politik baskı hissetmeksizin optimal politika tercihinde bulunacaktır. (Drazen, 2001b:21)

Drazen'in faiz oranı ile para arzı arasındaki ilişkiyi para piyasası denge koşuluyla açıkladığı modelinde para talep şoklarının yokluğu varsayımı altında parasal büyüme ve faiz oranı arasındaki ilişki şu şekilde tanımlanmıştır:

$$\mu_t = M(i_t, x_t) \quad (1.115)$$

LM eğrisine uygun olarak ifade edilen fonksiyona göre x_t veri iken parasal büyüme faiz oranının artan bir fonksiyonudur.

Modele göre seçim döneminde, seçim olmayan döneme nazaran uygulamaya konulan yüksek g^P değeri diğer her şey sabitken faiz oranının sabit tutulabilmesi için para arzında aşırı bir yükselmeyi gerektirmektedir. Para arzında ortaya çıkacak olan büyümenin boyutunu mali şokun büyüklüğü, toplam talebin faiz esnekliği ve para talebinin faiz esnekliği belirleyecektir. Bu nedenle parasal büyüme oranında AFPM modelinin karakteristiğine uygun olarak mali dalgalanmalar tarafından tetiklenen seçimsel dalgalanmalar ortaya çıkabilecektir (Drazen, 2001b:22).

1.2. Partizan Politik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

Alesina (1987), politik sistem ve makroekonomi arasındaki ilişkinin modellenmesinde iki farklı yaklaşımın varlığına dikkat çekmektedir. Yazar bu yaklaşımlardan ilkinde Downsçı bir yaklaşımla siyasi partilerin tek amacının görev başında kalmak olduğunun savunulduğunu ifade etmektedir. Siyasi partilerin ideolojik ayrılıklarının yokluğu varsayımını baz alan bu düşünceye göre oy verme fonksiyonunun belirli, ekonomik yapının ise veri olduğu iki partili demokratik bir sistemde her iki parti de seçilmeleri halinde aynı politikaları uygulayacaktır.

İkinci ve partiler arası ideolojik farklılıklara dikkat çeken yaklaşıma göre ise farklı siyasi partiler uygulayacakları makroekonomi politikaları konusunda farklı tercihlere sahip olacaktır. Örneğin her parti farklı seçmen kesimlerinin çıkarlarını temsil edeceğinden uygulayacakları ekonomi politikaları da bu çerçevede farklılaşacaktır. Bu yaklaşıma göre seçmenlerin tercihleri konusunda bir belirsizlik mevcutsa partiler seçmen tercihlerinin dağılımı hakkında aynı bilgiye sahip olsalar dahi farklı politika önerileriyle seçmenlere yaklaşacaklardır. Bu

nedenle bu yaklaşımı esas alan modellerde farklı siyasi partiler farklı amaç fonksiyonlarına sahip olacaklardır (Alesina, 1987:651-652).

Politik konjonktür dalgalanmalarının partizan modelleri makro ekonomik çıktı ve araç değişkenlerindeki dalgalanmaların, oylarını maksimize etmek isteyen politikacıların fırsatçı politikalarına bağlı olarak ortaya çıkacağını ifade eden fırsatçı modellerden farklı olarak iktidar partisinin ideolojik konumu nedeniyle ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre iktidar partilerinin ideolojik farklılıkları ekonomik hedeflerinin de farklı olmasına yol açmakta; demokrat ya da sol partiler ekonomi politikalarında işsizlikle mücadeleye önem verirken cumhuriyetçi ya da sağ partiler ise iktidarları boyunca enflasyonla mücadeleye yoğunlaşmaktadırlar (Keech, 1995:66; Kiefer, 1997:187; Price, 1997:412). Bu nedenle Keynesyen makroekonomi politikalarını sürdürecektir olan sol ideolojiye sahip partilerin iktidarları döneminde sağ ideolojiye sahip partilerin iktidar olduğu döneme göre büyüme ve istihdam enflasyonist bir tehdit oluşturacak şekilde daha yüksek düzeylerde olacaktır (Hibbs, 1994:1; Boix, 2000:41).

Politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkmasında belirleyici bir koşul olarak partiler arası ideolojik farklılıkları öne süren ilk çalışma Hibbs (1977)'ye aittir. Seçmen beklentilerinin geriye dönük belirlenmesi varsayımı altında işletilebilir bir Phillips eğrisi ile oluşturulan bu model geleneksel partizan konjonktür dalgalanması modeli olarak tanımlanmaktadır. Beklentilerin rasyonel olarak belirlendiği koşullarda partiler arası ideolojik farklılıkların seçimsel dalgalanmalara yol açabileceğinin teorik gösterimi ise Alesina (1987)'nin rasyonel partizan politik konjonktür dalgalanması modelinde yapılmaktadır. Oyun teorisi kullanılarak modellenen bu yaklaşımda birbirinden farklı politik hedeflere sahip siyasi partiler ve rasyonel ücret belirleyicileri arasındaki etkileşim dengede politik olarak harekete geçirilmiş ekonomik dalgalanmalara yol açmaktadır (Alesina, 1987:653; Alesina vd., 1997:59-64).

1.2.1. Geleneksel Partizan Teori: Hibbs Modeli

Hibbs (1977), politikacıların ideolojik kimliklerine ve temsil ettikleri seçmen kitlesinin çıkarlarına dikkat çektiği partizan modelinde, makroekonomik

gerçekleşmelerin gelirin yeniden dağılımına yol açması nedeniyle siyasi partilerin enflasyon ve işsizlik konusunda birbirlerinden farklı tercihlere sahip olduklarını savunmuştur. Yazara göre düşük gelirli ve düşük statü sahibi grupların çıkarlarına ve dolayısıyla tercihlerine, görece düşük işsizlik – yüksek enflasyon makroekonomik düzenlemesi karşılık verirken yüksek gelir düzeyine ve statüye sahip grupların çıkarları ise görece daha yüksek işsizlik oranı - düşük enflasyon ikilisini ortaya çıkaran politikalarla örtüşmektedir (Hibbs, 1977:1467; Alesina, 1989:58; Sheffrin, 1989:239).

Geleneksel partizan teori, sağ ve sol partilerin ekonomik gelişmeler karşısında farklı makroekonomik amaçlara sahip olmaları nedeniyle farklı tutum sergiledikleri gözleminden yola çıkmaktadır. Bu teoriye göre sol partiler enflasyon maliyetine katlanma pahasına işsizliği düşürme ve büyümeyi hızlandırma konusunda sağ partilere nazaran daha güçlü bir motivasyona sahiptir (Drazen, 2001a:88; Telatar, 2004:413). Hibbs’e göre iktidar adayı siyasi partilerin sahip oldukları ideolojilere göre ekonomik hedeflere verdikleri önem Tablo 1.4’te gösterilmektedir.

Tablo 1.4: İdeolojik Farklılıklarına Göre Siyasi Partilerin Ekonomik Hedeflere Verdikleri Önem

	Sosyalist/işçi (Sol Parti)	Merkez	Muhafazakâr (Sağ Parti)
Hedeflere Verilen Önem ↓	• Tam İstihdam • Gelir Dağılımının Eşitliği	• Fiyat İstikrarı	• Fiyat İstikrarı
	• Ekonomik Genişleme	• Ekonomik Genişleme • Tam İstihdam • Gelir Dağılımının Eşitliği	• Ödemeler Bilançosu Dengesi
	• Fiyat İstikrarı	• Ödemeler Bilançosu Dengesi	• Ekonomik Genişleme • Tam İstihdam
	• Ödemeler Bilançosu Dengesi		• Gelir Dağılımının Eşitliği

Kaynak: Hibbs, JR. Douglas A. (1977); “Political Parties and Macroeconomic Policy,” *The American Political Science Review*, Cilt 71, Sayı 4, s. 1471.

Tabloya göre sol ideolojiden sağ ideolojiye doğru gidildikçe partiler ekonomik hedefler bakımından birbirlerinin tersi tercihlerde bulunmaktadır. Sol ideolojiye sahip parti tam istihdam ve gelir dağılımı gibi ekonomik amaçlara

öncelik verirken sağ partiler ise fiyat istikrarına öncelik veren ekonomi politikaları ile karakterizedir.

Modelin Varsayımları

Alesina vd. (1997:47), geleneksel partizan teorinin varsayımlarını şu şekilde özetlemiştir:

- i. Modelde ekonomik yapı beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi ile ifade edilmektedir.

$$y_t = \bar{y} + \pi_t - \pi_t^e \quad (1.116)$$

Eşitlikte y_t milli gelir büyüme oranını, π_t ve π_t^e sırasıyla gerçekleşen enflasyon oranını ve beklenti enflasyon oranını, $\bar{y}$ ise doğal büyüme oranını ifade etmektedir. (1.116) ile ifade edilen beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisine göre milli gelirden doğal oranın üzerinde bir genişleme sağlamak isteyen siyasi iktidar bunu ancak beklenenden yüksek bir enflasyon maliyetine katlanmak kaydıyla sağlayabilecektir (Erkişi, 2007:106).

- ii. Enflasyon beklentileri uyarlamacıdır.

$$\pi_t^e = \pi_{t-1} + \lambda(\pi_{t-1}^e - \pi_{t-1}), \quad \text{ve } 0 < \lambda < 1 \quad (1.117)$$

eşitliğiyle ifade edilen uyarlamacı beklentilere göre geçmiş dönem enflasyon beklentileri ve gerçekleşen enflasyon oranı aynı olduğu takdirde cari dönem enflasyon beklentisi de geçmiş dönem enflasyonunun aynı olacaktır. Eşitlikte λ ile gösterilen katsayı geçmiş dönem yapılan enflasyon tahminlerinde gerçekleşen hatalara cari dönemde gösterilen tepkiyi ifade etmektedir. Uyarlamacı beklentilere uygun olarak modelde ekonomik aktörler yalnızca geçmiş dönem enflasyon oranı bilgisini kullanarak beklentilerini oluşturmakta, erişim imkânına sahip oldukları diğer bilgileri ise hesaba katmamaktadırlar.

- iii. Politikacılar özdeş değildir. Sol parti mensubu politikacılar büyüme ve işsizliğe, enflasyona göre daha fazla önem verirken sağ ideolojiye sahip politikacılar ise fiyat istikrarına, büyüme ve istihdama göre daha yüksek önem atfetmektedirler.
- iv. Her seçimde iktidardaki parti ve rakip parti olmak üzere yalnızca iki parti seçilmek için rekabet etmektedirler.

- v. Seçmenler enflasyon ve işsizlik konusunda farklı tercihlere sahiptir. Özdeş olmayan seçmenler bu tercihlerine göre sağ ya da sol partiye oy verirler. Hibbs (1977)'ye göre düşük ve orta gelir düzeyine sahip seçmen kitleleri düşük işsizlik yüksek enflasyon politikasını kendi çıkarlarına görecek, yüksek gelir düzeyine sahip seçmen grubu ise fiyat istikrarından yana olacaktır. Bu nedenle düşük gelir seviyesi ve mesleki statüye sahip (mavi yakalı) seçmen oy tercihini ağırlıklı olarak sol partiden yana, yüksek gelir düzeyi ve statü sahibi seçmen (beyaz yakalı) ise sağ partiden yana kullanacaktır.
- vi. Toplam talebi belirleyici özelliğe sahip olan mali ya da parasal politika araçlarının kontrolü siyasi iktidardadır.
- vii. Seçim zamanları dışsal ve sabittir.

Modelin İşleyişi

Hibbs'in geleneksel partizan politik konjonktür dalgalanması modelinde, sosyal kayıp fonksiyonunu minimize etmek isteyen ve ideolojik ayrılıkları nedeniyle birbirlerinden farklı hedeflere sahip olan siyasi partilerin partizan kayıp fonksiyonları şu şekilde ifade edilebilir (Drazen, 2001a:88):

$$\ell_t^j = \alpha^j \frac{(x_t - \tilde{x}^j)^2}{2} + \frac{(\pi_t - \tilde{\pi}^j)^2}{2} \quad (1.118)$$

Eşitlikte $j = R, L$ olmak üzere $\tilde{x}^j$, j partisinin hedeflediği iktisadi faaliyet büyüklüğünü ifade etmekte, $\tilde{\pi}^j$ ise j partisinin hedeflediği enflasyon oranını göstermektedir. α^j katsayısı ise j partisinin ideolojik konumuna uygun olarak enflasyondaki dalgalanma karşısında iktisadi faaliyetteki dalgalanmaya atadığı ağırlık şeklinde açıklanmaktadır.

Modelde L sol partiyi, R ise sağ partiyi ifade etmekte olup partiler politik farklılıkları nedeniyle iktisadi amaçları açısından da farklılıkları ile karakterize edilmektedirler. Sol parti yüksek bir iktisadi faaliyet ve dolayısıyla yüksek istihdam seviyelerini hedeflemekte, iktisadi faaliyet hedefinden sapmanın maliyetini enflasyon hedefinden sapmanın maliyetinden daha büyük görmektedir. Diğer bir deyişle modele göre sol parti Phillips eğrisi üzerinde daha düşük işsizlik oranına karşılık olarak daha yüksek bir enflasyon oranına razı olabilmektedir.

Drazen (2001a), Hibbs modelinde partiler arası politika hedeflerini aşağıdaki eşitsizliklerle ifade etmiştir:

$$\tilde{x}^L \geq \tilde{x}^R$$

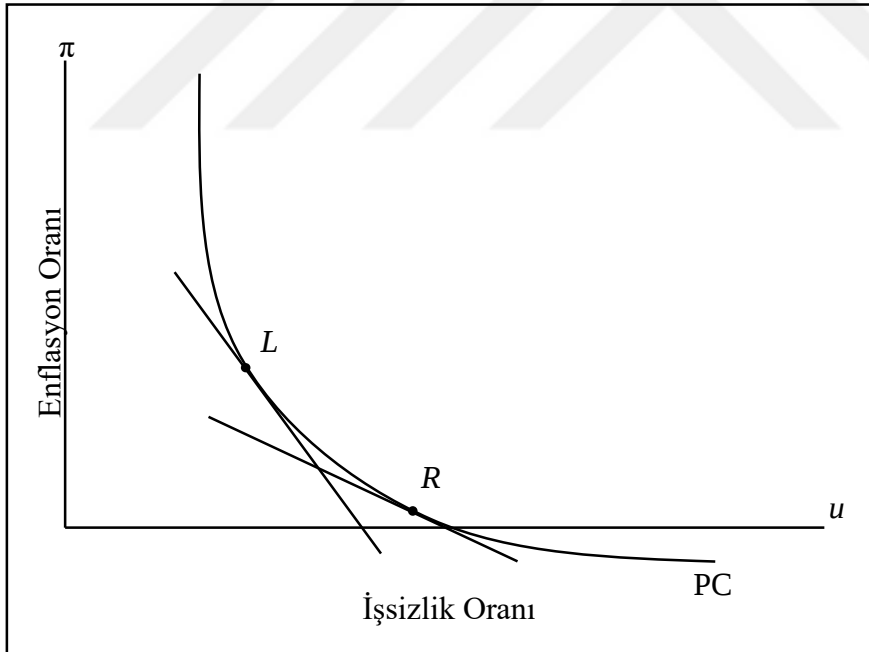
$$\alpha^L \geq \alpha^R \quad (1.119)$$

$$\tilde{\pi}^L \geq \tilde{\pi}^R$$

Yazara göre partizan dalgalanmanın ortaya çıkabilmesi için yukarıdaki eşitsizliklerle ifade edilen politika hedeflerinden en az birinin var olması gerekmektedir (Drazen, 2001a:89).

Şekil 1.15, geleneksel partizan modelde partiler arası politika tercihindeki farklılıkları göstermektedir. Şekilde *PC*, Phillips eğrisini *L* ve *R* noktaları ise sırasıyla sol ve sağ partilerin politika tercihlerini ifade etmektedir.

Şekil 1.15: Hibbs Modelinde Partizan Farklılıkların Gösterimi

Kaynak: Keech, William R. (1995); *Economic Politics: The Cost of Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 75.

Şekilde Phillips eğrisi üzerinde sol parti daha düşük işsizlik oranı ve buna karşılık daha yüksek enflasyon oranı ikilisini gösterecek şekilde *L* noktasıyla karakterize edilirken sağ parti daha düşük enflasyon oranına karşılık daha yüksek işsizlik oranını içeren *R* noktasında bir ekonomi politikası hedefiyle ifade edilmiştir.

Hibbs modelinde politik konjonktür dalgalanmaları ise iktidar sahipliğindeki partizan değişimlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin sol partinin iktidarda olduğu ve ekonominin Şekil 1.15'teki *L* noktasında olduğu koşullarda gerçekleşecek olan bir seçimde seçimleri sağ partinin kazanması durumunda iktidarı devralacak olan sağ partinin hedefleri doğrultusunda uygulayacağı politikalar ekonomiyi *R* noktasına taşıyacaktır. Bu değişim sonucunda sol parti iktidarı sırasında istikrarlı biçimde yüksek olan enflasyon oranı zaman içerisinde düşecek, işsizlik oranı ise yükselecek ve politik konjonktür dalgalanmaları ortaya çıkacaktır (Keech, 1995:74; Telatar, 2004:419).

1.2.2. Rasyonel Partizan Teori: Alesina Modeli

Alesina (1987), Hibbs'in partizan modeline ekonomik aktörlerin beklentilerini rasyonel olarak belirlediği varsayımını dâhil eden bir model ortaya koymuştur. Literatürde rasyonel partizan teori olarak adlandırılan bu yaklaşıma göre, ekonomik hedefleri farklı iki partinin yarıştığı bir demokratik sistemde seçim sonuçlarının belirsizliği beklenti hatalarına yol açacaktır. Beklenti hatalarının varlığı koşulu altında ise iktidar sahipliğine aday partiler arasındaki makroekonomik büyüklüklere verilen önem konusundaki partizan görüş ayrılıkları, politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkmasına yol açacaktır (Alesina, 1989:61-62; Alesina ve Rosenthal, 1995:163-164).

Modele göre sağ ve sol ideolojiye sahip partiler arasında gerçekleşecek olan seçimlerin sonuçları belirsiz olacağından iktisadi aktörler rasyonel olarak, iktidara gelme ihtimali bulunan iki partiyle bağdaştırdıkları farklı düzeylerdeki enflasyon oranları arasında bir seviyede beklentilerini belirleyeceklerdir. Modelde nominal katılıkların varlığı koşulları ve ücret sözleşmelerinin beklenti enflasyona bağlı olarak seçimlerden önceki dönemde belirlendiği varsayımı altında sol partinin seçimi kazanması durumunda izlenecek olan genişlemeci ekonomi politikaları nedeniyle ilave enflasyon pahasına işsizliğin azalacağı, sağ partinin zaferi durumunda ise ekonomik faaliyetin daraltılması yoluyla enflasyonun düşürüleceği ifade edilmektedir (Alesina, 1989:62; Mueller, 2003:444; Çinko, 2005:333).

Alesina (1987:653) çalışmasında farklı politik köken ve amaçlara sahip iki parti ve rasyonel ücret belirleyicileri arasındaki karşılıklı etkileşimi oyun teorisi

modeliyle analiz etmektedir. Yazara göre, ilkinde seçimin gerçekleşeceği bir sonrakinde ise seçimin olmayacağı iki periyottan oluşan seçim dönemini kapsayan zaman diliminde olayların kronolojik sıralaması Tablo 1.5’te gösterilmektedir. Tabloya göre modelde ilk olarak dönem boyunca geçerli ücret sözleşmeleri imzalanacak, sonrasında ise iktidar partisi politika tercihinde bulunacaktır. İlk periyot sonunda ikinci periyotta geçerli olmak kaydı ile sözleşmeler yenilenecek, akabinde ise iktidar partisi ikinci periyotta hayata geçireceği politikayı belirleyecektir.

Tablo 1.5: Rasyonel Partizan Modelde Olayların Zamanlaması

Sıra	Olay
1	Birinci periyot için ücret sözleşmelerinin imzalanması
2	Birinci periyotta iktidar sahibi partinin belirlenmesi için seçimlerin gerçekleştirilmesi
3	Seçimi kazanan partinin birinci periyot için enflasyon oranını belirlemesi
4	Birinci periyot büyüme oranının ortaya çıkması
5	İkinci periyot için ücret sözleşmelerinin imzalanması
6	İktidar partisinin ikinci periyot (seçimsiz periyot) enflasyon oranını belirlemesi
7	İkinci periyot büyüme oranının ortaya çıkması

Kaynak: Alesina, Alberto ve Howard Rosenthal (1995); *Partisan Politics, Divided Government and the Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 174.

Modelin Varsayımları

Alesina vd. (1997:51), rasyonel partizan modelin varsayımlarını şu şekilde ifade etmiştir:

- i. Ekonomi beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisi ile ifade edilmektedir.
- ii. Enflasyon beklentileri rasyoneldir.
- iii. Politikacılar özdeş değildir. Sol parti mensubu politikacılar işsizlikle mücadele ve büyümeye, enflasyona nazaran daha fazla önem vermektedirler. Sağ partiler ise fiyat istikrarı yönünde politikalarla tanımlanmaktadırlar.
- iv. Her seçim iki parti arasında geçmektedir: Görev başındaki parti ve rakip parti.

- v. Seçmenler enflasyon ve işsizlik konusundaki tercihleri açısından birbirlerinden ayrışmaktadırlar. Fayda maksimizasyonu peşinde koşan seçmenler, kişisel tercihleri çerçevesinde kendilerine en çok faydayı sağlayacak olan partiye oy vereceklerdir.
- vi. İktidar partisi enflasyon üzerinde doğrudan bir kontrole sahiptir.
- vii. Seçim zamanlaması dışsal ve belirlidir.

Modelin İşleyişi

Rasyonel partizan modelde ekonomi; enflasyon oranına, nominal ücretlerdeki büyüme oranına ve doğal büyüme oranına bağlı olarak aşağıdaki arz eğrisi ile ifade edilmektedir (Alesina, 1987:654).

$$\dot{y}_t = \gamma(\Pi_t - \omega_t) + \bar{y}; \quad \gamma > 0 \quad (1.120)$$

Eşitlikte, $\dot{y}_t$ çıktıdaki büyüme oranını, π_t enflasyon oranını, ω_t nominal ücretlerdeki büyüme oranını ve $\bar{y}$ ise doğal işsizlik oranı ile uyumlu olan çıktıdaki büyüme oranını göstermektedir. Eşitliğe göre gerçekleşen enflasyon oranı, nominal ücretlerdeki artış oranından yüksek olduğunda büyüme, doğal oranın üzerinde gerçekleşecektir. Ücret belirleyici aktörler nominal ücretleri belirlemek suretiyle reel ücreti doğal büyüme oranındaki seviyesinde ($\bar{y}$) sabit tutmayı amaçlamaktadır. Modele göre ücret sözleşmeleri bir periyot sürmektedir ve t periyodunun sözleşmeleri $(t - 1)$ periyodunda imzalanmaktadır. Bu çerçevede ücret belirleyicilerin nominal ücret büyümesini aşağıdaki eşitlikle belirlemektedirler:

$$\omega_t = \Pi_t^e = E(\Pi_t | I_{t-1}) \quad (1.121)$$

Eşitliğe göre $(t - 1)$ döneminde belirlenecek ve t dönemi için geçerli olacak olan nominal ücretlerdeki büyüme oranı $(t - 1)$ dönemindeki mevcut tüm bilgiyi (I_{t-1}) kullanarak elde edilen rasyonel enflasyon beklentilerine (Π_t^e) eşittir.

Rasyonel aktörlerin ücret büyümesi kararları arz fonksiyonunda yerine konulduğunda ise çıktıdaki büyüme oranı şu şekilde ifade edilecektir:

$$y_t = \gamma(\Pi_t - \Pi_t^e) + \bar{y} \quad (1.122)$$

Lucas arz eğrisi olarak da adlandırılan eşitliğe göre büyüme oranının doğal büyüme oranından sapması ancak beklenti hatalarına bağlıdır.

Alesina, iktidar adayı partileri ideolojik konumlarına göre ayrıştırmakta, tanımladığı iki partili demokratik sistemde sol ideolojiye sahip partinin (L), işsizlikle mücadelede sağ ideolojiye sahip partiye (R) göre daha fazla önem verdiğini ifade etmektedir. Yazara göre L partisi beklenmeyen bir enflasyon ortaya çıkarıp büyümeyi doğal seviyesinin üzerine çıkarma konusunda ilave bir motivasyona sahiptir. İşsizlik oranının yanında, iki parti arasında optimal enflasyon oranı konusunda da anlaşmazlık bulunmaktadır. L partisi daha yüksek kamu harcamalarından yanadır ve bu harcamaların finansmanında para ihraç etme yetkisini kullanmak istemektedir. Bu doğrultuda L partisi için optimal enflasyon oranı R 'ye göre daha yüksektir (Alesina, 1987:655, Alesina ve Sachs, 1988:66).

Modelde her iki parti için makroekonomik çıktı değişkenlerine atadıkları ağırlık bakımından ayrışan amaç fonksiyonları şu şekilde ifade edilmektedir:

$$'Z^L = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^L = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} (\Pi_t - c)^2 - b'y_t \right] \quad (1.123)$$

$$Z^R = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^R = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 \right] \quad (1.124)$$

Partilerin maliyet fonksiyonları olarak da tanımlanan eşitliklerde q sıfır ve bir arasında değer alan ve her iki parti için de aynı olan zamana bağlı iskonto faktörüdür. $0 < q < 1$ olması nedeniyle $\sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^L$ şeklinde tanımlanan toplam maliyet fonksiyonunun değeri zaman içerisinde azalmaktadır. Diğer bir deyişle iktidardaki partinin uygulayacağı veri ekonomi politikasının maliyeti zaman içerisinde azalacaktır. Pozitif olarak tanımlanan c parametresi ise beklenen enflasyon oranına bağlı olmayacak biçimde L partisinin hedefi olan optimum enflasyon oranını göstermektedir. R partisi ise herhangi bir beklenmeyen enflasyon amacı gütmemektedir.

(1.122) numaralı arz eşitliğinde matematiksel kolaylık açısından $\bar{y} = 0$ kabul edilip eşitlik (1.123)'te yerine konulduğunda $b = b'y$ ve $Z^L = 'Z^L - \frac{\frac{1}{2}c^2}{(1-q)}$

olmak üzere L partisinin amaç fonksiyonu şu şekilde ifade edilebilmektedir (Alesina, 1987:656):

$$Z^L = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^L = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 - b(\Pi_t - \Pi_t^e) - c\Pi_t \right] \quad (1.125)$$

Modelde seçimler N periyot süren bir seçim döneminde ve belirli aralıklarla gerçekleştirilecektir. Varsayım gereği enflasyonu belirleme yeteneğine sahip olan yani para politikası üzerinde tam kontrol sahibi olan iktidar partisi, seçimlerden hemen sonra aynı periyot için kendi politikasına uygun olarak enflasyon oranını seçecektir. Modele göre L partisinin seçimi kazanma olasılığı P ve iki partili bir rekabette R partisinin kazanma olasılığı ise $(1 - P)$ 'dir. Modelde iktidar adayı partiler arasındaki partizan görüş farklılıklarına bağlı olarak ekonomik değişkenlerde dalgalanmaların ortaya çıkmasını sağlayan koşul ise seçmen tercihlerinin ve dolayısıyla seçim sonuçlarının belirsizliğidir.

Rasyonel partizan modele göre takdire dayalı bir rejimde görev başındaki siyasi iktidar halkın bugün ve gelecekteki, kendisinin ise gelecekteki davranışlarını veri olarak Z ile gösterilen maliyetini minimum yapmak isteyecektir. İktidar sahibi parti ve ücret belirleyici aktörler arasındaki oyunda t bir seçim yılı olarak kabul edildiğinde, $(t - 1)$ döneminde seçim anketleri yapılmaktadır. Bu anketler L partisinin ve R partisinin seçimden önce seçilme olasılıklarını (sırasıyla P ve $1 - P$) ortaya koyar. Anketler tamamlandıktan sonra partilerin seçilme olasılıklarına göre beklenti enflasyon oranını belirleyen aktörler, t dönemi için ücret sözleşmeleri imzalayacaklardır. t periyodunun başında seçimler gerçekleşir ve sonrasında seçilen parti Π_t oranını belirler. Bu koşul ve varsayımlar altında seçimlerin L partisinin zaferiyle sonuçlandığı durumda parti, iktidarda olduğu her periyot için şu problemi çözecektir (Alesina, 1987:657):

$$\min_{\Pi_t} \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 - b(\Pi_t - \Pi_t^e) - c\Pi_t \right] \quad (1.126)$$

Π_t^e dışsal olarak kabul edildiğinde L partisinin minimizasyon problemi birinci derece koşullarına göre çözüldüğünde;

$$\Pi_t^L = b + c \quad (1.127)$$

sonucu elde edilir.

(1.124) numaralı maliyet fonksiyonun birinci derece koşullarına göre çözümü olan R partisinin minimizasyon probleminin çözümü ile ise $\Pi^R = 0$ sonucuna ulaşılır.

Modele göre tam bilgiye sahip rasyonel ücret belirleyicileri t dönemi için nominal ücretlerdeki büyümeyi aşağıdaki eşitliğe uygun biçimde belirleyeceklerdir:

$$\omega_t = \Pi_t^e = PE(\Pi_t^L) + (1 - P)E(\Pi_t^R) = P(b + c) \quad (1.128)$$

Rasyonel ücret belirleyicilerinin seçim yılı (t) için partilere atadıkları seçilme ihtimalleri çerçevesinde belirledikleri ω_t , (1.122) numaralı arz fonksiyonunda yerine yazıldığında;

- i. L partisinin seçilmesi durumunda $y_t^L = \gamma(\Pi_t^L - \Pi_t^e) + \bar{y}$ ve $\Pi_t^L = b + c$, $\Pi_t^e = P(b + c)$ olduğundan t dönemi büyüme oranı;

$$y_t^L = \gamma(1 - P)(b + c) \quad (1.129)$$

şeklinde gerçekleşecektir. Diğer bir ifadeyle L partisinin ortaya çıkaracağı beklenmeyen enflasyon büyüme oranının doğal seviyenin üzerinde olması sonucunu ortaya çıkaracaktır.

- ii. R partisinin seçilmesi durumunda yukarıdaki işlemler bu parti için tekrarlandığında ise;

$$y_t^R = -\gamma P(b + c) \quad (1.130)$$

sonucuna ulaşılacağından beklenmeyen bir deflasyon ve dolayısıyla çıktıda bir daralma ortaya çıkacaktır.

Her iki iktidar için de seçimin gerçekleşmeyeceği periyotlarda herhangi bir politika sürprizi gerçekleşmeyeceğinden çıktı büyümesi doğal seviyesinde olacaktır.

Modele göre çıktıdaki büyümedeki sapmanın boyutu, partiler arası enflasyon hedefleri arasındaki farkın büyüklüğüne bağlıdır. L partisinin seçilme olasılığı olan P azaldıkça, bu partinin seçimi kazanması durumunda ortaya çıkacak olan büyüme artacak, seçimi R partisinin kazanması durumunda ortaya çıkacak olan daralma ise azalacaktır. Enflasyon L 'nin iktidar olduğu dönemde,

R'nin iktidar olduğu döneme göre daima daha büyük olacaktır (Alesina, 1987:658).

Sonuç olarak rasyonel partizan teorisinin çıkarım ve öngörülleri şu şekilde özetlenebilir (Snowdon ve Vane, 2012:480):

- i. Gerçekleştirilen seçimlerde sağ partinin iktidara gelmesinin hemen ardından ekonomide durgunluk ortaya çıkacak, işsizlik oranı ise artacaktır. Sağ partinin iktidarda olduğu ve seçimin gerçekleşmeyeceği diğer dönemde ise enflasyon beklentilerinde yanılma olmayacağından büyüme ve işsizlik oranları doğal düzeyine geri dönecektir.
- ii. Seçimleri sol partinin kazanması durumunda ise başlangıçta işsizlik oranı düşecektir. Enflasyon beklentilerinin düzeltildiği seçimin gerçekleşmeyeceği dönemde ise üretim düzeyi doğal oranına geri dönecek ancak enflasyon sol parti hedef enflasyon oranında, yüksek seviyede kalacaktır.
- iii. Partiler arası ideolojik ayrılıklar ne kadar büyükse seçim sonrası makro değişkenlerdeki dalgalanmanın büyüklüğü de o kadar büyük olacaktır.
- iv. Rasyonel partizan teoriye göre, geleneksel partizan modelin aksine iktidar seçim sonuçlarının belirsizliği nedeniyle ortaya çıkan beklenti hatalarının bir sonucu olan partizan dalgalanmalar seçimlerden sonra beklentilerin düzeltilmesiyle son bulacaktır. Bu yönüyle rasyonel partizan teoride işsizlik ve büyümedeki dalgalanmalar seçim sonrası dönemle sınırlı olmak kaydı ile geçici birer olgu olarak görölmektedir.

2. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ BELİRLEYİCİLERİ VE AMPİRİK LİTERATÜRÜ

Bu bölümde politik konjonktür dalgalanmaları teorilerinin; politika araçlarının tam kontrolü, seçim zamanlamasının dışsallığı ve seçimsel rekabeti garanti altına alan demokratik kurumların varlığı gibi temel varsayımlarından sapmaları nedeniyle ortaya çıkan belli başlı faktörler ele alınacaktır. Bu belirleyici faktörler aynı zamanda politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı ve boyutu üzerinde de önemli etkilere sahip olacağından, teoride test edilebilir bir takım yeni etkileri de ortaya çıkarma potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda bu bölümün ilk kısmında politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin temel varsayımlarından sapmalar nedeniyle ortaya çıkan ve dalgalanmaların varlığı ve boyutu üzerinde etkili olan faktörler ele alınacaktır. İkinci alt bölümde ise teorisinin gerek temel varsayımları ve çıkarımlarının gerekse diğer belirleyici faktörler nedeniyle ortaya çıkan test edilebilir olguların araştırıldığı önemli ampirik çalışmaların yöntem bulgularına yer verilecektir.

2.1. Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Varlığını ve Boyutunu Belirleyen Faktörler

Bir önceki bölümde ifade edilen politik konjonktür dalgalanmaları modelleri siyasi iktidara yüklediği ideolojik misyon, seçmen davranışlarındaki rasyonallite, seçmen kitlesi ve siyasi iktidar arasındaki etkileşimin araçları gibi konularda farklı varsayımlar çerçevesinde oluşturulmuş olsalar da geçerli tüm modellerin bir takım ortak varsayımları bulunmaktadır. Bu ortak varsayımlardan bazıları teorisinin varlığının sorgulandığı döneme ve örnekleme göre farklılıklar gösterebilmekte ve bu nedenle evrenselliği noktasında önemli tartışmaları ortaya çıkarabilmektedir.

Literatüre göz atıldığında bu tartışmaların temel olarak üç ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Teorisinin geçerliliğinin ve evrenselliğinin anlaşılması açısından; politika araçları üzerinde siyasi iktidarın tam kontrolü, seçim zamanlamasının dışsallığı ve ideal seçimsel rekabet ortamı olarak sıralanabilecek bu faktörlerin detaylı olarak tartışılması gerekmektedir.

2.1.1. Mali ve Parasal Otoritenin Ayrışması: Merkez Bankası Bağımsızlığı

Politik konjonktür dalgalanmalarının gerek geleneksel modelleri gerekse rasyonel beklentiler yaklaşımını benimseyen modern modelleri genel olarak görev başındaki siyasi iktidarın politika araçları üzerinde tam kontrole sahip olduğu varsayımına dayanmaktadırlar.¹ Örneğin geleneksel fırsatçı modellerde politika araçları üzerinde tam yetkiye sahip siyasi iktidarlar yeniden seçilme amaçlarına uygun olarak seçimler öncesinde genişletici, sonrasında ise daraltıcı politikalarla ekonomik dalgalanmaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedirler. Rasyonel fırsatçı modellerde ise enflasyon üzerinde doğrudan kontrole sahip olduğu varsayılan iktidarlar, seçmenler ile aralarındaki bilgi asimetrisini lehlerine kullanmak suretiyle mali veya parasal araçlarla seçimler öncesinde seçmen tercihlerini manipüle edebilmektedirler. Diğer taraftan geleneksel partizan teoride, hedef enflasyon oranı ve işsizlik oranı tercihleriyle tanımlanan siyasi iktidarlar, toplam talebi belirleyebilmek üzere hem mali hem parasal politika araçları üzerinde tam kontrol sahibi iken; rasyonel partizan teoride ise enflasyonu kontrol edebilmekle karakterize edilen siyasi otoritenin para politikası üzerindeki kontrolü ön plana çıkmaktadır.

Ancak özellikle 1980’li yıllardan itibaren başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkede merkez bankalarının bağımsızlığının sağlanması sonucu siyasi iktidarın para politikası üzerindeki etkisinin sonlandırılması ya da sınırlandırılması; bağımsız merkez bankalarının faaliyet gösterdiği ülkelerin, para politikasının siyasi iktidarların kontrol ya da etkisinde olduğu ülkelere nazaran politik dalgalanmalar konusunda daha az şüphe altında olmasını sağlamıştır (Leertouwer ve Maier, 2001:446).

Temel olarak para politikasını yürütmekle görevli merkez bankalarının faaliyet alanlarındaki siyasi iktidarların etki, baskı veya müdahalelerini kısıtlayan ya da ortadan kaldıran yasal güvence ve kurumsal düzenleme ortamını ifade eden

¹ Burada Rogoff (1990) ve Drazen (2001) modellerini ayırmak gerekmektedir. Rogoff’un politik bütçe dalgalanmaları modeli temel olarak hükümetin bütçe harcamalarının kompozisyonunda gerçekleştirdiği seçimsel manipülasyonlar çerçevesinde tanımlanmakta ve hükümetin para politikası araçları üzerindeki kontrolü konusunda bir öneri sunmamaktadır. Drazen’in aktif mali pasif parasal modelinde (AFPM) ise maliye ve para politikaları üzerindeki kontrol, aralarında itibara dayalı bir takım ilişkilerin tanımlandığı politik ve parasal otoritelerin elindedir. Bu anlamda AFPM modeli, teoriye bağımsız merkez bankalarını ve onların siyasi iktidarlar ile etkileşimlerini dâhil eden model olarak göze çarpmaktadır.

merkez bankası bağımsızlığı kavramı ve tanımı konusunda bir takım farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin Eijffinger ve de Haan (1996:2)'e göre merkez bankası bağımsızlığı, başlıca üç alanda hükümet müdahale ve inisiyatifinin engellenmesi veya azaltılması ile ilişkilidir. Bu çerçevede yazarlar bağımsız merkez bankalarından söz edilebilmesi için bankaların personel bağımsızlığı, finansal bağımsızlık ve politika bağımsızlığı konularında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu kavramları kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

Personel bağımsızlığı hükümetin merkez bankası personelinin atanması sürecindeki etkisine işaret etmektedir. Merkez bankalarının ekonomi içerisindeki rolü ve önemi dikkate alındığında, bu kurumların personel politikalarında seçilmiş siyasi iktidarların hiç müdahalesinin olmaması beklenti dâhilinde değildir. Diğer taraftan merkez bankası personel politikasına hükümet müdahalesi; bankanın yönetici kadrosundaki hükümet temsilinin belirli bir oranda tutulması, atanan yetkilinin görev süresinin belirlenmesi ve benzeri bir takım önlemlerle engellenerek bankanın personel bağımsızlığı anlamında daha iyi duruma gelmesi sağlanabilir. Özellikle merkez bankası bağımsızlığını kamu tercihi teorisi çerçevesinde ele alan ekole göre öne çıkan personel bağımsızlığı yaklaşımında, hükümetlerin merkez bankası personeli atanmasındaki belirleyiciliği aynı zamanda bankanın para politikası tercihleri üzerindeki hükümet etkinliğine gösterge olduğundan; personel bağımsızlığı sağlanmış merkez bankası uygulamaları, para politikasının siyasi amaçlara uygun olarak kullanılmasını engellemede rol oynayabilecektir (Eijffinger ve de Haan, 1996:2; Ayhan ve Üstüner, 2010:61-62).

Finansal bağımsızlık kavramı siyasi iktidarın harcamalarının finansmanında, doğrudan ya da dolaylı olarak merkez bankası kaynaklarına ulaşabilmesi ya da ulaşamaması ile ilgilidir. Siyasi iktidarların harcamalarının finansmanında merkez bankası fonlarına doğrudan ulaşımı, para politikasının maliye politikasına tabi olduğu ve tamamen içselleştiği durumu ifade etmektedir. Dolaylı erişim ise merkez bankasının kamu borçlarının finansıyla mükellef olduğu ve hükümetin veznedarı görevini üstlendiği koşulları ifade etmektedir (Eijffinger ve de Haan, 1996:2). Bankanın finansal bağımsızlığı bağlamında politik ve parasal otorite

arasındaki etkileşim kapsamında oluşabilecek senaryoları mali otoritenin baskın olduğu ve parasal otoritenin baskın olduğu durumlar şeklinde ikiye ayıran Sargent ve Wallace (1981)'e göre; baskın olduğu durumda bütçe büyüklüğünü ve harcamalarını bağımsız olarak belirleyecek olan mali otorite, ortaya çıkacak olan açıkları merkez bankası fonlarını kullanarak finanse edebilme opsiyonuna sahip olacaktır. Bu durumda bütçe açıkları ve kamu harcamalarının finansmanından da sorumlu tutulacak olan görece bağımlı merkez bankaları, fiyat istikrarı gibi hedeflerine ulaşmada gerekli başarıyı gösteremeyecektir. Finansal bağımsızlığa sahip merkez bankaları ise kamu açıklarının finansmanı konusunda bir yükümlülük sahibi olmayacaklarından hem kendi politika hedeflerine ulaşma konusunda daha başarılı olacaklar, hem de mali otoriteye bütçe açıkları konusunda bir teşvik sunmamak suretiyle mali disipline katkı sağlayacaklardır (Sargent ve Wallace, 1981:2).

Politik bağımsızlık bankanın hayata geçireceği politikaların belirlenmesinde ve uygulamasında sahip olduğu hareket alanının genişliği ile tarif edilmektedir. Bu yaklaşıma göre merkez bankaları, amaçlarına uygun olarak optimum para politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında hükümet müdahalesi ve yönlendirmesinden uzak olduğu müddetçe politik anlamda bağımsız olarak kabul edilmektedir.

Politik bağımsızlık eksenindeki tartışmaya araç ve amaç bağımsızlığı noktasında katkı yapan DeBelle ve Fischer (1994:197)'e göre amaç bağımsızlığına sahip bir merkez bankası, uygulayacağı para politikası ile erişmek istediği hedefleri belirleme konusunda geniş bir özgürlük alanına sahiptir. Bu özgürlük alanı bankaya fiyat istikrarı, çıktı istikrarı gibi hedefler konusunda bir değerlendirme ve ağırlıklandırma yapabilme imkânı sağlayacaktır. Araç bağımsızlığı ise bankanın amaçlarına erişebilmek için kullanacağı para politikası araçlarını politik baskı, teşvik ya da müdahale olmaksızın seçebilme özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, uygulanacak olan para politikasıyla fiyat istikrarı, çıktı istikrarı, düşük işsizlik gibi hedefler arasında tercih ve derecelendirme yapma hakkına sahip bir merkez bankası amaç bağımsızlığına; bu amaca ulaşmak için kullanacağı para politikası aracını ve seviyesini siyasi otorite onayına ihtiyaç duymadan seçme özgürlüğüne sahip banka ise araç bağımsızlığına

sahip olarak değerlendirilmektedir. Fischer (1995:202) ise çalışmasında daha olumlu makroekonomik sonuçlara ulaşabilmek için merkez bankalarının amaç bağımsızlığından ziyade araç bağımsızlığına sahip olmaları gerekliliğini vurgulamış, amaç bağımsızlığı tanınmamış ve uygulanacak para politikalarının belirlenmesinde siyasi otorite ile koordinasyon içerisinde bulunma zorunluğu olan merkez bankalarının belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında hesap verebilirliğinin yüksek olacağını ifade etmiştir. Yazara göre merkez bankasının hesap verebilir olması, bankanın hedeflerini yerine getirmesi yönünde önemli bir teşvik yaratacak olması bakımından ve bu güçlü politik kurumun demokratik gözetim ve kontrolünün sağlanması açısından amaç bağımsızlığı çerçevesinde dışlanamayacak öneme sahip bir gerekliliktir.

Siyasi otoritenin, harcamalarının finansmanında önemli bir rolü olan ve yeniden seçilebilme güdüsüyle ya da parti ideolojisine uygun olarak belirlediği makroekonomik hedefleri yakalamada önemli bir araç olarak kullandığı para politikası üzerindeki belirleyiciliğinden vazgeçmesinin ve para politikasının kontrolünü bağımsız merkez bankalarına devretmesinin nedenleri ise önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sebeplerinden biri olarak, yeterli yetkinlik düzeyine sahip olmayan siyasi iktidarın bağımsız merkez bankaları aracılığıyla düşük enflasyon hedefine ulaşip yetkinlik izlenimini kuvvetlendirmek istemesi gösterilmektedir. Bir diğer sebep ise bilgi asimetrisinin parlamento üyeleri, koalisyon ortakları gibi politik aktörler arasında yarattığı çıkar çatışmaları olarak ifade edilmektedir. Öyle ki, koalisyon ortaklarının ya da parlamentodaki destek gruplarının, politika araçlarının grup çıkarları çerçevesinde manipülasyonunun engellenmesi amacı ile siyasi iktidardan desteklerini çekme kozuna sahip olması gibi bazı durumlarda, hükümetlerin bağımsız merkez bankası tercihi bir zorunluluk olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu çerçevede siyasi iktidar ve koalisyon ortakları ya da parlamento içi destek grupları benzer politika teşviklerinden faydalaniyorsa ya da siyasi iktidar politika araçları üzerindeki kontrolü konusunda herhangi bir tehdit hissetmiyorsa merkez bankası bağımsızlığı için gerekli motivasyon bulunmayacağından bağımsızlık düzeyi de düşük olabilecektir (de Haan ve Eijffinger, 2016:2-7).

Cukierman (1994) bağımsız merkez bankacılığı fikrini ve bu fikrin hayata geçirilmesini tarihsel bir süreç içerisinde ele aldığı çalışmasında, 1980’li yıllardan itibaren Yeni Zelanda, Şili, Meksika, Arjantin, İspanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde merkez bankalarının daha bağımsız bir konuma gelmesini amaçlayan yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş olduğunu ifade etmektedir. Yazar, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkede bağımsız merkez bankaları tercihinin yaygın hale gelmesine neden olan gelişmeleri şu şekilde ifade etmektedir (Cukierman, 1994:1446):

- Yüksek bağımsızlık düzeyine sahip Alman ve İsviçre merkez bankalarının fiyat istikrarı yakalama konusundaki başarısı,
- 1970’li yıllarda ortaya çıkan enflasyonist deneyimlerin, seçilmiş siyasi yetkililerin fiyat istikrarının sağlanması konusunda başarısızlığı nedeniyle ortaya çıktığı düşüncesi,
- Daha önce yüksek enflasyonu tecrübe etmiş ancak 1980’lerin ikinci yarısından itibaren fiyat istikrarının sağlandığı gözlemlenen başta Arjantin, Şili, Meksika olmak üzere Latin Amerika ülkeleri ve diğer bazı ülkelerde bu istikrarı kalıcılaştırmak için farklı kurumsal düzenleme arayışına girilmesi,
- Maastricht anlaşması gereği bağımsız merkez bankalarının Avrupa Parasal Birliği’ne katılımın ön koşullarından biri haline gelmesi,
- Sovyetler Birliği’nin çözülmesi sonrasında eski sosyalist ülkelerin piyasa ekonomisiyle bütünleşme amacıyla hızlı bir kurumsal yapılanma sürecine girmesi.

Teorik düzlemde ise bağımsız merkez bankalarıyla ulaşılmak istenen iki önemli sonuç öne çıkmaktadır. Bunlardan ilkinde göre, merkez bankası bağımsızlığı sürdürülebilir ve istikrarlı büyümenin enflasyonist maliyetlerinin azaltılmasında önemli bir kurumsal gerekliliktir (Haga, 2015:267). İkincisi ise bağımsız merkez bankalarının seçim dönemlerinde politikacıların seçimsel çıkarlarına hizmet etme yönünde bir tutum benimsemeyeceği varsayımına bağlı olarak, merkez bankası bağımsızlığının özellikle parasal araçların manipülasyonu

ile ortaya çıkabilecek politik konjonktür dalgalanmalarını engelleyebilecek olmasıdır (Leertouwer ve Maier, 2001:446).

Bu çerçevede merkez bankası bağımsızlığı noktasındaki teorik tartışmaların en önemli referans noktalarından biri yeni klasik okulun *iktisat politikalarının etkinsizliği* ıkarımıdır. Fiyatların ve ücretlerin tam esnekliğe sahip olduğu bir ortamda para politikasının reel değişkenler üzerinde bir etkisinin olmayacağını ifade eden iktisat politikalarının etkinsizliği çıkarımına göre sadece sürpriz bir şekilde ortaya çıkarılacak bir enflasyonun reel değişkenler üzerinde etkisi olabilecektir. Bu nedenle önceden açıklanmış olması suretiyle öngörülebilir bir para politikasını hayata geçirmek üzere kurgulanmış bağımsız merkez bankaları istikrar sağlayıcı nitelikte olacaktır. Ayrıca iktisat politikalarının etkinsizliği çıkarımından hareketle ortaya konulan ve ekonomi politikasında takdire dayalı politikalar yerine kurala bağlı kalmanın optimuma daha yakın sonuçlar ortaya koyacağını ifade edildiği zaman tutarsızlığı tartışmaları çerçevesinde para politikasında kurala bağlı kalınması fikri, merkez bankası bağımsızlığı konusunda ayrı bir motivasyon sağlamaktadır (Akçay, 2009:117-118).

Kydland ve Prescott (1977), üzerinde anlaşılmış ve doğru biçimde tanımlanmış olsa dahi belirli bir amaç fonksiyonu çerçevesinde dönemler arası optimum politikanın belirlenmesi şeklinde gerçekleştirilen ekonomik planlamanın, planın yapıldığı dönem ile planlaması yapılan dönem arasındaki beklenti farklılıklarından dolayı optimum sonuçlara ulaştırmayacağını savunmuşlardır. Zaman tutarsızlığı olarak adlandırılan bu çıkarımdan hareketle, dönemler arası optimal plan yapmak yerine belirli bir politika kuralına bağlı kalmanın sonuçlarını karşılaştıran yazarlar, belirli bir kurala bağlı kalınarak iktisadi açıdan optimuma daha yakın sonuçlar elde edileceğini ifade etmişlerdir (Kydland ve Prescott, 1977:473).

Kydland ve Prescott'un zaman tutarsızlığı yaklaşımından hareket eden Barro ve Gordon (1983) ise para politikasında kurala bağlı kalmanın takdire dayalı politika belirleme yöntemine göre daha optimal sonuçlara ulaştıracığını ifade etmişlerdir. Yazarlara göre para politikası belirli kurallara bağlandığında parasal otorite, enflasyonist bir şoktan faydalanmak istemesi halinde ulaşacağı sonuç takdire dayalı dengeden dahi daha düşük seviyede olacağından kurala bağlı

kalma konusunda ilave bir motivasyona sahip olacaktır. Para politikasının zaman tutarsızlığı olarak da adlandırılan bu yaklaşıma göre enflasyon, para politikasında kurala bağlı kalınmayan ve dolayısıyla uzun dönemli taahhütlerin bulunmadığı parasal rejimlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Barro ve Gordon, 1983:102).

Rogoff (1985) ise para politikasının kurala bağlı katı bir parasal otorite yerine, enflasyon karşıtlığı noktasında siyasi iktidardan daha muhafazakâr bir merkez bankası tarafından yönetilmesi durumunda daha iyi sonuçlara ulaşılacağını ifade etmektedir. Para politikasında zaman tutarsızlığının enflasyonist sapmalara yol açan etkisine çözüm olarak sunulan modele göre tamamen kurala bağlı faaliyet göstermek, özellikle önceden belirlenmesi mümkün olmayan arz şokları gibi koşullarda değiştirilmesi zor, uygulanması ise maliyetli bir özel durumdur. Bu nedenle yazara göre hedefler konusunda esnekliğe ve araç bağımsızlığına sahip muhafazakâr bir merkez bankası tercihi zaman tutarsızlığının maliyetini azaltacaktır. Rogoff (1985)'e göre optimum düzeyde enflasyonun gerçekleştirilebilmesi, ancak belirli düzeyde bağımsızlık ve muhafazakârlık kombinasyonlarında mümkün olacaktır (Rogoff, 1985:1186-1187; de Haan ve Eijffinger, 2016:3).

Sonuç olarak zaman tutarsızlığı çerçevesinde ortaya konulan kuramlara göre para politikasının; kurumsal ve yasal düzenlemelerle bağımsızlığı sağlanmış, enflasyon karşıtı hedeflerle takdire dayalı politikalar hayata geçirme ihtimali sınırlandırılmış merkez bankalarınca yürütülmesi, başta enflasyonla mücadelede olmak üzere makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir gereklilik olarak kabul görmektedir (Rogoff, 1985:1187; Acemoğlu vd. 2008:362; Howells, 2009:19; Snowden ve Vane, 2012:227).

Merkez bankası bağımsızlığının makroekonomik performans üzerindeki etkilerine dikkat çeken bir diğer referans noktası ise politik konjonktür dalgalanmaları teorisi (Akçay, 2009:134). Genel olarak siyasi iktidarın parasal ve mali araçlar üzerindeki kontrolü varsayımına dayanan politik konjonktür dalgalanmaları modellerinde, seçim sonuçlarının parasal manipülasyonu iki kanal yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu kanalların ilki olan *Phillips eğrisi kanalı*, politikacının merkez bankasını ekonominin canlandırılması için parasal genişlemeye gidilmesi konusunda baskı altına aldığı durumda ortaya çıkmaktadır.

Diğer kanal olan *mali finansman kanalı* ise politikacının seçim öncesi ortaya koyduğu genişlemeci maliye politikasının finansmanın sağlanması için merkez bankasını baskı altına aldığı koşullarda ortaya çıkmakta ve bu kanal politik bütçe dalgalanmalarının varlığı koşulu altında ifade edilmektedir (Alpanda ve Honig, 2009:1366). Ancak, parasal otoriteye siyasi otoritenin yeniden seçilebilme hedefine hizmet etme zorunluluğunu ortadan kaldırmak üzere bağımsız politika belirleme ve uygulama özgürlüğü tanındığında, siyasi iktidarın parasal manipölasyon kanallarına erişimi kısıtlanacağından makroekonomik çıktı ve araç değişkenlerinde istikrarsızlık olarak ortaya çıkan politik nedenli ekonomik dalgalanmalar hafifleyebilecektir (Nordhaus, 1975:188; Eijffinger ve de Haan, 1996:3).

Politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkmasında maliye politikası araçları ile birlikte önemli bir araç olan para politikasının; fırsatçı ya da partizan eğilimlere sahip siyasi otoritenin kontrolü, belirleyiciliği veya baskısından arındırılmış bağımsız parasal otoriteler eliyle yürütülmesinin, dalgalanmaların varlığı ve boyutu üzerinde önemli etkilere yol açması beklenti dâhilindedir. Dolayısıyla parasal ve mali otoritelerin ayrıştığı ve para politikasının bağımsız merkez bankaları aracılığıyla yürütüldüğü durumda merkez bankalarının kendi hedef ve çıkarları doğrultusunda hareket edebilecek olması, politik otoritenin yeniden seçilme amacına hizmet etme zorunluluğunu ortadan kaldıracaktır. Diğer taraftan merkez bankalarının politik baskılardan uzaklaştırılması, ekonomideki politik aktörleri siyasi kazanımlar için parasal büyüklükleri manipüle etme konusunda bir güce sahip olmadıkları konusunda ikna edebilecek, bu koşullarda faaliyet gösteren bağımsız merkez bankaları ise özellikle fiyat istikrarının tesisinde daha etkin faaliyet gösterebileceklerdir (Leertouwer ve Maier, 2001:448; McNamara, 2002:52).

Alesina ve Summers (1993:152) bağımsız bir merkez bankasının hayata geçirilecek para politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında politik baskı altında olmayacağını vurguladıkları çalışmalarında, merkez bankası bağımsızlığı durumunda para politikası tercihlerinin beklentilerle daha uyumlu olacağından merkez bankası bağımsızlığının ekonomik istikrara katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca yazarlara göre bağımsız merkez bankacılığı uygulaması ile

politik baskı altında olmayan bir parasal otorite; seçim öncesi manipölasyona araç olmaması nedeniyle fırsatçı dalgalanmaların, seçim sonrası ise iktidara gelen parti ideolojisine bağılı olarak ortaya çıkabilecek şokların azaltılmasını sağlayacağından partizan dalgalanmaların ortaya çıkmasını engelleyebilecektir.

Bağımsız merkez bankacılığını politik konjonktür dalgalanmalarının partizan teorisi çerçevesinde değerlendiren Eijffinger ve de Haan (1996:12-13)'a göre, iktidar sahipliğindeki partizan değişimler nedeniyle ortaya çıktığı kabul edilen enflasyon değişkenliği bağımsız merkez bankaları aracılığıyla önlenebilecektir. Yazarlara göre partizan teoride daha yüksek enflasyon, daha düşük işsizlikle karakterize edilen sol parti ve tersi büyüklük hedefleriyle ifade edilen sağ parti arasındaki iktidar rekabeti, siyasi iktidarın parasal otorite üzerinde belirleyici etkisi olması halinde seçim sonrası iktidara gelecek olan partiye bağılı olarak enflasyonda aşağı ya da yukarı yönlü bir hareketlenmeye yol açacaktır. Ancak siyasi iktidardan ve ideolojisinden etkilenmeden politika belirleyebilme avantajına sahip bağımsız merkez bankaları; iktidara gelecek olan parti ideolojisine bağılı kalmadan politika uygulayabileceklerinden, politik nedenli enflasyon değişkenliği problemi karşısında istikrar sağlayıcı rol üstlenebileceklerdir.

Merkez bankası bağımsızlığının, politik konjonktür dalgalanmalarının partizan modelleri ile ilişkisini öne çıkaran bir diğer çalışmada Akçay (2009:139); seçimler sonrasında enflasyon oranında iktidara gelen partinin ideolojisi doğrultusunda ortaya çıkan dalgalanmaların, siyasi iktidarların partizan amaçları doğrultusunda merkez bankasına müdahale edebilme yeteneklerinin bir sonucu olduğunu vurgulamıştır. Yazara göre iktidara gelen siyasi partilerin ideolojileri gereği ortaya çıkan dalgalanmalar, iktidar sahiplerinin müdahale alanlarını daraltacak olan merkez bankası bağımsızlığı gibi bir takım düzenlemelerle önlenebilecektir.

Bağımsız merkez bankalarının Nordhaus (1975) tarzı fırsatçı modellerdeki rolüne dikkat çeken Lohmann (1998:360) ise merkez bankası bağımsızlığını bankanın kısa dönem politika tercihlerinde siyasi iktidardan farklı hedefleri benimseyebilmesi olarak tanımladığı çalışmasında, merkez bankalarının başına enflasyonla mücadelede siyasi iktidardan daha fazla önem veren, Rogoff

(1985)'in önerdiği tarzda muhafazakâr bir yöneticinin atanması durumunda, zaman tutarsızlığından kaynaklanan enflasyonist sapmaların yanı sıra fırsatçı politikacıların sebep olduğu ekonomik dalgalanmaların da önlenilebileceğini ifade etmiştir. Yazara göre başta Nordhaus modeli olmak üzere fırsatçı modeller, görev başındaki siyasi iktidarın yeniden seçilebilme hedefiyle seçimler öncesinde parasal büyüklüklerde genişlemeye gitmesi koşullarında çalışmaktadır. Bu nedenle para arzı üzerindeki politik etkiyi ortadan kaldıracabilecek bir kurumsal düzenleme olan merkez bankası bağımsızlığı, bankanın muhafazakâr bir yöneticinin iradesine teslim edilmesi koşulunda fırsatçı dalgalanmaların ortadan kaldırılmasını sağlayabilecektir.

Teoride merkez bankası bağımsızlığı ve politik konjonktür dalgalanmaları ilişkisi genellikle parasal dalgalanmalar ve parasal manipölasyonlarla harekete geçirilmiş reel makroekonomik dalgalanmalar çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak bu çalışmalardan farklı olarak merkez bankası bağımsızlığının mali büyüklüklerdeki dalgalanma üzerindeki etkisine yoğunlaşan çalışmada Haga (2015:269-270), faiz oranlarındaki uyumla desteklenmediği durumda, diğer bir deyişle parasal otoritenin faiz oranlarını politikacının seçilme amacına uyumlu biçimde belirlemediği durumda bütçe büyüklüklerindeki seçimsel dalgalanmaların azalacağını ifade etmiştir. Yazara göre görev başındaki siyasi iktidar seçilme amacına uygun olarak seçim dönemlerinde mali büyüklüklerde genişlemeye gidecektir. Ancak bu genişlemeci politika aynı zamanda siyasi iktidarın yeniden seçilme olasılığını azaltacak biçimde enflasyonist bir baskı da yaratabilecektir. Bu çerçevede iktidarın yeniden seçilme amacına hizmet eden bir merkez bankasının varlığı koşullarında banka, mali genişlemenin enflasyon oranı üzerindeki artırıcı etkisini telafi etmek üzere faiz oranlarını düşürecek, mali genişlemenin maliyetini azaltacaktır. Ancak bağımsız bir merkez bankasının faaliyetine olanak tanıyan kurumsal düzenlemelerin varlığı koşullarında ise para politikasını siyasi iktidarın politik amaçlarına göre belirlemeyecek olan banka, mali genişlemenin maliyetinin telafisi doğrultusunda hareket etmeyeceğinden görev başındaki iktidarı seçim öncesi genişleme konusunda disipline edebilecektir.

Merkez bankası bağımsızlığının politik konjonktür dalgalanmaları üzerindeki etkisine vurgu yapan bir diğer çalışmada Drazen (2001b:8), bağımsız

merkez bankalarının varlığı koşullarında dahi ampirik olarak varlığı tespit edilen parasal büyüklüklerdeki seçimsel dalgalanmaların sebebinin mali büyüklüklerdeki seçimsel dalgalanmalar olabileceğini savunmaktadır. Yazara göre merkez bankaları bağımsız olsalar dahi, seçim dönemlerindeki mali genişlemeye bağlı olarak ortaya çıkacak olan denge faiz oranlarındaki değişimleri engellemek amacıyla mali genişlemeye uyum gösterebileceklerdir. Aktif mali pasif parasal model çerçevesinde ortaya konulan bu yaklaşıma göre faiz oranlarındaki dalgalanmayı görmezden gelerek eleştiri almak ve dolayısıyla güvenilirliğini kaybetmek istemeyen merkez bankası otoritesi seçim dönemlerinde mali genişlemeye uyum gösterecek, parasal dalgalanmalar bu nedenle ortaya çıkabilecektir. Diğer bir ifadeyle seçim dönemlerinde para politikasının içselleştiğinin ve pasif biçimde harekete geçtiğinin vurgulandığı bu yaklaşıma göre seçimsel mali genişlemenin başta faiz oranlarının yükselmesi olmak üzere bir takım istikrar bozucu etkileri, seçim dönemlerindeki parasal dalgalanmaların da nedeni olarak göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak para politikasının kontrolünün bağımsız bir parasal otoriteye devredilmesi ile karakterize edilen merkez bankası bağımsızlığı, politik konjonktür dalgalanmalarının varlığının, büyüklüğünün ve ortaya çıkış dinamiğinin açıklanması noktalarında önemli bir referans noktası olarak göze çarpmaktadır. Merkez bankası bağımsızlığı sayesinde parasal büyüklüklerin belirlenmesinde politik baskının ortadan kaldırılacağını ifade eden yaklaşıma göre bağımsız merkez bankaları fırsatçı ya da partizan politik konjonktür dalgalanmalarının engellenmesinde ve dolayısıyla ekonomik istikrarın sağlanmasında etkili ve gerekli kurumsal yapılar olarak ortaya çıkmaktadır.

Para politikasının siyasi amaçlar uğruna manipüle edilmesinin engellenmesine katkıda bulunacak olan merkez bankası bağımsızlığı, parasal büyüklüklerdeki dalgalanmaları engelleyebilmekle birlikte siyasi iktidarlar için bütçe açıklarının parasallaştırılması olasılığını zayıflatmak suretiyle mali disipline katkıda bulunacaktır. Bu yaklaşıma göre merkez bankası bağımsızlığı bir taraftan parasal büyüklüklerdeki seçimsel dalgalanmaları ve para politikası araçlarının manipülasyonu sonucu ortaya çıktığı kabul edilen makroekonomik çıktı

değişkenlerindeki dalgalanmaları önleyecek diğer taraftan ise politik bütçe dalgalanmalarının boyutunu ve etkilerini hafifletebilecektir.

Parasal dalgalanmaların mali nedenlerine yoğunlaşan bir diğer yaklaşıma göre ise bağımsız merkez bankalarının varlığı koşullarında dahi ortaya çıktığı gözlemlenen parasal dalgalanmalar, seçim dönemlerinde ortaya çıkan mali şokların özellikle faiz oranları üzerindeki istikrarsızlaştırıcı etkileri karşısında ortaya konulan genişlemeci para politikasının bir sonucu olarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre seçim dönemlerinde para politikası mali şoklara bağlı olarak pasif bir biçimde devreye girmektedir.

2.1.2. İçsel Seçim Zamanlaması: Ekonomik Dalgalanmalar Üzerinde Politik Sörf

Seçmenlerin oy verme davranışlarıyla yansıttıkları bir takım ekonomik tercihlere sahip oldukları fikrine dayanan politik konjonktür dalgalanmalarının gerek geleneksel gerekse rasyonel beklentileri baz alan modern modellerinin ifade edildiği politik yapıda seçimler, önceden ve dışsal olarak belirlenmiş bir takvime göre periyodik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede ortaya konulan modellere göre görev başındaki siyasi iktidarlar önceden belirlenmiş ve sabit bir zamanda gerçekleşecek olan seçimde elde edeceği desteği maksimize etmek amacıyla ekonomik büyüklükleri belirleme amacı taşımaktadırlar. Bu yönüyle, politik konjonktür dalgalanmaları teorisini oluşturan modellerde siyasi iktidarlara seçim takviminin belirlenmesi konusunda bir inisiyatif tanınmamakta; politik çerçeve, açık ya da örtük biçimde seçimlerin dışsal ve sabit bir takvime göre gerçekleştirildiği başkanlık sistemi varsayımıyla açıklanmaktadır (Chowdhury, 1993:1100; Ito, 1990:136).

Sabit bir takvime göre periyodik olarak gerçekleştirilen seçimleri ifade etmek üzere “dışsal seçim zamanlaması” varsayımına dayanan politik konjonktür dalgalanmaları modelleri, sınındığı birçok örnekleme siyasi iktidarların seçim zamanlaması noktasında belirleyiciliğe sahip olması nedeniyle politik yapıyla uyumsuzluğu noktasında eleştiriler almıştır. Örneğin Kayser (2005:17) dünya demokrasilerinin büyük çoğunluğunda seçim zamanlarının sabit bir takvime bağlı olarak belirlenmediğini ifade ettiği çalışmasında, başta parlamenter

demokrasilerde olmak üzere seçim zamanlamasının sabit olmadığı ülkelerde, hükümetlerin sıklıkla yasal olarak belirlenmiş maksimum görev sürelerinden önce seçim çağrısında bulunabildiklerine dikkat çekmektedir. Dışsal seçim zamanlaması varsayımını politik konjonktür dalgalanmaları literatürünün en önemli kısıtlılıklarından biri olarak tanımlayan Riera (2015:1131)'e göre ise birçok parlamenter demokraside seçim zamanlaması görev başındaki siyasi iktidarın belirleyiciliği altındadır. Öyle ki, parlamenter sistemle yönetilen OECD ülkeleri içerisinde erken seçim kararının alınamadığı yalnızca iki ülke (Norveç ve İsviçre) bulunmaktadır.

Özellikle parlamenter demokrasiyle yönetilen ülkelerde öne çıkan siyasi iktidarların seçim zamanlaması üzerindeki belirleyiciliği, bu ülkelerde seçim zamanlamasının iktidar partilerince seçilme ihtimaline katkıda bulunan bir değişken olarak değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Parlamenter sistemler her ne kadar seçimler arası maksimum görev süresinin belirlenmesiyle karakterize olsalar da siyasi iktidarlar, görev sürelerinin tamamlanmasını ve öngörülen seçim takvimine uygun dönemde sandığa gidilmesini beklemeden kendileri için “doğru” gördükleri bir zamanda seçimlerin gerçekleşmesi kararı alabilmektedirler. Birçok çalışmada Inoguchi (1979)'a referansla “*politik sörf*” olarak da adlandırılan bu yaklaşıma göre siyasi iktidarlar, ekonomik büyüklüklerin doğal yükseliş ve zirve dönemlerinin yeniden seçilme olasılıklarına hizmet eden bir konjonktür oluşturduğu düşüncesiyle politik çıkar elde etmek üzere erken seçime gidebilmektedirler (Smith, 2003:398).

Chowdhury (1993:1101), parlamenter sistemlerde seçimlerin; hükümetlerin yasa ile belirlenmiş maksimum görev sürelerinin dolması, mecliste hükümet karşıtı güvensizlik kararının alınması ya da hükümetin maksimum görev süresinin dolmasını beklemeden parlamentoyu çözerek erken seçime gitmesi şeklinde üç koşul altında gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Bu koşullardan erken seçim olasılığı, dışsal seçim zamanlaması varsayımına dayanan modelleri tartışmalı hale getirdiğinden bu varsayımın esnetilmesi suretiyle modellerin uyarlanmaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kayser, 2005:17). Gerçekten de dışsal seçim zamanlamasına dayanan politik konjonktür modelleri, Nordhaus'un teorisinin başlangıcı sayılan çalışmasından itibaren Chappel ve Peel (1979), Lachler (1982)

ve Ginsburgh ve Michel (1983) gibi bir takım araştırmacılar tarafından içsel seçim zamanlaması olasılığını içerecek şekilde uyarlanmaya çalışılmıştır.

Bu öncül çalışmalardan Chappel ve Peel (1979:327-330) birçok örnekte hükümetlerin en uzun görev süresi kısıtı altında erken seçim çağrısında bulunabilme serbestliğini kullanarak seçim zamanlamasını bir değişken olarak belirleyebilmelerine ve dolayısıyla seçim zamanlamasının içselleşmesine vurgu yapmaktadırlar. Yazarlar Nordhaus modeline teorik düzlemde yaptıkları katkıyla, seçim zamanlamasının hükümetlerin inisiyatifinde bir değişken olduğu durumda dahi belirli parametrelere bağlı olarak belirlenen iki seçim arasındaki optimum sürenin, cari dönemde gözlemlenen seçim dönemlerinden uzun olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bu nedenle yazarlara göre özellikle işsizlik oranlarında, seçim zamanlaması içsel olsa dahi politik dalgalanmalar gerçekleşebilecektir.

Chappel ve Peel ile aynı motivasyondan yola çıkan Lachler (1982:113-117) ise hükümetlerin erken seçim kararı almasıyla somutladığı yasama organını görev süresi dâhilinde çözme hakkının, onlara seçim periyodunun uzunluğu ve bir sonraki seçimin zamanlaması üzerinde kontrol hakkı tanıdığına ve bu sayede seçim zamanının rassal bir değişken haline gelebildiğine vurgu yapmıştır. Yazar, seçim zamanlamasının hükümetlerce belirlenen rassal bir değişken olması koşuluyla Nordhaus modelini yeniden düzenlediği çalışmasında bir takım farklı çıkarımlara ulaşmıştır. Yazarın bulgularına göre seçim zamanlamasının dışsal ve sabit olduğu modelde işsizlik oranı bir seçim periyodunun ikinci yarısı boyunca ve gerçekleşecek olan seçime kadar düzenli olarak azalmakta iken seçimlerin rassal bir değişken olarak ele alınması durumunda işsizlik oranı seçim dönemi boyunca benzer şekilde azalmakta ancak orandaki düşüş daha küçük boyutlarda gerçekleşmektedir. Bu bulgudan hareket eden yazara göre seçim zamanlamasının içsel olarak belirlendiği koşullarda her ne kadar Nordhaus modeline uygun biçimde ekonomik büyüklüklerde seçimsel dalgalanmalar yaşanıyor olsa da bu dalgalanmaların boyutu seçimlerin sabit bir takvime göre gerçekleştiği duruma göre daha düşük olacağından ampirik olarak tespiti de daha zor olacaktır.

Ginsburgh ve Michel (1983:158-163) ise Nordhaus modelindeki dışsal seçim zamanlaması varsayımı yerine, seçimlerin T maksimum görev süresini oluşturan $t, t+1 \dots T-1$ gibi önceden belirlenmemiş bir periyotta

gerçekleştirilebilmesi olasılığının kabulü altında, erken seçim ihtimalinin artmasının seçim öncesi işsizlik oranlarında Nordhaus'ta öngörülenden daha düşük miktarda bir azalmaya yol açacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç çerçevesinde yazarlar seçim zamanlaması konusunda bir belirsizlik olması durumunda, Lachler ile benzer biçimde, politik konjonktür dalgalanmalarının boyutunun azalacağını ve bu nedenle ampirik olarak tespitin zorlaşacağını ifade etmişlerdir.

Seçim zamanlamasına yoğunlaşan öncül çalışmalarda, genel olarak modeldeki sabit seçim zamanlaması varsayımının esnetilmesi ve seçim zamanlamasının değişken olarak modele dâhil edilmesi durumunda işsizlik, enflasyon gibi temel makroekonomik değişkenlerdeki dalgalanmaların boyutları üzerinde çıkarımlarda bulunmaktadır. Görev başındaki siyasi iktidarların zamanlama üzerindeki belirleyiciliğini stratejik bir araç olarak kullanabileceğine dikkat çeken Ito ve Park (1988:233)'e göre ise seçim zamanlamasını içselleştirebilme kabiliyeti hükümetlere seçimleri kendileri için olumlu buldukları dönemde gerçekleştirebilme olanağı tanımaktadır. Bu olanak hükümetlere ekonomik gelişmelerin görece iyi olduğu dönemlerde seçim gerçekleştirebilme alanı yaratmakta ve bu nedenle seçim öncesi ekonomik manipülasyona gerek duymamaları koşulunu oluşturabilmektedir.

Ito ve Park (1988:234), seçim zamanlamasının görev başındaki siyasi iktidarın kontrolü altında olduğu koşullarda, amacı yeniden seçilme olasılığını artırmak olan politikacının bu amacı doğrultusundaki tutumunu iki farklı hipotezle açıklamışlardır. Bunlardan ilki olan “*manipülatif kabine*” hipotezi, seçim zamanlamasının sabit olmadığı koşullarda seçimlerin yalnızca politik gerekçelerle gerçekleştirilmesini ve hükümetlerin seçimler öncesi ekonomiyi -klasik politik konjonktür modellerine uygun biçimde- para ve maliye politikası araçlarını kullanarak manipüle etmesini ifade etmektedir. Yazarlara göre seçim zamanlamasının sabit olmadığı koşulda seçimlerin gerçekleşmesinin ikinci gerekçesi ise ekonomik gelişmelerdir. Bu çerçevede ortaya konulan “*fırsatçı kabine*” hipotezine göre ise, görev başındaki hükümetler ekonomik büyüklükleri manipüle etmek yerine seçimleri maksimum görev süresi kısıtı altında düşük enflasyon, yüksek büyüme gibi olumlu ekonomik koşulları bekleyerek

zamanlamakta ve bu nedenle seçim zamanlaması ekonomik performansın bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Yazarlar tarafından ortaya konulan her iki hipoteze göre seçimler ve ekonomik büyüklükler arasında bir korelasyon bulunmaktadır. Ancak ilk hipotezde ekonomik genişleme seçimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta iken ikinci hipoteze göre ise seçim zamanlaması ekonomik genişlemeye bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Ito (1990:137) ise parlamenter sistemlerde politik konjonktür dalgalanmalarının, seçim zamanlamasının içselliğinin hesaba katıldığı modeller yardımıyla daha gerçekçi biçimde açıklanabileceğini ifade ettiği çalışmada, içsel seçim zamanlamasını görev başındaki siyasi iktidarların yüksek ekonomik performans sergilenen dönemlerde seçim yapabilme iradesine sahip olması ve bu nedenle seçim zamanlamasının belirsizliği olarak ele almıştır. Yazara göre seçimlerin gerçekleşme olasılığı, ekonomik büyümenin pozitif bir fonksiyonu olarak değerlendirilmelidir. İki seçim arası maksimum sürenin yasal olarak belirli olduğu bilgisinden hareket eden yazara göre seçimlerin yapılma olasılığı bir önceki seçimden sonra geçen sürenin de artan bir fonksiyonu olarak ele alınmalıdır. Bu varsayımlardan yola çıkan yazara göre yüksek büyüme oranlarının gerçekleştiği ve hükümetlerin görev sürelerinin sonuna yaklaşıldığı dönemler, erken seçim ihtimalinin kuvvetli olduğu dönemler olarak göze çarpmaktadır.

Bu çıkarımlarını teorik bir modelle genelleştiren yazar, maksimum görev süresinin dört yıl olarak ve dışsal olarak belirlendiği ve bu süre içerisinde hükümetlerin ekonomik değişkenleri göz önünde bulundurarak erken seçim çağrısında bulunabilme inisiyatiflerinin olduğu bir siyasal yapı tanımlamıştır. Bu siyasal yapı altında oluşturulan modelde hükümetin seçimleri büyümenin üç farklı boyutunda belirleyebilme opsiyonuna sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yüksek, ortalama ve düşük büyüme olarak ifade edilen büyüklüklerde gerçekleştirilecek seçimler sonucunda ortaya çıkacak politik durum ise farklılaşabilecektir. Öyle ki hükümet; yüksek büyüme (g^H) koşullarında seçimlere gitmesi halinde seçimleri yüksek farkla kazanacak, ortalama bir büyüme performansı (g^M) ile gerçekleştirmesi halinde seçimleri düşük farkla kazanacak, düşük bir büyüme performansı (g^L) sergilendiğinde gerçekleştirilecek olan seçimler sonucunda ise parlamentodaki çoğunluğunu kaybederek iktidarı muhalefete bırakacaktır.

Modelde bu koşullar altında gerçekleşecek seçimler sonrasında iktidar partisinin elde edeceği politik değer ise sırasıyla h , m ve $-k$ olarak belirlenmiştir. Düşük büyüme oranı döneminde gerçekleşecek olan seçim döneminin getirisi olan $-k$, siyasi iktidarın seçimleri kaybetmesi nedeniyle yüzleşeceği maliyeti temsil etmektedir. Yazara göre dört yıllık bir seçim sürecinin her bir yılı (s) birer periyot olarak kabul edildiğinde hükümetin s periyodu boyunca iktidarda kalmakla elde edeceği fayda ise H ve M durumlarına bağlı olarak $b(g^H, s) = b^H/s$ ve $b(g^M, s) = b^M/s$ ($s = 1,2,3$) şeklinde ifade edilecektir. Bu ifadeye göre görev başında kalmaktan elde edilecek fayda görev başında kalınan süre boyunca azalmaktadır. Modele göre düşük büyüme oranı durumunda hükümet gerçekleşecek seçim durumunda iktidarı kaybedeceğinden ve $-k$ kadar bir maliyete katlanmak zorunda kalacağından g^L durumu için bir fayda fonksiyonun tanımlanmasına gerek yoktur (Ito, 1990:141).

Modelde seçimin gerçekleştiği periyottaki fayda seviyesine (H , M ya da L) bağlı olarak tanımlanan, seçimler sonucu elde edileceği beklenen politik değer $[V(.)]$, hükümetin iktidarda kalmakla elde edeceği beklenen politik değerden $[EV(.)]$ büyük olduğu periyotta seçimlerin gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Örneğin yüksek düzey büyüme oranının varlığı altında gerçekleşmiş olan son seçimlerden sonra iktidara gelen hükümetin 4. periyotta ($s = 4$) seçim gerçekleştirebilmesi için, iktidarda kalmakla elde edeceğini beklediği politik değerden $[(h + m - k)/3]$ daha yüksek bir büyüme oranını beklemesi gerekmektedir. Bu çerçevede yüksek (h) ya da ortalama (m) büyüme koşulları, beklenen politik değerden yüksek bir fayda düzeyi ortaya çıkardıklarında siyasi iktidar içsel olarak seçim kararı almayı tercih edecektir. Sonuç olarak çalışmada ortaya konulan model, seçim zamanlamasının siyasi iktidarların kontrolünde olduğu parlamenter demokrasiler gibi siyasi yapılanmalarda olumlu ekonomik performansın seçimlerin gerçekleşmesi ihtimalini artırdığını ortaya koymaktadır (Ito, 1990:141-145).

İçsel seçim zamanlamasını açıklayan modeller genel olarak cari dönemdeki olumlu ekonomik performansın görev başındaki hükümetleri ekonomik manipülasyona gerek duymaksızın daha yüksek destek beklentisine sokacağından, kazanma ihtimallerinin yüksek olduğu bir erken seçimi gerçekleştirmeye teşvik

edeceğini savunmaktadır. Bu noktadan hareketle birçok çalışmada stratejik seçim zamanlaması ya da fırsatçı seçim zamanlaması olarak da tanımlanan bu olguya farklı bir açıdan yaklaşan Smith (2003:397-399)'e göre ise seçim tarihlerinin siyasi iktidarlarca belirlendiği parlamenter sistemlerde, cari dönemde güçlü bir performansa sahip olmasına rağmen gelecekle ilgili zayıf performans beklentilerine sahip bir siyasi iktidar, erken seçim çağrısında bulunmak üzere teşviklere sahip olacaktır. Görev başındaki siyasi iktidarın gelecekteki ekonomik koşullar hakkında seçmen kitlesine göre enformasyon açısından daha avantajlı bir pozisyonda olduğunu ifade eden yazara göre siyasi iktidarlarca belirlenen seçim zamanlaması gelecekteki koşullar hakkında önemli bir sinyal görevi görmektedir. Bu sinyal mekanizması ise seçimler, seçim sonuçları ve gelecekteki performans arasında önemli bir bağlantı sağlamaktadır.

Diğer çalışmalardan farklı olarak seçim zamanlamasını gelecekteki kötümser ekonomik performans beklentilerine bağlı içsel bir değişken olarak tanımlayan Smith (2003), gelecekteki performansına güvenen ve bu performansın olumlu ekonomik koşullar ortaya çıkaracağına inanan bir hükümetin yetkin bir izlenim yaratacağını, yetkin bir hükümetin ise erken seçim çağrısı yapmaktan ziyade görev süresini doldurmayı tercih edeceğini vurgulamıştır. Bu çerçevede yazar, yetkin olmayan bir hükümetin ise gelecekteki ekonomik performansla ilgili beklentisinden bağımsız olarak kendisini popüler hissettiği bir dönemde bu popülarite avantajını kullanmak amacıyla erken seçim kararı alabileceğini savunmaktadır.

Erken seçim, yetkin olmayan siyasi iktidarlarca alınan bir karar ve gelecekteki koşulların olumlu olmayacağı noktasında seçmenlere iletilen bir sinyal olarak kabul edildiğinde, bu kararın siyasi iktidara olan desteği azaltacağı aşikârdır. Çünkü bu durumda hükümetlerin başarılı oldukları dönemdeki erken seçim çağrıları seçmenlerce daha temkinli bir şekilde değerlendirilecek, kısa dönemli ekonomik başarının ardından ilan edilen erken seçimler hükümetlerin gelecekte düşük performans sergileyeceği noktasında bir veri olarak kabul edilebilecektir. Ancak siyasi iktidarların asıl amacının daha fazla oy ve dolayısıyla parlamentoda daha yüksek temsil hakkı elde etmekten ziyade iktidarı korumak olduğu hesaba katıldığında, gelecekteki ekonomik koşulları kendilerini iktidar

koltuğundan uzaklaştıracak kadar riskli bulan hükümetler için erken seçim kararı almak kaçınılmaz olabilmektedir (Smith, 2003:400).

Sonuç olarak bu farklı bakış açısına göre erken seçimler, hükümetlerin ekonomik daralma beklentilerinin arttığı dönemde gerçekleştirilebilmekte ve bu karar ekonomik faaliyetin en yüksek noktaya ulaştığı noktada seçime gitmek şeklinde bir politik sörf uygulanmasından ya da ekonomik büyüklüklerin manipülasyon sonucu genişletilmesinden bağımsız olarak alınabilmektedir (Smith, 2003:405).

İçsel seçim zamanlaması, belirsizlik koşullarında ve maksimum görev süresi kısıtı altında siyasi iktidarın seçilme amacına en uygun zamanda seçim yapmasını ifade eden bir optimizasyon problemi olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede amacı fayda (oy) maksimizasyonu olan siyasi iktidarlar en uygun zamanda seçim çağrısında bulunup kendileri açısından optimum sonuca ulaşabilmek için görev dönemleri boyunca seçimsel koşulları değerlendirmektedirler. İktidar partisinin optimizasyon problemi, maksimum görev süresi kısıtı altında mevcut dönemini uzatmak ya da yeni bir seçimi kazanmak arasında tercih yapmak şeklinde de tanımlanabilir (Leuprecht ve McHugh, 2008:419).

Fırsatçı seçim zamanlaması ve ekonomik manipülasyonu bir arada ele alan Kayser (2005:24-25) çalışmasında hangi kurumsal şekillenmeler altında seçim zamanlaması ya da manipülasyon uygulamalarının daha geçerli olabileceğini araştırmıştır. Seçim kararının görev başındaki hükümetin cari süresini devam ettirmek ya da yeni bir seçim kazanmak arasındaki tercihi çerçevesinde bir optimum zamanlama problemi olarak ele alındığı modelin bulgularına göre;

- Fırsatçı seçim zamanlaması ihtimali güçlü ekonomik performans dönemlerinde daha yüksek,
- Azınlık hükümetlerinin fırsatçı zamanlama yapma eğilimi daha yüksek,
- Daha uzun maksimum görev süresi hem fırsatçı seçim zamanlaması olasılığını hem de ekonomik manipülasyon olasılığını artırmakta,

- İktidarda kalmanın sağladığı rant fırsatçı seçim zamanlaması ihtimalini azaltırken seçim öncesi manipülasyon olasılığını artırmakta,
- Ekonomik değişkenliğin yüksek olduğu ülkelerde fırsatçı seçim zamanlaması olasılığı daha yüksektir.

Fırsatçı seçim zamanlaması uygulamalarının görev başındaki hükümetin türüne göre farklılıklar gösterebileceğine dikkat çeken bir diğer çalışmada Riera (2015), olguyu yalnızca ekonomik değişkenlere bağlı olarak açıklayan çalışmaların tahmin gücünün düşük olacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede yazara göre hükümeti oluşturan parti sayısının ve hükümetin azınlık ya da çoğunluk hükümeti olmasının erken seçim çağrısı yapabilme olasılığı ve yeteneği üzerinde etkileri bulunmaktadır.

Örneğin çok partili bir koalisyon hükümetinin varlığı durumunda koalisyon ortakları arasındaki çıkar farklılıkları ve hükümet ortaklarının karşılıklı pazarlık güçleri gibi hususlar, hükümetin herhangi bir parti yararına erken seçim kararı almasının önünde engel teşkil edebilecekken tek parti hükümetlerinde ise iktidar partisi göreve devam etme ya da seçim kararı alma konusunda yapacağı muhasebeye bağlı olarak seçim zamanlamasını belirleyebilme avantajına diğer partilerden bağımsız olarak sahip olacaktır. Görev başındaki iktidarın bir azınlık hükümeti olması durumunda ise parlamentodaki çoğunluğu elde etmek için fırsat kollayan azınlık hükümeti, uygun koşullar altında erken seçime gitme yönünde ekstra bir motivasyona sahip olabilecektir. Dolayısıyla hükümetlerin yüksek büyüme, düşük enflasyon gibi olumlu ekonomik gelişmelere bağlı olarak stratejik seçim zamanlaması yapma ihtimali; hükümet bileşiminin daha az karmaşık ve belirsizliğin daha yüksek olduğu koşullarda -diğer bir ifadeyle tek parti hükümetlerinde ve azınlık iktidarlara durumunda- daha yüksek olacaktır (Kayser, 2005:18; Riera, 2015:1132-1135).

İçsel seçim zamanlaması koşullarının politik konjonktür dalgalanmaları üzerindeki etkilerini inceleyen literatür, teorik çalışmaların yanında bir takım önemli ampirik çalışmaları da içermektedir. Teorik çalışmalarda görev başındaki hükümetlerin hangi koşullar altında parlamentoyu çözüp erken seçim kararı aldıkları konusuna yoğunlaşmakta iken ampirik çalışmalarda ise teorik

ıkarımların, içsel seçim zamanlaması olasılığının bulunduğu örneklemde geçerliliği sorgulanmıştır. Bu çalışmalarda ağırlıklı olarak ekonominin rolü ön plana çıkarılmış, erken seçim çağrısında bulunulmasında etkili olan ekonomik faktörler araştırılmıştır.

Örneğin Ito ve Park (1988:234-237) Japonya için 1956-1986 yılları arası çeyreklik verilerle gerçekleştirdikleri analizde söz konusu dönemde ülkede manipülatif kabine ya da fırsatçı kabine hipotezlerinden hangisinin geçerli olduğunu araştırdıkları çalışmada fırsatçı kabine hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ito (1990:152-153) ise Japonya rnekleminde 1957-1986 dönemi kapsayan çalışmasında büyüme oranının seçimin gerçekleşme ihtimalini artırdığı, enflasyon oranının ise azalttığı yönünde teorisini destekleyen bulgulara ulaşmıştır. Cargill ve Hutchinson (1991:735-739) yine Japonya rnekleminde ikinci dünya savaşı sonrası çeyreklik verilerle gerçekleştirdikleri analizde manipülatif kabine hipotezine dair güçlü, fırsatçı kabine hipotezine dair ise zayıf kanıtlar elde etmişlerdir.

Heckelman ve Berument (1998:989) Japonya için 1962-1989 dönemi çeyreklik verilerle ve İngiltere için ise 1960-1990 yılları arası çeyreklik verilerle ayrı ayrı gerçekleştirdikleri analizlerde, klasik regresyon yöntemiyle politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtlara ulaşamamışlardır. Ancak yazarlar içsellik ihtimalinin hesaba katıldığı modellerde ise Japonya için parasal dalgalanmalara, İngiltere için ise enflasyon dalgalanmalarına dair bulgular elde etmişlerdir.

Fırsatçı kabine hipotezini Hindistan rnekleminde test eden Chowdhury (1993:1113-1115), 1960-1991 dönemini kapsayan çalışmasında politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtlar elde edememiştir. Çalışmada gelir düzeyinin seçimlerin gerçekleştirilme ihtimalini istatistiksel olarak anlamlı biçimde artırdığı bulgusuna ulaşan yazarlara göre analize konu dönemde Hindistan'da ekonomik büyüklüklere bağlı olarak politik kararlar alınmakta, fırsatçı kabine hipotezine uygun davranış sergilenmektedir.

Palmer ve Whitten (2000: 421-423) stratejik seçim zamanlamasını, hükümetlerin erken seçim kararı almasında etkili olan ekonomik faktörlerin yanı

sıra politik faktörleri de göz önünde bulundurarak araştırmışlardır. 12 OECD demokrasisi için 1967-1994 zaman aralığının kapsayan çalışmada hükümeti oluşturan parti sayısının erken seçim olasılığını azalttığı, iktidarda kalınan sürenin ise bu olasılığı artırdığını tespit etmişlerdir. Yazarlar diğer çalışmalardan farklı olarak içsel seçim olgusunu iktidar partilerinin ideolojik konumlarına göre değerlendirmişler; erken seçim olasılığının, sol parti iktidarında düşük işsizlik dönemlerinde, sağ parti iktidarında ise düşük enflasyon dönemlerinde arttığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Smith (2003:405) İngiltere için 1945-1999 dönemi verileriyle gerçekleştirdiği analizde seçimlerin ekonomik daralma dönemlerinden hemen önce gerçekleştiğini destekleyen sonuçlara ulaşmıştır. Bu çerçevede yazarın bulgularına göre gelecek ekonomik koşullardaki daha büyük bir kötüleşme beklentisi erken seçim ihtimalini artırmaktadır. Yazara göre bu bulgu bir yandan içsel seçim zamanlaması düşüncesini desteklerken diğer taraftan seçimlerin ekonomik büyüklükleri belirlemesi yaklaşımı ile de tutarlıdır.

Riera (2015:1136-1146) ise güncel çalışmasında 21 OECD parlamenter demokrasisini ele almıştır. 1945-2010 yılları arası yıllık verilerin kullanıldığı çalışmada büyüme ve enflasyonun seçim zamanı belirlemede anlamlı ekonomik faktörler olduğu yönünde kanıtlara ulaşılmıştır. Hükümet türünün içsel seçim zamanlaması üzerindeki etkisinin araştırıldığı modelde ise yazar, tek parti hükümetlerinin ve azınlık hükümetlerinin erken seçime gitme olasılığını yükselttiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışmada tek parti hükümetlerinin ve azınlık iktidarlarının ekonomik koşullara bağlı olarak fırsatçı seçim zamanlaması yaptığı yönündeki görüşü destekleyen bulgular elde edilmiştir.

Hükümetlerin yeniden seçilme hedeflerine ulaşmada kullanacağı bir araç olarak seçimler öncesi ekonomik büyüklüklerin manipüle edilmesine bir alternatif oluşturan ve seçim zamanlamasının içselleştirilebildiği koşullarda ortaya çıkan fırsatçı seçim zamanlamasının bir takım refah çıkarımları bulunmaktadır. Örneğin fırsatçı seçim zamanlamasının gerçekleştirilebilmesi için uygun zemini oluşturan pozitif dışsal ekonomik şoklar ekonomik manipülasyonu ikame edebilmekte, dolayısıyla hükümetlere istikrar bozucu ve seçim sonrası maliyet yükleyen ekonomik manipülasyonlara gerek duymaksızın seçilme ihtimallerinin yükseldiği

bir iklim yaratmaktadır. Bu nedenle ekonomik performansın yüksek olduğu dönemlerde gerçekleştirilecek olan erken seçimler daha düşük ekonomik manipülasyona başvurulmuş dönemler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakış açısından hareketle, fırsatçı seçim zamanlamasına izin verecek bir kurumsal yapının varlığının, seçim öncesi manipülasyon kaynaklı ekonomik dalgalanmaları ve bunların seçim sonrası maliyetlerini ortadan kaldırabileceği ifade edilmektedir (Ito, 1990:154; Heckelman ve Berument, 1998:999; Kayser, 2005:25).

Diğer taraftan fırsatçı seçim zamanlamasına uygun politik iklimin bir takım sakıncaları da bulunmaktadır. Örneğin bir reel dalgalanmanın zirve döneminde seçim gerçekleştirmeyi seçilme amacına uygun gördüğü için fırsat kollayan bir siyasi iktidar, daha kısa dönemli ve oynak dalgalanmaların bulunduğu istikrarsız bir ortamı politik çıkarları için daha uygun bulabilecek ve bu ekonomik koşulların sağlanması amacıyla faaliyet gösterebilecektir (Ito, 1990:154).

2.1.3. Demokrasi Düzeyi: Rekabetçi Seçim Koşullarını Sağlayan Politik Kurumların Varlığı

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisini oluşturan gerek fırsatçı gerekse partizan modellerin tamamında açık ya da örtük olarak iktidar partisinin gerçekleşecek seçimleri kaybetme ihtimalinin sıfırdan farklı olduğu varsayılmıştır. Bu varsayım aynı zamanda, politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin seçimsel rekabetin garanti altında olduğu demokratik rejimlerde geçerli olduğunun ifadesidir (Block vd., 2001:7).

Asıl olarak siyaset biliminin temel araştırma konularından biri olan demokrasi kavramı ve tanımı konusunda birçok farklı değerlendirme ve yaklaşım bulunmaktadır. Tilly (2014), demokrasi kavramının ilgili araştırmacılar tarafından dört farklı yaklaşıma dayalı olarak tanımlandığını ifade ettiği çalışmasında bu tanımlamaları *anayasal*, *tözel*, *süreç yönelimli* ve *prosedürel* tanımlamalar olarak adlandırmıştır.

Demokrasinin yasalarca tanımlanmış olması gerekliliğini temel alan anayasal yaklaşım, yasal düzenlemelerin karşılaştırılması suretiyle rejimin niteliği hakkında çıkarımda bulunulması şeklinde tanımlanmaktadır. Tözel yaklaşım ise yazılı ya da yasal olana bakılmaksızın fiili olarak yaşanan koşulların

değerlendirilmesi vasıtasıyla rejim tipi hakkında çıkarımda bulunulması şeklinde işlemektedir. Süreç yönelimli yaklaşıma göre rejimin demokrasi olarak tanımlanabilmesi için sürekli değişim halinde olması gereken bazı asgari süreç dizileri bulunmalıdır. Demokrasi kavramının prosedürel tanımlaması ise seçimsel süreçleri merkeze alarak geniş katılımlı ve rekabete dayalı seçimlerin siyasi yetkiliyi ya da uygulanan politikayı değiştirip değiştirmediğini sorgular (Tilly, 2014:22-29).

Politik konjonktür dalgalanmaları tartışmaları çerçevesinde prosedürel bir bakış açısıyla, seçimsel rekabet ortamını garanti altına alan politik kurumların varlığı ile sınırlandırılan demokrasi kavramının farklı ve çeşitli tanımlamaları içerisinde Schumpeter'in demokrasi tanımı birçok araştırmacı tarafından kabul görmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2006:48). Genel kabul gören tanımlamasında Schumpeter ([1943] 2003:269-271) demokrasiyi politik karar verme gücünü ele geçirmek isteyen bireylerin halkın oylarını ancak rekabetçi bir mücadele sonucunda elde edebilmesine imkân sağlayan toplumsal düzenlemeler şeklinde ifade etmiştir. Yazar, politik katılım ve belirleyicilik için seçim yönteminin, her boyuttaki topluluklar için en pratik yöntem olduğunun vurgusundan hareketle gerçekçi bir demokrasi tanımlaması için politik rekabet koşullarında gerçekleştirilen seçimlerin önemine dikkat çekmiştir.

Acemoğlu ve Robinson (2006:48) ise Schumpeteryan tanımdan hareketle demokrasiyi serbest ve adil seçimleri garanti altına alan kurumsal düzenlemeler, politikacıların seçmenlere karşı hesap verebilirliği ve politikaya katılımın serbestliği ile ifade etmişlerdir. Schumpeter'in demokrasi tanımına demokrasiyi garanti altına alacak politik kurumların gerekliliği noktasında katkıda bulunan yazarlar; uygulamalar arası farklılıklara rağmen tüm demokrasilerde ortak olarak vatandaşların büyük kısmının oy verme yoluyla politikalar hakkındaki tercihlerini ortaya koymaya gönüllü oldukları, hükümetlerin ise tüm vatandaşların tercihlerine karşılık vermekle sorumlu oldukları vurgusundan hareketle demokrasiyi “*halkın, halk yararına hükmetmesi*”² olarak tanımlamaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2006:17).

² Eserde “*Democracy is the government by the people for the people*” şeklinde ifade edilmiştir.

Yazarlara göre demokrasinin politik kurumlarla garanti altına alınmadığı toplumlarda vatandaşlar, başlangıçta (*de facto*) politik güce sahip olsalar dahi gelecekte (*de jure*) bu gücün bir elitin kontrolüne geçip geçmeyeceği konusunda güvencelere sahip değildir. Bu anlamda demokratik düzeni garanti altına alan politik kurumların varlığı ve kalıcılığı aynı zamanda demokrasinin varlığı ve kalıcılığı anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle demokratik toplumlar yalnızca herkesin oy hakkının olduğu toplumlar olmaktan ziyade demokrasinin geleceğinin politik kurumlar aracılığıyla muhafaza altına alınmış olduğu toplumlardır (Acemoğlu ve Robinson, 2006:24).

Demokrasinin varlığı ve kalıcılığı konusunda demokratik kurumsal yapıya dikkat çeken bir diğer yazar olan North (1990:109)'a göre ise modern demokratik kurumlar toplam refahı artıran ve kazananlar ile kaybedenleri birlikte hareket etmeye teşvik eden şekillenmeleri nedeniyle piyasaların daha etkin işlemesine katkı sağlayacaktır. Çünkü modern demokratik kurumsal yapı herkese oy hakkı tanımakla seçimleri siyasi otoritenin üzerinde bir kontrol aracı olarak kullanmakta, bu kontrol ise yöneticileri refah iktisadının gerekliliklerini uygulama yönünde disipline etmektedir. Yazara göre oy karşılığı hizmet satın almak üzere hareket eden seçmenlerin ve iktidarın hatalarını seçmen kitlesine açıklayan rakip partilerin varlığı ile karakterize edilen rekabetçi seçimler, seçilmiş yetkilinin siyasi gücü şahsi çıkarları doğrultusunda kullanması ile ortaya çıkan vekil sorununun azalmasını ve daha olumlu çıktılarının elde edilmesini sağlayacaktır.

Demokrasilerdeki seçimsel rekabet ortamının bir doğal sonucu olarak muhalefet partilerinin varlığını öne çıkaran Kapstein ve Converse (2008:9) demokratik rejimleri, muhalefet denetimi altındaki iktidar sahiplerinin karşıt politikaları tercih eden seçmen kitlelerinin taleplerini de dikkate alan politikalar hayata geçirmesine olanak sağlaması yönüyle sosyal çelişkinin ortadan kaldırılmasında ve politik istikrarın sağlanmasında yararlı politik rejimler olarak ifade etmişlerdir. Yazarlara göre benzer tercihlere sahip seçmen gruplarının organizasyonunda önemli rol oynayan siyasi partiler, seçmenler ve siyasetçiler arasında ortak bir platform oluşturmak suretiyle iktidar adayının seçmenler nezdindeki güvenilirliğini artırma amacıyla faaliyette bulunurlar. Rekabetin diğer tarafındaki muhalefet partileri ise politik süreçlerin gözlemcileri olarak iktidar partileri üzerinde önemli bir denetim görevini yerine getirirler. Bu çerçevede

gelişmiş ve güçlü bir demokrasiden söz edebilmek için en önemli kıstaslardan biri de gerçek bir muhalefetin varlığı ve özgürce faaliyet gösterebilmesidir (Kapstein ve Converse, 2008:20-21).

Demokrasinin en temel karakteristiği belirli bir yaşı üzerinde olmak üzere tüm bireylerin uygulanacak olan politikaları ve sosyal tercihleri belirlemek üzere oy verme hakkına sahip olmasıdır. Doğrudan demokrasilerde oylar politikalara verilirken temsili demokrasilerde ise politika belirleme hakkı oy verme işlemi vasıtasıyla seçilen hükümetlere verilmektedir. Bu nedenle yaygın olarak uygulanan temsili demokrasilerde seçmenler, uygulanacak politikaları dolaylı olarak seçmektedirler.

Rekabetçi seçimlerle tanımlanan kurumsal altyapı çerçevesinde hayata geçirilen demokrasi pratikleri, ülkeler arasında da uygulama farklılıkları göstermektedir. Bazı ülkelerde seçim bölgesinin büyüklüğüyle orantılı olarak politikacılar seçilirken bazılarında ise tek bölgesel çoğulcu seçim sistemi hayata geçirilmektedir. Oyların politikaya dönüştürülmesindeki kurumsal düzenlemeler de aynı şekilde ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bazı demokrasilerde başkanlık sistemi uygulanmakta, bir kısmında ise parlamenter sistem tercih edilmektedir. Bazı demokrasi uygulamalarında ise hayata geçirilecek politikaların iktidar ortaklarının yasama konusundaki pazarlık güçlerine bağlı olarak belirlendiği çok partili koalisyon hükümetleri bulunmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2006:90).

Birçok çalışma ve araştırmaya göre demokrasi ve demokrasi gereği ortaya çıkan kurumsal yapı, toplumların kalkınmasının sağlanmasında önemli koşulların başında gelmektedir (Kapstein ve Converse, 2008:2). Mueller (2006) demokrasiyi, bir devlet için vatandaşlarının faydasını en üst düzeye çıkaracak yönetim biçimi olarak tanımladığı çalışmasında; düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlandığı ve dolayısıyla vatandaşların tercihlerini açık biçimde ortaya koyabildiği bir sosyo-politik ortamda, demokratik kurumların bu tercihlere karşılık verebilecek olgunluğa sahip olmaları halinde vatandaşların refah ve memnuniyetlerinin de üst düzeyde olmasının beklenti dâhilinde olduğunu vurgulamıştır.

Benzer şekilde Lake ve Baum (2001:587) ise demokrasinin vatandaşların günlük yaşamı ve toplumların refahı üzerinde önemli etkileri bulunduğunu ortaya koydukları çalışmalarında, demokrasi ile yönetilen ülkelerde demokratik olmayan rejimlere nazaran daha yüksek kamusal mal üretilip daha düşük tekel rantı elde edilmesi suretiyle toplumsal refahın daha ileri seviyelerde olacağı çıkarımına ulaşmışlardır.

Demokrasi ve demokrasi gereği hayata geçirilen politik kurumların vatandaşların günlük hayatındaki ve ekonomik gelişme üzerindeki olumlu etkilerini öne çıkaran yaklaşımının yanında politik ekonominin bir başka ekolüne göre demokrasi, seçimler ve güçlü yasama aygıtı gibi demokratik kurum ve düzenlemeler, uzun dönem kalkınma performansını sekteye uğratacak bir takım doğal sonuçlara ya da politik teşviklere yol açabilmektedir.

Keech (1995:15), demokrasiyi seçmenlerin asil, seçilmiş yöneticilerin ise vekil olduğu ve bu iki grup arasında asil-vekil ilişkileri çerçevesine uygun olarak çalışan bir sistem şeklinde tanımladığı çalışmasında demokrasinin bir takım önlenebilir ya da önlenemez maliyetleri nedeniyle ekonomik açıdan optimum sonuçlara ulaşmada başarısız olabileceğini ifade etmiştir. Yazar demokrasinin maliyeti olarak tanımladığı optimumdan sapmaları, demokratik çerçevede tanımlanabilecek birçok politika alternatifinin bulunması ve her politika uygulamasının birbirinden farklı sonuçlara ulaşabilecek olması ile açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre demokratik kurumlarca üretilen sonuçlar, aynı kurumların farklı sonuçlar üretebilecek olması nedeniyle ancak geçici olarak meşru konumdadırlar ki, mevcut kurumlar da demokratik şekillenmenin farklı türlerinde farklı kimlikler kazanabilecekleri için değişmez değildir.

Keech (1995:214-215) demokratik rejimlerde, vekil konumundaki hükümetlerin tüm asil-vekil ilişkilerinde olduğu gibi sözleşmelerin yenileceği dönem olan seçim döneminde performanslarının yanıltıcı olarak iyi görünmesi yönünde çaba harcayacağından hareketle önlenebilir bir maliyet ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Yazara göre demokratik rejimlerin önlenebilir bir başka maliyeti de seçmenlerce desteklenen politikaların hatalı politikalar olması durumunda ortaya çıkacaktır. Örneğin seçmen bilincinin ve dolayısıyla rasyonalitenin düşük olduğu ya da seçmenler ve politikacılar arasında bilgi

asimetrisinin bulunduğu bir ortamda seçmenlerin, sürecin doğasına uygun olan enflasyonist politikalar yerine daraltıcı politikaları tercih etmesi ve bunu öneren politikacıları iktidara getirmesi durumunda bu politikalar daha büyük maliyetlere yol açabilecektir. Çalışmada ayrıca demokratik rejimlerin karakterleri gereği gelirin ve servetin yeniden dağılımını sağlamak üzere hayata geçirdiği vergi ve transfer politikalarının ve bu dağılımı gerçekleştirebilmek üzere şekillendirilmiş daha büyük devlet yapılarının, enflasyon ve kamu açıkları gibi bir takım önlenemez problemleri beraberinde getirme potansiyelleri bulunduğu vurgulanmıştır.

Demokratik rejimleri ekonomik anlamda optimum altı sonuçlar doğurması yönüyle eleştiren bir başka görüşe göre ise çoğunluğun karar verici pozisyonunda olduğu demokratik sistemlerde istikrarlı ve tutarlı sosyal ve ekonomik kararların alınacak olması garanti altında olmayacaktır. Bu yaklaşıma göre demokratik rejimlerdeki politik rekabet ve çoğulculuk ilkeleri ancak medyan seçmenin tercihi olan optimum altı sonuçların ortaya çıktığı bir ekonomik ve politik dengeyi sağlayabilecektir (Kiefer, 1997:15-16).

Bardhan ve Yang (2004:30-31) ise demokratik rejimler gereği ortaya konulan politik rekabet koşullarının bir takım fayda ve maliyetler ortaya çıkarabileceğini savundukları çalışmalarında, seçimsel politikaların gölgesi altında uzun dönem yatırım fırsatlarının kaçırılabilme riskine dikkat çekmişlerdir.

Demokratik rejimler ve bu sistemle özdeşleşmiş rekabetçi seçimlerin, gelişmekte olan ülkelerdeki uygulamalarının doğuracağı negatif etkiler konusunda ise Huntington (1968), Rao (1984) gibi araştırmacıların radikal eleştirileri bulunmaktadır. Birçok gelişmekte olan ülke için seçimlerin genellikle gerici toplumsal güçlerin etkinliğini artırmak ve kamu otoritesini yıkmak için gerçekleştirildiğini savunan Huntington (1968:7), bu ülkelerde gerekli olanın demokrasinin tesisinden ziyade kalkınmayı sağlayacak organizasyonun ve düzenin kurulması olduğunu iddia etmektedir. Yazar otoriter rejimlerde gerekli düzenin kurulmasının ve organizasyonun hayata geçirilmesinin, demokrasilere göre daha kolay olacağını savunmaktadır.

Kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli yatırımların gerçekleştirilebilmesinin demokratik yöntemlerle sağlanamayacağını ifade eden

Rao (1984:69-77)'e göre ise, hükümetler yatırımların gerçekleştirilmesinde gerekli fazlanın yaratılması sürecinde aktif bir biçimde faaliyet göstermelidir. Ancak bu tür tedbirleri alan hükümetler demokratik bir sistemde gerçekleşecek seçimleri kaybetme problemiyle karşı karşıya olacağından, seçimle iş başına gelen siyasi partiler uygulayacakları ekonomi politikalarıyla toplumun büyük bir kesimini huzursuz etmeme adına gerekli fazlayı sağlama konusunda yeterli özveriyi göstermeyeceklerdir. Yazarın demokratik rejimlerle ilgili bir diğer eleştirisi ise bu rejimlerde belli baskı ve çıkar gruplarının, ideolojileri doğrultusunda güçlü lobiler oluşturabilmesi ve bu lobiler eliyle ulusal çıkarlarla örtüşmeyen uygulamaları dayatabilmesi noktasındadır. Yazar, baskı ve çıkar gruplarının, ulusal faaliyetlerin uluslararası güçlerin çıkarları doğrultusunda şekillenmesini amaçlayan çalışmalarının demokratik yöntemlerle engellenmesinin zor olduğunu vurgulamıştır.

Genel ifadeyle kurumların, politik ve ekonomik gücün tek elde yoğunlaşmasını engelleyecek şekilde dizayn edildiği olgun demokrasilerin aksine genç demokrasilerde; etkin olmayan politik sistem, seçimsel rekabetin eksikliği, kuvvetler ayrılığının sağlanamaması ve siyasi iktidar üzerinde denetim mekanizmasının eksikliği gibi bir takım kurumsal zayıflıklar bulunmaktadır. Bu anlamda demokrasi, her ne kadar ekonomik reformlar ve sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu bir rejim olarak görülse de -özellikle varlığının ilk yıllarında- iktidardaki gücü denetlemek veya kısıtlamak üzere şekillendirilmiş, kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun bir kurumsal yapının eksikliği nedeniyle de kırılgan bir yönetim biçimi olarak göze çarpmaktadır (Kapstein ve Converse, 2008:155).

Kapstein ve Converse (2008:4) özellikle gelişmekte olan ülkelerle karakterize ettikleri genç demokrasilerdeki yöneticilerin güven kazanmak ya da yetkinlik izlenimi yaratmak üzere saptırıcı politikalar izleyebileceğine dikkat çektikleri çalışmalarında, siyasi iktidarların taraftarları ve karşıtları arasında taraf gözeten klientalist politikalar izleyebileceklerini ya da tersine popülist politikalarla halkı yüksek vergi yükü ve enflasyon gibi ekonomik sonuçlara katlanmaya maruz bırakabileceklerini ifade etmişlerdir.

Keefer (2007:806)'a göre seçmenler ve politikacılar arasındaki güvenilirliğin sağlanmasında önemli faktörlerden biri, bu iki aktör arasındaki

tekrarlanan etkileşimlerdir. Ancak güvenin sağlanması için gerekli etkileşimin seçim dönemleri itibarıyla gerçekleştiği hesaba katıldığında, politik güvenin kazanılabilmesi için gerekli sosyoekonomik ve politik ortamın oluşmasının uzun bir zaman dilimine yayılacağı beklenti dâhilindedir. Bu durumda özellikle genç demokrasilerdeki seçmen ve politikacı arasındaki güvenilirlik açığı politikacıyı seçim kazanma amaçlı kısa dönemli politikaları tercih etmeye yöneltebilecek, politik yetkili klasik olarak parasal ya da mali büyüklükleri manipüle etme yoluna başvuracaktır.

Block (2002:6-7) ise kesin olarak seçileceğine inanan siyasi iktidarın politik amaçlarla ekonomiyi manipüle etmesi yönünde, diğer bir ifadeyle politik dalgalanmalar ortaya çıkaracak şekilde ekonomik büyüklükleri belirlemek yönünde bir motivasyona sahip olmayacağını ifade ettiği çalışmasında politik konjonktür dalgalanmaları teorilerinin tamamının seçimsel rekabetin varlığı varsayımı altında çalıştığını vurgulamıştır.

Keefer ve Block'un bulgularından hareket eden Kapstein ve Converse (2008:12), hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın yüksek olduğu yüksek demokrasi seviyelerinden seçimsel rekabetin varlığına rağmen güvenilirlik açığının yüksek olduğu düşük düzeyde demokrasi seviyelerine gidildikçe politik konjonktür dalgalanmalarının artacağı çıkarımında bulunmuştur.

Politik konjonktür dalgalanmalarının çoğunlukla kusurlu demokrasilerde ortaya çıktığı yönündeki bulgulara farklı bir açıdan yaklaşan Gonzalez (2000), çok düşük demokrasi seviyelerinde iktidar sahibinin, ortaya koyduğu performans nedeniyle hesap verme zorunluluğu daha az olacağından politik manevralara başvurma ihtiyacının ortadan kalkabileceğini ifade etmiştir. Politik konjonktür dalgalanmalarının asıl olarak orta düzey demokrasilere ait bir problem olduğunu savunan yazara göre bilgiye erişimin ve şeffaflığın, demokrasi düzeyinin pozitif bir fonksiyonu olduğu ideal bir demokrasi ortamında, demokrasi düzeyindeki düşüş seçimsel dalgalanmaları kesin olarak artıracaktır. Yüksek demokrasi düzeyine sahip toplumlarda ise siyasi değişimin sağlanması ve iktidar sahibinin denetlenmesi konusunda kurumsal güvenceler bulunduğundan, yüksek yetkinlik düzeyine sahip olmayan yönetici adaylarının iktidara ulaşma ihtimali ve seçimsel dalgalanmaların ortaya çıkma koşulları daha kısıtlıdır (Gonzalez, 2000:14).

Bu çerçevede yapılan birçok çalışmayla politik konjonktür dalgalanmaları araştırmalarının yönü, demokrasi düzeyi ve kurumsal kalitesi yeterli olgunluğa ulaşmamış olan gelişmekte olan ülkelere doğru çevrilmiştir. Her ne kadar politik konjonktür dalgalanmaları teorisini oluşturan modeller, çok partili seçimsel rekabet ile tanımlanan kurumsal yapıya sahip gelişmiş ekonomiler ve ideal demokrasi düzeyi için tanımlanmış olsa da; gelişmekte olan ekonomiler için yapılan ampirik çalışmalar politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair daha kuvvetli kanıtlar sunmaktadır. Elde edilen bulgular; demokrasilerin yaşı, konsolidasyonu ve seviyesi arttıkça politik konjonktür dalgalanmalarının boyutunun azaldığını bu nedenle zaman içerisinde politika ve ekonomi arasındaki ilişkinin değiştiğini göstermektedir (Schuknecht, 1996; Baleiras ve Santos, 2000; Block, 2002; Brender ve Drazen, 2005; Shi ve Svensson, 2006; Vergne, 2006).

2.2. Politik Konjonktür Dalgalanmaları Ampirik Literatürü

Yaklaşık 40 yıl kadar önce William Nordhaus tarafından, yerleşik bir demokratik kurumsal altyapı bağlamında iki partili seçimsel rekabet ortamına dayanan ABD tipi demokrasiler için kurgulanmış olan politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin ampirik testi de başlangıçta bu sınıflandırmaya uygun olarak başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler örnekleminde gerçekleştirilmiştir.

Nordhaus'un fırsatçı modelini takiben Douglas A. Hibbs'in yine batı tipi gelişmiş ülke demokrasileri için kurguladığı partizan modeli teoriye olan ilgiyi artırmış, gerek fırsatçı politikacıların gerekse iktidar sahipliğindeki ve adaylığındaki ideolojik farklılıkların makroekonomik büyüklükler üzerindeki etkisi, birçok ampirik çalışma tarafından test edilen bir olgu haline gelmiştir. Diğer taraftan iktisat alanında rasyonel beklentilerin ortaya konulması ile geleneksel modellerin teorik altyapısının tartışmalı hale gelmesi ve bunu takiben teorinin geçerliliğini ampirik olarak reddeden McCallum (1978) ve Beck (1982) gibi bir takım önemli çalışmaların yayınlanması modellere olan ilgiyi azaltmış olsa da 1980'lerin ikinci yarısından itibaren modellerin rasyonel beklentileri içerecek şekilde genişletilmesi konuya olan ilgiyi yeniden canlandırmış, ampirik araştırmalara yeni bir motivasyon ve hız katmıştır.

Bu noktada rasyonel bir bakış açısıyla ortaya konulan Kenneth Rogoff'un politik bütçe dalgalanmaları modelinin, teorinin test edilebilir değişkenlerinin yelpazesini makroekonomik çıktı değişkenlerinden politika araç değişkenlerine doğru genişletmesi ile ampirik olarak dalgalanmanın test edilebileceği yeni bir mecra açılmıştır. İlerleyen dönemde ise gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler örnekleminde gelir, işsizlik ve enflasyon gibi sonuç değişkenlerinin yanı sıra maliye politikası araçlarındaki ve parasal araçlardaki dalgalanmalar yaygın olarak test edilir hale gelmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığının, boyutunun ve belirleyicilerinin sırasıyla gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye örnekleminde test edildiği belli başlı ampirik çalışmalara ve bu çalışmaların bulgularına yer verilecektir. Bu bağlamda sözü edilen örneklemlerde tekil ülkeler ve ülke grupları açısından teorinin geçerliliğinin test edildiği çalışmalardan oluşan ampirik literatürün, diğer çalışmalardan farklı olarak test edilen teoriden ziyade örnekleme göre kategorize edilmesinin en önemli sebebi birçok çalışmada fırsatçı ve partizan modellerin bir arada test edilmiş olmasıdır.

2.2.1. Gelişmiş Ülkeler ve Ülke Grupları Örnekleminde Teorinin Test Edildiği Çalışmalar

Nordhaus (1975)'le başlatılan politik konjonktür dalgalanması teorisinin ilk ampirik testinin –her ne kadar daha önceki süreçte Kramer (1971) gibi çalışmalarda politik süreçlerin ekonomik gerçekleştirmeler üzerindeki etkisi önemli bir araştırma konusu olmuş olsa da– yine Nordhaus tarafından gerçekleştirildiğini söylemek hatalı olmayacaktır. Yazar, teorinin başlangıcı kabul edilen çalışmasının ampirik bölümünde politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin geçerliliğini, belirlediği 9 gelişmiş ülke (ABD, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, Yeni Zelanda, İsveç) için 1947-1972 yılları arası verilerle parametrik olmayan bir test ile araştırmıştır. Nordhaus (1975), gerçekleştirdiği analizde hipotezini θ uzunluğundaki bir seçim döneminde işsizlik oranının ilk $\theta/2$ yılda artması, sonraki $\theta/2$ yılda ise azalması şeklinde tanımlamıştır. Hipotezin 9 gelişmiş ülkede ayrı ayrı test edildiği parametrik olmayan test bulgularına göre analize konu ülkelerden Avustralya, Japonya, Kanada ve İngiltere'de politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtlara ulaşılammış, Fransa ve İsveç

için ise teori zayıf kanıtlarla desteklenmiştir. Yazarın bulgularına göre ABD, Yeni Zelanda ve Almanya örneklemelerinde ise politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair güçlü kanıtlara ulaşılmıştır.

Partizan teorisinin öncül testi de yine geleneksel modelin kurucusu olan Hibbs (1977) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar partizan modelin İngiltere ve ABD örnekleminde geçerliliğini sınanmış çalışmada ARMA müdahale analizi yöntemini kullanmıştır. Bu çerçevede her iki ülke için ayrı ayrı gerçekleştirilen analizlerde sol parti iktidarında 1, sağ parti iktidarında ise -1 değerini alan müdahale değişkenini 1948-1972 yılları arası çeyreklik verilerden oluşan işsizlik oranı serileri için belirlenen ARMA yapısına ekleyen Hibbs, işsizlik oranlarının İngiltere ve ABD’de görev başındaki hükümetlerin ideolojik eğilimlerinden etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma bulgularına göre İngiltere’de uygulanan makroekonomik politikaların işsizlik üzerindeki etkileri ABD’ye kıyasla daha hızlı gerçekleşmektedir. Yazar bu bulguyu ABD’de politik ve ekonomik çerçevenin daha heterojen ve daha az merkezi olmasına bağlamaktadır.

Fair (1978) ise görev başındaki siyasi iktidarın popülaritesinin makroekonomik değişkenlerden etkilenip etkilenmediğini araştırdığı özgün çalışmada, ABD için 16 başkanlık seçiminin gerçekleştiği 1916-1976 dönemi için milli gelir büyüme oranı, işsizlik oranı ve milli gelir deflatörü zaman serilerini kullanmıştır. İki partinin oy oranlarının (Demokrat/Cumhuriyetçi) bağımlı değişken olarak kullanıldığı modellerde seçimin gerçekleştiği dönemde iktidarda olan siyasi partinin yeniden seçilme amacıyla politika yürütmesine bağlı olarak tanımlanan ve demokrat parti iktidarında 1 cumhuriyetçi parti iktidarında -1 değeri alan kukla değişken kullanılmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen ve ekonomik büyüklüklerin açıklayıcı değişken olarak modele dâhil edildiği analiz bulgularına göre ekonomik gelişmelerin seçmenlerin oy verme davranışları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çalışmaya göre bu etki gelir ile ölçüldüğünde, işsizlik ile ölçümüne nazaran daha güçlü sonuçları işaret etmektedir.

McCallum (1978) ise ABD ekonomisi için 1948-1974 yılları arası çeyreklik verilerle politik konjonktür dalgalanmalarının geçerliliğini işsizlik oranı zaman serisine yoğunlaşarak test etmiştir. Otoregresif modeller yardımıyla

gerçekleştirilen analizde seçimlere bağlı olarak tanımlanan kukla değişkenlere yer verilmiştir. Bu çerçevede işsizlik oranı serisinin 3 gecikmeli değerini içeren otoregresif modellerde çeşitli kıstaslara göre belirlenmiş seçimsel kuklaların yönü ve anlamlılığını test eden yazarların bulguları politik konjonktür dalgalanmaları teorisini desteklememektedir. Yazar alternatif olarak seriye ait belirlenen farklı ARMA yapılarından elde edilen hata terimleri serileri üzerinde kukla değişkenlerin anlamlılığını test etmiş, bu alternatif yöntemle gerçekleştirilen analiz sonucunda da işsizlik oranlarında seçimsel dalgalanmaların varlığına dair kanıtlara ulaşamamıştır (McCallum, 1978:510-512).

Teorinin geçerliliğinin ABD örneğinde şüpheli olduğunu ortaya koyan önemli çalışmalardan biri de Beck (1982) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar ABD ekonomisi için işsizlik oranları ve enflasyon oranlarına ait 1961-1973 yılları arası aylık verileri kullandığı çalışmada politik konjonktür dalgalanmalarının testi için Box ve Tiao (1975)'i takiben ARIMA müdahale tekniğini kullanmıştır. Analize konu dönemde gerçekleştirilen 3 seçime bağlı olarak oluşturulan politik kukla değişkenlerinin yönü ve anlamlılığını test eden yazarın bulguları politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı konusunda kanıtlar sunmamaktadır.

Gerek rasyonel beklentilerin iktisat alanında etkisinin hissedilmesi gerekse McCallum ve Beck gibi araştırmacıların teorinin geçersizliği yönündeki bulguları politik konjonktür dalgalanmalarına olan ilgiyi azaltmış olsa da takip eden süreçte teorinin geçerliliğini zayıf kanıtlarla da olsa destekleyen bir takım çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan Richards (1986), 1960-1984 yılları arası verilerle ABD için M1 para arzı yıllık büyüme oranındaki politik dalgalanmayı araştırdığı çalışmada tüm dönemi kapsayan analizde politik konjonktür dalgalanmasına dair bulgular elde edememiştir. Söz konusu dönemi 1960-74 ve 1975-84 olmak üzere ikiye bölen yazar bu alt dönemler için analizi tekrarladığında ise ilk alt dönem için teorinin geçerli olabileceğine, ancak 1975 sonrası için ise M1 para arzında seçimsel dalgalanmanın varlığına dair kanıtların bulunmadığına dikkat çekmiştir.

1987'deki teorik çalışmada, seçmen beklentileri rasyonel olarak belirleniyor olsa dahi farklı ideolojilerdeki iki partinin seçimsel rekabet içerisinde olduğu politik koşullarda seçim sonuçlarının belirsizliğinin beklenti hatalarına yol

açacağından hareketle rasyonel partizan teoriyi ortaya koyan Alberto Alesina, partizan yaklaşım çerçevesinde teoriye verdiği katkının yanı sıra fırsatçı ve partizan modellerin ampirik testi konusunda da önemli çalışmalara öncülük etmiştir.

Alesina bu bağlamda ABD örneğinde partizan ve fırsatçı teorilerin geçerliliğini test ettiği çalışmasında çeyreklik verilerle 1949-1985 yılları arası döneme yoğunlaşmıştır. Bu yıllar arası verilerle gerçekleştirilen partizan teorisinin testinde bağımlı değişken olarak M1 para arzını kullanan yazar, tanımladığı otoregresif formda bu değişkenin birinci ve ikinci gecikmelerine yer vermiştir. Modelde partizan teorisinin geçerliliği ise sağ (Cumhuriyetçi) parti yönetiminde 1 diğer yönetimler altında ise 0 değerini alan partizan kukla değişkenin yönü ve anlamlılığına bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede yazar belirli otoregresif yapı üzerinde kukla değişkenin anlamlılığını dört ayrı açıklayıcı değişken altında ayrı ayrı sorgulamıştır. Bu kontrol değişkenleri sırasıyla işsizlik oranı (u), doğal işsizlik oranından sapmalar (u^*), reel çıktı büyümesi ($\hat{y}$) ve potansiyel çıktı düzeyinden sapmalar (y^*) olarak tanımlanmıştır. Partizan teorisinin geçerliliğinin sorgulandığı analiz bulgularına göre partizan kukla değişkenin katsayısı dört modelde teoriyi destekler nitelikte ve en az yüzde 10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olarak tespit edilmiştir. Aynı dönem için yine aynı yöntemle, ancak bu kez çeyreklik verilerle teoriyi sorgulayan yazarın bulguları % 5 anlamlılık düzeyinde partizan teoriyi destekler niteliktedir (Alesina, 1988:26-27).

Çalışmada makroekonomik çıktı değişkenlerdeki partizan dalgalanmaların testi ise işsizlik ve üretim düzeyi değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu otoregresif modellerle test edilmiştir. Değişkenlerin üçer gecikmelerinin bulunduğu otoregresif modellerde analiz döneminde gerçekleşen petrol krizinin etkilerini temsil etmek üzere petrol fiyatları kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. 1949-1985 yılları arası çeyreklik gözlemlerin kullanıldığı analiz bulguları da makroekonomik çıktı değişkenlerinde partizan dalgalanmaların varlığını destekler niteliktedir (Alesina, 1988:30-34).

Yazar fırsatçı modelin geçerliliğini ise, makroekonomik çıktı değişkenlerinden ziyade politika değişkenlerine yoğunlaşan Rogoff ve Sibert (1988)'in yaklaşımını baz alarak, bir maliye politikası araç değişkeni olan transfer

harcamalarının analizi ile sorgulanmıştır. Analizde kullanılan otoregresif modelde transfer harcamalarının iki gecikmesi, zaman trendi ve işsizlik oranları değişkenleri kullanılmış, seçimlere bağlı olarak tanımlanan kukla değişkenlerin yönü ve anlamlılığının belirlenmesi ile teorinin geçerliliği hakkında fikir yürütülmüştür. Bu çerçevede çeyreklik verilerle gerçekleştirilen analiz bulgularına göre 1961-1985 zaman aralığını kapsayan modelde fırsatçı dalgalanmaların varlığına dair bulgulara ulaşılırken tüm analiz dönemini kapsayan modelde ise fırsatçı dalgalanmaları temsil eden kukla değişkenin katsayısı anlamsız olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak yazarın bulgularına göre analize konu dönemde ABD ekonomisi için partizan teoriyi destekleyen kanıtlara ulaşılmakta, fırsatçı model çerçevesinde ise zayıf kanıtlar bulunmaktadır.

Alesina ve Sachs (1988) ise çalışmalarında 1949-1984 yılları arası çeyreklik verilerle ABD örneğinde partizan teorinin geçerliliğini araştırmışlardır. Makroekonomik çıktı değişkenlerinden milli gelire (GNP), parasal göstergelerden M1 para arzı büyümesine yoğunlaşılacak çalışmada bu değişkenler için belirlenen uygun otoregresif formda petrol krizinin etkilerini üzerinde toplamak üzere tanımlanmış kukla değişken ve zaman trendinin varlığı altında partizan teoriye uygun olarak tanımlanan kukla değişkenlerin yönü ve anlamlılığına bağlı olarak teorinin geçerliliği sorgulanmıştır. Modelde kullanılan kukla değişkenlerden *DEL*, Demokrat Parti iktidarının ilk yarısında 1 diğer dönemlerde 0 almaktayken *REL* ise Cumhuriyetçi Parti iktidarının ilk yarısında 1 diğer çeyreklerde ise sıfır değeri almaktadır. Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulgularına göre *REL* kukla değişkeninin katsayısı teoriyle uyumlu biçimde negatif ve istatistiki olarak anlamlı, *DEL* kukla değişkeninin katsayısı ise teoriyle uyumlu biçimde pozitif ancak anlamlılığı düşük olarak tespit edilmiştir.

Çalışmada Parasal dalgalanmanın partizan farklılıklardan etkilenip etkilenmediğinin sorgulandığı otoregresif modelde Cumhuriyetçi Parti iktidarı dönemi için tanımlanan *REL* partizan kukla değişkeni teoriyle uyumlu olarak negatif ve yüzde 5 düzeyde anlamlı olarak elde edilmiştir. Demokrat parti yönetimi altında ikinci yarı dönemde, ilk yarı döneme göre parasal büyüme trendinde daha büyük bir sapmanın olması koşuluna göre tasarlanan modelde ise Demokrat Parti iktidarının ikinci yarısında 1 diğer çeyreklerde 0 değeri alan kukla

değişkenin yönünün beklentiye uygun olarak pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlılığının düşük olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak çalışmada parasal dalgalanmalarda partizan teoriyi destekleyen kanıtlara ulaşılmıştır. Makroekonomik çıktı değişkenlerinde ise iktidardaki parti ideolojisine bağlı olarak partizan farklılıkların varlığı konusunda güçlü kanıtlar elde edemeyen yazarlar bu bulgulardan hareketle, ABD örnekleminde siyasi iktidarların ideolojik tutumlarına göre çıktı hedeflemesinden ziyade parasal büyüme/enflasyon hedeflemesine göre hareket ettiklerini vurguladıkları çalışmalarında partizan teorisinin makroekonomik gelişmeleri açıklamakta katkı sağlayabileceğini ortaya koymuşlardır (Alesina ve Sachs, 1988:74-75).

Haynes ve Stone (1989), ABD ekonomisi için politik konjonktür dalgalanmalarını geleneksel yöntemlerle ve kukla değişkenler aracılığıyla test eden McCullum (1978) ve Beck (1982)'yi kullandıkları yöntem nedeniyle gerçekçi olmayan bulgulara ulaşmakla eleştirdikleri çalışmalarında 1951-1986 yılları arası çeyreklik verilerle makroekonomik çıktı ve politika değişkenleri yardımıyla ABD'de politik konjonktür dalgalanmalarının geçerliliğini sorgulamışlardır. Hem makro çıktı hem de makro politika değişkenini iki gecikmeli otoregresif modellerle tanımlayan yazarlar, grafiksel olarak sinüzoidal bir görüntü izlediğini tespit ettikleri değişkenleri bir seçim dönemi olan 16 çeyrek boyundaki sinüs dalgalanmaları açıklayıcılığında regresyona tabi tutmuşlardır. Yazarlar çalışmalarında sinüs dalgası zamanlama tekniği olarak ifade edilen bu yaklaşım ile makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinde fırsatçı teoriye uygun seçimsel etki bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Keech ve Pak (1989) ise ABD için 1961-1986 dönemi çeyreklik veriler kullanarak gerçekleştirdikleri analizde, bütçe büyüklüklerinden savaş gazilerine yapılan transfer ödemelerine yoğunlaşmışlardır. Bu amaçla oluşturdukları modelde açıklayıcı değişken olarak ise bağımlı değişkenin bir gecikmesini, genel fiyat düzeyini, işsizlik oranını, savaş gazisi sayısını ve iktidardaki partinin ideolojisini temsil etmek üzere senatodaki cumhuriyetçi parti üyesi oranını kullanmışlardır. Bağımlı değişkendeki seçimsel dalgalanmanın varlığını ise seçim çeyreğinde 1 diğer çeyreklerde ise 0 değerini alan kukla değişken ile sorgulayan yazarlar bu çerçevede oluşturdukları modeli en küçük kareler yöntemindeki

(OLS) otokorelasyon probleminden kaçınmak için genelleştirilmiş en küçük kareler (GLS) ile tahmin etmişlerdir.

Analize konu dönemi 1979 yılı öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayıran yazarlar analizi tüm dönem için, 1961-1978 yılları verileriyle ve 1979-1986 yılları verileriyle olmak üzere üç ayrı modeli kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Çalışma bulgularına göre analize konu tüm dönemi kapsayan modelde seçimsel kukla değişken % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif katsayılı olarak tespit edilmiştir. 1961-1978 yılları arası verilerle gerçekleştirilen ikinci modelde ise seçimsel kukla değişkenin anlamlılık düzeyi % 5'e düşmekte, 1979-1986 yılları arasını kapsayan modelde ise katsayı anlamsız hale gelmektedir. Test sonuçlarından hareketle savaş gazilerine yapılan transfer ödemelerindeki seçimsel dalgalanmaların ancak belirli bir zaman diliminde geçerli olduğunu vurgulayan yazarlara göre belirli programlardaki seçimsel dalgalanmalar genel bir fenomen olarak değerlendirilmemelidir (Keech ve Pak, 1989:913-910).

Politik konjonktür dalgalanmalarına ait izleri İngiltere ekonomisi için araştıran Schultz (1995) ise 1961-1992 yıllarına ait çeyreklik verilerle analizini gerçekleştirmiştir.

Çalışmada geleneksel politik konjonktür dalgalanmalarının araştırıldığı regresyon analizinin ilk bölümünde bir takım ekonomik ve politik kontrol değişkenlerine yer verilmiştir. Bu değişkenler bağımlı değişkenin bir gecikmesi, olası mevsimselliğin etkisini üzerinde toplamak üzere mevsimsel kukla değişkenler, cari işlemler dengesi, reel GSYH, işsizlik oranı değişkenleri kullanılmıştır. Modelde politik etki ise seçim çeyreğinde 1 diğer çeyreklerde 0 değeri alan politik kukla değişken ile test edilmiştir. Çalışmada ele alınan ikinci modelde; görev başındaki iktidarın politik güvenliğinin kontrol edilmesi durumunda ekonomik manipülasyonun varlığı ve boyutu, ilk modeldeki politik kukla değişkenin seçim öncesi gerçekleştirilen anketlerdeki destek oranı ile çarpılması sonucu elde edilen etkileşim değişkeninin açıklayıcılığı altında sorgulanmıştır. Çalışmadaki son modelde ise 1974 yılı Ekim ayındaki erken seçimin sıra dışı etkisinin giderilmesi amacıyla bu yılın 3 çeyreğinde 1 değeri alan kukla değişken modele dâhil edilmiştir (Schultz, 1995:96).

Çalışmanın ilk modeli olan klasik politik konjonktür dalgalanmaları modelinin bulguları transfer harcamalarında fırsatçı dalgalanmaya dair kanıtları ortaya koymamaktadır. Modelde politik kukla değişkenin yönü beklentiye uygun olarak pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsızdır. İkinci modelde de yönü beklentiye uygun olan politik kukla değişkeninin ve etkileşim değişkeninin katsayılarının anlamlı olmadığı bulguları elde edilmiştir. Çalışmanın üçüncü modelinde ise etkileşim değişkeninin katsayısı negatif ve anlamlıdır. Bu çerçevede modelin bulgularına göre seçim güvenliği konusunda anket sonuçlarını gösterge olarak kullanan bir iktidar, seçim öncesi manipülasyona bu güvenliğin azalması durumunda başvurmaktadır (Schultz, 1995:98).

Grier (2004:340-348), 1961-2004 yılları arası çeyreklik veriler kullanarak ABD’de ekonomik değişkenlerdeki fırsatçı ve partizan etkileri test etmiştir. Büyüme oranlarında seçimlere bağlı olarak ve/veya iktidardaki partinin ideolojisi gereği bir dalgalanma yaşanıp yaşanmadığının araştırıldığı çalışmada bağımlı değişkenin belirli sayıda gecikmeli değerinin yanı sıra fiyat düzeyi, faiz oranları, para arzı, enerji fiyatları ve kamu harcamaları gibi birtakım kontrol değişkenleri kullanılmıştır. Yazar, politik etkinin tespiti için seçim çeyreği ve önceki 5 çeyrekte 1 diğer çeyreklerde 0 değerini alan kukla değişken ve 16 çeyreklik bir seçim periyodunun ilk yarısında azalan ikinci yarısında ise artan bir yapay değişkene başvurmuştur. Partizan etkinin tespiti için ise demokratik parti iktidarının ilk yarısında 1 sonraki çeyreklerde ise 0 değeri alan kukla değişkenin kullanıldığı analizde ABD için 11 seçim dönemi ele alınmıştır. Analiz bulguları söz konusu dönemde fırsatçı dalgalanmaların varlığını destekler niteliktedir. Elde edilen bulgulara göre bu dönemde partizan etki ise kısa süreli ve geçici niteliktedir.

Literatürde gelişmiş ülkeler örnekleminde gerçekleştirilen ve tekil ülke örneklemlerinde teoriyi sınayan ampirik çalışmalarda ABD ve İngiltere araştırmaları öne çıkmış olsa da farklı gelişmiş ülke örneklerinde teorinin sınıandığı bir takım önemli çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin bu çalışmalardan Berger ve Voitek (1997), Almanya örnekleminde 1950-1989 yılları arası aylık verileri kullandıkları analizlerinde partizan ve fırsatçı modelin geçerliliğini VAR modeli ile sınamışlardır. Çalışmada makroekonomik çıktı ve maliye politikası

gösterge değişkenlerinde politik konjonktürün etkilerine dair kanıtlara ulaşamamışken, yalnızca M1 para arzında seçimsel dalgalanmaların varlığını ortaya koyan bulgular elde edilmiştir.

Almanya ekonomisi için gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Galli ve Rossi (2002), 1974-1994 yılları arası verileri kullandıkları çalışmalarında on iki Batı Almanya eyaleti için bütçe büyüklüklerindeki dalgalanmalara yoğunlaşmışlardır. Toplam harcamalar, bütçe açığı, yönetim giderleri, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları, yol yapım harcamaları ve sosyal güvenlik ödemeleri gibi geniş kapsamda bir veri setinden yararlanan yazarlar, panel veri analizi kullandıkları çalışmalarında GLS tahmincisi ile çözülen tekil regresyon bulgularını ve eşanlı denklem sistemi bulgularını raporlamışlardır. Modellerde fırsatçı etkinin tespiti için seçimsel kukla, partizan etkinin tespiti için ise ideolojik kukla değişkenleri ve kontrol olarak bağımlı değişkenlerin birer gecikmesinin yanı sıra trend ve nüfus değişkenlerini kullanan yazarlara göre bütçe büyüklükleri üzerinde partizan etkilere dair kanıtlar bulunmamakta ancak politik bütçe dalgalanmalarını destekleyen kanıtlara ulaşılmaktadır.

Tekil ülke örnekleminde literatürde öne çıkan diğer çalışmalardan Ohlsson ve Vredin (1996), İsveç örnekleminde 1968-1993 yılları arası verilerle gerçekleştirdikleri analizde hükümet harcama ve gelir değişkenlerindeki ideolojik ve seçimsel etkilerin varlığını sorgulamışlardır. Çalışma bulguları söz konusu değişkenlerde partizan etkilerin varlığına dair kanıtlar sunmakta, fırsatçı modellerin geçerliliğine dair kanıtları ise içermemektedir. Neck ve Getzner (2001) ise kamu açıklarındaki fırsatçı ve partizan etkileri Avusturya örneğinde 1962-1999 zaman dilimini kapsayan verilerle araştırdıkları çalışmalarında fırsatçı modele dair bir takım kanıtlar elde etmişlerdir. Çalışma bulguları partizan teoriyi ise ancak zayıf kanıtlarla desteklemektedir.

Yakın dönem politik konjonktür dalgalanmaları araştırmalarında ise yerel seçimler ve buna bağlı olarak yerel yönetimlerce gerçekleştirilen harcama ve istihdam gibi birtakım politikalardaki seçimsel etkinin varlığı araştırılmaktadır. Bu çalışmalardan Guillamon vd. (2013) yirmi bin üzeri nüfusa sahip 322 İspanyol yerel yönetimi örnekleminde 2001-2008 dönemini kapsayan verilerle yerel yönetimlerin güvenlik (polis teşkilatı) harcamalarındaki seçimsel ve ideolojik

dalgalanmalara yoğunlaşmışlardır. Analize konu her bir yerel birimi bir kesit olarak ele alan yazarlar bu çerçevede gerçekleştirdikleri panel veri analizinde güvenlik harcamaları bağımlı değişkeninin bir gecikmesi ve politik kukla değişkenlerinin yanı sıra nüfus, işsizlik oranları, göçmen sayısı ve gelir gibi bir takım sosyal ve ekonomik göstergeleri açıklayıcı değişken olarak kullanmışlardır. Bu koşullar altında genelleştirilmiş momentler tahmincisi (GMM) kullanılarak gerçekleştirilen analizden elde edilen bulgular yerel düzeyde güvenlik harcamalarında seçimsel etkinin varlığını ortaya koymaktadır. Yazarların bir diğer bulgusuna göre ise muhafazakâr parti yönetimleri altında güvenlik harcamaları daha yüksek boyutlardadır.

Yerel yönetimlere yoğunlaşılacak bir diğer ülke örneği çalışmasında ise Bee ve Moulton (2015), 268 ABD şehri örnekleminde 1970-2004 yılları arası verilerle vergi gelirleri, harcamalar ve istihdam gibi değişkenlerdeki seçimsel etkilerin varlığını araştırmışlardır. Bu bağlamda panel veri analizi ile seçimsel etkiyi araştıran yazarlar çalışmalarında toplam harcamalarda ve vergi gelirlerinde seçimsel bir etkinin varlığına dair kanıtlar elde edememişlerdir. Ancak çalışmanın şehrsel istihdam düzeyi modelinden elde edilen bulgular ise yerel düzeyde seçimler öncesinde ve seçim zamanlamasına bağlı olarak istihdam oranının arttığına dair kanıtları ortaya koymaktadır.

Literatürde gelişmiş ülkeler örnekleminde ülke gruplarına yoğunlaşılacak önemli çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan Alesina vd. (1992), 18 OECD demokrasisi örnekleminde gerçekleştirdikleri kapsamlı analizlerinde fırsatçı modelin geçerliliğini test etmişlerdir. Çalışmada 1960-1980 yılları arası çeyreklik verilerle GSYH, işsizlik oranı, enflasyon gibi makroekonomik çıktı değişkenlerinin yanı sıra 1958-1987 dönemi çeyreklik verilerle parasal büyüklüklerdeki, 1960-1985 yılları arası çeyreklik verilerle ise mali değişkenlerdeki dalgalanmaların varlığı araştırılmıştır.

Politik konjonktür dalgalanmalarının varlığının otoregresif modellere bağlı olarak panel regresyon yöntemiyle test edildiği analizde, GSYH değişkeni bir önceki yılın aynı çeyreğine göre büyüme oranı cinsinden ifade edilmiş ve en uygun otoregresif form değişkeninin iki gecikmesinin modele dahil edilmesi ile elde edilmiştir. GSYH büyümesindeki dalgalanmanın araştırıldığı bu modelde kontrol

değişkeni olarak dünya büyüme oranına gösterge şeklinde tanımlanan ve analize konu ülkelerdeki büyüme oranlarının örneklemedeki en büyük 7 ekonominin ortalama büyüme oranları ile ağırlıklandırılması sonucu elde edilen YW değişkeni kullanılmıştır. Modelde dalgalanmanın yönü ve varlığı ise seçim çeyreklerine bağlı olarak tanımlanan ve seçimlerden belirli sayıda (N) çeyrek önce ve seçim çeyreğinde 1 diğer çeyreklerde ise 0 olacak şekilde düzenlenmiş politik kukla değişkeninin modele dâhil edilmesi ile test edilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan ve büyüme oranlarındaki seçimsel dalgalanmaların sorgulandığı model bulgularına göre; seçim çeyreğiyle birlikte 4 çeyrekte 1 diğer çeyreklerde ise 0 değerini alan $PBC4$ kukla değişkeni ve yine seçim çeyreğiyle birlikte 6 çeyrekte 1 diğer çeyreklerde ise 0 değerini alan $PBC6$ kukla değişkeninin yönü teorik beklentinin tersine negatif ve anlamsız olarak tespit edilmiştir. (Alesina vd., 1992:7)

Büyüme modeliyle aynı biçimde kendi iki gecikmesi ve dünya büyümesinin bir fonksiyonu olarak ifade edilen işsizlik oranı modelinde ise $PBC4$ ve $PBC6$ kukla değişkenlerinin katsayılarının teoriyle uyumlu ancak istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulgularına ulaşan yazarlar, enflasyon oranı için oluşturulan modele ise bu değişkenin 3 gecikmesini kullanmışlardır. Kontrol değişkeni olarak ise dünya enflasyon oranına gösterge olarak kullanılan ve dünya büyüme oranına gösterge YW değişkeninin oluşturulma sürecini kullanarak ifade edilen πW değişkeni dâhil edilmiştir. Bu çerçevede tahmin edilen modelde, seçim çeyreğinde ve sonraki üç çeyrekte 1, diğer çeyreklerde 0 değeri alan $P\hat{B}C4$ kukla değişkeninin katsayısının pozitif ve anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu analize konu örnekleme seçim sonrası enflasyon oranındaki yükselişi ortaya koymaktadır (Alesina vd., 1992:8-12).

Çalışmanın para politikasında seçimsel etkinin araştırıldığı bölümünde ise M1 para arzı büyüme oranı değişkeni kendisinin 9 gecikmeli değeri ile ifade edilen otoregresif modelle tanımlanmış, bu yapı üzerinde politik kukla değişkenin anlamlılığı test edilmiştir. Model bulgularına göre M1 büyümesi otoregresif modelinde $PBC4$ ve $PBC6$ kukla değişkenlerinin katsayıları teori ile uyumlu biçimde pozitif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu çerçevede para arzı modeli bulguları politik konjonktür dalgalanmaları teorisini desteklemektedir (Alesina vd., 1992:14).

Çalışmada maliye politikasına gösterge olarak kabul edilen bütçe açığı değişkenindeki seçimsel dalgalanmaların testinde ise otoregresif modelleme yerine yapısal model kullanmayı tercih eden yazarlar bu tercihlerini mali büyüklüklerin ekonomik belirleyicilerinin kontrolünün gerekliliğiyle açıklamışlardır. Bu çerçevede bütçe açıklarını; kendisinin 1 gecikmesi ile birlikte işsizlik oranındaki değişimlerin, büyüme oranındaki değişimlerin ve faiz oranındaki değişimlerin bir fonksiyonu olarak ifade eden yazarlar modelde ayrıca politik istikrarı ifade eden kukla değişkene yer vermişlerdir. Bu yapısal gösterim üzerinde seçimlere bağlı olarak tanımlanan kukla değişkenin anlamlılığı ve yönünü test eden yazarların bulgularına göre ekonomik belirleyicilerin kontrolü altında bütçe açıkları seçimlere bağlı olarak artmaktadır. Bu çerçevede yazarların bulguları seçim yılında mali genişlemenin varsayıldığı politik bütçe dalgalanmaları teorisiyle uyumludur (Alesina vd., 1992:18-23).

Sonuç olarak Alesina vd. (1992)'nin bulguları dört başlıkta toparlanabilir. Bu bağlamda çalışmada;

- GSYH büyümesi ve işsizlik gibi ekonomik çıktı değişkenlerindeki seçim öncesi politik etkiye dair zayıf kanıtlara,
- Politik parasal dalgalanmalara dair kanıtlara,
- Politik bütçe dalgalanmalarına dair kanıtlara,
- Enflasyonda ise seçim öncesi parasal ve mali genişlemeye bağlı olduğunu ifade ettikleri seçim sonrası yükselmeye dair kanıtlara

ulaşmıştır.

OECD örnekleminde fırsatçı ya da partizan teorilerin izlerini arayan bir diğer çalışmada ise Potrafke (2010), bu örnekleimde verisine ulaşılabilen 21 ülke için 1951-2006 yılları arası gözlemler aracılığıyla ekonomik performansta seçimsel ya da hükümet ideolojisine bağlı kısa dönem dalgalanmaların yaşanıp yaşanmadığını araştırmıştır. Ekonomik performans göstergelerinden GSYH büyümesinin bağımlı değişken olarak kullanıldığı çalışmada panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Büyüme oranlarının, seçimsel ve ideolojik kukla değişkenlere ek olarak büyüme oranının bir gecikmesi ve ticari açıklık, döviz kuru sistemleri, ticari ortakların büyüme oranları ve kurumsal kısıtlar endeksi gibi kontrol değişkenleri ile açıklandığı modeller Bruno (2005a, 2005b)'nin önerdiği ve

dinamik sapmalar karşısında etkinlik gösterdiği ifade edilen tahminci ile çözülmüştür.

Belirli kontrol değişkeni grupları çerçevesinde ayrışan modellerin çözümlerine göre yazar tüm örnekleme ekonomik performansın seçimsel motivasyonlar ya da hükümet ideolojisiince kalıcı biçimde etkilenmediğine dair bulgulara ulaşmıştır. Yazar örnekleme çok partili ve iki partili ülkeler olmak üzere iki alt grupta analize tabi tuttuklarında ise büyüme oranının iki partili sistemlerde ve sol parti iktidarlarında, seçimler öncesinde ve bir seçim periyodunun ilk yarısı boyunca daha yüksek olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır. Çalışmada çok parti rekabetine dayanan seçim sistemlerinin geçerli olduğu örnekleme ise seçimsel ya da ideolojik etkilere rastlanamamıştır.

Efthyvoulou (2012) ise görece güncel çalışmasında Avrupa Birliği ülkeleri örnekleminde politik bütçe dalgalanmalarının varlığını araştırmıştır. 1997-2008 yılları arası verilerin kullanıldığı çalışmada panel veri analizi tekniği kullanılmış, bütçe açıkları, toplam harcamalar ve harcama bileşenleri gibi mali değişkenlerdeki seçimsel dalgalanmaların varlığı sorgulanmıştır. Sabit etkiler ve GMM tahmincileri gibi alternatif yöntemlerle çözülen modellerde seçimlere bağlı olarak oluşturulan kukla değişkenlerin yanı sıra bağımlı değişkenlerin ikişer gecikmesi, GSYH düzey ve büyümesi ve bir takım demografik değişkenler kontrol amaçlı kullanılmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulguları Avrupa Birliği örnekleminde siyasi iktidarların yeniden seçilme amaçlarına uygun olarak maliye politikası araçlarını manipüle ettiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Analiz Euro bölgesinde bulunmayan ülkeler için tekrarlandığında elde edilen bulgular maliye politikası üzerindeki seçimsel etkiyi daha güçlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Euro bölgesinde ise bu etkilerin daha düşük olduğu sonuçları elde edilmiştir. Yazarlar seçimsel rekabet koşullarına bağlı olarak bütçe büyüklüklerinin manipülasyonundaki değişimi test ettikleri modelde ise seçimsel rekabetteki artışın politik konjonktür dalgalanmalarının boyutunu artırdığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Ülke Grupları Örnekleminde Teorinin Test Edildiği Çalışmalar

Literatürde gelişmekte olan ülkelerde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını sorgulayan çalışmalar 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren göze çarpmaktadır. Ancak özellikle 2000'li yıllardan itibaren genel olarak politik konjonktür dalgalanmaları ampirik literatürünün bu ülkelere doğru kaymakta olduğu gözlemlenmektedir. Daha çok politika araçlarındaki, özellikle maliye politikasındaki dalgalanmalara odaklanılan bu çalışmalarda reel etkilerin ise görece ikinci plana atıldığı gözlemlenmektedir (Kaplan, 2006:8).

Block (2002), ampirik çalışmaların odağının gelişmekte olan demokrasilere doğru kaymasını bu ülkelerde, geçerli konjonktür dalgalanmaları teorilerinin temel varsayımlarından bir takım sapmalar olması ve bu sapmaların test edilebilecek birçok değişkeni beraberinde getirmesi ile açıklamaktadır. Gerçekten de gelişmekte olan ülkeler örneklemine politik konjonktür dalgalanmaları literatürü incelendiğinde; bu ülkeler özelinde demokrasi düzeyi, seçimsel rekabet ortamı, medya bağımsızlığı gibi bir takım kurumsal ve merkez bankası bağımsızlığı, şeffaflık, mali disiplin gibi bir takım iktisadi parametrenin modellere düzey ya da etkileşim halinde dâhil edildiği ve dalgalanmalar üzerindeki etkilerinin açığa çıkarılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Ağırlıklı olarak ülke gruplarının çalışıldığı bu örnekte tekil ülkeler bazında da önemli çalışmalar bulunmaktadır.

Tekil ülke örneğinde gerçekleştirilen çalışmalardan Sen ve Vaidya (1996), bütçesel büyüklükler ekseninde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını Hindistan ekonomisi için araştırdıkları çalışmalarında 1951-1989 yılları arası yıllık verileri kullanmışlardır. Çalışmanın ekonometrik modeli dalgalanmanın varlığının araştırılacağı her değişkenin kendi bir gecikmesi ile ifade edildiği otoregresif modellere seçim yılı ve bir önceki yılda 1 diğer yıllarda 0 değerini alan kukla değişkenin eklenmesiyle oluşturulmaktadır. Bu modellerde bütçe açıkları, bütçe harcamaları, gelir vergileri, kamu sermaye harcamaları gibi mali büyüklüklerin yanı sıra mali dalgalanmanın parasallaştırılma ihtimalini göz önünde bulundurarak merkez bankasınca hükümete sağlanan net kredilerdeki dalgalanmayı da araştıran yazarlar politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına

dair kanıtlara ulaşmışlardır. Çalışmada ulaşılan bulgulara göre bütçe açıkları seçimlere bağlı olarak artmaktadır. Bütçesel büyüklüklerin ve bileşenlerinin analizinde ise gelirlerin azaldığı, harcamaların ise arttığı bulgularını elde eden yazarlar seçim yılı bütçe harcamalarında görünür olan tüketim harcamalarında artış, daha az görünür olan yatırım harcamalarında ise azalış biçiminde stratejik bir yönetim yapıldığı noktasında bulgu elde edememişlerdir. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise seçim dönemi bütçesel genişlemenin Hindistan hükümetleri tarafından parasallaştırılarak finanse edildiğini ortaya koymak üzere, merkez bankasınca hükümete sağlanan kredilerin seçim yıllarında arttığını göstermektedir (Sen ve Vaidya, 1996:2027).

Politik amaçlı ekonomik manipülasyonu demokrasi, şeffaflık gibi bir takım kurumsal faktörler ışığında açıklamayı amaçlayan Gonzalez (2000), maliye politikası araçlarına yoğunlaştığı çalışmasında dalgalanmanın sorgulanacağı değişkene bağlı olarak oluşturulan otoregresif modellerde ekonominin genel durumu ile ilgili gelişmelerin seriye etkisinin üzerinde toplanması amacıyla sanayi üretim endeksine yer vermiştir. Meksika örnekleminde çeyreklik verilerle 1957-1997 dönemini kapsayan çalışmada seçim dönemlerine bağlı olarak oluşturulan politik kukla değişkenlerinin yanı sıra demokrasi düzeyi ve şeffaflık endekslerine yer veren yazar ilk olarak temel model üzerinde politik kuklaların anlamlılığını test etmiş daha sonra ise ayrı modellere politik kukla değişken ile demokrasi ve şeffaflık endekslerinin etkileşimlerini eklemiştir (Gonzalez, 2000:19-21). Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulguları Meksika örnekleminde siyasi iktidarların, seçimlerden önce maliye politikasının manipülasyonu ile yetkin bir görüntü sergileyip seçim sonuçlarını lehlerine etkilemek istediklerini ortaya koymaktadır. Çalışmanın, demokrasi ve şeffaflık durumunda bütçe dalgalanmalarının varlığı ve boyutu konusunda da önemli ampirik çıkarımları bulunmaktadır. Elde edilen bulgulara göre demokrasi düzeyinin artması iktidardaki partinin iktidarı kaybetme tehdidiyle daha güçlü bir biçimde yüzleşeceği anlamına geldiğinden seçimler öncesinde mali büyüklüklerdeki dalgalanmaların boyutunu da artırmaktadır. İktidar partisi açısından manipülasyon gerçekleştirme bağlamında daha sınırlı bir politik çerçeve sunacak olan şeffaflıkta yükselme ise yazarın beklentisi ile aynı biçimde seçim öncesi mali genişlemenin boyutunu azaltmaktadır (Gonzalez, 2000:32).

Akhmedov ve Zhuravskaya (2003) ise çalışmalarında “genç demokrasi” olarak adlandırdıkları ve çalışmanın yapıldığı dönemde 10 yıllık bir demokrasi geçmişine sahip olduğunu ifade ettikleri Rusya örnekleminde 1996-2003 dönemini kapsayan aylık verileri kullanmışlardır. Rusya’da gerçekleşen bölgesel seçimlere yoğunlaşan ve her bölgenin bir kesit olarak ele alınması suretiyle panel veri analizi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada makroekonomik çıktı değişkenleri ve maliye politikası araç değişkenlerindeki dalgalanmaların varlığı sorgulanmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak dalgalanma boyutunun bir bileşeni kabul edilen kentleşme düzeyi, eğitim, basın özgürlüğü gibi kavramların da modele dâhil edildiği analizde, bağımlı değişkenin belirli sayıda gecikmelerinin yanı sıra seçim ayına bağlı olarak belirlenen politik kukla değişken, görev başındaki bölge yöneticilerinin ideolojik durumlarını temsil eden kukla değişken, bölge yöneticisinin göreve gelme şekline bağlı olarak atanan kategorik kukla değişken ve mevsimsel kukla değişkenler kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular özellikle bütçe büyüklüklerinde bölgesel düzeyde fırsatçı politik dalgalanmaların varlığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın diğer bulgularına göre eğitim, kentleşme, demokrasi ve şeffaflık düzeylerindeki artış dalgalanmanın boyutunu küçültmektedir. Bir diğer önemli bulguya göre ise seçim öncesi manipülasyonların büyüklüğü yöneticilerin popülaritesini ve dolayısıyla seçilme ihtimallerini de artırmaktadır.

Literatürde gelişmekte olan ülkeler örnekleminde ülke gruplarına yoğunlaşan önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların öncüsü niteliğindeki araştırmasında Schuknecht (1996)’nın öncül ampirik çalışmalardan farklı olarak politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını gelişmekte olan ülkeler örnekleminde test eden çalışması, 35 gelişmekte olan ülke örnekleminde 1972-1990 yılları arası dönemi kapsamaktadır. Dört farklı hipotezin test edildiği çalışmanın analiz bölümünde seçimlerden önce gelirin artıp işsizliğin azaldığı şeklindeki klasik politik konjonktür dalgalanması hipotezinin yanı sıra seçimlerden önce bütçe açıklarındaki artış durumunda geçerli olan politik bütçe dalgalanmaları hipotezi de test edilmiştir. Ayrıca çalışmada ekonomik yapıları gereği dış bağımlılıkları yüksek olan ve IMF ile olan ilişkileri derin olan gelişmekte olan ülkeler örnekleminde; ticari açıklığın yüksek olduğu ekonomilerde seçimsel dalgalanmaların daha düşük olduğu ve IMF destekli

programları hayata geçiren ekonomilerde bütçe dalgalanmalarının boyutunun daha düşük olduğu şeklindeki iki hipotez de test edilmiştir.

Çalışmanın panel veri analizi ile gerçekleştirilen uygulama bölümünde ayrı modellerde bağımlı değişken olarak reel GSYH büyüme oranı ve bütçe dengesinin GSYH içerisindeki payı değişkenleri kullanılmıştır. Açıklayıcı değişkenler ise seçim dönemini bağılı olarak oluşturulan politik kukla değişken, bağımlı değişkenin gecikmesi, ticaret ortaklarının büyüme oranları, ticari açıklık, dış ticaret hadleri, IMF destek programları için oluşturulan kukla değişkenler ve ülke örneklerinde savaşlar, felaketler ve rejim değişikliklerinin etkisinin giderilmesi amacıyla oluşturulmuş kukla değişkenler, olarak belirlenmiştir. (Schuknecht, 1996: 161-164). Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulgularına göre gelişmekte olan ülkeler örneğinde seçimlerin büyüme oranı üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir. Bütçe dengesinin bağımlı değişken olduğu modelde ise politik kukla değişkenin katsayısı beklentiye uygun biçimde negatif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç gelişmekte olan ülkelerde politik bütçe dalgalanmaları konusunda güçlü bir kanıtı ortaya koymaktadır. Çalışmada bütçe dengesindeki dalgalanmaların ticari açıklığın yüksek olduğu ülkelerde daha düşük olduğunu savunan hipotezi destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Bu çerçevede oluşturulan modele göre ticari açıklığın yüksek olduğu ülkelerde seçimsel kukla değişkeninin katsayısı anlamlılığını yitirirken; düşük olduğu ülkelerde ise katsayının boyutu, tüm örneklemden elde edilen katsayıdan da yüksek ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın bulguları IMF destek programlarının uygulandığı ülkelerde politik bütçe dalgalanmalarının azalacağını ifade eden hipotezi ise desteklememektedir (Schuknecht, 1996:165-167). Yazar dört yıl sonra yayınlanan çalışmasında ise 24 gelişmekte olan ülke örneğinde 1972-1993 verilerini kullanmış ve benzer bulgularla teoriyi desteklemiştir (Schuknecht, 2000:123-127).

Block vd. (2001) çalışmalarında teorinin Afrika demokrasilerinde geçerliliğini sınamışlardır. 44 Sahra-altı Afrika ülkesi örneğinde 1980-1995 dönemini kapsayan çalışmada kamu harcamaları, merkezi hükümete sağlanan fonlar, para arzı büyümesi, senyoraj gelirleri ve döviz kuru artış oranları değişkenlerindeki seçimsel etkiler araştırılmıştır. Panel veri analizi yönteminin

kullanıldığı ve her değişkenin kendisinin belirli sayıda gecikmesi ile ifade edildiği otoregresif gösterimin kullanıldığı analizde; seçimsel kukla değişkeni, seçimsel rekabetin varlığını ifade eden kukla değişken ve seçimlerin kurucu (ilk) seçimler olup olmadığını ifade eden kukla değişkenler etkileşim halinde açıklayıcı olarak kullanılmışlardır. GMM tahmincisi ile çözülen otoregresif modellerden elde edilen bulgular çok partili rekabetin geçerli olduğu Afrika ülkelerinde seçimler öncesi politik konjonktür dalgalanmalarının geçerliliğine dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Yazarların bir diğer bulgusuna göre ise Afrika ülkelerinde kurucu seçimler öncesindeki dalgalanmaların boyutu daha sonraki seçimlere oranla daha büyüktür.

Block (2002) ise gelişmekte olan ülkelerde politik bütçe dalgalanmalarının varlığını araştırdığı çalışmasında diğer çalışmalardan farklı olarak kamu harcamalarının seviyesinin yanında kompozisyonundaki seçimsel değişime odaklanmıştır. Tüm politik konjonktür dalgalanmaları teorilerinin ortak varsayımının seçimsel rekabetin varlığı olduğuna dikkat çeken yazar bu koşulun birçok gelişmekte olan ülkede geçerli olmadığını ifade ettiği çalışmasında seçimsel rekabet koşullarının analize dahil edilmesiyle ampirik olarak farklı sonuçların elde edilebileceğini vurgulamıştır (Block, 2002:2). Bu çerçevede 69 gelişmekte olan ülke örneğinde 1975-1990 yılları arası verilerin kullanıldığı çalışmada panel veri analizi kullanılmış ve model GMM tahmincisi ile tahmin edilmiştir. Analizde cari harcamalar ve sermaye harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payı bağımlı değişkenlerinin yanı sıra kamu harcamaları içerisindeki dış borç ödemelerinin ve savunma harcamalarının paylarına yer verilmiştir. Modelde seçimsel dalgalanmanın varlığı seçim tarihlerine göre oluşturulan kukla değişken ile sorgulanırken seçimsel rekabetçiliğin göstergesi olarak tanımlanan kukla değişken yazarlarca ülkelerdeki seçimsel rekabet koşullarına bağlı olarak oluşturulmuştur. Dış borç ödemeleri ve savunma harcamalarının açıklayıcı değişken olarak kullanılmasıyla seçim öncesi mali genişlemenin bu iki harcama kalemi tarafından etkilenmesinin önüne geçen yazarın bulguları politik bütçe dalgalanmaları teorisini desteklemekte ancak seçim öncesi manipülasyon yalnızca seçimsel rekabet koşullarının bulunduğu ülkelerde gözlemlenmektedir. Bu bulgudan hareketle Gonzalez (2000) ile benzer bir çıkarımda bulunan yazara göre seçimsel rekabet koşulları altında seçimleri

kaybetme olasılığı bulunan siyasi iktidarlar seçim öncesi manipülasyona başvurmaktadır. Sonuç olarak Block (2002:8-14)'e göre seçimsel rekabetin yaşandığı gelişmekte olan ülkelerde seçimlere bağlı olarak seçmenlerce görünürlüğü düşük olan kamu yatırım harcamaları azalırken görünürlüğü daha yüksek olan cari harcamalar ise artmaktadır.

Gelişmekte olan ülke grupları için gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise Peters (2010) 11 Karayip ülkesi örnekleminde 1970-2005 yılları arası verileri kullanmıştır. Yazar panel veri analizi ile gerçekleştirdiği uygulamasında, maliye ve para politikası gösterge değişkenlerindeki seçimsel dalgalanmaları sorgulamıştır. GMM tahmincisinden yararlanılarak çözülen modelde parasal ve mali büyüklükler kendi gecikmelerinin, reel gelir ve reel gelir büyümesi gibi kontrol değişkenlerinin ve seçimlere bağlı olarak oluşturulan kukla değişkenlerin bir fonksiyonu olarak ifade edilmiştir. Model bulguları Karayip ülkeleri örnekleminde politikacıların mali ve parasal büyüklüklerde seçim öncesi genişlemeye dair güçlü kanıtlar sunmaktadır. Bu bulgulara göre mali büyüklüklerde hükümetlere sağlanan net kredilerde, kamu harcamalarında ve bütçe açıklarında politik bütçe dalgalanması teorisine uygun biçimde seçim öncesi genişleme göze çarparken; yine seçimler öncesinde faiz oranları artmakta, enflasyon oranı ise düşmektedir.

Politik konjonktür dalgalanmaları literatürü hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere ait panellerin birlikte ve ayrı ayrı kullanıldığı ve elde edilen sonuçların karşılaştırmalı bir biçimde yorumlandığı Shi ve Svensson (2002), Brender ve Drazen (2005), Kaplan (2006) gibi önemli çalışmaları da içermektedir. Bu çalışmalardan Shi ve Svensson (2002), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler örnekleminde seçimler ve bütçe büyüklükleri arasındaki ilişkiyi politik bütçe dalgalanmaları teorisi kapsamında araştırmışlardır. 1975-1995 dönemini ele alan ve 91 ülkeyi kapsayan çalışmada panel veri analiz yöntemini kullanan yazarlar; dalgalanmanın araştırıldığı değişkeni kendisinin belirli sayıda gecikmesi, serideki etkiyi açıklayan bir takım kontrol değişkenlerin bir fonksiyonu olarak ifade ettikleri otoregresif yapıda seçim tarihlerine bağlı olarak belirlenen politik kukla değişkenlerinin yönü ve anlamlılığı bağlamında çıkarımda bulunmuşlardır.

Bu çerçevede gerçekleştirilen analizde gelişmiş, gelişmekte olan ve tüm örneklemi ayrı ayrı test eden yazarlar GMM ile tahmin ettikleri modellerden politik bütçe dalgalanmaları teorisini destekleyen bulgulara ulaşmışlardır. Bu bulgulara göre tüm ülkelerin dâhil olduğu modelde bütçe açıkları seçim yılında % 1 artmaktayken, bu artış gelişmiş ülke örnekleminde % 0.6, gelişmekte olan ülke örnekleminde ise % 1.4 olarak tespit edilmiştir. Kamu gelir ve harcama kalemlerinin ayrı ayrı test edildiği modellerin sonuçları, bütçe açıklarındaki seçimsel dalgalanmayı destekler niteliktedir. Bu modellerden elde edilen bulgulara göre tüm örnekleme vergi gelirleri seçimlerden önce % 0.4 oranında azalmakta, bu azalış gelişmiş ülkeler örnekleminde % 0.35, gelişmekte olan ülkelerde ise % 0.3 düzeyinde gerçekleşmektedir. Harcamalardaki artış ise tüm örnekleme % 0.5 düzeyinde iken gelişmekte olan ülkelerde bu oran % 0.9 seviyesine çıkmaktadır. Analiz bulgularına göre harcama kalemindeki artış gelişmekte olan ülkelerde pozitif ancak istatistiki olarak anlamsızdır (Shi ve Svensson, 2002:5-6).

Çalışmanın ilk bölümünde elde edilen gelişmekte olan ülkelerde politik bütçe dalgalanmalarının gelişmiş ülkelere nazaran daha büyük olduğu bulgusunun kurumsal temellerini araştıran yazarlar, seçim sonuçlarının ekonomik manipölasyonuna olanak sağlayan siyasi iklime gösterge olarak yolsuzluk endeksini kullanmışlardır. İlk aşamadaki modellere yolsuzluk endeksi ve seçimsel kukla değişkenin etkileşimini ekleyen yazarların model çözümlerine göre ortalama yolsuzluk düzeyinin bulunduğu ülkelerde seçimlerin bütçe dengesi üzerindeki negatif etkisi % 0.9 düzeyde iken yolsuzluk endeksindeki bir standart hatalık artış bu etkiyi % 1.3 seviyesine yükseltmektedir. Yazarlar ayrıca iktidarda olmanın sağladığı rantı ifade eden endeks ile analizi tekrarlamışlar, yolsuzluk ile tespit edilen ilişkiyle uyumlu sonuçlara ulaşmışlardır. Çalışmanın analiz bölümünde içsel seçim zamanlaması ihtimaline karşı oluşturulan kukla değişkenle önlem alan yazarlar, içsel seçim zamanlamasını hesaba kattıkları modellerinde politik bütçe dalgalanmalarının gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin hale geldiğini ifade etmişlerdir (Shi ve Svensson, 2002:8-10).

Brender ve Drazen (2005), gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleminde demokratik seçimlerin gerçekleştiği ve verilerine ulaşılabilen 68 ülke için 1960-

2001 yıllarını kapsayan çalışmalarında bütçe büyüklüklerindeki dalgalanmalara yoğunlaşmışlardır. Ülkeleri demokrasi düzeylerine göre yerleşik demokrasiler ve yeni demokrasiler olmak üzere iki ayrı politik, gelişmiş ve gelişmekte olan olmak üzere ise iki ayrı ekonomik kategoride ele alan yazarlar belirli kontrol değişkenlerinin varlığı altında dalgalanması araştırılan bütçe büyüklüğünün kendi gecikmeleriyle oluşturulan otoregresif modellere seçimsel kukla değişkenlerin eklenmesiyle teoremin testini gerçekleştirmişlerdir. Gelişmiş ülke örnekleminde sabit etkiler tahmincisi, gelişmekte olan ülkelere ise hem sabit etkiler hem de GMM tahmincisi ile çözülen modellere ait bulgular ülkeler arası demokrasi ve gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak politik bütçe dalgalanması teorisine ilişkin bulguların farklılaştığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları politik bütçe dalgalanmalarının gelişmekte olan coğrafya ile özdeşleştirilen yeni demokrasilere ait bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgulara göre yeni demokrasilerde seçim yıllarında hükümet harcamaları artmakta, bütçe açıkları ise derinleşmektedir. Çalışmanın tüm örneklemini için de geçerli olan bu bulgular analiz yalnızca yerleşik demokrasiler için tekrarlandığında ortadan kalkmaktadır. Sonuç olarak Brender ve Drazen'in bulguları politik bütçe dalgalanmalarının gelişmekte olan ülkelere, düşük düzey demokrasilerde ve yeni demokrasi tecrübelerinde yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ilişkin geniş bir örnekleme fırsatçı dalgalanmaların varlığını araştıran bir diğer çalışmada ise Kaplan (2006) makroekonomik çıktı değişkenlerine yoğunlaşmıştır. Bu amaçla 1993-2004 yılları arası reel gelir büyümesi, işsizlik oranı ve enflasyon oranı değişkenlerine ait çeyreklik zaman serilerini bağımlı değişken olarak kullanan yazar; yönetimin seçimle iş başına geldiği, birden fazla siyasi partinin seçimsel rekabet içerisinde olduğu ve muhalefet partisinin seçilebilme olasılığının sıfırdan farklı olduğunu tespit ettiği 117 demokrasi içerisinde verilerine erişebildiği 27 gelişmekte olan ve 20 gelişmiş ülkeyi kapsayan bir örneklem üzerinde analizini gerçekleştirmiştir.

Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmada her bir makroekonomik çıktı değişkeni kendi gecikmeleri, dünya büyüme oranı, ülkelere ait kukla değişkenler ve mevsimsel kukla değişkenlerin bir fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. Bu yapı üzerinde seçim dönemlerine bağlı olarak ve seçimlerden sonraki 4 çeyrek boyunca

1 diğ er çeyreklerde ise 0 değeri almak suretiyle oluşturulan kukla değişkenlerin yönü ve anlamlılığını test eden yazar ayrıca demokrasi düzeyine gösterge politik ve sivil özgürlükler endeksi ile seçimsel kuklanın etkileşimi değişkeni ile demokrasi düzeyinin seçimsel dalgalanmalar üzerindeki olası etkisini de analize dâhil etmiştir (Kaplan, 2006:17).

Çalışmada sabit etkiler tahmincisi kullanılarak çözülen modellere ait bulgular makroekonomik çıktı değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmaları teorisine uygun dalgalanmaların gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Kaplan'ın bulgularına göre enflasyon oranında seçimler sonrası teorik beklentiye uygun biçimde bir yükselme gerçekleşmemekle birlikte gelişmekte olan ülkelerde seçim dönemlerini takip eden 4 çeyrek boyunca ortalama enflasyon oranı teorik beklentinin aksine anlamlı biçimde azalmaktadır. Seçimsel kukla değişkeni, demokrasi düzeyi ile etkileşim halinde analize dâhil edildiğinde ise değişken anlamlılığını yitirmektedir. Benzer şekilde gelir düzeyi ve işsizlik oranı değişkenlerine ait modellerde de politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtlara ulaşamayan yazara göre gelişmekte olan ülkeler örnekleminde politik bütçe dalgalanmalarına ilişkin literatür önemli kanıtlar sunuyor olsa da seçimler öncesinde gerçekleştirilen mali manip lasyonların reel büyüklükler üzerinde teoriyi destekleyen etkileri bulunmamaktadır (Kaplan, 2006:20-24).

2.2.3. Türkiye  rnekleminde Teorinin Test Edildiği  alışmalar

Politik konjonktür dalgalanması teorisinin geçerliliğinin Türkiye  rnekleminde testi, diğ er gelişmekte olan ülkeler ile paralel biçimde 2000'li yıllardan itibaren yoğunluk göstermektedir. Bu  er evede Türkiye  rnekleminde gerçekleştirilen çalışmalarda, ağırlıklı olarak maliye politikası araçlarına yoğunlaşıldığı görülmektedir. Maliye politikasına gösterge bütçe büyüklüklerinin yanı sıra literatürde, parasal büyüklüklerin ve gelir, büyüme, enflasyon, işsizlik oranları gibi makroekonomik çıktı değişkenlerinin de analize t bi tutulduğu çalışmalar bulunmaktadır.

Politik konjonktür dalgalanmaları literatürünün Türkiye uygulamalarında genel olarak teorinin geçerliliğinin ekonometrik yöntemlerle ve özellikle ARIMA modelleri ve otoregresif modellerle test edildiği görülmektedir. Ancak Yamak ve

Yamak (1999) ve Karaçor ve Saraç (2004) gibi çalışmalarda ise istatistiksel analiz çerçevesinde seçim dönemi, seçim sonrası dönem ve seçim olmayan dönemlerde makroekonomik büyüklüklerin ortalamalarının karşılaştırılması yöntemiyle seçimsel dalgalanmaların izlerinin arandığı göze çarpmaktadır.

Bu çalışmalardan Yamak ve Yamak (1999) makroekonomik göstergelerdeki seçim öncesi dönemde, seçim döneminde ve seçim sonrası dönemde ortaya çıkan gerçekleştirmeleri istatistiksel yöntemle araştırdıkları çalışmalarında 1952-1992 dönemine ait makroekonomik çıktı değişkenlerinin yanı sıra parasal ve mali büyüklüklere yoğunlaşmışlardır. Bu çerçevede enflasyon, büyüme oranı, istihdam düzeyi, ücretler, M1 ve M2 para arzları, merkez bankasının kamuya sağladığı krediler, bütçe giderleri ve bütçe gelirlerindeki seçimsel etkilerinin araştırıldığı çalışmada değişkenlerin seçim yıllarındaki, seçimden bir yıl önceki, seçimden bir yıl sonraki ve seçim dışı yıllardaki ortalamaları hesaplanmış; elde edilen ortalamalar seçim öncesi ve sonrası değişimlerin belirlenebilmesi amacıyla karşılaştırılmıştır.

Yazarların ortalamaların karşılaştırılması yöntemiyle gerçekleştirdikleri analizin enflasyon oranı yönünden bulguları Türkiye’de en düşük enflasyon oranı ortalamasının seçimlerden bir yıl önce gerçekleştiğini, en yüksek oranın ise seçim sonrası dönemde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Enflasyon oranının bulgularına benzer bulguları büyüme oranı için de tespit eden yazarlar, bu değişkende de seçim öncesi yüksek ortalamaların gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. İstihdamdaki seçimsel etkinin sorgulandığı bölümde ise yazarların bulguları seçimlerden önceki istihdam düzeyindeki artışın seçim sonrası süreçtekinin yaklaşık iki katı olduğunu ortaya koymaktadır (Yamak ve Yamak, 1999:50-52).

Çalışmanın M1 para arzı yönünden bulguları seçimsel dalgalanma hipotezi ile tam uyum gösterir şekilde seçim öncesi genişlemeyi seçim sonrası ise daralmayı ortaya koyarken M2 para arzı bulguları da seçim öncesi genişlemeyi destekler niteliktedir. Çalışmanın hükümetin seçimsel genişlemesinin potansiyel finansörü olarak değerlendirilen merkez bankasının hükümete sağladığı kredilerde seçimsel etkinin araştırıldığı bölümünde, kredilerin büyüme oranını ortalamasının en büyük olduğu dönem seçim dönemi olarak tespit edilmiştir. Analize göre seçimsel olarak dalgalanması beklenen bütçe gelir ve giderlerinden bütçe

giderlerinde seçim yılı ve öncesi yılda teoriye uygun artışlar gerçekleşmekteyken bütçe gelirlerindeki en düşük büyüme oranı seçim öncesi yılda, en yüksek bütçe geliri büyümesi ise seçim sonrası yılda gerçekleşmiştir. Yazarlar bütçe gelirlerindeki seçim sonrası artışı, seçimsel olarak ortaya çıkan kamu harcamalarındaki artışın telafisi ve bütçe açıklarının kapatılması çabası olarak yorumlamışlardır. Son olarak ücretlerdeki büyüme oranı ortalamasını seçim öncesi ve sonrası dönemler için karşılaştıran yazarların bulgularına göre seçim öncesi dönemde ücretler üzerinden de bir seçim ekonomisi uygulaması gerçekleştirilmektedir (Yamak ve Yamak, 1999:52-56).

Makroekonomik değişkenlerdeki seçimsel etkileri Yamak ve Yamak (1999)'a benzer bir yöntemle sorgulayan Karaçor ve Saraç (2004) ise 5 genel seçimin gerçekleştiği 1980-2004 döneminde politik konjonktür dalgalanmalarının izlerini reel makroekonomik çıktı ve politika göstergelerinin seçim yıllarındaki değişimlerini diğer yıllardaki değişimleri ile kıyaslamak suretiyle araştırmışlardır. Yazarların bulgularına göre bu 5 seçim yılının % 40'ı ila % 80'inde ele alınan makroekonomik değişken politik konjonktür dalgalanmaları teorisine uygun biçimde hareket etmiştir. Yazarlar aynı yöntemle kamu personeli sayısı ve bazı temel tarımsal ürünlerin alım fiyatlarını araştırdıkları çalışmalarında bu büyüklüklerde ise analiz döneminin geneline yansımayan ancak tekil seçim yıllarında ortaya çıkan konjonktürel hareketler tespit etmişlerdir. Yazarların bir diğer bulgusuna göre ise analize konu 5 seçim yılı boyunca politik konjonktür dalgalanmalarının araçlar bazında sıklığı azalmaktadır. Öyle ki bu 5 seçim yılından en eskisinde daha fazla sayıda büyüklükte seçimsel hareketlenme tespit edilmişken en son seçim yılında bu yoğunluk en düşüktür.

Ergun (2000) Türkiye'de görev başındaki siyasi iktidarların yeniden seçilme amacına bağlı olarak mali ya da parasal büyüklüklerde fırsatçı politikalar uygulayıp uygulamadığını araştırdığı analizde Ocak 1985 –Mayıs 1999 dönemini kapsayan aylık verileri kullanmıştır. Politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını genel seçimlere bağlı olarak test eden yazar; maliye politikasına gösterge olarak bütçe dengesi ve gelir – gider kalemlerini ele aldığı çalışmasında para politikası gösterge değişkenlerinin yanı sıra enflasyon ve üretim endeksleri gibi makroekonomik çıktı değişkenlerindeki dalgalanmaları da araştırmıştır.

Ergun, analize konu dönemde gerçekleşen dört genel seçim dönemine bağlı olarak uygulanan politikaların politik konjonktür dalgalanmaları teorisine uygun olup olmadığını, literatürde teorisinin testi için yaygın olarak tercih edilen otoregresif modeller yardımıyla araştırmıştır. Bu çerçevede her politika değişkenini bilgi kriterlerine bağlı olarak belirlenen sayıda kendi gecikmesinin bir fonksiyonu olarak ele alan yazar bu otoregresif yapıda, seçimin gerçekleştiği aya bağlı olarak tanımlanan ve bu ayla birlikte önceki k sayıda ayda 1 diğer aylarda ise 0 değerini alan kukla değişkenlerin yönü ve anlamlılığının belirlenmesiyle değişkenin seçimsel olarak dalgalanıp dalgalanmadığı noktasında çıkarımda bulunmuştur. Seçim zamanlamasındaki olası içsellik problemine karşı ise Heckelman ve Berument (1998)'i takip ederek modele seçim zamanlamasına bağlı bir aracı değişken ekleyen yazar bu değişkenin katsayısının sıfır olduğunu ifade eden boş hipotezi Hausman testi ile sınamış ve hipotezin reddi durumunda seçim zamanlamasının içsel olarak belirlendiğine karar vermiştir (Ergun, 2000:14-15).

Seçim zamanlamasının dışsal olduğu modellerde en küçük kareler, içsel olduğu koşullarda ise aracı değişken (IV) tahmincisini kullanan Ergun farklı modellerde dalgalanmaların seçim öncesi ve seçim sonrası boyutlarını araştırmıştır. Bu çerçevede oluşturulan ve tahmin edilen modellerin bulguları seçimlerden önce hükümet harcamalarının arttığına, doğrudan ve dolaylı vergi gelirlerinin azaldığına bütçe açığının derinleştiğine dair güçlü kanıtlar sunmaktadır. Politik bütçe dalgalanmaları teorisi ile tutarlı olan bu bulgular hükümetlerin seçimler öncesinde maliye politikası araçlarının manipülasyonu ile genişlemeye gittiklerini ortaya koymaktadır. Çalışmanın seçim sonrası dönem bulguları ise hükümet harcamalarının artmaya devam ettiğini, vergi gelirlerinin arttığını ancak bütçe açıklarının da anlamlı bir şekilde artmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Analiz bulguları para politikası göstergelerinde de politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını ortaya koyan kanıtlar sunmaktadır. Bu bulgulara göre M2 ve M2Y gibi parasal büyüklükler seçimler öncesi genişlemekte, faiz oranları ise seçim sonrası dönemde artış göstermektedir. Çalışmanın fiyat düzeyi modeli de politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile tutarlı bir takım bulgular sunmaktadır. Bu çerçevede elde edilen bulgular seçimler

sonrası enflasyonun istatistiki olarak anlamlı biçimde arttığını ortaya koymaktadır (Ergun, 2000:16-29).

Telatar (2001) Türkiye’de 1986-1997 yılları arasında gerçekleşen 3 genel seçim bağlamında manipülatif kabine ya da siyasi sörf hipotezlerinden hangisinin geçerli olduğunu araştırdığı çalışmasında bu döneme ait çeyreklik frekansta reel para arzı ve reel kamu harcamaları değişkenlerini kullanmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak hipotezleri logit ve probit modeller yardımıyla test eden Telatar, seçim zamanına bağlı olarak oluşturduğu ve seçim dönemi ve önceki altı çeyrekte 1 diğer çeyreklerde ise 0 değeri alan kukla değişkenin bağımlı değişken olarak kullanıldığı modellerde para arzı ve kamu harcamaları serilerinin HP filtresi ile elde edilmiş trendlerini ve trendden sapmalarını açıklayıcı değişkenler olarak kullanmıştır. Yazar modele ayrıca son seçimden sonra geçen süreyi temsil eden bir aracı değişkeni açıklayıcı olarak eklediği çalışmasında trend serilerinin logit ve probit modellerde birlikte anlamlılığının siyasi sörf hipotezinin, dalgalanma serilerinin birlikte anlamlılığının ise manipülatif kabine hipotezinin geçerliliğini ortaya koyacağını ifade etmiştir (Telatar, 2001:64). Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulgularını değerlendiren yazara göre hem logit hem de probit modelinde trend değişkenlerin katsayıları birlikte anlamlı değilken dalgalanma değişkenlerinin katsayıları ise birlikte anlamlı olarak tespit edilmiştir. Yazar bu sonucu analize konu dönemde Türkiye’de manipülatif kabine hipotezinin geçerli olduğu şeklinde yorumlamıştır.

Akçoraoğlu ve Yurdakul (2004) ise çalışmalarında fırsatçı dalgalanmaların yanı sıra Türkiye örneğinde partizan modellerin geçerliliğini de araştırmıştır. Bu amaçla yazarlar çalışmalarında gelir, büyüme oranı, enflasyon oranı ve döviz kuru gibi çıktı değişkenlerinin yanında para arzı, bütçe açıkları ve yatırım harcamaları gibi politika değişkenlerine ait 1987-2003 yılları arası çeyreklik verileri kullanmışlardır. Çalışmada üç ayrı regresyon analizi ile enflasyon, büyüme oranı ve bütçe açıklarındaki seçimsel ve ideolojik etki araştırılmış, seçim dönemlerinde 1 diğer dönemlerde 0 değerini alan kukla değişkenin ve iktidardaki partinin ideolojisine göre tayin edilen partizan kukla değişkenin anlamlılıkları sorgulanmıştır. Bu çerçevede enflasyon regresyonunda parasal büyümeyi, döviz kurunu ve bütçe açıklarını; büyüme regresyonunda enflasyon oranını ve

yatırımları; bütçe açıkları modelinde ise milli geliri kontrol değişkeni olarak kullanan yazarlar bu modellere ekledikleri kukla değişkenlerin yönü ve anlamlılığını dikkate alarak analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışma bulgularına göre analize konu dönemde seçim yıllarında bütçe açıkları artmakta; büyüme ve enflasyon üzerinde ise seçimsel etki bulunmamaktadır. Partizan teorisinin testi amacıyla partizan kukla değişkenlerin kullanıldığı modellerin bulgularına göre ise sol ve sağ partiler döneminde makro ekonomik değişkenlerde parti ideolojisine uygun bir farklılık tespit edilememiş ancak milliyetçi ideolojiyi benimseyen bir partinin iktidar ortağı olduğu dönemlerde bütçe açıklarının arttığı ve büyümenin yavaşladığı tespit edilmiştir (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2004:13-22).

Sezgin (2007) ise 1950-2003 yılları arası verilerle büyüme, enflasyon gibi çıktı değişkenlerdeki ve kamu harcamaları, bütçe açıkları, vergi gelirleri ve para arzı gibi politika değişkenlerindeki dalgalanmaları araştırdığı çalışmasında otoregresif modellere eklediği politik kukla değişken yardımıyla dalgalanmanın varlığını sorgulamıştır. Yazarın büyüme oranındaki dalgalanmayı araştırdığı model bulguları, politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin aksine seçimler öncesinde büyüme oranının azaldığını işaret etmektedir. Diğer bir makroekonomik çıktı değişkeni olan enflasyon oranındaki seçimsel hareketlenme ise teoriyle uyumlu biçimde negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Çalışmanın politika değişkenleri yönünden bulgularına göre ise seçimlerden önce kamu harcamaları ve bütçe açıkları ise beklentiye uygun olarak ve anlamlı biçimde artmaktadır. Diğer taraftan vergi geliri otoregresif modeli çözümleri vergi gelirleri ile seçimler arasında bir ilişki bulunmadığını ortaya koymaktadır. Yazarın para arzı modelinde ise seçimsel dalgalanmalara dair kanıtlara ulaşamamıştır. Modelde politik kukla değişken teorik beklentiye uygun olarak pozitif katsayıya sahip olmakla birlikte katsayısı ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Erdoğan ve Bozkurt (2009) M1 para arzına yoğunlaştıkları çalışmalarında bu değişken için 1986:12-2005:3 periyoduna ait aylık verileri kullanmışlardır. Analize konu dönemde Türkiye’de gerçekleştirilen 5 seçim tarihine bağlı olarak tanımladıkları ve seçim öncesi, seçim ayı ve seçim sonrası şeklinde belirlenen üç kukla değişken aracılığıyla Türkiye’de M1 para arzındaki seçimsel dalgalanmayı araştıran yazarlar çalışmalarında GARCH modelini kullanmışlardır. Yazarların

GARCH modeli bulguları para politikasındaki politik dalgalanmaların varlığını destekler niteliktedir. Bu bulgulara göre M1 para arzı seçimlerden önceki 6 ay boyunca ve seçim ayında artmaktayken seçim sonrasındaki 6 ayda ise azalma eğilimindedir. Yazarlar ilave olarak bir diğer parasal büyüklük olan faiz oranları için aynı yöntemle analizi tekrarladıklarında ise faiz oranının seçimlerden iki ay önce azalmaya başlayacağı, seçim döneminde ve sonraki üç ay ise faiz oranlarının artacağını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak çalışmanın bulguları Türkiye’de para politikası araçlarının seçimler öncesinde manipüle edildiğini ortaya koymaktadır.

Özkan ve Tarı (2010), 1985 yılı sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlere bağlı olarak Türkiye’de GSYH, M1 para arzı ve kamu harcamaları değişkenlerinde seçimsel dalgalanmaların varlığını 1987-2010 yılları arası çeyreklik verilerle araştırmışlardır. Makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerindeki seçimsel dalgalanmaları ARIMA müdahale analizi ile araştıran yazarlar, belirli bir bütünleşme derecesinde en uygun AR ve MA bileşenlerini tespit ettikleri serilere ait ARIMA modellerinde seçimsel kukla değişkenlerinin yönü ve anlamlılığına bakarak serilerde analize konu dönem boyunca ve tekil seçim yıllarına bağlı olarak politik konjonktür dalgalanmaları teorisine uygun hareketlenmelerin olup olmadığını sorgulamışlardır.

Mevsim etkisinden ve trend bileşenlerinden ayrıştırıldıktan sonra gerçekleştirilen birim kök testlerinde durağanlığının seviyesinde sağlandığı tespit edilen zaman serilerine ait $ARIMA(p, 0, q)$ modellerine eklenen kukla değişken ile gerçekleştirilen analizin tüm dönemi kapsayan model bulgularına göre Türkiye’de analize konu dönemde GSYH, M1 para arzı ve kamu harcamalarında politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu gerçekleştirmelerin varlığı tespit edilmiştir (Özkan ve Tarı, 2010:229-231).

Yazarlar, Türkiye gibi ekonomik ve siyasal istikrarsızların yoğun olarak yaşandığı ülkelerde tüm dönemi kapsayacak şekilde tasarlanmış politik kukla değişkeniyle elde edilen bulguların yeterli olmayacağını ifade ettikleri çalışmalarında, her bir seçim dönemi için ayrı ayrı tanımlanmış olan kukla değişkenlerle tekil seçimlerde teoriyi destekleyen bulguların varlığını araştırmışlardır (Özkan ve Tarı, 2010:233). Bu çerçevede her seçim dönemi için ayrı ayrı tanımlanmış olan kukla değişkenler ile gelir, para arzı ve kamu

harcamalarına ilişkin analizi tekrarlayan yazarların bulguları farklı koşullarda gerçekleşen seçimlerde farklı sonuçların ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bulgulara göre GSYH modelinde 1999 ve 2007 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerde teoriye uygun biçimde anlamlı artışlar gözlemlenirken 2002 yılında gerçekleşen seçime ait kukla değişkenin katsayısı teorik beklentinin aksine negatif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Yazarların GSYH modeli bulguları 1987 ve 1991 seçimlerinde GSYH’de seçimsel bir etkinin varlığına dair kanıtlar sunmamaktadır. Tekil seçimlerde kamu harcamalarındaki seçimsel dalgalanmaların araştırıldığı modelde ise yalnızca 1987 yılına ait kukla değişkenin katsayısı pozitif ve istatistik olarak anlamlıdır. Modelde 1999 seçimi hariç diğer seçim dönemlerine ait kukla değişkenlerin katsayıları teoriyle uyumlu olarak pozitif ancak anlamsız olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın para arzında tekil seçimlerin etkisinin sorgulandığı modelinde ise 1987 yılındaki seçime ait kukla değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlı, 2002 seçimine ait kukla değişkenin katsayısı negatif ve anlamlı iken diğer seçim dönemlerine ait değişkenlerin katsayıları anlamsız olarak tespit edilmiştir (Özkan ve Tarı, 2010:233-236).

Karakaş (2013) çalışmasında Türkiye’de maliye politikası gösterge değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtları her değişken için çeyreklik bazda erişebildiği en uzun zaman dilimi içerisinde araştırmıştır. Bu çerçevede serilere ait ARMA yapılarını araştıran yazar en uygun formun AR(1) modelinden elde edildiğini ifade ettiği çalışmada, değişkenlere ait AR(1) modellerine seçim öncesi, seçim çeyreği ve seçim sonrası belirli sayılarda çeyreği kapsam üzere belirledikleri politik kukla değişkenlerin eklenmesiyle analizi gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz bulgularına göre bütçe açıkları ve transfer harcamalarında seçim öncesi ve seçim çeyreğinde, hükümet harcamalarında seçim çeyreği ve seçim sonrasında, hükümete sağlanan kredilerde seçim öncesinde, yatırım harcamalarında ise seçim sonrasında politik konjonktür dalgalanmalarının izlerine rastlanmıştır. Yazarın vergi gelirleri modelinde ise teoriyi destekleyen kanıtlar elde edilememiştir.

Analizde ARIMA modellerinin kullanıldığı bir başka çalışmada ise Altun (2014), 1950-2010 yılları arası verilerle Türkiye’de kamu harcamalarında gözlemlenen fırsatçı ve partizan etkileri araştırmıştır. Ele aldığı kamu harcamaları

serisinin durağanlık düzeyinde genelden özele yöntemiyle en uygun ARIMA yapısını belirleyen yazar, bu yapıda partizan dalgalanmayı test etmek amacıyla sol parti iktidarında 1 sağ parti iktidarında ise 0 değerini alan partizan kuklayı açıklayıcı değişken olarak modele dâhil etmiştir. Partizan teorisinin test edildiği bu modelin bulgularına göre partizan kukla değişkenin katsayısı beklentiye uygun olarak pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Altun, fırsatçı modeli ise aynı ARIMA modeline seçim yılında 1 diğer yıllarda ise 0 değeri alan kukla değişkeni ekleyerek test etmiştir. Yazarın fırsatçı model bulguları da teoriyle uyum göstermektedir. Model bulgularına göre fırsatçı kukla değişkenin katsayısının pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak Altun'un bulguları çok partili dönem boyunca Türkiye ekonomisinde kamu harcamalarında hem fırsatçı hem de partizan dalgalanmaların bulunduğu dair kanıtları ortaya koymaktadır.

Güncel çalışmalarında Türkiye örneğinde maliye politikası araçlarındaki seçimsel etkilere yoğunlaşan Eryılmaz ve Murat (2016) ise kamu harcamaları, vergi gelirleri, kamu transfer harcamaları ve bütçe açıkları değişkenlerindeki dalgalanmaları araştırmışlardır. 1987-2002 yılları arası çeyreklik verilerin kullanıldığı çalışmanın analiz bölümünde ele alınan dönemde gerçekleşen seçimlerin değişkenler üzerindeki etkisi mevsimsel ARIMA modelleriyle araştırılmıştır. Analiz döneminde gerçekleşen 5 genel seçim öncesi ve seçim sonrası için tanımlanan 10 ayrı kukla değişkeninin belirlenen mevsimsel ARIMA yapıları üzerinde yönü ve anlamlılığını test eden yazarların bulguları kamu harcamalarında, vergi gelirlerinde ve bütçe açıklarında politik konjonktür dalgalanmaları teorisini destekleyen kanıtlar sunmamaktadır. Çalışmanın kamu transfer harcamaları analizi bulguları ise politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile çelişkili sonuçlara ulaşmakta, hükümetlerin transfer harcamalarının manipülasyonu ile seçim sonuçlarını lehlerine etkileme isteğine dair kanıtları içermemektedir.

3. TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARININ EKONOMETRİK ANALİZİ

Tezin analiz bölümü olan bu bölümde, Türkiye’de 1950-2016 yılları arasında 17 ayrı yılda gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerine bağlı olarak makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerindeki politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu gerçekleştirmelerin varlığı ekonometrik yöntemler kullanılarak araştırılacaktır.

Türkiye’de analize konu dönem boyunca gerek ekonomik gerekse politik düzlemde çok sayıda önemli gelişme yaşanmıştır. Ekonomik çerçevede politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını ve boyutunu etkileyebilme potansiyeline sahip çok sayıda krizler, kalkınma stratejisi değişiklikleri ve kurumsal düzenlemeler öne çıkarken politik bağlamda ise askeri darbeler ve muhtıralar gibi demokrasinin kesintiye uğratıldığı gelişmeler dönemin karakteristiğini oluşturmaktadır.

Bu çerçevede ekonometrik analizin gerçekleştirilmesinden önce analize konu dönemde yaşanan politik ve ekonomik gelişmelerin tartışılması, hem analizde bu gelişmelerle ilgili alınan önlem ve gerçekleştirilen müdahalelerin anlaşılmasında hem de analizden elde edilecek bulguların yorumlanmasında faydalı olacaktır.

3.1. Çok Partili Dönemde Türkiye’de Politik ve Ekonomik Gelişmeler

3.1.1. Ekonomik Gelişmeler

1. Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirilen ulusal bağımsızlık mücadelesinin zaferle sonuçlanması ile 1923 yılında Osmanlı’nın kalıntıları üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ilk yılları, muasır medeniyetler seviyesine erişme hedefleriyle kurumsal yenilenme ve savaş sonrası yeniden yapılanma çabalarıyla geçmiştir. Kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde modern toplumları yakalama iddiasıyla sanayileşmenin ve batılılaşmanın odak alındığı, iktisadi olarak ise özel teşebbüsün ve serbest ticaretin desteklendiği Cumhuriyetin ilk yılları kalkınma hamlesi, dünya genelinde ortaya çıkan 1929 Büyük Buhran’ı

ile kesintiye uğramıştır. Büyük Buhran sonrasında ise birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye’de de devletçiliğin ön plana çıktığı ve içe dönük, ithal ikamesine dayalı bir kalkınma stratejisi benimsenmiştir. İkinci dünya savaşına kadar devletçilik ilkesi çerçevesinde ve planlı ekonomi eşliğinde devam ettirilen ithal ikameciliği, savaş yıllarında kesintiye uğramasına ve 1950’li yılların başındaki kısa liberalleşme denemelerine rağmen 1980 yılına kadar Türkiye’de geçerli kalkınma stratejisi olmuştur (Hansen, 1991:257).

1980 yılı ve sonrası ise Türkiye ekonomisi açısından kalkınma stratejisinin radikal biçimde değiştirilerek ithal ikameciliğinin terk edilip ihracata dayalı büyüme stratejisinin benimsendiği yıl olarak öne çıkmaktadır (Utkulu, 2001:2). Özellikle 24 Ocak 1980 kararları ile ilk adımları atılan bu neoliberal yapısal dönüşüm sürecinde gerçekleştirilen düzenlemelerle; serbest piyasa ekonomisinin benimsenmiş ve bu çerçevede dış ticaret ve finansal hareketler üzerindeki engellerin kaldırılmış, özel sektör kalkınmanın merkezine alınmış, dünya ekonomisi ile entegre bir ekonomik çerçevenin oluşturulması amaçlanmıştır. (Çeştepe ve Güdenoğlu, 2017:126-127).

Tablo 3.1, dönemler itibarıyla Türkiye’de geçerli kalkınma stratejilerini ve bu çerçevede hayata geçirilen kurumsal düzenlemeleri göstermektedir.

Tablo 3.1: Türkiye’de Dönemler İtibariyle Kurumsal Yapı ve Uygulanan Kalkınma Stratejileri

Dönem	Kurumsal Yapı	Kalkınma Stratejisi
1923-29	Özel teşebbüs, serbest ticaret, düşük tarifeler (Lozan Antlaşması)	Batılılaşma, yeniden yapılanma, altyapı yatırımları, sanayileşme, vergi reformu
1929-39	Devletçilik, büyük kamu teşebbüsleri ile karma ekonomi, ödemeler dengesi kontrolleri, beş yıllık planlamalar	İçe dönük ithal ikameciliği, alt yapı yatırımları, sanayileşme
1939-46	Devletçilik, karma ekonomi, savaş ekonomisi	Askeri öncelikler
1946-50	Gevşetilmiş bir devletçilik, karma ekonomi, ekonomik kontroller	Yeniden yapılanma, tarıma verilen önemin artması
1950-53	Demokrasi, ticari serbestleşme, karma ekonomi	Tarımsal kalkınma, mekanizasyon
1953-59	Demokrasi, karma ekonomi, ödemeler dengesi kontrolleri	Tarımsal kalkınma, ithal ikameciliği
1959-62	Cunta rejimi, devletçilik, karma ekonomi	İstikrar politikaları
1962-78	Demokrasi, karma ekonomi, geniş kapsamlı planlama, emek piyasasında serbestleşme	İthal ikameciliği
1978-80	Demokrasi, karma ekonomi, geniş kapsamlı planlama, işgücü piyasasında serbestleşme	İstikrar politikaları
1980-85	Cunta rejimi ve sonrası sınırlı demokrasi, karma ekonomi, ticari ve finansal serbestleşme, emek piyasasında ücretlerin baskı altında tutulması	İstikrar politikaları, İhracat odaklı büyüme
1985-	Demokrasi, karma ekonomi, ticari ve finansal serbestleşme, enflasyonla mücadele	İhracat odaklı büyüme

Kaynak: Hansen, Bent (1991). *The Political Economy of Poverty, Equity, and Growth: Egypt and Turkey*. World Bank Comparative Studies, Oxford University Press, Washington, s. 264.

Kuruluşunun ilk yıllarında çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma amacıyla özel teşebbüsün ön plana çıkarıldığı ve serbest dış ticarete dayalı bir kurumsal şekillenmenin benimsendiği Türkiye’de, açık ekonomi koşullarında yeniden yapılanma süreci olarak da tanımlanan bu dönemde savaş sonrası yeniden yapılanma ve hızla sanayileşme hedefleri güdülmüştür. Ancak 1929 yılında gerek dünya genelinde ortaya çıkan kriz gerekse daha önce imzalanan anlaşmalar gereği Osmanlı’dan kalan dış borç yükünün ödemelerinin taksitlerinin bu yıldan itibaren

ödenecik olmasının ortaya çıkardığı koşullar Türkiye’de korumacılık fikrinin egemen olmasına yol açmıştır. Diğer taraftan Lozan Antlaşması ile belirlenen gümrük tarifelerinin 1928 yılında son buluyor olması, 1929 yılından itibaren daha korumacı bir dış ticaret rejiminin uygulanması konusunda bir avantaj da yaratmıştır (Boratav, 1989:285).

Bu gelişmelerin etkisiyle 1929 yılından itibaren ağırlıklı olarak korumacı-devletçi sanayileşme politikalarının izlendiği Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar içe dönük, ithal ikameciliği üzerine kurulmuş bir kalkınma stratejisi benimsenmiştir (Celasun ve Rodrik, 1989:619). 1930’lı yılların devletçiliğini bilinçli bir tercihten ziyade bir zorunluluk olarak değerlendiren Cem (2002:269-270)’e göre bu zorunluluk devletin uluslararası düzeydeki ekonomik çöküşün etkisinden korunma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış; ekonomik planlamaların yapılması, bazı yabancı şirketlerin millileştirilmesi ve devlet yatırımlarının çoğalması şeklinde varlığını hissettirmiştir.

Genel olarak 1930’lu yıllarla başlayan planlı ekonomi ve içe dönük, yoğun devlet müdahalesinin bulunduğu ithal ikameci kalkınma stratejisi, 2. Dünya Savaşı yıllarında askeri sebeplerle, 1950-54 arasındaki kısa liberalleşme deneyimleriyle kesintiye uğramış olsa da 1980 yılına kadar yaklaşık 50 yıl boyunca Türkiye’nin takip ettiği kalkınma stratejisi olmuştur. Utkulu (2001:2) çalışmasında yarım asırlık korumacı - ithal ikameci dönem boyunca uygulanan politikaları aşağıdaki maddelerle özetlemektedir:

- i. Kota uygulamaları, yüksek tarifeler ve ticaret imtiyazları ile yerli sanayicinin dış rekabetten korunmak suretiyle teşvik edilmesi,
- ii. Kamu açıklarının kapatılması için yüksek düzeyde parasal genişleme,
- iii. Sanayileşmenin desteklenmesi ve olası darboğazlardan kaçınabilmek için çelik üretimi, madencilik gibi alanlarda kamu iktisadi teşekküllerinin (KİT) oluşturulması,
- iv. Yatırımların sektörel kompozisyonunun belirlenmesi amacıyla özel sektöre verilen krediler üzerinde kontrollerin bulunması,
- v. Yerli paranın aşırı değerlenmesine yol açan sabit döviz kuru uygulamasının ve döviz kontrollerinin sürdürülmesi.

Bu çerçevede belirli bir plan bağlamında seçilmiş sektörlerde yerli üreticiyi uluslararası rekabetten koruma, üretimde ve kaynak dağılımında devlet kontrolünün artırılması ilkelerine dayanan ithal ikameci süreç, 1970’li yılların sonuna gelindiğinde ortaya çıkan ekonomik bunalımla birlikte yeni politika arayışlarına yol açmıştır. Başta 1974 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)’in ham petrol fiyatlarını 5 katın üzerinde artırması ile ortaya çıkan uluslararası petrol krizi olmak üzere aynı yıl ortaya çıkan Kıbrıs olayları ve Türkiye’nin ekonomik ilişkilerinin yoğun olduğu ülkelerde yaşanan durgunlukların ekonomi üzerindeki etkilerini popülist bir yaklaşımla; ilk etapta rezervlerin çözülmesi, sonrasında ise kısa vadeli borçlanmalar ile ancak erteleyebilen Türkiye, 1978-79’lı yıllara gelindiğinde dış ödeme güçlükleri ve yüksek enflasyon oranları ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ekonomik bunalımın toplumsal ve siyasal boyutlar kazanarak daha da ağırlaşması ile Türkiye’de 24 Ocak 1980’den başlayarak birtakım yeni ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Celasun ve Rodrik, 1989:628; Kepenek ve Yentürk, 2001:193-194; Boratav, 2004:140-141).

Daha önceki yarım asır boyunca hayata geçirilen içe dönük, ithal ikamesine dayalı ve yoğun devlet müdahalesinin bulunduğu ekonomi politikalarının tasfiyesi ve yerine dışa açık, serbest piyasa ekonomisine uygun bir kurumsal çerçevenin inşasına başlanan 1980 sonrası süreçte gerçekleştirilen düzenlemelerle dış dünya ile ticari ve finansal bütünleşmenin sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede 1980 sonrası neoliberal iktisat politikalarının benimsendiği Türkiye’de 1984 yılında ithalatın serbestleştirilmesi, 1985’te döviz tevdiat hesaplarının açılmasına izin verilmesi ve nihayetinde 1989 yılında Türk Lirası’nın tam konvertibl hale getirilmesi ve yabancı sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılmasıyla yapısal uyum sürecinin tamamlanarak dünya ekonomisi ile ticari ve finansal bütünleşmenin sağlandığı kabul edilmektedir (Çeştepe ve Güdenoğlu, 2017:127).

24 Ocak 1980 kararları ve sonrası yapısal dönüşümü hedefleyen neoliberal iktisat politikalarının bazı alanlarda sağladığı kısmi gelişmelere rağmen ekonominin genel kurumsal yapısında istenilen dönüşümlerin gerçekleştirilmesinde başarısız olduğunu ifade eden Şahin (2013:212); yapısal uyum süreci boyunca kamu kesiminin finansmanında dengenin kurulması bir yana

gelir – gider farkında artışlar yaşandığını, KİT’lerin özelleştirilmesinde istenilen performansa ulaşamadığını, sosyal güvenlik ve tarım destekleme fonlarının bütçe üzerindeki ağırlığından kurtulunamadığını ve nihayetinde devletin ekonomik olarak sağlıklı bir biçimde küçültülemediğini vurgulamıştır. Yazara göre tüm bu yetersizlikler nedeniyle devletin borçlanma ihtiyacının artması faiz oranlarının sürekli artmasına ve borcun borçla ödenmesine yol açmış, aceleci bir tarzla serbestleştirilen ekonomide politika araçlarının etkinliği yitirilmiş ve sonuç olarak ekonomi 1990’lı yıllara girilirken tekrar kriz ortamına girmiştir.

1989 yılında ticari ve finansal bütünleşmenin sağlanmasının ardından uygulanan politikaların dış denge, kamu dengesi, para piyasası ve reel sektör dengeleri üzerinde önemli etkileri olmuştur. Dış denge noktasında en önemli sorunun cari dengede yaşandığına dikkat çeken Kepenek ve Yentürk (2001:516), cari dengenin bu yıldan sonra negatife yöneldiğini belirtmiştir. Özellikle 1990’ların başında artan sıcak para girişiyle kurun düşmesinin bu olumsuz gelişme üzerindeki etkisini öne çıkaran yazarlara göre bu gelişme; yerli üreticinin dış pazardaki rekabet gücünü düşürmüş, ithalatın artmasına neden olmuş ve 1993 yılına gelindiğinde cari açık rekor seviyeye ulaşmıştır.

Kamu kesimi finansman açıkları, dış dengede yüksek cari açık kaynaklı bozulmalar, parasal tabanın genişlemesiyle ortaya çıkan yüksek enflasyon oranları gibi ekonomik problemlere 1990 yılında çıkan Körfez Savaşı gibi dışsal faktörlerin, 1989-1995 yılları arasında 5 ayrı hükümetin kurulmasıyla somutlanabilecek olan siyasal istikrarsızlıkların da eklenmesiyle Türkiye ekonomisi 1994 yılına gelindiğinde ciddi bir ekonomik kriz içerisine girmiştir.

O döneme kadarki Cumhuriyet tarihinin en büyük cari açığı ve kamu açığının ortaya çıkmasına yol açan 1994 krizi üzerine dönemin siyasi iktidarı 5 Nisan 1994 yılında ekonomik gidişatı düzeltmek ve bozulan dengeleri yeniden sağlayabilmek amacıyla bir dizi konjonktürel ve yapısal düzenlemeleri içeren kararlılık önlemleri paketini ilan etmek zorunda kalmıştır (Turan, 2011:65).

1994 yılında yaşanan krizin ortaya çıkardığı sonuçlarla daha sonraki süreçte de mücadele etmek zorunda kalınan Türkiye ekonomisinde, hem ekonomik ve politik iç nedenler hem de 1997-98 Asya ve Rusya krizleri gibi dışsal şoklar

nedeniyle istenilen istikrar yakalanamamış, ekonomi uygulanan IMF programları sayesinde ayakta tutulmaya çalışılmıştır. İçsel ve dışsal ekonomik problemlere 1999 yılında yaşanan Marmara ve Düzce depremlerinin de eklenmesiyle Türkiye ekonomisi 2000’li yılların başında bankacılık sektöründeki likidite problemi ile açığa çıkan bir kriz sürecine girmiştir (Eroğlu ve Aydın, 2015:466).

Karluk (2015:481-482), 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat aylarında ortaya çıkan ekonomik krizlerin mali nitelikte krizler olduğunu vurguladığı çalışmasında bu tarz krizlerin faiz ve kurlardaki artış şeklindeki doğal sonuçlarının olduğunu ifade etmektedir. Yazar artan likidite talebinin piyasalar tarafından karşılanamaması nedeniyle faiz ve kurların hızla yükselmesi şeklinde ortaya çıkan Kasım 2000 krizinin, gerekli kaynağın IMF’den sağlanmasıyla ancak ötelenebildiğini; Şubat 2001’de ise devlet yönetimindeki bir anlaşmazlık nedeniyle üzeri örtülmeye çalışılan problemlerin su yüzüne çıktığını vurgulamıştır.

2001 yılında açığa çıkan krizin ülke ekonomisi üzerinde ciddi boyutlarda yıkıcı etkileri olmuştur. Likidite sıkıntısı nedeniyle faiz oranları, devalüasyon beklentisi nedeniyle ise döviz kuru tarihi rakamlara ulaşmış; merkez bankasının tüm rezervlerini satışa çıkarması ile dahi kontrol altına alınamayan döviz kuru dalgalanmaya bırakılmıştır (Şahin, 2013:255). Ekonominin yüzde 9 küçüldüğü, kişi başına gelirin 715 dolar azaldığı, 19 bankanın kapanıp 1.5 milyon insanın işsiz kaldığı, enflasyonun yüzde 30’lardan yüzde 70 seviyelerine çıktığı Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik krizinin (Karluk, 2015:489) ardından Türkiye’de kaçınılmaz olarak yeni bir kararlılık programının uygulamaya konulması ihtiyacı doğmuştur. Nihayetinde 14 Nisan 2001 tarihinde açıklanan ve sonrasında “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)” olarak adlandırılan son derece kapsamlı bir yeniden yapılanma planı çerçevesinde gerçekleştirilecek olan reformlarla kalıcı istikrarın sağlanması amaçlanmıştır (Gökçen, 2017:215).

Daha önceki istikrar programları gibi yine IMF destek ve önerileri doğrultusunda hazırlanan GEGP’nin amacı dalgalı kur rejimine geçilmesiyle ortaya çıkan istikrarsızlığın ortadan kaldırılması ve başta kamu yönetimi olmak üzere ekonominin yeniden yapılandırılması için gerekli altyapının oluşturulması şeklinde ifade edilmiştir (TCMB, 2017:12; Şahin, 2013:255). Bu çerçevede

ortaya konulan programla mali sektörün yeniden yapılandırılması, kamuda şeffaflığın artırılıp finansmanın güçlendirilmesi, ekonomide rekabetin ve etkinliğin sağlanması gibi amaçlarla birtakım yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (Karluk, 2015:483).

GEGP'nin açıklanmasının ardından hayata geçirilen en önemli yapısal reformlardan biri de TCMB'nin bağımsızlığının sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmuştur. Özellikle 2001 yılı Nisan ve Kasım aylarında banka kanununda gerçekleştirilen düzenlemelerle bankanın temel hedefi fiyat istikrarının sağlanması olarak belirlenmiş, bu amaca ulaşmak için hayata geçireceği para politikası araçlarının seçiminde bankanın tek yetkili olduğu vurgulanmıştır. TCMB'nin araç bağımsızlığına kavuştuğu bu düzenlemelerle ayrıca bankanın hazine ve diğer kamu kurumlarına avans vermesi, kredi açması yasaklanarak bankanın kamu maliyesinin finansmanında kaynak olarak kullanılması engellenmiştir. Bankanın personel atama süreçlerinden kurumsal kimliğine, iletişim politikalarından şeffaflığına birçok alanda yetki ve sorumluluklarının bağımsızlık ana ilkesi doğrultusunda değiştirildiği bu yasal düzenlemeler sonucunda TCMB'nin evrensel ölçütlere yakın düzeyde bağımsızlığının sağlandığı kabul edilmektedir (Kadyrova, 2009:175; TCMB, 2012:17-18).

2001 krizinin ekonomi üzerindeki yıkıcı etkilerinin düzeltilmesi ve makroekonomik istikrarın yeniden sağlanması amacıyla 2001-2002 yıllarından itibaren uygulanan politika ve reformların başarısına dikkat çeken Kibritçioğlu (2015:515), uygulanan program sayesinde 2005-2006 yıllarına kadarki dönemde krizin etkilerinin geriletildiğine, enflasyonda önemli bir azalma sağlanabildiğine vurgu yapmıştır. Eğilmez (2010:294) ise dünya konjonktürünün 1997-2007 yılları arasındaki yükselme trendinin global düzeyde bir likidite bolluğu ortaya çıkardığını ifade ettiği çalışmasında, bu dönemde kaynak fazlalarının Türkiye gibi yüksek faiz öneren ülkelere yöneldiğine dikkat çekmiştir. Kibritçioğlu (2015)'in vurguladığı başarıyı ağırlıklı olarak dış kaynak konusunda dünya genelinde yaşanan bolluğa bağlayan Bahçe ve Eres (2017:58-59), dönem boyunca yüksek seviyede seyreden yabancı kaynak girişinin yine aynı dönemde büyüyen ve

kronikleşen cari açığın da sürdürülebilmesine olanak sağladığına dikkat çekmektedir.

Dünya genelinde yaşanan likidite bolluğunun da etkisiyle 2001 krizinin ardından 2007 yılına kadar olan süreçte başarılı bir ekonomik performans yakalayan Türkiye ekonomisi, 2007 yılı yaz aylarında ABD’de konut piyasalarında ortaya çıkan ve 2008 yılında bazı yatırım bankalarının iflası ile derinleşen küresel finansal krizin etkilerini bu yılın son çeyreğinden itibaren hissetmeye başlamıştır. Küresel boyutta yaşanan krizin etkisiyle iç ve dış piyasada talebin daralmasını takiben üretim hızlı bir şekilde düşerken 2009 yılında Türkiye ekonomisi yüzde 4.8 oranında daralmıştır.

Reel ekonomi üzerindeki bozucu etkilerine rağmen küresel finansal kriz, Türkiye’de finansal bir krize dönüşmemiştir. Gökçen (2017:219), Türkiye’de küresel krizin finansal boyut kazanmamasını 2001 krizi sonrası bankacılık sektöründe alınan tedbirler ile bankaların sermaye, kredi ve mevduat yapılarının sağlam hale getirmesine bağlamakta, kriz döneminde dahi sermaye girişlerinin devam etmesi ile finansal piyasalarda etkinin diğer ülkelere göre daha düşük seviyelerde gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Delice ve Öztürkler (2015:546) ise 2001 krizinin ardından sağlanan siyasi istikrara ve azalan finansal kırılganlıklara dikkat çektikleri çalışmalarında birtakım yapısal sorunlarına rağmen Türkiye ekonomisinin küresel finansal kriz karşısında diğer ülkelere göre daha sağlam bir görüntü sergilediğini ifade etmişlerdir.

2010 yılı ve sonrası ise Türkiye ekonomisi açısından yüksek işsizlik oranları, yüksek dış borçlar ve cari açıklar gibi kronikleşen birtakım yapısal problemlerin varlığına rağmen belirli seviyede büyüme performansının yakalandığı, ekonomik istikrarın yaşandığı yıllar olarak süregelmektedir. Küresel finansal kriz sonrası 2009 yılında yaşanan ekonomik daralmanın ardından hızla toparlanan Türkiye ekonomisi; 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla yüzde 8.5 ve 11.1 gibi yüksek büyüme rakamlarına ulaşmış, sonrası yıllarda ise büyüme performansını devam ettirmiştir.

3.1.2. Politik Gelişmeler

Politik düzlemde ise 1950 yılı ve bu tarihte gerçekleştirilen genel seçimler Türkiye açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (Zürcher, 2000:321). Özellikle 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türk siyasi hayatında önemli bir tartışma konusu olan ve 1946 yılında çok partili meclisin oluşturulması kararının alınmasına olanak sağlayan çok parti rekabetine dayanan bir seçimsel demokrasiye geçilmesi fikri, bu döneme kadar iktidarı elinde tutan tek parti iktidarını oluşturan ittifakın da bölünmesine yol açarak Türk demokrasisine iktidar ve muhalefet bağlamında yeni siyasi aktörlerin ve yaklaşımların katılmasına yol açmıştır (Keyder, 2014:147).

Bu bağlamda 1946 yılında bağımsız siyasi partilerin oluşturulmasına ve çalışmasına izin veren düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, iz düşümleri günümüze kadar yansıyan birçok siyasi partinin kurulmasının önünü açmıştır (Lewis, 2007:10). Bu düzenlemeyi takiben, aynı yılda ve Cumhuriyet tarihinde ilk kez organize bir muhalefetin varlığı altında genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Ancak bu seçimlerin yoğun tartışmalar altında ve birtakım hile iddialarının gölgesinde gerçekleştirilmiş olması; görece eşit koşullarda ve seçimsel rekabetin varlığı altında gerçekleştirilen ilk çok partili seçim olarak, 21 Şubat 1950 tarihinde “tek dereceli, eşit, gizli oy- açık tasnif” esaslarına dayalı yeni seçim kanununun yasalaşmasının ardından gerçekleştirilen 14 Mayıs 1950 genel seçimlerini öne çıkarmaktadır (Ahmad ve Ahmad, 1976:21-62, TÜİK, 2012:XII).

1950 seçimlerine kadar siyasetin “seçkinler” tarafından yürütüldüğüne vurgu yapan Keyder (2014:155)’e göre; gerçekleştirilen seçimlerde Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi ve bir önceki iktidarın koltuğu devretmeyi kabul etmesi, halkın ilk defa seçmen kimliğiyle kendi siyasi tercihinin ortaya koyması anlamında da Türk siyaset tarihinde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. 1950 öncesi dönemi burjuvazi alternatifine karşı bürokratların iktidarı olarak tanımlayan yazar; 1950 seçimlerinden sonra siyasal iktidarın burjuvazinin eline geçtiğini vurgulayarak sonrası dönemdeki devlet-burjuvazi ilişkilerinin, kapitalist üretim ilişkilerinin kendine özgü işleyişine daha uygun bir terminoloji ile açıklanabileceğini ifade etmektedir.

1950 sonrası dönemde ise Türkiye'nin çok partili seçimsel rekabetin varlığı altında sürdürülen demokrasi tecrübesi, 1960, 1980 yıllarındaki askeri darbelerle seçilmişlerin iktidardan indirilmesi ya da 1971 yılındaki muhtıra ile askeri güçlerin siyasete şekil verme çabaları nedeniyle kesintilere uğramıştır (Lewis, 2007:15). Ancak Türkiye'nin demokrasi serüveni 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde gerçekleşen askeri darbeler ve 12 Mart 1971 yılındaki askeri muhtıra ile kesintiye uğramış olsa da bu kesintiler demokrasiye yeniden geçişle sonuçlanmış, darbelerle iktidarı seçilmişlerden devralan cunta rejimleri meşruiyetlerini seçimler yoluyla sağlamayı tercih etmişlerdir. Bu çerçevede 1950-2016 yılları arasında Türkiye'de 18 defa milletvekili genel seçimi gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki Tablo 3.2'de Türkiye'de 1950 yılı sonrası gerçekleşen genel seçimler, seçmen sayıları, katılım oranları ve seçim sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 3.2: Türkiye'de Gerçekleşen Genel Seçimler (1950-2016)

Seçim Tarihi	Seçmen Sayısı	Katılım Oranı	İlk Üç Parti ve Oy Oranları
14 Mayıs 1950	8.905.743	89.3	Demokrat Parti (% 52.67) Cumhuriyet Halk Partisi (% 39.45) Millet Partisi (% 3.11)
2 Mayıs 1954	10.262.063	88.6	Demokrat Parti (% 57.61) Cumhuriyet Halk Partisi (% 35.35) Cumhuriyetçi Millet Partisi (% 4.85)
27 Ekim 1957	12.078.623	76.6	Demokrat Parti (% 47.87) Cumhuriyet Halk Partisi (% 41.09) Cumhuriyetçi Millet Partisi (% 7.13)
15 Ekim 1961	12.925.395	81.4	Cumhuriyet Halk Partisi (% 36.72) Adalet Partisi (% 34.78) Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (% 13.95)
10 Ekim 1965	13.679.753	71.3	Adalet Partisi (% 52.87) Cumhuriyet Halk Partisi (% 28.75) Millet Partisi (% 6.26)
12 Ekim 1969	14.788.552	64.3	Adalet Partisi (% 46.53) Cumhuriyet Halk Partisi (% 27.36) Güven Partisi (% 6.57)
14 Ekim 1973	16.798.164	66.8	Cumhuriyet Halk Partisi (%33.29) Adalet Partisi (% 29.82) Demokrat Parti (% 11.89)
5 Haziran 1977	21.207.303	72.4	Cumhuriyet Halk Partisi (% 41.38) Adalet Partisi (% 36.87) Millî Selamet Partisi (%8.56)

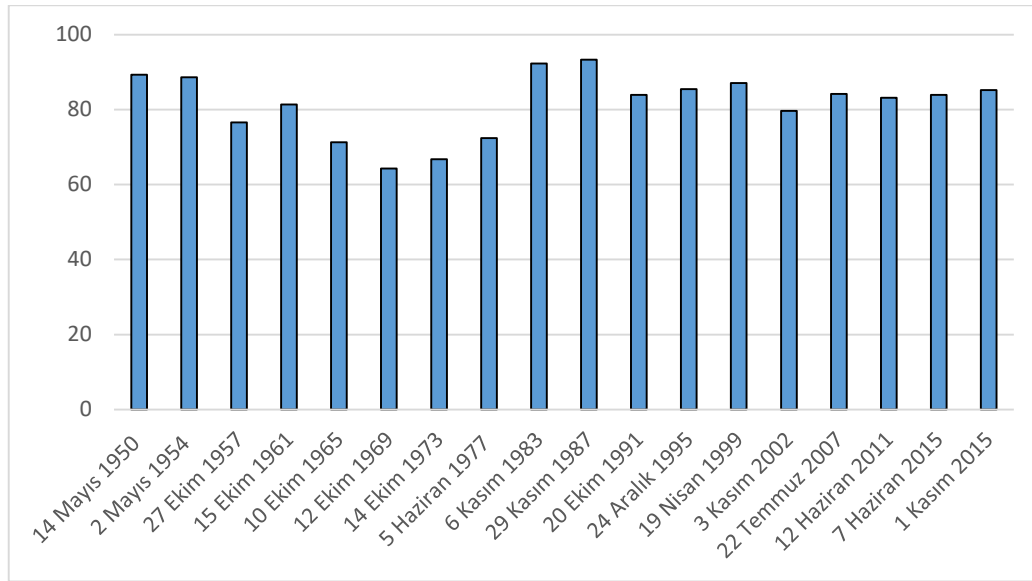
Tablo 3.2 (Devam): Türkiye’de Gerçekleşen Genel Seçimler (1950-2016)

6 Kasım 1983	19.767.366	92.3	Anavatan Partisi (% 45.14) Halkçı Parti (% 30.46) Milliyetçi Demokrasi Partisi (% 23.26)
29 Kasım 1987	26.376.926	93.3	Anavatan Partisi (% 36.31) Sosyaldemokrat Halkçı Parti (% 24.74) Doğru Yol Partisi (% 19.13)
20 Ekim 1991	29.979.123	83.9	Doğru Yol Partisi (% 27.03) Anavatan Partisi (% 24.01) Sosyaldemokrat Halkçı Parti (% 20.75)
24 Aralık 1995	34.155.981	85.5	Refah Partisi (% 21.38) Anavatan Partisi (% 19.65) Doğru Yol Partisi (% 19.18)
19 Nisan 1999	37.495.217	87.1	Demokratik Sol Parti (% 22.19) Milliyetçi Hareket Partisi (% 17.98) Fazilet Partisi (% 15.41)
3 Kasım 2002	41.407.027	79.7	Adalet ve Kalkınma Partisi (% 34.28) Cumhuriyet Halk Partisi (% 19.41) Doğru Yol Partisi (% 9.54)
22 Temmuz 2007	42.799.303	84.2	Adalet ve Kalkınma Partisi (% 46.66) Cumhuriyet Halk Partisi (% 20.85) Milliyetçi Hareket Partisi (% 14.29)
12 Haziran 2011	52.806.322	83.2	Adalet ve Kalkınma Partisi (% 49.83) Cumhuriyet Halk Partisi (% 25.98) Milliyetçi Hareket Partisi (% 13.01)
7 Haziran 2015	56.608.817	83.9	Adalet ve Kalkınma Partisi (% 40.87) Cumhuriyet Halk Partisi (% 24.95) Milliyetçi Hareket Partisi (% 16.29)
1 Kasım 2015	56.949.009	85.2	Adalet ve Kalkınma Partisi (% 49.49) Cumhuriyet Halk Partisi (% 25.31) Milliyetçi Hareket Partisi (% 11.90)

Kaynak: TÜİK, Adalet ve Seçim İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1061, (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

Şekil 3.1 ise çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere katılım oranlarını göstermektedir. Genel olarak katılım oranları, 1960’lı yılların ikinci yarısından 1983 seçimine kadarki süreçte yüzde 70 dolaylarında görece düşük düzeylerde olmasına rağmen özellikle 1980 sonrası dönemde yüzde 80’lerin üzerinde yüksek bir seyir izlemektedir.

Şekil 3.1: Genel Seçimlere Katılım Oranları (1950-2016)

Kaynak: TÜİK, Adalet ve Seçim İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1061, (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

Katılım oranlarının özellikle darbe yıllarından sonra gerçekleşen seçimler sonrasında bir önceki seçime göre arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, askeri darbeler sonucu iktidarın cunta rejimleri tarafından ele geçirilmesiyle demokratik yollarla seçtikleri yöneticileri iktidardan indirilen seçmenlerin, seçimsel demokrasi koşulları yeniden sağlandığında sandığa olan ilgilerinin arttığını, diğer bir ifadeyle seçmenlerdeki demokrasi talebini ortaya koymaktadır.

Dönemler itibariyle incelendiğinde ise 1950-1960 arası dönem Demokrat Parti iktidarı ve hükümetlerinin bulunduğu dönem olarak göze çarpmaktadır. Görece demokratik bir ortamda gerçekleştirilen ilk seçimde seçmen oylarının yarısından fazlasını alarak iktidarı ele geçiren Demokrat Parti, bir sonraki seçim olan 1954 seçimlerinde oy oranını daha da artırarak iktidarını pekiştirmiştir. 1957 yılında gerçekleştirilen seçimlerde oylarını düşürmüş olsa da tek başına iktidarını devam ettirmiş olan Demokrat Parti, 1950-1960 arası dönemin en önemli siyasi figürü olarak değerlendirilmektedir (Börklüoğlu, 2017:116-118).

Demokrat Parti iktidarının son yılları olan 1959-1960 yıllarının iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin son derece keskinleştiği, ülkenin birçok yerinde gösterilerin gerçekleştirildiği politik ve toplumsal açıdan gergin yıllardır (Erkmen, 2018:1230). İktidarının ilk yıllarındaki ekonomik başarısını sürdüremeyen hükümetin ağırlaşan ekonomik koşullar ile popülaritesinin düşmesi, seçkin sınıfın

aydınlar ve ordu mensupları gibi kesimlerinin siyasi iktidardan soğumalarına yol açmıştır (Zürcher, 2000:325). Diğer taraftan, özellikle 1960 yılıyla birlikte iktidarın muhalefet ve basına karşı kendi içerisinde dahi tepki çekecek boyutlarda otoriter bir tutum benimsemesiyle artan gerginlikler, 27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun yönetime el koymasına uzanan sürecin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Börklüoğlu, 2017:119).

1960 darbesini, 1950 yılında iktidarı kaybeden egemen sınıfın askeri bir darbeye iktidarı yeniden ele geçirmesi olarak nitelendiren Sevinç (2017:109-127), demokratik düzenin kesintiye uğradığı bu ara dönemin 27 Mayıs'ta başlayıp 1961 Anayasası'nın hazırlanmasının ardından 15 Ekim'de seçimlerin gerçekleştirilmesi ve 25 Ekim 1961'de TBMM'nin yeniden toplanmasıyla son bulduğunu ifade etmektedir. 1960 darbesinin ardından 1961 yılında yazılan ve yasamanın yürütme karşısında güçlendirilmesini amaçlayan Anayasa'nın yürürlüğe girmesi ile milletvekili seçimlerinde çoğunluk sisteminden oransal (nispi) temsil sistemine geçilmiş, genel seçimler sonucunda tek partinin mutlak çoğunluğu elde etmesi zorlaştırmıştır. Bu koşullar altında gerçekleştirilen 1961 seçimleri sonucunda partiler tarafından tek parti iktidarına uygun bir sayısal çoğunluk sağlanamamış, 1965 seçimlerine kadarki süreç koalisyon hükümetleri ile geçirilmiştir (Alkan, 2006:159).

1965 yılında gerçekleştirilen ve “milli bakiye sistemi” adıyla tanımlanan, seçim barajının olmadığı koşullar altında gerçekleştirilen seçimlerde ise birçok farklı görüşten siyasi partinin mecliste temsilinin yolu açılmış; seçimler sonucunda yüzde 53'e yakın oy oranına ulaşan Adalet Partisi meclis çoğunluğunu sağlayarak tek başına iktidarı elde etmiştir (Ergüder ve Hofferbert, 1988:86). 1969 yılında gerçekleştirilen seçimlerde ise kullanılan oyların yüzde 46'sını elde eden Adalet Partisi uygulanan barajsız nispi temsil sistemi sayesinde mecliste çoğunluğu yeniden elde ederek tek başına iktidarını sürdürebilmiştir (Erkmen, 2018:1233).

1970 yılına gelindiğinde iktidardaki Adalet Partisi'nde, parti içi anlaşmazlıklar nedeniyle ciddi bir siyasi kriz açığa çıkmıştır. Ağırlıklı olarak sanayiciler, küçük tüccarlar, muhafazakar kesim ve liberal kesimin oylarını konsolide ederek iktidara ulaşan Adalet Partisi'ni destekleyen kesimler arasındaki

ideolojik farklılıklar; başbakan Süleyman Demirel'in ülkenin sanayileşmesinin finansının sağlanması amacıyla çıkarmak istediği yeni bir vergi yasasını meclise sunması ve parti içi bir kesimin muhalefetle birlikte ret oyu kullanması ile gün yüzüne çıkmıştır (Zürcher, 2000:365-367).

1971 yılında ise Adalet Partisi yönetiminin parti içi ayrışmalar nedeniyle siyasi, mali ya da toplumsal herhangi bir yasayı meclisten geçirebilme kabiliyetinin kalmaması, siyasi krizin yanında karşıt görüşlü radikal grupların sebebiyet verdiği sosyal huzursuzlukların da yer yer şiddet eylemlerine dönüşmesi gerekçe gösterilerek Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları tarafından başbakana bir uyarı metni yayınlanmıştır. Genelkurmay'ın ekonomik ve sosyal huzursuzluklar karşısında güçlü ve inandırıcı bir hükümet kurulmasını talep ettiği, aksi halde idareyi doğrudan ele alacağını ifade ettiği ve siyasi tarihe 12 Mart muhtırası olarak geçen bu gelişme ile başbakan istifa etmiş, çoğunluğu teknokratlardan oluşan yeni bir hükümet kurulmuş, çok partili Türkiye demokrasisi 1960 darbesinden sonra ikinci kez kesintiye uğramıştır (Özdemir, 1989:228-229; Zürcher, 2000:375; Lewis, 2007:18).

12 Mart 1971 günü radyodan duyurulan ve hükümetin darbe ile tehdit edildiği muhtıranın ardından hükümet görevini bırakırken meclis ise dağıtılmamış, 1973 seçimlerine kadarki ara dönemde üç ayrı hükümet kurulmuş, 1961 Anayasası'nda ise köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir (Sevinç, 2017:134). 1971 muhtırasından önceki dönemdeki toplumsal gerginliklerin ve şiddet eylemlerinin sorumluluğunu 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlükçü koşullara bağlayan 12 Mart rejimi ve güdümünde kurulan hükümetler; gerçekleştirdikleri Anayasa değişiklikleriyle temel hak ve özgürlükler alanında birtakım kısıtlamalar getirmişler, asker-sivil-yargı dengesini asker lehine değiştirmişlerdir (Özdemir, 1989:232; Sevinç, 2017:134).

Lewis (2007:19), Anayasal değişikliklerin ardından gerçekleştirilen 1973, 1977 seçimlerinin, siyasi partilerin meclisteki temsilinde önemli değişikliklere yol açtığını ancak siyasi istikrarı sağlamada başarısız olduğunu ifade etmektedir. Siyasi istikrarsızlığın bir göstergesi olarak dönem boyunca kurulan hükümet sayısı dikkat çekicidir. Her iki seçimde Cumhuriyet Halk Partisi birinci parti olmasına rağmen meclisteki çoğunluğu elde edememiş, 1973 yılındaki seçimden

1980 darbesine kadar geçen süreçte üçü Bülent Ecevit, üçü de Süleyman Demirel liderliğinde olmak üzere yedi ayrı hükümet kurulmuştur.⁴

Ergüder ve Hofferbert (1988:82), 1970’li yıllarda Türk toplumunun karşı karşıya olduğu tabloyu ve problemleri şu şekilde özetlemişlerdir:

- i. Herhangi bir siyasi parti tarafından parlamentoda çoğunluğun sağlanamaması
- ii. Radikal ideolojilerin tehditlerine ve taleplerine karşı savunmasız halde sürekli değişen koalisyon hükümetleri
- iii. Kimi ilk kez iktidar ortağı olmasına rağmen siyasi partilerin sahip oldukları imtiyazları klientelist bir bakış açısı ile aşırı kullanımı
- iv. Artan ekonomik problemlerle ve şiddet eylemleriyle başa çıkamamak

Bu koşul ve tehditler altında; popülist uygulamalarla ertelenen ekonomik problemlerin önlenemez boyutlara yükselmesi, politik temelli toplumsal şiddet olaylarının ülkenin dört bir yanına yayılması ile 1980 yılına gelindiğinde devletin her düzeyinde kökten bir yeniden yapılanma ihtiyacı olduğuna dair yaygın bir inanç ortaya çıkmıştır (Keyder, 2014:262). 1980 yılı başında 24 Ocak istikrar paketinin açıklanmasının ise ekonomik düzlemde köklü değişimlerin yaşanacağını habercisi olduğuna dikkat çeken Özdemir (1988:246), IMF ve Dünya Bankası telkinleriyle hazırlanan söz konusu programın Latin Amerika örneklerinde olduğu gibi ancak muhalefeti olmayan hükümetlerce uygulanabilir nitelikte radikal düzenlemeleri içerdiğini ifade etmektedir. Hale (1994:232) ise kamu otoritesinin zayıfladığına, ekonomik koşulların ağırlaştığına vurgu yaptığı çalışmasında; 12 Eylül 1980 tarihinde ordu yönetime el koyduğunda şaşırtıcı olan tek şeyin darbenin gerçekleşmesinden ziyade bu tarihe kadar gecikmesinin olduğunu vurgulamış, politikacıların ise her kesim tarafından öngörülen askeri darbenin engellenmesi yönünde yeterince çaba sarf etmediklerini iddia etmiştir.

12 Eylül 1980’de ordunun yönetime el koyduğunu açıklamasıyla başlayan ve çok partili dönem Türkiye demokrasinin üçüncü kez kesintiye uğramasına yol açan cunta rejimi, 1983 yılında gerçekleştirilen seçimlere kadar sürdürülmüştür.

⁴ 1973 seçimlerinden 1980 darbesine kadarki süreçte Ecevit ve Demirel hükümetlerinin yanı sıra 17 Kasım 1974 tarihinde Sadi Irmak başkanlığında bir geçici hükümet kurulmuş, Türkiye Cumhuriyeti’nin 38. Hükümeti olan ve partiler üstü olma niteliği taşıyan Sadi Irmak hükümeti 13 Mart 1975 tarihine kadar görev yapmıştır (Avcı, 1990:161).

Darbenin gerçekleştirilmesinin ardından ilk olarak sivil siyasetin tasfiyesi amacıyla parlamento dağıtılmış, kabinenin görevine son verilmiş ve milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmıştır. Sonrasında tüm ülkede olağanüstü hal ilan edilmiş, siyasal partilerin ve işçi sendikalarının faaliyetleri durdurulmuş, parti liderleri tutuklanmış ve yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır (Zürcher, 2000:405).

12 Eylül askeri darbesinin ardından ülke yönetimi darbeyi yöneten ordu mensuplarınca oluşturulan Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından yürütülmüş, askeri rejim kendi arzu ettiği politikaları hayata geçirebileceği uygun kurumsal yapının inşası amacıyla faaliyetlere başlamıştır. Bu yeniden dizayn süreci, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılıp Cumhurbaşkanlığı özelinde yürütmenin yetkilerinin son derece güçlendirildiği 1982 Anayasası'nın oluşturulması ve onaylanmasıyla yasal bir düzleme oturtulmuş, bu yeni çatı metnin çizdiği çerçevede sivil siyasete dönüşün adımları atılmaya başlanmıştır (Börklüoğlu, 2017:135).

12 Eylül darbesinin ardından 1983 yılında seçim kanunun değiştirilmesiyle kararı alınan ilk genel seçim 6 Kasım 1983 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte gerçekleştirilen seçimler ve sonrasında yeni hükümetin kurulmasına kadarki süreçte yürütmeyi elinde bulunduran 12 Eylül rejiminin seçimlere katılacak adaylar ve partiler için veto hakkına sahip olduğu ve dolayısıyla sadece rejim tarafından “sakıncasız” olarak görülenlerin katılabildiği 1983 seçimlerine yalnızca üç partinin katılmasına izin verilmiştir. Ayrıca bu seçimlerde ilk defa yüzde 10 seçim barajı uygulanmıştır. Seçim sonucunda ise cunta rejiminde ekonominin yürütülmesi ile görevli olan Turgut Özal'ın genel başkanlığını yaptığı Anavatan Partisi seçmen oylarının yüzde 45'ini, meclisteki koltukların ise yüzde 53'ünü elde ederek tek başına iktidar olmuş, cunta rejimi fiili olarak son bulmuştur (Sevinç, 2017:137; Erkmen, 2018:1237).

1987 yılında gerçekleştirilen seçimlerde ise seçmen oylarının yüzde 36'lık kısmını alabilen Anavatan Partisi, seçim barajının da sağladığı avantajla mecliste yüzde 65'lik bir temsil oranına sahip olarak tek başına iktidarını sürdürmüştür. 1989 yılında genel başkanı Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından parti içi iktidar mücadelelerinin öne çıktığı Anavatan Partisi 1991 yılında

gerçekleşen erken seçimlerde, hakkında cunta rejimi tarafından konulan siyasi yasak 1987’de halk oylamasıyla kaldırılan Süleyman Demirel’in genel başkanlığını yaptığı Doğru Yol Partisi’nin arkasında kalmıştır (Börklüoğlu, 2017:140; Sevinç, 2017:152).

Türk siyaset tarihinin 1991-2002 arası dönemi, koalisyonlar dönemi olarak adlandırılmakta, söz konusu dönem politik çalkantıların ve ekonomik bunalımların ön plana çıktığı yıllar olarak göze çarpmaktadır (Özkazanç, 2017:93). Politik çerçeveden bakıldığında dönem boyunca gerçekleştirilen 1991, 1995 ve 1999 seçimlerinde herhangi bir parti mecliste çoğunluğu sağlayacak oy oranına ulaşamamış, kurulan kısa ömürlü koalisyon hükümetleri döneme damgasını vurmuştur. 1991-1993 yılları arası Süleyman Demirel başkanlığında ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti’nin katılımıyla oluşturulan koalisyon hükümetinde en azından devamlılık açısından görece istikrar yakalanmış olsa da 16 Mayıs 1993’de Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanı seçilmesiyle başlayan kısa ömürlü koalisyonlar dönemi 2002 seçimlerine kadar sürmüştür. Öyle ki, 1993-2002 yılları arası ülke yönetimi beş ayrı başbakanın kurduğu altı ayrı hükümetle sürdürülmeye çalışılmıştır (Tarhan, 2010:287).

Türk siyasetinin 1990’lı yıllarını diğer dönemlerden ayıran önemli farklılıklardan biri de bu dönemde medyanın siyasetin şekillenmesi noktasında yeni bir ağırlık merkezi olarak ortaya çıkmasıdır. Bu dönemden başlayarak büyük sermaye sahiplerinden oluşan medya patronları, ellerinden bulundurdıkları yazılı ve görsel iletişim araçları sayesinde kitleleri yönlendirebilme kabiliyeti kazanarak siyaseti dizayn edebilecek güce ulaşmışlardır (Sevinç, 2017:140). Medyanın bu dönemde kazandığı ağırlığa görsel medya araçları çerçevesinde yaklaşan Tarhan (2010:301), bu araçların siyasi çalışma gerçekleştirme biçimi üzerinde de önemli etkileri olduğunu vurgulamıştır. Yazara göre özel televizyon kanallarının kurulması kitle iletişiminde parti örgütleri yerine siyasal pazarlama ve reklamcılık yaklaşımı ön plana çıkmıştır.

Türkiye’nin 1990’lı yılları ile özdeşleşmiş olan ve 2000’li yılların başına kadar süren koalisyonlar dönemi 3 Kasım 2002’de gerçekleştirilen seçimlerin ardından Adalet ve Kalkınma Partisi’nin mecliste çoğunluğu sağlayıp tek başına iktidara gelmesiyle son bulmuş, bu tarihten itibaren gerçekleşen genel seçimler

sonucunda ülke yönetimi kesintisiz olarak bu siyasi partinin kurduğu hükümetlerce sürdürülmüştür. Bu çerçevede 2002 yılından başlayıp günümüze uzanan süreç, yönetimde siyasi istikrarın sağlandığı yıllar olarak ön plana çıkmaktadır.

3.2. Ekonometrik Analiz

3.2.1. Yöntem

Box ve Jenkins (1970) tarafından geliştirilen ve literatürde yazarların adlarıyla (Box-Jenkins yöntemi) da anılmakta olan ARIMA yöntemi zaman serilerinin kendi karakteristik bileşenlerince ve kendi dinamikleri içerisinde açıklanmasına yöneliktir (Yıldız Bozkurt, 2013:51). Serilerin yalnızca kendi geçmiş değerleri ve rassal hata terimleri ile açıklanmasını öneren ARIMA modelleri herhangi bir iktisadi kurama dayanmaması nedeniyle kuramsız (atheoric) modeller olarak da tanımlanmaktadır. Gujarati (2004:837) Box-Jenkins yönteminin altında yatan motivasyonu, modelin herhangi bir iktisadi kuram çerçevesinde oluşturulmaması nedeniyle “*bırakın veriler kendileri hakkında karar versin*” şeklinde ifade etmektedir. Serilere ait durağanlık bilgisini ve deterministik bileşenlerini ortaya koyan yöntem, zaman serileriyle geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmada ve serilerin modellenmesinde sağladığı esneklikler nedeniyle popüler hale gelmiştir.

ARIMA-müdahale analizi ise gözlemlenen dönem içerisinde gerçekleşen ve serinin gidişatını etkilemesi beklenen politika değişikliklerinin ya da gelişmelerin seri üzerindeki etkilerinin varlığının ve boyutunun ARIMA modelleri kullanılarak test edilmesine yöneliktir. ARIMA yönteminin bir uzantısı olan ve ilk olarak Box ve Tiao (1975) tarafından ortaya konulan müdahale tekniği, tek değişkenli Box-Jenkins modellerini bağımlı değişkenin zaman içerisindeki seyrinin müdahale değişkeninin aynı dönem içerisindeki seyrince etkilenmesine olanak vererek genelleştirmektedir.

Bütünleşik otoregresif hareketli ortalama modelleri olarak tanımlanan ARIMA yaklaşımı, belirli bir durağanlık düzeyinde (I) zaman serilerinin AR ve MA bileşenlerince açıklanması ilkesine dayanmaktadır.

a) Hareketli Ortalama (MA) Süreci

Hareketli ortalama süreci bir zaman serisinin, beyaz gürültü rassal şokların (hata terimlerinin) bir fonksiyonu olarak ifade edilmesidir. Diğer bir ifadeyle MA sürecinde zaman serisi hata terimlerinin doğrusal bir fonksiyonudur. Bu durumda q dereceden bir MA süreci şu şekilde ifade edilmektedir.

$$X_t = \varepsilon_t + \beta_1 \varepsilon_{t-1} + \beta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \beta_q \varepsilon_{t-q} = \sum_{i=0}^q \beta_i \varepsilon_{t-i} \quad (3.1)$$

$MA(q)$ olarak da ifade edilen eşitlikte ε_t parametresi sıfır ortalamaya ve sabit varyansa sahip beyaz gürültülü hata terimlerini ifade etmektedir.

L , gecikme operatörü ve her $j < t$ için ($L^j \varepsilon_t = \varepsilon_{t-j}$) olmak üzere bir hareketli ortalama süreci şu şekilde tanımlamak da mümkündür.

$$X_t = (1 + \beta_1 L + \beta_2 L^2 + \dots + \beta_q L^q) \varepsilon_t = \beta(L) \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$X_t = \beta(L) \varepsilon_t$ eşitliğinde hata terimlerinin (ε_t) beyaz gürültülü oldukları varsayıldığında hareketli ortalama süreci, hata terimlerinin çalıştığı doğrusal bir filtreden $\beta(L)$ tranfer fonksiyonu aracılığıyla X_t çıktısının elde edilmesi olarak da tanımlanabilir (Box vd., 2016: 53)

Zaman serilerinde yavaş etkileri modellemede kullanılan hareketli ortalamalar süreci, serilerin trend bileşenlerinden ayrıştırılması yöntemlerinde sıklıkla kullanımına bağlı olarak yaygınlaşmıştır (Maddala ve Kim, 1998:13; Yıldız Bozkurt, 2013:54).

b) Otoregresif (AR) Süreç

Zaman serilerinin, kendi gecikmeli değerlerinin bir fonksiyonu olarak ifade edildiği otoregresif süreç (AR) ise en genel gösterimle şu şekilde tanımlanabilir:

$$X_t = \alpha_1 X_{t-1} + \alpha_2 X_{t-2} + \dots + \alpha_p X_{t-p} + \varepsilon_t = \left(\sum_{i=0}^p \alpha_i X_{t-i} \right) + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$AR(p)$ olarak tanımlanan zaman serisinin kendisinin p sayıda gecikmesiyle açıklandığı modelde hata terimi (ε_t) rassal süreci takip etmektedir, sıfır ortalamaya ve sabit varyansa sahiptir.

Bir $AR(p)$ süreci gecikme operatörü yardımıyla şu şekilde de ifade edilebilmektedir.

$$(1 - \alpha_1 L + \alpha_2 L^2 + \dots + \alpha_p L^p)X_t = \alpha(L)X_t = \varepsilon_t \quad (3.4)$$

Eşitlikte gerekli dönüşüm yapıldığında elde edilen $X_t = \alpha^{-1}(L)\varepsilon_t$ ifadesinde hata teriminin beyaz gürültü görünümü sergilediği varsayımı altında otoregresif, süreç $\alpha^{-1}(L)$ transfer fonksiyonu aracılığıyla girdi hata terimlerinin doğrusal bir filtreden X_t sonucunu ortaya çıkarması olarak da tanımlanabilmektedir (Box vd., 2016:52).

c) Bütünleşik Otoregresif Hareketli Ortalama (ARIMA) Süreci

Zaman serilerinin modellenmesinde alternatif bir yöntem ise AR ve MA süreçlerinin belirli bir bütünleşme derecesinde bir arada bulunduğu ARMA modelleridir. Bir $ARMA(p, q)$ modeli (3.1) ve (3.3) numaralı denklemlerin bir araya getirilmesiyle şu şekilde tanımlanmaktadır.

$$X_t = \sum_{i=0}^p \alpha_i X_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_i \varepsilon_{t-i} \quad (3.5)$$

eşitliğinde (ε_t) rassal hata terimleri, sıfır ortalamaya ve sabit varyansa sahiptir.

ARMA modeli gecikme operatörleri yardımıyla ise (3.2) ve (3.4) numaralı denklemler aracılığıyla şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\alpha(L)X_t = \beta(L)\varepsilon_t \quad (3.6)$$

Her iki model de gecikme operatörü yardımıyla hata terimleri cinsinde ifade edildiğinde ortaya çıkan $X_t = \alpha^{-1}(L)\beta(L)\varepsilon_t$ eşitliğine göre bir ARMA süreci $\alpha^{-1}(L)$ ve $\beta(L)$ 'den oluşan bir transfer fonksiyonundan beyaz gürültülü hata terimleri girdisi sonucu X_t çıktısının elde edilmesi süreci olarak da tanımlanmaktadır (Box vd., 2016: 54).

Box ve Jenkins (1976:85) zaman serilerinin çoğu zaman sabit bir ortalamaya sahip olmadıklarını, bu nedenle durağan olmayan bu serilerin ancak belirli bir seviyede farkları alındığında durağan hale gelebileceğini ifade etmişlerdir. Yazarlar belirli bir seviyede durağan hale gelen bu zaman serilerinin AR ve MA süreçleri ile ifade edilmesi durumunda elde edilecek olan modeli

bütünleşik otoregresif hareketli ortalama süreci (ARIMA) olarak adlandırmışlardır. Buna göre $ARIMA(p, I, q)$ şeklinde ifade edilecek olan bir süreçte p ve q sırasıyla modeldeki AR ve MA bileşenlerini, I ise serinin durağanlık derecesini ifade edecektir.

d) Box-Jenkins Model Seçim Prosedürü

Bir ARIMA modeli oluşturma amacıyla uygulanacak olan Box-Jenkins model belirleme süreci; modelin belirlenmesi, tahmin edilmesi ve diagnostik kontrollerin yapılması adımlarını takip etmelidir (Maddala ve Kim, 1998:18-19; Montgomery vd., 2008:265-267; Yıldız Bozkurt, 2013:57-59; Enders, 2015:76-79).

- i. *Modelin I , p ve q bileşenlerinin belirlenmesi:* Bu aşamada analize konu serinin durağanlık düzeyinin belirlenmesinin ardından AR ve MA bileşenlerinin belirlenmesi amacıyla, seriye ait grafikler ve alternatif modellere ait korelogram grafikleri araştırılmalıdır. Bir AR sürecinin otokorelasyon fonksiyonu (ACF) geometrik olarak azalırken MA sürecinde ise kısmi otokorelasyon fonksiyonundaki (PACF) geometrik azalma karakteristiktir. ARMA sürecini işaret eden korelogram yapısında ise hem ACF hem de PACF’de geometrik azalma söz konusudur.
- ii. *Modelin tahmin edilmesi:* Bu aşamada alternatif ARIMA modellerinden en uygun olanının parametreleri durağanlık ve tutumluluk (parsimony) ilkelerine bağlı olarak tahmin edilir. Box-Jenkins metodunun temel ilkelerinden biri olan tutumluluk ilkesine göre modele ilave değişken eklemek R^2 ’yi artırmasına rağmen serbestlik derecesini düşüreceğinden daha az değişkenle kurulan tutumlu modeller tercih edilmelidir. Bu yaklaşıma göre bir ARIMA modelinde belirli bir anlamlılık düzeyinde açıklayıcılığı olmayan değişkenler model dışı bırakılarak model en sade haliyle ifade edilmelidir.

Modelin durağanlık derecesinin AR, MA ya da ARMA yapısının belirlenmesinin ardından, tahmin edilen alternatif modellerin hangisinin veri setini açıklamada daha uygun olduğunun belirlenmesinde bilgi kriterlerine başvurmak gerekmektedir. Literatürde modelin veriyi açıklamada uygunluğu genellikle Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ya da

Schwartz Bilgi Kriteri (SIC) baz alınarak sınanmaktadır. Bu bilgi kriterleri aşağıdaki eşitliklere uygun olarak hesaplanmaktadır:

$$AIC = T \ln(\text{Hata Kareleri Toplamı}) + 2n$$

$$SIC = T \ln(\text{Hata Karaleri Toplamı}) + n \ln(T)$$

Eşitliklerde n tahmin edilen modeldeki değişken sayısını, T ise gözlem sayısını ifade etmektedir. Model seçiminde ideal olarak bilgi kriterleri olabildiğince düşük olmalıdır ki teorik olarak modellerin uygunluğu arttıkça kriterler $-\infty$ 'a yaklaşacaktır.

Bir ARIMA modeli tahmininde AR ve MA bileşenlerinin sayısının artması hata terimleri karesini düşürürken, modeldeki değişken sayısını (n) artıracığından ilave değişkenin açıklayıcı özelliğinin olmaması her iki bilgi kriterini de yükseltecektir. SIC'nin bir bileşeni olan $\ln(T) > 2$ olabileceğinden bu bilgi kriteri AIC'ye göre daima daha az değişkenle kurulmuş olan sıkı modelleri tercih edecektir. Buradan hareketle SIC'de ilave değişkenin marjinal maliyetinin AIC'ye göre daha büyük olduğu sonucuna varılabilmektedir (Enders, 2015:69).

- iii. *Diagnostik kontrol:* Tahmin edilen modelden elde edilen hata terimleri arasında ardışık bağıntının (otokorelasyon) olmaması gerekmektedir. Modelde otokorelasyonun varlığı bağımlı değişkende modelde kullanılan ARMA bileşenleri tarafından hesaplanamayan sistematik bir hareketin varlığını ifade etmektedir. Bu nedenle alternatif modeller arasından hata terimlerinin rassallığını sağlamayanlar elemine edilmelidir. Box-Jenkins modellerinde otokorelasyonun tespitinde sıklıkla Ljung ve Box Q istatistiği kullanılmaktadır.

$$Q = T(T + 2) \sum_{k=1}^s r_k^2 / (T - k) \quad (3.7)$$

Eşitlikte T , gözlem sayısını s , serbestlik derecesini, r_k ise k . gecikmede hata terimleri arasındaki otokorelasyonu ifade etmektedir. Hesaplanan Q -istatistik değeri, $r_k = 0$ boş hipotezi karşısında en az bir gecikmenin sıfırdan farklı olduğunu savunan alternatif hipotezini test etmektedir. Buna göre Q değerinin s serbestlik derecesinde kritik χ^2 değerini aşması durumunda en az bir r_k , belirlenen anlamlılık derecesinde sıfırdan farklı değer alacaktır. $ARMA(p, q)$ modellerinde hesaplanan Q istatistiğinin ise, $(s - p - q)$ serbestlik derecesinde (modelde sabit terim bulunması halinde

$(s - p - q - 1)) \chi^2$ dağılımına sahip olacağına dikkat edilmelidir (Enders, 2015:68).

e) ARIMA-Müdahale Analizi

ARIMA modelleri, zaman serileriyle tahminde bulunmada ve zaman serilerini modellemede etkin biçimde kullanılabilen esnek modeller olması nedeniyle yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. ARIMA-müdahale analizi ise herhangi bir zaman serisinin geçmişte izlediği seyrin bilinen bazı dışsal olgu ya da gelişmeler tarafından etkilenebileceği fikrine dayanmaktadır. Müdahale yaklaşımına göre bir zaman serisi belirli bir dönemdeki politika değişiklikleri, regülasyonlar ya da savaş vb. zamanı bilinen gelişmeler tarafından etkilenmiş olabilir (Box ve Tiao, 1975:70; Box vd., 2016:481). Bu dışsal gelişmeler “müdahale” olarak adlandırılırken, müdahale değişkenleri niceliksel olmak zorunda değildir. Bu durumda müdahaleyi tanımlayacak olan değişken, gelişmenin varlığında 1 yokluğunda ise 0 değerini alacak olan bir kukla değişkenle tanımlanmalıdır. Müdahale analizi ise, müdahaleyi ortaya çıkaran gelişmenin seri üzerindeki etkisinin varlığının tespiti ve boyutunun ölçülmesi amacıyla uygulanmaktadır.

ARIMA modelleri, serilerin zaman içerisindeki seyrini değiştiren dışsal müdahalelere gösterge değişkenler kullanılarak geliştirilebilecek bir yapıya sahiptir (Montgomery vd., 2008:299). Bir ARIMA-müdahale modeli belirli bir bütünleşme seviyesinde belirlenen AR ve MA bileşenleri tarafından açıklanan bir zaman serisine açıklayıcı değişken olarak müdahaleye uygun biçimde tasarlanmış kukla değişkenin eklenmesiyle elde edilmektedir. Bu durumda bir ARIMA müdahale modeli, ARIMA modeli ve müdahale modeli bileşenleri tarafından şu şekilde ifade edilebilir (Sivri, 2004: 81):

$$y_t = f(I_t) + N_t \quad (3.8)$$

Eşitlikte N_t , $ARIMA(p, I, q)$ modelini ifade ederken $f(I_t)$ ise müdahalenin ortaya çıktığı ve bilinen bir T döneminde 1, diğer dönemlerde 0 değeri alan müdahale fonksiyonunu ifade etmek üzere şu şekilde gösterilmektedir:

$$I_t = \begin{cases} 1 & \text{eğer } t = T \\ 0 & \text{eğer } t \neq T \end{cases} \quad (3.9)$$

(3.8) numaralı eşitlikle ifade edilen ARIMA-müdahale modeli yalnızca bir müdahale gelişmesini baz alırken modelin birden fazla müdahale değişkenini içerecek şekilde genişletilmesi de mümkündür (Montgomery vd., 2008:333).

Enders (2015:264-265) bir ARIMA-müdahale analizi sürecinde izlenecek adımları şu şekilde ifade etmektedir:

- i. Uygun ARIMA yapısının belirlenebilmesi için ulaşılabilen en uzun zaman aralığında veri setinin kullanılması.
- ii. Tüm dönemi kapsayacak biçimde alternatif modellerin tahmin edilmesi.
- iii. Tahmin edilen modelin diagnostik kontrollerinin gerçekleştirilmesi.

Sonuç olarak iyi kurulmuş bir ARIMA-müdahale modelinde kullanılan tüm değişkenlere ait katsayılar istatistiksel olarak anlamlı olmalı, kurulan model alternatifleri karşısında belirlenen kriterler çerçevesinde üstün olmalıdır. Ayrıca modelden elde edilen hata terimleri arasında otokorelasyonun bulunmaması gerekmektedir (Enders, 2015: 266).

3.2.2. Veri Seti

Tezin analiz bölümünde Türkiye’de 1950-2016 yılları arası dönemde makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinde seçimsel gelişmelere bağlı olarak sistematik değişimlerin bulunup bulunmadığı, makroekonomik büyüklüklere ait ARIMA modellerine bir dizi politik ve ekonomik müdahale değişkeninin eklenmesi ile araştırılacaktır.

Politik konjonktür dalgalanmalarının analizi ilk dönem çalışmalarında, Phillips eğrisi üzerinde açıklanan geleneksel teoriyle uyumlu olarak gayri safi yurt içi hasıla, üretim endeksleri, işsizlik oranı ve enflasyon gibi makro çıktı değişkenlerindeki dalgalanmalarının analizi öne çıkmaktadır. Ancak daha sonraki süreçte rasyonel modellerin ortaya konulması ve politik bütçe dalgalanmaları teorisinin oluşturulması, analize maliye politikası araç değişkenlerinin ve para politikası araç değişkenlerinin dâhil edilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede, çıktı değişkenlerine ek olarak maliye politikasına gösterge bütçe büyüklükleri ve para arzı, faiz oranları gibi para politikası göstergeleri konjonktür dalgalanmaları analizinde kullanılagelen değişkenler haline gelmişlerdir.

Çalışmanın analiz bölümünde Türkiye ekonomisi için çok partili dönemi temsil edecek zaman yeterliliğine sahip, verisi elde edilebilen en geniş zaman aralığında makro çıktı değişkenlerindeki, para politikası araç değişkenlerindeki ve bütçe büyüklük ve gerçekleştirmelerindeki seçimsel dalgalanmaların varlığı araştırılacaktır. Bu amaçla çalışmanın analiz aşamasında,

makro çıktı değişkenlerinden;

- reel gayrisafi yurt içi hasıla,
- kişi başı reel gelir,
- enflasyon oranı

para politikası araç değişkenlerinden;

- para arzı,
- emisyon hacmi,
- faiz oranları,

maliye politikasına gösterge bütçe büyüklüklerinden ise

- toplam bütçe giderleri ve alt kalemlerinden,
 - i. transferler
 - ii. personel harcamaları
 - iii. yatırım harcamaları
- bütçe dengesi

değişkenlerine yer verilecektir.

Tablo 3.3’de, analizde kullanılacak olan makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerine ait kaynak ve periyot bilgileri gösterilmektedir.

Tablo 3.3: Zaman Serilerine İlişkin Özet Bilgiler

Değişken		Tanım ve Kaynak Bilgileri	Periyot
Makroekonomik Çıktı Değişkenleri	GSYH	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün (BÜMKO) yayınladığı "Ekonomik Göstergeler (1950-2017)" başlıklı istatistiklerden elde edilmiştir. GSYH deflatörü kullanılarak reelleştirilmiştir.	1950-2016
	Kişi Başı Gelir	GSYH serisinin nüfusa oranıdır.	1950-2016
	Enflasyon	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından yayınlanan "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler" içerisindeki "Milli Gelir ve Üretim" istatistiklerinden elde edilen deflatör (2010=100) serisi yıllık yüzde değişim değeridir.	1950-2016
Para Politikası Araç Değişkenleri	M1 Para Arzı	1950-2011 yılları arası veriler TÜİK'in yayınladığı "İstatistik Göstergeler: 1923-2011" adlı rapordan, 2011 sonrası veriler ise T.C. Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)'den elde edilmiştir.	1950-2016
	Emisyon Hacmi	BÜMKO tarafından yayınlanan "Ekonomik Göstergeler (1950-2017)" başlıklı istatistiklerden elde edilmiştir.	1950-2016
	Faiz Oranları	Reeskont faiz oranı serisine ait yılsonu değerlerden oluşmaktadır. IMF veri tabanından elde edilmiştir.	1950-2016
Maliye Politikası Araç Değişkenleri	Faiz Dışı Bütçe Giderleri	BÜMKO tarafından yayınlanan "Bütçe Gider-Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2016)" istatistiklerinden elde edilmiştir.	1950-2016
	Transferler	BÜMKO tarafından yayınlanan "Bütçe Gider-Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2016)" istatistiklerinden elde edilmiştir.	1950-2016
	Personel Harcamaları	BÜMKO tarafından yayınlanan "Bütçe Gider-Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2016)" istatistiklerinden elde edilmiştir.	1950-2016
	Yatırım Harcamaları	1950-2003 arası veriler BÜMKO tarafından yayınlanan "Bütçe Gider-Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2016)" istatistiklerinden, 2003 sonrası veriler ise SBB tarafından yayınlanan "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler" içerisindeki "Kamu Finansmanı" istatistiklerinden elde edilmiştir.	1950-2016
	Bütçe Dengesi	Bütçe gelir ve giderleri farkıdır. BÜMKO tarafından yayınlanan "Ekonomik Göstergeler (1950-2017)" başlıklı istatistikler yardımıyla hesaplanmıştır.	1950-2016

Müdahale analizine konu makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerindeki seçimsel etkilerin varlığı ise belirli kıstaslara göre oluşturulan ekonomik ve politik kontrollerin varlığı altında seçim yılları ve seçim sonrası yıllar için oluşturulan seçimsel kukla değişkenler aracılığıyla test edilecektir. Seçim yılları ve seçim sonrası yıllar için ayrı ayrı gerçekleştirilecek olan müdahale analizlerinde *ELE10* kukla değişkeni 1950-2016 yılları arasında milletvekili genel seçimlerinin gerçekleştirildiği 17 yılda 1, diğer yıllarda ise 0 değeri alan seçim yılı kukla değişkenidir. Makroekonomik değişkenlerde seçimlerden sonraki yılda sistematik bir değişimin varlığı ise seçimlerin gerçekleştirildiği yıllardan bir sonraki yıllarda 1, diğer yıllarda ise 0 değeri alan *ELE01* kukla değişkeni ile sorgulanacaktır.

Müdahale analizlerinde seçimsel kukla değişkenlerinin yanı sıra ekonomik kriz yılları, iktisadi kalkınma stratejisinin değişmesi ve merkez bankası bağımsızlığı gibi belirli önemli gelişmelere bağlı olarak düzenlenmiş ekonomik kukla değişkenleri kullanılacaktır. Bu çerçevede analizde *A1980* olarak adlandırılan kukla değişken Türkiye'nin kalkınma stratejisinin değiştiği, ithal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata odaklı kalkınma modelinin benimsendiği 1980 yılı ve sonrası yıllarda 1, öncesi yıllarda ise 0 değerini alan kukla değişkendir.

MBB olarak tanımlanan kukla değişken ise merkez bankası bağımsızlığını temsil etmektedir. TCMB'nin yasal bağımsızlığının sağlanması konusunda çok önemli yasal düzenlemelerin gerçekleştiği yıl olan 2001 yılından itibaren 1 öncesi yıllarda ise 0 değeri kukla değişkeni merkez bankası bağımsızlığının parasal büyüklükler üzerindeki etkisinin ve mali disipline katkısının ayrıştırılması amacıyla parasal ve mali modellere dâhil edilmiştir.

Analizde ayrıca çok partili dönem boyunca ulusal ve uluslararası ölçekte gerçekleşip ekonomik büyüklükler üzerinde büyük etkileri olan üç ayrı kriz yılı için oluşturulmuş *D1994*, *D2001* ve *D2009* kriz kukla değişkenleri kullanılarak bu yılların makroekonomik büyüklükler üzerindeki etkilerinin ayrıştırılması amaçlanmıştır.

1950-2016 arası veriler kullanılarak yoğunlaşılacak Türkiye'nin çok partili döneminde seçimsel süreçleri etkileyen ekonomik gelişmelerin yanında darbeler, muhtıralar gibi çok sayıda politik gelişmeler de bulunmaktadır. Genellikle seçimlerle işbaşına gelen siyasi iktidarın devrilip yerine askeri rejimlerin getirilmesiyle sonuçlanan ve demokrasinin askıya alınıp seçimsel süreçlerin ikinci plana itildiği bu gelişmelerin, politik çıkar amaçlı ekonomik manipülasyonun sorgulandığı analiz sonuçları üzerinde de önemli etkilerinin bulunması beklenmektedir. Bu amaçla analizde makroekonomik değişkenlerdeki seçimsel etkilerin seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğuna bağlı olarak nasıl bir değişim gösterdiğinin tespiti amacıyla *ELE10* ve *ELE01* seçimsel kukla değişkenlerinin seçimsel demokrasinin varlığına bağlı olarak tanımlanan *DEM* kukla değişkeni ile etkileşimleri kullanılmıştır. Bu çerçevede tanımlanan ve politik-ekonomik model olarak adlandırılan modellerde; demokrasi değişkeni ve

seçimsel kukla değişkeninin etkileşimi, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının bulunduğu yıllarda gerçekleşen seçimlerin etkisini gösterirken tek başına seçimsel kukla ise seçimsel demokrasinin bulunmadığı yıllardaki etkileri üzerinde toplamaktadır.

Seçimsel demokrasinin asgari koşullarının var olduğu yıllarda 1 diğer yıllarda ise 0 değeri alan DEM kukla değişkeni Gothenburg niversitesi'ne bağlı V-Dem Enstitüsü öncülüğünde derlenen ve raporlanan V-Dem (Varieties of Democracy) verilerinin 7.1 versiyonu kullanılarak elde edilmiştir. V-Dem istatistiklerinde seçimsel demokrasi endeksi hesaplandığı yıl için “seçimsel demokrasi hedefine ne ölçüde ulaşılmıştır?” sorusuna cevap aramaktadır. Aynı kurum tarafından oluşturulan ve yayınlanan *rgtlenme özgürlüğü, seçimlerin adilliliği, ifade özgürlüğü, yöneticinin seçimle iş başına gelmesi ve oy hakkı* endekslerinin ağırlıklı ortalaması ve çarpımsal etkileşimlerine bağlı olarak hesaplanan seçimsel demokrasi endeksi 0 ve 1 arası değer almaktadır.

Seçimsel demokrasi endeksinin hesaplanmasında kullanılan örgütlenme özgürlüğü endeksi muhalefet partileri dâhil olmak üzere siyasi partilerin kurulabilme ve seçimlerine katılma haklarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin faaliyet özgürlüğüne bağlı olarak oluşturulmuştur. İfade zgrlğ alt endeksi ise basın ve yayın özgürlüğü, halkın politik konularda fikir beyan etme özgürlüğü ve akademik ve kültürel ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alınmıştır. Bir diğer alt endeks olan seçimlerin adilliliği endeksi ise gerçekleştirilen seçimlerdeki usulsüzlükler başta olmak üzere, muhalefetin sindirilmesi, oy satın alma gibi koşullar çerçevesinde seçimlerde adaletin ne kadar sağlandığını ölçmektedir. Yöneticinin seçimlerle iş başına gelmesi endeksi, siyasi iktidarın seçimler sonucu doğrudan ya da dolaylı olarak görev başı yapmasına bağlı olarak oluşturulmuştur. Oy hakkı endeksi ise, yasal statüde erişkin yurttaşların ne kadarına seçme hakkı tanındığını ölçmektedir.

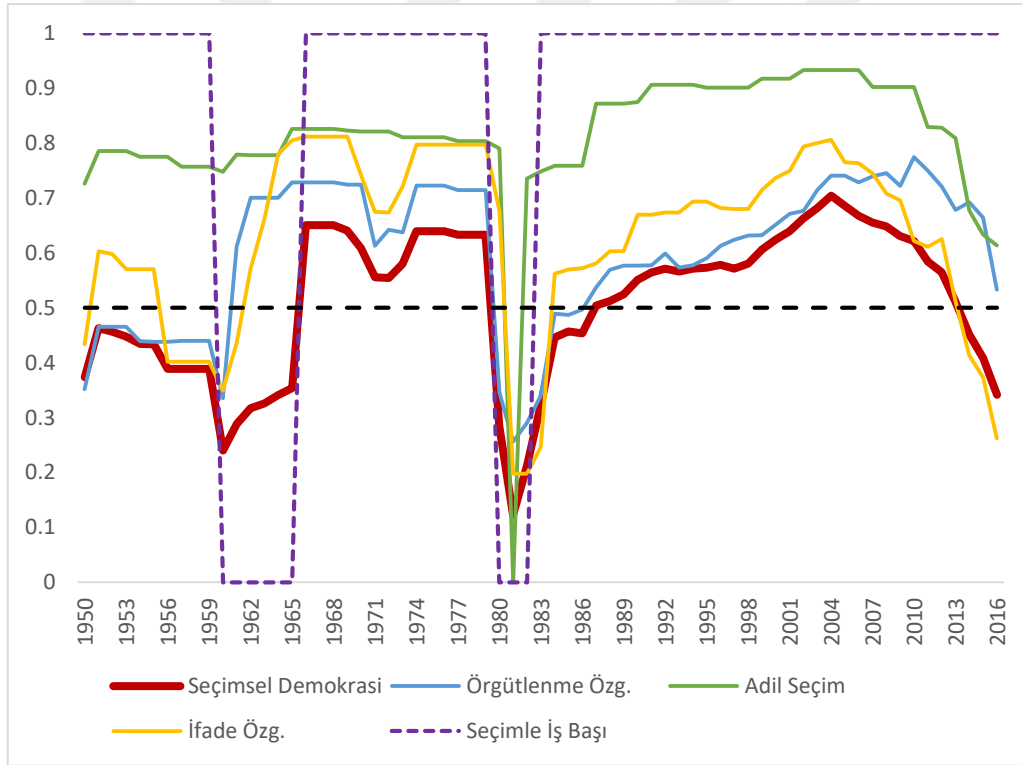
Bu çerçevede seçimsel demokrasi endeksi (SDE), alt endekslerin ağırlıklandırılmış ortalamalarına (AO) ve çarpımsal etkileşimlerine (E) bağlı olarak şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$SDE = 0.5 AO + 0.5 E$$

Hesaplama da çarpımsal etkileşim 5 alt endeksin çarpımıdır. Ağırlıklandırılmış ortalama hesaplanırken ise örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve seçimlerin adilliği alt endeksleri 0.25, yöneticinin seçimle iş başına gelmesi ve oy verme hakkı endeksleri ise 0.125 katsayıları ile ağırlıklandırılmışlardır.

0 ve 1 arası değer alan endeks skorlarına göre 0-0.50 puan arası otokratik rejimleri ve seçimsel otokrasileri gösterirken 0.50 puan üzeri ise seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığını ifade etmektedir. Endekse göre ideal seçimsel demokrasiler ise 0.80 puan ve üzeri skorlarla ifade edilmektedir (Lindberg, 2016).

Şekil 3.2: Seçimsel Demokrasi Endeksi ve Alt Endeksleri

Kaynak: V-Dem 7.1 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3.2, seçimsel demokrasi endeksini ve onun oluşturulmasında kullanılan alt endeksleri göstermektedir. Seçimsel demokrasi endeksinin alt endekslerinden oy hakkı endeksi örneklemin tamamında en yüksek değer olan 1 skoruna sahip olduğundan grafiğe dâhil edilmemiştir. Şekilde kesikli siyah çizgi seçimsel demokrasinin asgari koşullarının kritik değeri olan 0.5 değerini göstermektedir. Tanım gereği seçimsel demokrasi endeksinin bu kritik çizginin

üzerinde olduğu yıllar, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllar olarak göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Şekil 3.2, çok partili dönemin ilk yıllarından itibaren 1966 yılına kadar bu koşulların sağlanmadığını, 1966-1979 arası kesintisiz olarak sağlandığını göstermektedir. Şekle göre 1980 askeri darbesiyle seçimsel demokrasinin asgari koşullarının geçerliliği kesintiye uğramış, 1987 yılına kadar Türkiye’de otokrasi ya da seçimsel otokrasi koşulları geçerli olmuştur. 1987 yılında yeniden sağlanan seçimsel demokrasi koşulları, başta ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi alt endekslerdeki bozulmalar nedeniyle 2014 yılından itibaren yeniden kritik değerin altına düşmüştür.

Analizde müdahale değişkeni olarak kullanılacak olan kukla değişkenleri ve kapsamları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3.4: Kukla Değişkenler ve Kapsamları

Değişken	Kapsam
Seçimsel	
ELE10	Seçimlerin gerçekleştiği yıllarda 1, diğer yıllarda 0
ELE01	Seçimlerin gerçekleştiği yıllardan sonraki yıllarda 1, diğer yıllarda 0
Ekonomik	
A1980	1980 ve sonrası yıllarda 1, öncesi yıllarda 0
MBB	2001 ve sonrası yıllarda 1, öncesi yıllarda 0
D1994	1994 yılında 1, diğer yıllarda 0
D2001	2001 yılında 1, diğer yıllarda 0
D2009	2009 yılında 1, diğer yıllarda 0
Politik	
DEM	Seçimsel demokrasinin asgari koşullarının bulunduğu yıllarda 1, diğer yıllarda 0

3.2.3. Durağanlık Analizi

Zaman serilerinin durağanlığının test edilmesinde en yaygın olarak kullanılan yöntem Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testidir. Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen ve Said ve Dickey (1984) tarafından genişletilen ADF birim kök testinde serilerin sabit terim ve zaman trendi gibi belirli deterministik bileşenlerinin varlığı altında birim köke sahip olduğu şeklinde kurulan boş hipotez, serinin durağan olduğunu ifade eden alternatif hipotez karşısında sınanmaktadır. ADF testi, birim kökün varlığının sınanması amacıyla kurulan modelde otokorelasyon bulunmasına karşı modelin parametrik dönüşümüne dayanırken Phillips ve Perron (1988) ise, parametrik olmayan bir

yaklaşım ile otokorelasyon ve değişen varyansa karşı tutarlı bir test ortaya koymuşlardır. ADF ile benzer şekilde birim kökün varlığı boş hipotezini serinin durağanlığı alternatifi karşısında sınavan PP testi, hata terimlerinin zayıf bağımlı ve heterojen dağılımlı olduğu koşullarda da etkin sonuçlar üretmektedir.

Perron (1989) ise ADF ve PP birim kök testleri bulgularının serilerde yapısal kırılmaların varlığı durumunda etkinliğini yitireceğini ifade ettiği çalışmada, birim kökün varlığının sorgulandığı modellere tarihi bilinen kırılmalar için kukla değişkenler eklemeyi önermiştir. Kırılmaların dışsallığı durumunda etkin olan bu yaklaşıma alternatif olarak ise Zivot ve Andrews (1992), kırılma tarihlerinin önceden bilinmediği durumlar için yeni bir test önermişlerdir. Örneklem dâhil her gözlemin olası bir kırılma dönemi olarak değerlendirildiği bu yaklaşımla; kırılmanın sabitte, trendde ve hem sabit hem trendde olduğunun varsayıldığı alternatif koşullarda serinin birim kök içerip içermediği test edilmektedir (Yıldırım ve Çevik, 2017:4).

Bu çerçevede analize konu makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinin durağanlıkları, klasik ADF ve PP testlerine ek olarak yapısal kırılmalı Zivot – Andrews birim kök testi ile sınanmıştır. Ele alınan zaman boyutunun uzun olması ve bu zaman dilimi içerisinde Türkiye’de gerek siyasi gerekse ekonomik önemli gelişmelerin yaşanmış olması serilerde yapısal kırılma ihtimalini kuvvetlendireceğinden, ADF ve PP test bulgularında serilerdeki olası yapısal kırılmalar karşısında sapmalar gözlemlenebilecektir. Bu nedenle serilerin düzey değerlerinde durağan olup olmadıklarının tespitinde yapısal kırılmalı birim kök testi daha etkin sonuçlar verecektir. Birim kök test sonuçları aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 3.5: Makro Çıktı Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
GSYH	-2.024 (0)	-3.416 (0) ^c	9.136 (0)	-8.265 (0) ^a	-8.454 (0) ^a	-2.569 (2) ^b
Kişi Başı Gelir	-1.034 (0)	-4.307 (0) ^a	5.213 (0)	-8.505 (0) ^a	-8.443 (0) ^a	-6.375 (0) ^a
Enflasyon	-1.653 (2)	-1.370 (2)	-1.020 (2)	-7.202 (1) ^a	-7.285 (1) ^a	-7.260 (1) ^a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Schwarz bilgi kriteri baz alınarak modellerde kullanılan gecikme sayılarını göstermektedir.

ADF birim kök testi bulgularına göre logaritmik formda ele alınan reel GSYH serisi düzey değeri sabitli ve trendli modelde % 10 güven aralığında durağan, reel kişi başı gelir ise sabitli ve trendli modelde % 1 güven aralığında durağan olarak tespit edilmiştir. 2010 baz yıllı deflatördeki yıllık yüzde değişim ile ifade edilen enflasyon oranının ise birinci farkında durağan olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Tablo 3.6: Makro Çıktı Değişkenleri PP Birim Kök Testi Bulguları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
GSYH	-2.651 (6) c	-3.416 (0) c	9.267 (3)	-8.451 (4) a	-9.262 (6) a	-4.482 (4) a
Kişi Başı Gelir	-1.126 (5)	-4.391 (1) a	6.501 (5)	-9.315 (6) a	-9.191 (6) a	-6.455 (4) a
Enflasyon	-2.019 (9)	-1.823 (10)	-1.242 (12)	-7.539 (31) a	-10.544 (44) a	-7.630 (31) a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Barlett Kernel tahmin metoduna bağlı olarak modelde kullanılan Newey-West bant genişliklerini ifade etmektedir.

PP birim kök testi sonuçlarına göre ise reel GSYH serisi hem sabitli hem de sabitli ve trendli modellerde % 10 güven aralığında durağan, kişi başı gelir serisi sabitli ve trendli modelde % 1 güven aralığında durağandır. Teste göre enflasyon serisi ADF testi ile uyumlu olarak birinci farkında durağandır.

Tablo 3.7: Makro Çıktı Değişkenleri Zivot-Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Model	Kırılma Yılı	Minimum t İstatistikleri
GSYH	A	1976	-5.115 (0) b
	B	1966	-4.854 (0) a
	C	1979	-5.147 (0) b
Kişi Başı Gelir	A	1979	-5.614 (0) a
	B	2002	-4.583 (0) b
	C	1979	-5.482 (0) b
Enflasyon	A	2002	-3.785 (2)
	B	1995	-3.537 (2)
	C	1988	-3.802 (2)

Notlar: A, B ve C modelleri sırasıyla sabitte, trendde ve hem sabit hem trendde yapısal kırılma varsayımı altında durağanlığı test etmektedir. Minimum t istatistik değerleri Zivot ve Andrews (1992:258) kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. Kritik değerler %1, %5 ve %10 güven aralıklarında A modelinde sırasıyla -5.34, -4.93, -4.58; B modelinde -4.80, -4.43, -4.11 ve C modelinde -5.57, -5.08, -4.82'dir. c, b ve a sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar modellerde Akaike bilgi kriterine bağlı olarak kullanılan gecikme uzunluklarını göstermektedir.

Serilerde bir yapısal kırılmanın varlığı koşullarında durağanlığın test edildiği Zivot-Andrews birim kök testi bulgularına göre reel GSYH serisi A ve C modellerine göre % 5, B modeline göre ise % 1 anlamlılık düzeyinde durağan iken kişi başı gelir serisi ise A modelinde % 1, B ve C modellerinde % 5 güven aralıklarında durağan olarak tespit edilmişlerdir. Bu bulgu ADF ve PP testlerindeki çelişkiyi ortadan kaldırmakta ve serilerin düzey değerleriyle durağan olduklarını ortaya koymaktadır. Test sonuçlarına göre enflasyon oranı ise yapısal kırılmanın varlığı varsayımı altında da birim kök içermektedir.

Para politikası değişkenlerinden M1 para arzı, emisyon hacmi ve faiz oranlarına ait durağanlık testleri sonuçları aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir. Serilerden emisyon hacmi ve M1 para arzı GSYH'ye oranları ile kullanılmıştır. Tablo 3.8, para politikası değişkenlerine ait ADF birim kök testi bulgularını göstermektedir.

Tablo 3.8. Para Politikası Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
Emisyon	-1.902 (0)	-1.431 (0)	-0.400 (0)	-8.923 (0) ^a	-9.057 (0) ^a	-8.987 (0) ^a
M1	-1.453 (0)	1.174 (0)	-0.124 (1)	-4.517 (0) ^a	-4.906 (0) ^a	-4.555 (0) ^a
Faiz	-1.108 (0)	-0.330 (0)	-0.624 (0)	-7.026 (0) ^a	-7.227 (0) ^a	-7.080 (0) ^a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Schwarz bilgi kriteri baz alınarak modellerde kullanılan gecikme sayılarını göstermektedir.

Parasal büyüklükler için gerçekleştirilen ADF birim kök testi bulgularına göre analize konu emisyon hacmi, M1 para arzı ve reeskont faiz oranları serileri birinci farklarında durağandır.

Tablo 3.9. Para Politikası Değişkenleri PP Birim Kök Testi Bulguları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
Emisyon	-1.902 (0)	-1.270 (2)	-0.265 (5)	-9.054 (8) ^a	-9.284 (10) ^a	-9.114 (8) ^a
M1	-0.937 (4)	0.561 (3)	-0.215 (4)	-4.408 (3) ^a	-4.826 (3) ^a	-4.451 (3) ^a
Faiz	-1.317 (4)	-0.650 (4)	-0.770 (4)	-7.136 (4) ^a	-7.242 (3) ^a	-7.186 (4) ^a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Barlett Kernel tahmin metoduna bağlı olarak modelde kullanılan Newey-West bant genişliklerini ifade etmektedir.

PP birim kök testi bulguları ADF testi ile uyum göstermektedir. Test bulguları emisyon, M1 ve reeskont faiz oranı zaman serilerinin birinci farkında durağan olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.10: Para Politikası Değişkenleri Zivot-Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Model	Kırılma Yılı	Minimum t İstatistikleri
Emisyon	A	2005	-2.178 (9)
	B	2003	-2.824 (9)
	C	2002	-2.486 (9)
M1	A	2008	-2.098 (6)
	B	1997	-4.357 (6) ^c
	C	1998	-3.957 (6)
Faiz	A	2003	-3.414 (0)
	B	1998	-3.108 (0)
	C	1980	-3.807 (0)

Notlar: A, B ve C modelleri sırasıyla sabitte, trendde ve hem sabit hem trendde yapısal kırılma varsayımı altında durağanlığı test etmektedir. Minimum t istatistik değerleri Zivot ve Andrews (1992:258) kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. Kritik değerler %1, %5 ve %10 güven aralıklarında A modelinde sırasıyla -5.34, -4.93, -4.58; B modelinde -4.80, -4.42, -4.11 ve C modelinde -5.57, -5.08, -4.82'dir. c, b ve a sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar modellerde Akaike bilgi kriterine bağlı olarak kullanılan gecikme uzunluklarını göstermektedir.

Zivot – Andrews yapısal kırılmalı birim kök testi bulguları ise yukarıdaki tabloda özetlenmiştir. Testten elde edilen bulgulara göre emisyon hacmi ve faiz oranları zaman serileri tüm modellerde seviyelerinde birim kök içermekte, M1 serisi yalnızca trendde yapısal kırılmayı baz alan B modelinde ve düşük anlamlılık düzeyinde (% 10) durağan olarak görünmektedir.

Tablo 3.11, maliye politikası araç değişkenlerine ait ADF birim kök test sonuçlarını göstermektedir. Nominal büyüklüklerden ibaret olan ve bütçe gerçekleştirmelerinden elde edilen serilerin tamamı GSYH içerisindeki oranlarıyla ifade edilmiştir.

Tablo 3.11: Maliye Politikası Değişkenleri ADF Birim Kök Testi Bulguları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
Faiz Dışı Bütçe Giderleri	0.215 (0)	-2.111 (0)	1.460 (0)	-8.926 (0) ^a	-9.097 (0) ^a	-8.639 (0) ^a
Transferler	1.060 (1)	-0.796 (1)	2.398 (1)	-10.362 (0) ^a	-10.695 (0) ^a	-9.859 (0) ^a
Personel Giderleri	-1.245 (0)	-3.114 (0)	0.187 (0)	-6.515 (0) ^a	-6.501 (0) ^a	-6.523 (0) ^a
Yatırım Harcamaları	-2.226 (0)	-2.396 (0)	-0.172 (0)	-7.264 (1) ^a	-7.233 (1) ^a	-7.292 (1) ^a
Bütçe Dengesi	-2.094 (0)	-2.318 (0)	-1.608 (0)	-8.041 (0) ^a	-8.006 (0) ^a	-8.102 (0) ^a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Schwarz bilgi kriteri baz alınarak modellerde kullanılan gecikme sayılarını göstermektedir.

ADF birim kök testi sonuçları seviyesinde birik kök içerdikleri tespit edilen tüm serilerin birinci farklarının alınmasıyla durağanlıklarının sağlandığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.12: Maliye Politikası Değişkenleri PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Düzy			Birinci Fark		
	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz	Sabitli	Sabitli - Trendli	Sabitsiz - Trendsiz
Faiz Dışı Bütçe Giderleri	0.384 (1)	-1.984 (2)	1.784 (2)	-8.926 (0) ^a	-9.113 (1) ^a	-8.655 (2) ^a
Transferler	0.916 (1)	-1.158 (3)	1.650 (0)	-10.122 (4) ^a	-10.583 (3) ^a	-9.687 (4) ^a
Personel Giderleri	-1.245 (0)	-3.351 (1) ^c	0.068 (2)	-6.388 (5) ^a	-6.369 (5) ^a	-6.401 (5) ^a
Yatırım Harcamaları	-2.181 (4)	-2.338 (4)	-0.031 (8)	-7.903 (10) ^a	-7.859 (10) ^a	-7.970 (9) ^a
Bütçe Dengesi	-2.210 (2)	-2.598 (3)	-1.681 (2) ^c	-8.041 (0) ^a	-8.006 (0) ^a	-8.102 (0) ^a

Notlar: Hesaplanan t istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. c, b ve a sırasıyla yüzde 10, 5 ve 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar Barlett Kernel tahmin metoduna bağlı olarak modelde kullanılan Newey-West bant genişliklerini ifade etmektedir

PP birim kök testi bulguları ADF testini destekler niteliktedir. Tekil örneklerde ve düşük anlamlılık düzeyinde birtakım farklılıklar olsa da genel olarak PP testine göre de serilerin durağanlıkları birinci farklarının alınmasıyla sağlanmaktadır.

Tablo 3.13: Maliye Politikası Değişkenleri Zivot-Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Model	Kırılma Yılı	Minimum t İstatistikleri
Faiz Dışı Bütçe Giderleri	A	1981	-4.159 (0)
	B	1996	-3.531 (0)
	C	1984	-4.996 (0) ^c
Transferler	A	2006	-3.458 (4)
	B	2002	-3.426 (4)
	C	1994	-4.063 (4)
Personel Giderleri	A	1989	-4.401 (1)
	B	1986	-3.790 (1)
	C	1981	-4.369 (1)
Yatırım Harcamaları	A	1987	-3.509 (2)
	B	2006	-2.507 (2)
	C	1994	-2.726 (2)
Bütçe Dengesi	A	2005	-2.908 (4)
	B	2002	-3.158 (4)
	C	1999	-5.064 (4) ^c

Notlar: A, B ve C modelleri sırasıyla sabitte, trendde ve hem sabit hem trendde yapısal kırılma varsayımı altında durağanlığı test etmektedir. Minimum t istatistik değerleri Zivot ve Andrews (1992:258) kritik değerleri ile kıyaslanmıştır. Kritik değerler %1, %5 ve %10 güven aralıklarında A modelinde sırasıyla -5.34, -4.93, -4.58; B modelinde -4.80, -4.43, -4.11 ve C modelinde -5.57, -5.08, -4.82'dir. c, b ve a sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 anlamlılık düzeyinde serilerin durağan olduğunu ifade etmektedir. Parantez içerisindeki sayılar modellerde Akaike bilgi kriterine bağlı olarak kullanılan gecikme uzunluklarını göstermektedir.

Maliye politikası araç değişkenleri için uygulanan yapısal kırılmalı Zivot-Andrews birim kök testi bulguları ADF ve PP birim kök testleriyle tutarlılık göstermekte, serilerin yapısal kırılmaların varlığı altında düzey değerleriyle birim kök içerdikleri sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.14: Serilerin ADF, PP ve Zivot-Andrews Testlerine Göre Belirlenen Durağanlık Düzeyleri

Değişkenler	ADF			PP			Zivot-Andrews			Karar
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitsiz-Trendsiz	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitsiz-Trendsiz	Model A	Model B	Model C	
GSYH	Fark	Düzey	Fark	Düzey	Düzey	Fark	Düzey	Düzey	Düzey	I(0)
KBG	Fark	Düzey	Fark	Fark	Düzey	Fark	Düzey	Düzey	Düzey	I(0)
Enflasyon	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
Emisyon	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
M1	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
Faiz	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
Faiz Dışı Bütçe Giderleri	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Düzey	I(1)
Transferler	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
Personel Giderleri	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Düzey	Fark	Fark	Fark	I(1)
Yatırım Harcamaları	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	I(1)
Bütçe Dengesi	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Fark	Düzey	I(1)

Notlar: Durağanlık düzeylerinin belirlenmesinde en az % 10 güven aralığı baz alınmıştır. Testlerin çelişkili sonuçlar vermesi durumunda durağanlık düzeyi kararının verilmesinde nihai olarak Zivot –Andrews yapısal kırılmalı birim kök testine başvurulmuştur.

Tablo 3.14, analizde kullanılacak değişkenlere ilişkin gerçekleştirilen üç ayrı birim kök testine göre nihai olarak belirlenen durağanlık düzeylerini göstermektedir. Buna göre makro çıktı değişkenlerinden reel GSYH ve kişi başı reel gelir serilerinin seviyelerinde durağan oldukları sonucuna ulaşılmıştır. GSYH içerisindeki oranlarıyla teste dâhil edilen para ve maliye politikası araç değişkenlerine ait birim kök testi sonuçları ise bu değişkenlerin birinci farklarında durağan olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle, kurulacak olan ARIMA müdahale modellerinde değişkenler durağan oldukları seviyelerinde analize dâhil edileceklerdir.

3.2.4. Model Tahmin Sonuçları

Analizde, 1950-2016 yılları arası verilerle makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının izleri iki farklı yaklaşıma bağlı olarak oluşturulan modellerde seçim öncesi ve sonrası kukla değişkenlerine ait katsayıların yönü ve anlamlılıkları dikkate alınarak araştırılmıştır.

Dalgalanmanın varlığının araştırıldığı ilk model analize konu dönem içerisinde gerçekleşen ekonomik gelişmeleri temsilen oluşturulan kukla

değişkenlerin dâhil edildiği *ekonomik modeldir*. Bu amaçla ilk modelde, çok partili dönem boyunca ortaya çıkan ekonomik krizleri⁵ temsilen oluşturulan kukla değişkenler ve 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte değişen kalkınma stratejisinin seri üzerindeki etkisini göstermek üzere oluşturulmuş kukla değişkene yer verilmiştir. İlgili tarih itibarıyla ithal ikameci kalkınma stratejisinin terkedilip ihracata dayalı büyüme modelinin benimsenmesinin potansiyel etkisinin ağırlıklı olarak makroekonomik çıktı değişkenleri üzerinde olacağı göz önünde bulundurularak bu değişkenlere ait ekonomik modellerde seçimsel kukla değişkenler, 1980 yılı ve sonrası için tanımlanan kukla değişken (A1980) ile etkileşim halinde kullanılmıştır. Böylece 1980 yılı öncesi ve sonrası dönemlerde gerçekleşen seçimlerin ekonomiye etkilerinin farklı kalkınma stratejileri altında nasıl değişiklik gösterdiği sorgulanmıştır.

Para politikası araç değişkenlerindeki seçimsel etkinin araştırıldığı modelde ise ekonomik gelişmelere bağlı olarak tanımlanan müdahale değişkenlerine ilave olarak, 2001 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle sağlanan merkez bankası yasal bağımsızlığının para politikası üzerindeki olası etkisini üzerinde toplamayı amacıyla oluşturulmuş kukla değişken (MBB) kullanılmıştır.

Analizin ikinci modeli ise *politik-ekonomik model* olarak tanımlanmıştır. Seçimsel demokrasi koşullarının sağlandığı ve sağlanmadığı yıllardaki etkilerin ayrıştırılmasının amaçlandığı bu modeller, ekonomik modellere ELE10 ve ELE01 değişkenlerinin DEM kukla değişkeni ile etkileşimlerinin eklenmesiyle ifade edilmiştir.

Analize konu değişkenlerden makro büyüklükler reel (GSYH ve kişi başı gelir reel ve logaritmik), para ve maliye politikası değişkenleri ise GSYH'ye oranlarıyla kullanılmıştır. ARIMA müdahale analizini gerçekleştirmek üzere uygulanan model seçimi prosedüründe ise serilerin durağanlık düzeylerinde korelogram görüntülerinin kontrolünün yanı sıra oluşturulan modellerde, başta

⁵ Analize konu dönem boyunca Türkiye ekonomisini etkileyen birçok ekonomik bunalım dönemi bulunmaktadır. Bunların boyutları ve etkileri anlamında öne çıkanları ise 1974 petrol krizi, 1994 krizi, 2001 krizi ve 2009 küresel finansal krizi olarak sıralanabilir. Çalışmada bu krizlerin ekonomik değişkenler üzerindeki potansiyel etkilerinin ortaya konulması amacıyla kukla değişkenler kullanılmıştır. Ancak 1974 yılı Türkiye örneğinde aynı zamanda bir seçim sonrası yılı olduğundan bu yılda gerçekleşen petrol krizine ait kukla değişken, olası seçimsel etkiyi de üzerinde toplayacağından modele dâhil edilmemiştir.

otokorelasyonun bulunmaması olmak üzere normalite ve sabit varyans gibi diagnostik koşulların sağlanmasına azami özen gösterilmiştir. Ayrıca tutumluluk ilkesi gereği, açıklayıcılık düzeyi ve bilgi kriterleri bağlamında modele katkısı olmayan AR ve MA bileşenlerinin model dışı tutularak modeller en tutumlu formda ifade edilmiştir. Nihai olarak modelin belirlenmesinde ise açıklayıcılık düzeyi ve bilgi kriterleri bakımından daha olumlu sonuç veren modeller, diagnostik testleri geçmiş olan alternatiflerine tercih edilmiştir.

Enders (2015:266), ARIMA müdahale analizi için oluşturulan modellerde otokorelasyon probleminin bulunmamasının yanı sıra modelden elde edilen hata terimlerinin normal dağılım şartlarını sağlaması gerektiğini vurgulamıştır. Yazara göre özellikle küçük örneklerde hata terimleri normal dağılıma sahip olmayan modelin istatistiki çıkarımları uygunluğunu yitirebilecektir. Diagnostik kontrol aşamasında hata terimlerinin otoregresif koşullu değişen varyans (ARCH) görünümünün de araştırılması gerekliliğine vurgu yapan yazara göre, ARCH etkisinin gözlemlenmesi halinde model ARCH süreci ile yeniden tahmin edilmelidir.

Bu çerçevede oluşturulan modellerin diagnostik kontrol aşamasında otokorelasyonun varlığı Ljung ve Box Q istatistikleri aracılığıyla, normal dağılım koşulunun sağlanıp sağlanmadığı Bai ve Ng (2005) normal dağılım testi ile, değişen varyans probleminin varlığı ise ARCH testi ile araştırılmıştır. Diagnostik testlerde yüzde 5 anlamlılık düzeyi baz alınmış, başta otokorelasyon olmak üzere diagnostik kontrolleri sağlayan modeller alternatiflerine üstün kabul edilmiştir.

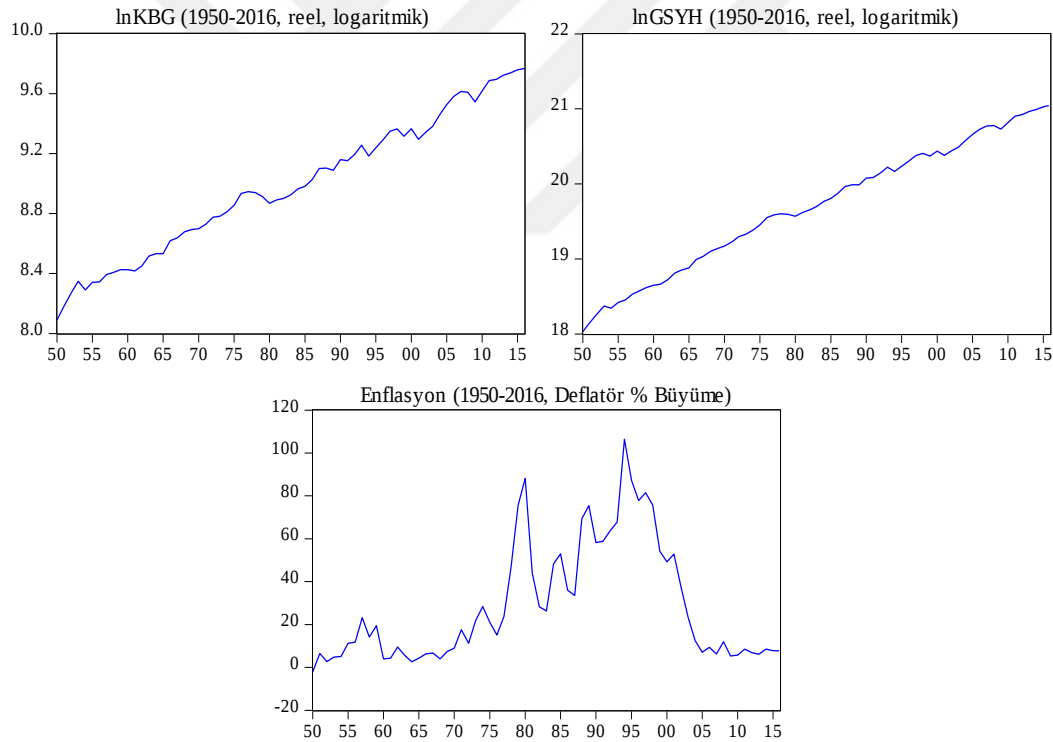
3.2.4.1. Makroekonomik Çıktı Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları

Çalışmada makroekonomik çıktı değişkenlerindeki seçimsel etki; reel GSYH, kişi başı reel gelir ve enflasyon oranları kullanılarak araştırılmıştır. Politik konjonktür dalgalanmalarının varlığının sorgulanmasında sıklıkla kullanılan bir makroekonomik büyüklük olan işsizlik oranlarına ait elde edilebilen veriler ise çok partili dönemi temsil etme yeterliliğine sahip olmadığından analizde bu değişkene yer verilememiştir.

Serilerin durağanlığının test edildiği ADF ve PP testlerinde sabit terim ve trend bileşenlerinin varlığı altında durağan oldukları saptanan GSYH ve kişi başı

gelir serilerinin yapısal kırılmalı Zivot - Andrews birim kök testlerinin üç modelinde de en az yüzde 5 anlamlılık düzeyinde durağan olmaları, serilerin deterministik bir trendin etkisinde olduklarına dair bir kanı oluşturmaktadır. Diğer taraftan söz konusu serilerin zaman içerisindeki seyirlerini gösteren grafikler de serilerin bir zaman trendinin etkisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Durağanlık testleri öncesinde gerçekleştirilen Φ (Fi) testleri ile de varlığına dair bulgulara ulaşılan trendin varlığı altında değişkenlerin ARIMA yapısının belirlenmesinde modellere trend değişkeninin eklenmesi bir önlem olarak düşünülse de tanım gereği ARIMA müdahale analizi modellerinde açıklayıcı değişken olarak yalnızca kukla değişkenlerin kullanılmasına olanak sağlanması, bu modellerde deterministik trendin varlığına önlem olarak trend değişkeninin kullanılmasını mümkün kılmamaktadır.

Şekil 3.3: Makroekonomik Sonuç Değişkenleri

Serilerde deterministik trendin elemine edilmesinde kullanılabilecek alternatif bir yöntem ise trendin varlığı altında durağan oldukları tespit edilen serilerin, bu trendin bir fonksiyonu olarak ifade edilmesiyle oluşturulacak modellerden hata terimleri serilerinin elde edilmesi şeklindedir. Bu yöntemle modellerden elde edilecek hata terimleri serisi trend etkisinden arındırılmış olacak, elde edilen serilere ait ARIMA yapılarına müdahale değişkeni olarak

belirlenen kuklaların eklenmesiyle analiz gerçekleştirilebilecektir. Bu nedenle analizde, trendin varlığı altında seviyesinde durağan oldukları tespit edilen lnGSYH ve lnKBG serileri, trend modellerinden elde edilen hata terimleri ile ifade edilmiş, farkında durağan olduğu belirlenen enflasyon serisi ise fark alma işlemi ile potansiyel trend bileşeninden arındırılmıştır.

Bu çerçevede oluşturulan trendden arındırılmış GSYH serisinde politik konjonktür dalgalanmalarının araştırıldığı modellere ait tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3.15: GSYH Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: log(GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.019 [0.617]	0.006 [0.127]	0.023 [0.689]	0.003 [0.052]
A1980	-0.059 [-2.262] ^b	-0.060 [-0.858]	-0.066 [-2.531] ^b	-0.059 [-0.737]
D1994	-0.118 [-8.623] ^a	-0.098 [-4.578] ^a	-0.124 [-9.257] ^a	-0.095 [-4.093] ^a
D2001	-0.076 [-4.899] ^a	-0.065 [-3.532] ^a	-0.072 [-4.572] ^a	-0.063 [-3.297] ^a
D2009	-0.059 [-3.090] ^a	-0.054 [-1.740] ^c	-0.063 [-2.851] ^a	-0.053 [-1.498]
A1980*ELE10	0.019 [1.683] ^c			
ELE10	-0.031 [-3.653] ^a		-0.035 [-3.790] ^a	
A1980*ELE01		-0.010 [-0.812]		
ELE01		0.016 [1.785] ^c		0.010 [0.793]
DEM*ELE10			0.020 [1.705] ^c	
DEM*ELE01				0.000 [0.014]
AR	AR(1)	AR(1)	AR(1)	AR(1)
MA	MA(1) MA(4)	MA(1) MA(4)	MA(1) MA(3) MA(4)	MA(1) MA(4)
R ²	0.82	0.79	0.83	0.78
F-ist. (Prob.)	25.971 (0.000)	20.748 (0.000)	24.301 (0.000)	20.412 (0.000)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.213	0.275	0.341	0.407
20.	0.668	0.550	0.656	0.629
30.	0.311	0.403	0.366	0.504
ARCH ist. (Prob.)	2.276 (0.131)	0.486 (0.485)	2.355 (0.123)	1.030 (0.318)
Bai&Ng ist. (Prob.)	3.199 (0.202)	2.784 (0.249)	2.226 (0.329)	2.904 (0.234)
AIC	-3.786	-3.670	-3.778	-3.659
SIC	-3.424	-3.308	-3.383	-3.297

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sıyanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Gayri safi yurtiçi hasıladaki politik konjonktür dalgalanmalarının araştırıldığı gerek ekonomik gerekse politik-ekonomik model bulguları, çok partili

dönem boyunca ortaya çıkan ekonomik krizlerin gelir üzerindeki negatif etkilerini ortaya koymaktadır. Ulaşılan bulgulara göre 1994 ve 2001 ekonomik krizlerinin gelir üzerindeki daraltıcı etkisi tüm modellerde anlamlı iken 2009 krizinin etkisi ise seçim öncesi modellerinde daha bariz olarak görülmektedir. Ayrıca gerek ekonomik gerekse politik-ekonomik seçim öncesi modellerine göre 1980 sonrası kalkınma stratejisinin değişmesi gelir üzerinde daraltıcı bir etkiye sahiptir. Seçim sonrası modellerinde ise katsayı negatif olmasına rağmen bu etkinin anlamlılığını yitirdiği gözlemlenmektedir.

Ekonomik gelişmelere dair kontrollerin varlığı altında tanımlanan Model 1'de seçim öncesi ve sonrası kukla değişkenleri (ELE10 ve ELE01) ve bu değişkenlerin 1980 yılı ve sonrası için tanımlanmış A1980 kukla değişkeniyle etkileşimleri kullanılmıştır. Bu sayede seçim öncesi ve sonrası seçimsel etkinin farklı kalkınma stratejileri altında nasıl değişkenlik gösterdiği araştırılmıştır.

Model 1'de, $A1980 * ELE10$ etkileşim değişkeni 1980 yılı sonrası gerçekleşen seçimlerin gelir üzerinde etkisini ifade ederken ELE10 değişkeni ise 1980 öncesi seçimlerin etkisini üzerinde toplamaktadır. Model bulgularına göre etkileşim değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlıdır. Buna göre 1980 yılı sonrasında gerçekleşen seçimlerden önce GSYH'de politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle uyumlu bir artış bulunmaktadır. Model 1'de 1980 yılı öncesinde gerçekleştirilen seçimlerin etkisini üzerinde toplayan ELE10 değişkeninin katsayısı ise negatif ve anlamlı olarak elde edilmiştir. Bu bulgu 1980 yılı öncesi süreçte gerçekleştirilen seçimlerin, teorinin aksine gelir üzerinde daraltıcı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Model 1'in seçimden sonraki yılda gelirdeki etkinin sorgulandığı seçim sonrası alt modeli bulgularına göre ise $A1980 * ELE01$ etkileşim değişkeni teorik beklentiyle uyumlu biçimde negatif ancak istatistiki olarak anlamsız iken ELE01 değişkeni ise pozitif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir.

Sonuç olarak ekonomik modelin bulgularına göre GSYH'de politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin geçerliliğini ortaya koyan bulgular 1980 sonrası dönemde gözlemlenmekte; 1980 yılı öncesinde ise gelirden seçim yılında daralma ve seçim sonrası yılda artış şeklinde, teorinin tersine hareketler göze çarpmaktadır.

Seçim ncesi ve sonrası kukla değişkenlerinin, seçimsel demokrasinin varlığını temsilen oluşturulan DEM kukla değişkeniyle etkileşimlerinin kullanıldığı ve politik-ekonomik model olarak tanımlanan Model 2 bulguları, GSYH’deki seçimsel etkinin, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı ve sağlanmadığı yıllarda farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Model 2 bulgularına göre DEM*ELE10 ile ifade edilen ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleşen seçimlerin etkisini gösteren değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlıdır. Bu bulgu seçimsel demokrasinin varlığı altında gerçekleşen seçimlere bağlı olarak GSYH değişkeninde politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu artışların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Modelde ELE10 değişkeni ise seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleşen seçimlerin gelir üzerindeki etkisini üzerinde toplamaktadır. Bu değişkenin katsayısı ise negatif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu bulguya göre seçimsel demokrasi koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler, gelir üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Politik-ekonomik modelin ikinci alt modeli olan “sonra” modelinde ise gerek DEM*ELE01, gerekse ELE01 değişkenlerine ait katsayılar pozitif ancak istatistiki olarak anlamsızdır.

GSYH değişkenine ait politik-ekonomik model bulguları, bu değişkende politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle tutarlı değişimlerin seçimsel demokrasinin sağlandığı yıllarda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Model tahmin sonuçlarına göre seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler ise gelir üzerinde negatif bir etki ortaya çıkarmaktadır. Elde edilen bulgulara göre seçim sonrası yıllarda ise demokrasi düzeyine bağlı bir seçimsel etki bulunmamaktadır.

Tablo 3.16 ise kişi başi gelirdeki seçimsel etkinin araştırıldığı modellerin tahmin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 3.16: Kişi Başı Gelir Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: log(KBG)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.017 [2.396] ^b	0.007 [0.947]	0.016 [2.660] ^b	0.008 [1.084]
A1980	-0.017 [-1.478]	-0.013 [-1.145]	-0.017 [-1.690] ^c	-0.014 [-1.318]
D1994	-0.088 [-2.954] ^a	-0.083 [-2.764] ^a	-0.090 [-3.588] ^a	-0.085 [-2.885] ^a
D2001	-0.074 [-5.024] ^a	-0.069 [-4.144] ^a	-0.069 [-4.691] ^a	-0.066 [-4.208] ^a
D2009	-0.046 [-1.457]	-0.042 [-1.202]	-0.051 [-1.491]	-0.041 [-1.110]
A1980*ELE10	0.014 [1.088]			
ELE10	-0.024 [-2.748] ^a		-0.030 [-3.448] ^a	
A1980*ELE01		-0.008 [-0.507]		
ELE01		0.015 [1.474]		0.012 [0.748]
DEM*ELE10			0.022 [1.966] ^c	
DEM*ELE01				0.000 [-0.026]
AR	AR(1)	AR(1)	AR(1)	AR(1)
MA	MA(2) MA(3)	MA(2) MA(3)	MA(2) MA(3)	MA(2) MA(3)
R ²	0.63	0.60	0.65	0.60
F-ist. (Prob.)	9.627 (0.000)	8.488 (0.000)	10.256 (0.000)	8.400 (0.000)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.244	0.421	0.349	0.469
20.	0.500	0.613	0.497	0.584
30.	0.140	0.470	0.227	0.437
ARCH ist. (Prob.)	0.000 (0.992)	0.002 (0.963)	0.077 (0.781)	0.001 (0.975)
Bai&Ng ist. (Prob.)	3.657 (0.161)	3.833 (0.147)	4.573 (0.102)	3.130 (0.209)
AIC	-3.936	-3.858	-3.972	-3.852
SIC	-3.574	-3.496	-3.610	-3.490

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sıyanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Model bulguları, özellikle 1994 ve 2001 ekonomik krizlerinin gelir üzerindeki daraltıcı etkileri bakımından GSYH modeli bulguları ile tutarlılık

göstermekte, 2009 küresel finansal krizinin ise kişi başı gelir üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgulara göre A1980 değişkeni tüm modellerde negatif katsayıya sahip iken bu katsayı yalnızca politik-ekonomik modelin seçim öncesi çözümünde anlamlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik kontrollerin varlığı altında ifade edilen Model 1 bulgularına göre A1980*ELE10 etkileşim değişkeni pozitif ancak istatistiki olarak anlamsızdır. ELE10 değişkeni ise anlamlı ve negatif katsayıya sahiptir. Bu bulgulara göre 1980 sonrası gerçekleştirilen seçimlerin kişi başı gelir üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmazken 1980 öncesi gerçekleştirilen seçimler öncesinde ise kişi başı gelirden bir düşüş meydana gelmektedir. 1980 öncesi dönem için GSYH modeli çözümleriyle tutarlı olan model bulgularına göre 1980 sonrası GSYH modelinde gözlemlenen seçimsel dalgalanmalar kişi başı gelirden ise anlamlılığını yitirmektedir.

Kişi başı gelirdeki seçimsel etkinin politik-ekonomik modeli bulguları ise GSYH modeli bulgularıyla tam bir tutarlılık içerisindedir. Bu bulgulara göre DEM*ELE10 etkileşim değişkeninin katsayısının pozitif ve anlamlı olması, asgari seçimsel demokrasi koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleşen seçimlerin kişi başı gelir üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. ELE10 değişkeninin katsayısı ise negatif ve anlamlıdır. Bu bulgu seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimlerin kişi başı gelir üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Politik-ekonomik modelin seçim sonrası yıl için tahmin sonuçlarına göre ise gerek DEM*ELE01 gerekse ELE01 değişkenlerinin istatistiki olarak anlamlı olmaması, seçim sonrası dönemde kişi başı gelirden demokrasi düzeyine bağlı olarak bir daralma ya da genişlemenin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Demokratik rejimlerde gerçekleştirilen seçimlerin reel etkisinin ortaya konulmasında sıklıkla kullanılan bir diğer makroekonomik değişken ise enflasyon oranlarıdır. Teoriye göre seçimleri kazanmak üzere hareket eden siyasi iktidarlar seçim öncesi yıllarda enflasyon oranını, seçim sonrası yıllarda ortaya çıkacak bir artış pahasına düşürmek suretiyle seçim sonuçlarını manipüle etme eğilimi taşımaktadırlar.

Tablo 3.17: Enflasyon Oranı Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(ENF)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.384 [0.185]	1.814 [0.813]	2.182 [0.921]	1.078 [0.468]
A1980	-0.800 [-0.305]	-7.541 [-2.192] ^b	-5.016 [-1.672] ^c	-4.866 [-1.438]
D1994	40.039 [1.537]	47.647 [1.680] ^c	50.283 [1.437]	49.240 [1.172]
D2001	-1.888 [-0.094]	13.849 [1.358]	3.635 [0.253]	5.979 [0.398]
D2009	-3.976 [-0.171]	-1.969 [-0.016]	-7.087 [-0.136]	-5.962 [-0.064]
A1980*ELE10	-13.803 [-2.076] ^b			
ELE10	6.345 [1.302]		-0.461 [-0.087]	
A1980*ELE01		10.972 [2.829] ^a		
ELE01		0.712 [0.245]		3.860 [0.875]
DEM*ELE10			1.436 [0.236]	
DEM*ELE01				0.466 [0.094]
AR	AR(1) AR(2)	AR(1) AR(2)	AR(1) AR(2)	AR(1) AR(2)
MA		MA(2)	MA(2)	MA(2)
R ²	0.41	0.50	0.41	0.43
F-ist. (Prob.)	4.252 (0.000)	5.593 (0.000)	3.821 (0.001)	4.158 (0.000)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.246	0.438	0.449	0.398
20.	0.476	0.622	0.610	0.615
30.	0.325	0.863	0.558	0.734
ARCH ist. (Prob.)	1.020 (0.313)	0.605 (0.437)	0.227 (0.633)	0.376 (0.540)
Bai&Ng ist. (Prob.)	4.474 (0.107)	2.194 (0.334)	3.335 (0.187)	4.107 (0.128)
AIC	7.695	7.615	7.724	7.689
SIC	8.027	7.980	8.089	8.054

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sıyanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Enflasyon oranlarındaki seçimsel etkinin 1980 öncesi ve sonrası dönemde ve demokrasi düzeyine bağlı olarak araştırıldığı modellerin tahmin sonuçlarına

göre 1994 krizinin enflasyon üzerindeki etkisi pozitif ancak yalnızca ekonomik modelin seçim sonrası için bulgularına göre anlamlı olarak tespit edilmiştir. 2001 ve 2009 ekonomik krizlerinin ise enflasyon üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır. Model bulgularına göre 1980 sonrası dönemde enflasyon oranları azalmakta ve bu azalma ekonomik modelin seçim sonrası çözümünde, politik-ekonomik modelin ise seçim öncesi çözümünde kendisini anlamlı olarak göstermektedir.

Modelde seçimsel etkiler ise ELE10 ve ELE01 kukla değişkenleri ve bunların etkileşimlerinin yönü ve anlamlılığına bağlı olarak araştırılmıştır. Elde edilen bulgular; ekonomik modelde $A1980 \cdot ELE10$ etkileşim değişkeninin negatif ve anlamlı, ELE10 değişkeninin ise pozitif ancak en az yüzde 10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Ekonomik yaklaşımın seçim sonrası modeli bulgularına göre ise $A1980 \cdot ELE01$ etkileşim değişkeni pozitif ve istatistiki olarak anlamlı, ELE01 seçimsel kukla değişkeni ise pozitif ancak anlamsız olarak tespit edilmiştir.

Bu bulgulara göre enflasyon oranlarındaki seçimsel dalgalanma çok partili dönemin tamamını kapsayan bir fenomen olmaktan ziyade 1980 sonrası dönemin bir problemi olarak göze çarpmaktadır. Elde edilen bulgulara göre 1980 sonrası dönemde enflasyon oranlarında seçim yılında azalma, seçim sonrası yılda ise artış şeklinde, politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile son derece uyumlu dalgalanmalar yaşanmaktadır. Ancak 1980 öncesi dönemde gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak enflasyon oranlarında seçimsel dalgalanmaya dair herhangi bir kanıt ulaşılamamıştır.

Enflasyon oranlarındaki seçimsel etkinin, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı ve sağlanmadığı yıllara bağlı olarak bir değişim gösterip göstermediğinin araştırıldığı politik-ekonomik modelin bulguları ise bu değişimde demokrasi düzeyine bağlı bir farklılığın olmadığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede oluşturulan Model 2'ye ait tahmin sonuçları, gerek ELE10 gerekse ELE01 kukla değişkenlerinin ve bu değişkenlerin DEM kukla değişkeni ile etkileşimlerinin katsayılarının istatistiki olarak anlamlı olmadığını yönünde bulgular sunmaktadır.

Sonuç olarak makroekonomik çıktı değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının izlerinin araştırıldığı analizde şu bulgulara ulaşılmıştır:

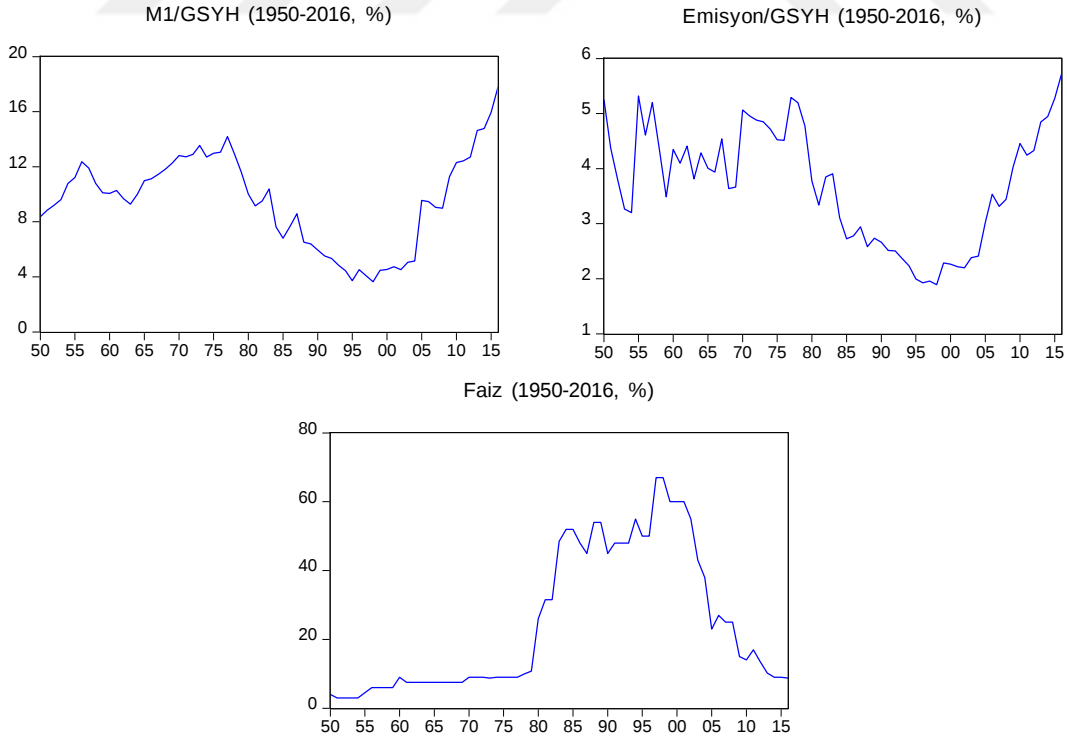
- i. GSYH’de politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle uyumlu seçimsel etkiler seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gözlemlenmekte; bu koşulların sağlanmadığı yıllarda teorinin tersine seçim yılında gelirden anlamlı bir azalma yaşanmaktadır. 1980 öncesi ve sonrası dönemler açısından değerlendirildiğinde ise elde edilen bulgular GSYH’de politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu seçim öncesi artışların 1980 sonrası dönemde gerçekleştiğini, 1980 öncesi dönemde gerçekleştirilen seçimlerden önce gelirden teorik beklentinin aksine daralma yaşandığını ortaya koymaktadır. Sezgin (2007)’nin 1950-2003 yılları arası verilerle ulaştığı kanıtlarla tutarlı olan bulgu; kalkınmanın ağırlıklı olarak öz kaynakların etkin kullanımıyla sağlandığı ithal ikameci dönemde, seçimsel süreçlerin finansmanının kaynak tahsisinde etkinsizlik yaratarak büyüme performansını negatif etkilediği şeklinde yorumlanabilir. GSYH değişkeni tahmin sonuçlarının seçim sonrası modellerinde ise politik konjonktür dalgalanmalarının izlerine rastlanmamıştır.
- ii. GSYH değişkeninde seçimsel demokrasinin geçerliliğine bağlı olarak varlığı tespit edilen seçimsel dalgalanmalar, kişi başı gelir değişkenine ait bulgularla da desteklenmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişi başı gelirden seçim öncesi yıllarda teoriyle uyumlu artışlar seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleşmekte, bu koşulların sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler öncesinde gelirden daralma yaşanmaktadır. 1980 sonrası dönem için ise GSYH’de varlığına dair kanıtlara ulaşılan seçim öncesi artışlar, kişi başı gelir çözümlerinde anlamlılığını yitirmekte, 1980 öncesi dönem bulguları ise GSYH modeli bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.
- iii. Enflasyon oranlarında seçim öncesi yılda azalma, seçim sonrası yılda ise artış şeklinde gerçekleşmesi beklenen politik konjonktür dalgalanmaları çok partili dönemin tamamını kapsayan bir fenomen olmaktan ziyade 1980 yılı sonrası dönemin bir sorunsalı olarak göze çarpmaktadır. Enflasyon oranı için gerçekleştirilen analizin bulguları; 1980 sonrası

dönemde gerçekleştirilen seçimlerden önce anlamlı bir azalma, seçim sonrası yıllarda ise anlamlı bir artış şeklinde politik konjonktür dalgalanmaları teorisini destekleyen sonuçları ortaya koymaktadır. Bu değişkende seçimsel demokrasinin varlığına bağlı bir farklılık ise tespit edilmemiştir.

3.2.4.2. Para Politikası Araç Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları

Analizin para politikası araç değişkenlerindeki politik konjonktür dalgalanmalarının izlerinin araştırıldığı bu bölümünde; para arzı büyüklüklerinden M1 para arzı, para talebinin bir fonksiyonu olan emisyon hacmi ve faiz oranlarına gösterge olarak reeskont faiz oranı değişkenleri kullanılmıştır. M1 para arzı ve emisyon oranı GSYH'ye oranları ile faiz oranı ise düzey değeri ile analiz edilmiş, tamamının birinci farklarında durağan oldukları tespit edilen serilere ait müdahale analizleri gerçekleştirilmeden önce serilerin fark alma işlemi gerçekleştirilmiştir. Şekil 3.4 para politikası araç değişkenlerinin çok partili dönem boyunca eğilimini göstermektedir.

Şekil 3.4: Para Politikası Araç Değişkenleri

Grafiğe göre 1970'li yılların sonundan itibaren azalma eğiliminde olan M1 para arzında 2000'li yıllarla birlikte önemli bir artış trendi gözlemlenmektedir.

Benzer durum emisyon hacmi için de geçerli olup bu değişkendeki artış ise 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren kendisini göstermektedir. Faiz oranları ise 1980'li yıllara kadar düşük seviyede istikrarlı bir yapıya sahip olsa da özellikle 1980 yılından itibaren ciddi bir artış trendinin etkisi gözlemlenmekte, 1990'lı yıllar boyunca yüksek düzeyde dalgalı biçimde seyretmektedir. 2000'li yıllardan itibaren ise faiz oranlarında önemli bir düşüş trendi göze çarpmaktadır.

2001 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle TCMB'nin yasal bağımsızlığının sağlanması; siyasi iktidarın yeniden seçilebilme amacıyla para politikası araçlarını manipüle edebilmesinin koşullarını, bankanın ise bu amaca hizmet etme yükümlüğünü ortadan kaldırmıştır. Bu koşullar altında 2001 yılından itibaren hükümetin seçim yıllarındaki genişlemeci politikasına karşı kendi bağımsız para politikasını izleyebilme opsiyonuna sahip merkez bankasının bu bağımsız statüsünün para politikası araçlarının seçimsel manipülasyonu üzerinde önemli bir etkisinin olması beklenmektedir. Bu nedenle diğer çıktı ve araç değişkenlerinin analizinden farklı olarak para politikası araç değişkenlerindeki seçimsel etkilerin araştırıldığı analizde merkez bankası bağımsızlığını temsilen 2001 yılı ve sonraki yıllarda 1 önceki yıllarda ise 0 değeri alan MBB kukla değişkeni düzey ve etkileşim değerleriyle kullanılmıştır.

Bu çerçevede gerçekleştirilen M1 para arzı değişkenine ilişkin model tahmin sonuçları aşağıdaki Tablo 3.18'de özetlenmiştir.

Tablo 3.18: M1 Para Arzı Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(M1/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	-0.277 [-0.955]	0.267 [1.848] ^c	-0.133 [-1.460]	0.219 [1.558]
A1980	-0.093 [-0.309]	-0.503 [-1.906] ^c	-0.488 [-2.518] ^b	-0.496 [-1.838] ^c
D1994	0.016 [0.014]	0.397 [0.222]	0.663 [0.590]	0.399 [0.228]
D2001	-2.639 [-7.503] ^a	-1.782 [-3.015] ^a	-1.771 [-4.096] ^a	-1.801 [-3.033] ^a
D2009	-0.907 [-0.799]	-1.307 [-1.444]	-1.562 [-2.005] ^b	-1.387 [-1.459]
MBB	1.478 [3.708] ^a	1.308 [4.010] ^a	1.694 [5.877] ^a	1.443 [4.458] ^a
MBB*DEM*ELE10			-0.751 [-0.953]	
MBB*ELE10	-1.642 [-2.627] ^b			
DEM*ELE10			-0.226 [-0.378]	
ELE10	1.185 [3.909] ^a		0.975 [2.619] ^b	
MBB*DEM*ELE01				0.218 [0.204]
MBB*ELE01		0.653 [0.696]		
DEM*ELE01				-0.127 [-0.221]
ELE01		-0.660 [-1.704] ^c		-0.416 [-1.093]
AR MA	AR(4) MA(4) MA(8)	AR(4) AR(8) MA(2) MA(3)	AR(4) AR(8) MA(2) MA(3)	AR(4) AR(8) MA(2) MA(3)
R ²	0.49	0.43	0.49	0.43
F-ist. (Prob.)	4.622 (0.000)	3.384 (0.001)	3.885 (0.000)	2.969 (0.002)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.874	0.874	0.822	0.875
20.	0.675	0.842	0.838	0.857
30.	0.635	0.769	0.890	0.809
ARCH ist. (Prob.)	1.563 (0.211)	0.270 (0.603)	0.008 (0.928)	0.281 (0.596)
Bai&Ng ist. (Prob.)	0.176 (0.916)	0.245 (0.885)	0.221 (0.895)	0.512 (0.773)
AIC	2.656	2.737	2.688	2.782
SIC	3.054	3.168	3.153	3.247

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

M1 para arzındaki seçimsel dalgalanmaların araştırıldığı model bulgularına göre analize konu dönemde gerçekleşen 2001 krizine ait kukla değişkenin

katsayısı negatif ve tüm modellerde anlamlı, 2009 küresel finansal krizini temsil eden kukla değişkenin katsayısı ise tüm modellerde negatif ancak yalnızca Model 2'nin seçim öncesi alt modelinde istatistiki olarak anlamlıdır. Analiz bulgularına göre 1994 krizinin ise para arzı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Gerek Model 1'in seçim sonrası alt modelinde, gerekse Model 2'nin seçim öncesi ve sonrası alt modellerinde A1980 değişkeninin katsayısının negatif ve anlamlı olarak tespit edilmesi, ihracata dayalı kalkınma stratejisinin benimsendiği 1980 sonrası dönemde sıkı para politikasının izlendiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Tüm modellerde MBB kukla değişkeninin katsayısının ise pozitif ve anlamlı olarak ortaya çıkması; yasal bağımsızlığı sağlanan merkez bankasının para arzını fiyat istikrarı gibi temel hedeflerine ulaşmada bir araç olarak aktif biçimde kullandığını ortaya koymaktadır.

Model 1'de ekonomik kontrollerin varlığı altında seçim öncesi ve sonrası analizlerde, seçimsel kukla değişkenlere ek olarak bu değişkenlerin MBB kukla değişkeni ile etkileşimi kullanılmıştır. Model bulgularına göre MBB*ELE10 değişkeninin katsayısı negatif ve anlamlı iken ELE10 değişkeninin katsayısı ise pozitif ve anlamlıdır. Bu bulgulara göre merkez bankasının bağımsız olmadığı dönemde gerçekleştirilen seçimlerden önce para arzı politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle uyumlu biçimde artmaktayken merkez bankası bağımsızlığının sağlandığı yıllarda gerçekleştirilen seçimlerden önce ise para arzı teorik beklentinin aksine daralmaktadır. Ekonomik modelin seçim sonrası analizinde ise MBB*ELE01 değişkeninin katsayısının pozitif ancak anlamlı olmadığı, ELE01 değişkeninin katsayısının ise negatif ve anlamlı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgu para arzında seçim sonrası yılda politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle uyumlu daralmaların merkez bankasının bağımsız olmadığı 2001 yılı öncesi yıllarda yaşandığını ortaya koymaktadır.

Model 2'de ise ekonomik kontrollere ek olarak asgari seçimsel demokrasinin sağlandığı yıllardaki etkilerin ayrıştırılması amacıyla ekonomik modeldeki kukla ve etkileşim değişkenlerinin DEM kukla değişkeni ile etkileşimlerine yer verilmiştir.

Modelin seçim öncesi bulgularına göre MBB*DEM*ELE10 ile gösterilen ve merkez bankasının bağımsız olduğu ve asgari seçimsel demokrasinin

bulunduğu yıllarda gerçekleştirilen seçimler öncesinde para arzında seçimsel bir etkinin olup olmadığını sorgulayan etkileşim değişkeninin katsayısı anlamlı değildir. Benzer biçimde $DEM*ELE10$ ile ifade edilen ve merkez bankasının bağımsız olmadığı ancak seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleştirilen seçimlerin para arzı üzerindeki etkisini üzerinde toplayan etkileşim değişkeninin katsayısının da en az yüzde 10 güven aralığında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Modelde $ELE10$ değişkenin katsayısı ise merkez bankasının bağımsız olmadığı ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimlerin para arzı üzerindeki etkisini göstermektedir. Model bulgularına göre bu değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu para arzı üzerinden seçimsel manipülasyonun, merkez bankasının bağımsız olmadığı ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllara özgü bir problem olduğu yönünde kanıtları sunmaktadır.

Politik-ekonomik modelin seçim sonrası analizinde ise $MBB*DEM*ELE01$, $MBB*ELE01$ ve $ELE01$ değişkenlerine ait katsayıların en az yüzde 10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular para arzında seçim sonrası yıllarda seçimsel demokrasinin varlığına bağlı bir değişim olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 3.19 ise 1950-2016 yılları arası verilerle faiz oranlarına gösterge olarak, TCMB tarafından ekonomideki para arzı ve kredi genişlemesi dikkate alınarak belirlenen (TCMB, 2018) reeskont faiz oranlarında seçimsel etkinin araştırıldığı modellere ait tahmin sonuçlarını içermektedir.

Tablo 3.19: Faiz Oranı Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(FAİZ)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.062 [0.014]	0.469 [0.227]	-0.156 [-0.058]	0.407 [0.173]
A1980	3.042 [0.739]	1.206 [0.452]	3.575 [1.392]	1.327 [0.463]
D1994	-0.921 [-0.239]	2.077 [0.632]	-0.910 [-0.243]	1.207 [0.340]
D2001	6.045 [0.702]	4.827 [0.563]	5.951 [0.852]	5.006 [0.632]
D2009	-6.887 [-0.529]	-8.820 [-1.618]	-6.501 [-0.553]	-9.080 [-1.294]
MBB	-6.842 [-3.071] ^a	-4.748 [-1.920] ^c	-7.089 [-3.395] ^a	-4.264 [-1.641]
MBB*DEM*ELE10			6.309 [1.334]	
MBB*ELE10	4.318 [0.946]			
DEM*ELE10			-6.299 [-2.457] ^b	
ELE10	-1.011 [-0.775]		2.811 [1.475]	
MBB*DEM*ELE01				-2.396 [-0.521]
MBB*ELE01		0.214 [0.055]		
DEM*ELE01				-0.029 [-0.006]
ELE01		0.150 [0.083]		0.208 [0.044]
AR	AR(3) AR(4)	AR(3) AR(7)	AR(3) AR(4)	AR(3) AR(7)
MA	MA(4)	MA(6)	MA(4)	MA(6)
R ²	0.32	0.38	0.37	0.38
F-ist. (Prob.)	2.257 (0.024)	2.954 (0.004)	2.60 (0.008)	2.664 (0.007)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.300	0.837	0.588	0.902
20.	0.229	0.627	0.709	0.741
30.	0.273	0.582	0.686	0.592
ARCH ist. (Prob.)	0.049 (0.843)	0.009 (0.925)	0.002 (0.969)	0.113 (0.737)
Bai&Ng ist. (Prob.)	7.281 (0.026)	5.599 (0.060)	6.463 (0.039)	5.851 (0.054)
AIC	6.120	6.046	6.069	6.070
SIC	6.518	6.444	6.500	6.501

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sıyanan Ljung ve Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Faiz oranı modeli bulgularına göre gerek analize konu dönemde gerçekleşen ekonomik krizlerin, gerekse A1980 ile ifade edilen ve 1980 sonrası değişen

kalkınma stratejisinin faiz oranları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Merkez bankasının yasal bağımsızlığa sahip olduğu dönemi ifade eden MBB kukla değişkeni ise tüm modellerde negatif ve anlamlı olarak göze çarpmaktadır. Bu bulgular bağımsız merkez bankasının fiyat istikrarı temel hedefine ulaşmada düşük faiz politikasını benimsediğine dair kanıtlar sunmaktadır.

Ekonomik model olarak tanımlanan Model 1'in tahmin sonuçlarına göre gerek seçim öncesi, gerekse seçim sonrası alt modellerinde seçimsel kukla değişkenlerin ve bunların MBB değişkeni ile etkileşimlerinin katsayılarının anlamlı olmadığı göze çarpmaktadır. Ancak ekonomik modeldeki kukla ve etkileşim değişkenlerinin seçimsel demokrasi kuklası ile etkileşimlerinin modele dâhil edilmesi ile demokrasi düzeyine bağlı olarak yorumlanabilir birtakım bulgular ortaya çıkmıştır.

Bu bulgulara göre $MBB*DEM*ELE10$ ile ifade edilen ve merkez bankasının bağımsız olduğu ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleşen seçimlerden önce faiz oranlarında seçimsel bir etkinin varlığını sorgulayan etkileşim değişkeninin katsayısının pozitif ancak anlamlı değilken, $DEM*ELE10$ ile ifade edilen ve merkez bankasının bağımsız olmadığı ancak seçimsel demokrasinin sağlandığı yıllarda gerçekleşen seçimlerin etkisini üzerinde toplayan etkileşim değişkeninin katsayısı ise negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Modelde ayrıca merkez bankasının bağımsız olmadığı ve seçimsel demokrasinin sağlanmadığı yıllarda gerçekleşen seçimlerin para arzı üzerindeki etkisini ifade eden $ELE10$ kukla değişkeninin katsayısının ise pozitif ancak anlamlı olmadığı bulguları elde edilmiştir. Faiz oranlarının politik-ekonomik modelinin seçim sonrası alt modelinde ise politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu biçimde seçim sonrası faiz oranlarındaki artışı ortaya koyan herhangi anlamlı bir bulguya ulaşılamamıştır.

Bu bulgular faiz oranlarındaki politik konjonktür dalgalanmaları ile uyumlu seçim öncesi düşüşün, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı ancak merkez bankalarının bağımsız olmadığı yıllarda gerçekleşen seçimler öncesinde söz konusu olduğu yönünde kanıtlar sunmaktadır.

Para politikası gösterge değişkeni olarak; tanımı itibariyle bireylerin para talebi tarafından belirleniyor olsa da merkez bankasının açık piyasa işlemleri ile devlet iç borçlanma senetlerini alıp satması, ihaleler ve/veya doğrudan müdahaleler yoluyla döviz alıp satması, zorunlu karşılık oranlarını değiştirmesi gibi işlemlerinin de belirleyicisi olduğu emisyon hacmi (TCMB, 2018) değişkenine ait model tahmin sonuçları ise aşağıdaki Tablo 3.20’de özetlenmektedir.

Tablo 3.20: Emisyon Hacmi Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(EM/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	-0.026 [-1.109]	-0.008 [-0.208]	-0.010 [-0.426]	-0.022 [-0.482]
A1980	-0.169 [-3.784] ^a	-0.162 [-3.116] ^a	-0.200 [-3.866] ^a	-0.176 [-3.256] ^a
D1994	0.586 [0.948]	0.443 [0.612]	0.628 [1.084]	0.444 [0.610]
D2001	0.305 [0.223]	0.333 [0.232]	0.299 [0.238]	0.212 [0.185]
D2009	0.293 [0.175]	0.335 [0.236]	0.317 [0.191]	0.372 [0.249]
MBB	0.456 [2.263] ^b	0.369 [1.199]	0.486 [2.040] ^b	0.440 [1.769] ^c
MBB*DEM*ELE10			-0.562 [-0.530]	
MBB*ELE10	-0.367 [-0.457]			
DEM*ELE10				
ELE10	0.132 [1.448]		-0.033 [-0.229]	
MBB*DEM*ELE01				-0.414 [-0.442]
MBB*ELE01		-0.050 [-0.071]		
DEM*ELE01			0.243 [1.415]	0.208 [1.318]
ELE01		0.055 [0.446]		-0.002 [-0.013]
AR	AR(1) AR(2) AR(3)	AR(1) AR(2) AR(3)	AR(1) AR(2) AR(3)	AR(1) AR(2) AR(3)
MA	MA(4)	MA(4)	MA(4)	MA(4)
R2	0.41	0.38	0.44	0.39
F-ist. (Prob.)	3.092 (0.002)	2.693 (0.007)	3.182 (0.001)	2.601 (0.007)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.622	0.866	0.571	0.851
20.	0.466	0.645	0.342	0.434
30.	0.614	0.796	0.389	0.518
ARCH ist. (Prob.)	1.234 (0.267)	0.126 (0.722)	0.522 (0.470)	0.002 (0.970)
Bai&Ng ist. (Prob.)	1.538 (0.463)	1.651 (0.438)	1.902 (0.386)	1.286 (0.526)
AIC	1.473	1.511	1.454	1.512
SIC	1.904	1.942	1.919	1.977

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q-prob. değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Tablo 3.20’de özetlenen model bulgularına göre emisyon hacmi üzerinde analize konu dönemde gerçekleşen ekonomik krizlerin herhangi anlamlı bir etkisi

bulunmamaktadır. Diğer taraftan model çözümlerine göre A1980 kukla değişkenine ait katsayılar tüm modellerde negatif ve anlamlı, MBB kukla değişkenine ait katsayılar ise tüm modellerde negatif ve ekonomik modelin seçim sonrası çözümü dışındaki modellerde istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bulgulara göre ekonomik krizlerden etkilenmeyen emisyon hacminde 1980 sonrası süreçte anlamlı bir azalma mevcut iken merkez bankası bağımsızlığının sağlanmasının ardından bu değişkende de para arzında olduğu gibi anlamlı bir artış söz konusudur.

Emisyon hacminin gerek ekonomik gerekse politik-ekonomik modellerinin seçim öncesi ve sonrası analizlerinde, ELE10 ve ELE01 seçimsel kukla değişkenlere ve bu değişkenlerin MBB ve DEM değişkenleriyle etkileşimlerine ait katsayıların anlamlı olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bu çerçevede analiz bulguları emisyon hacminde seçimsel etkiye dair kanıtlar sunmamaktadır. Bu bağlamda asıl olarak para talebi tarafından belirlenen ve merkez bankası tarafından belirli araçlarla etkilenen emisyon hacminin, çok partili dönem boyunca merkez bankası bağımsızlığına ya da seçimsel demokrasi koşullarına bağlı olarak seçim sonuçlarının manipüle edilmesinde kullanılagelen bir politika aracı olmadığı göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak para politikası araç değişkenlerindeki seçimsel dalgalanmaların varlığının sorgulandığı analizden elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

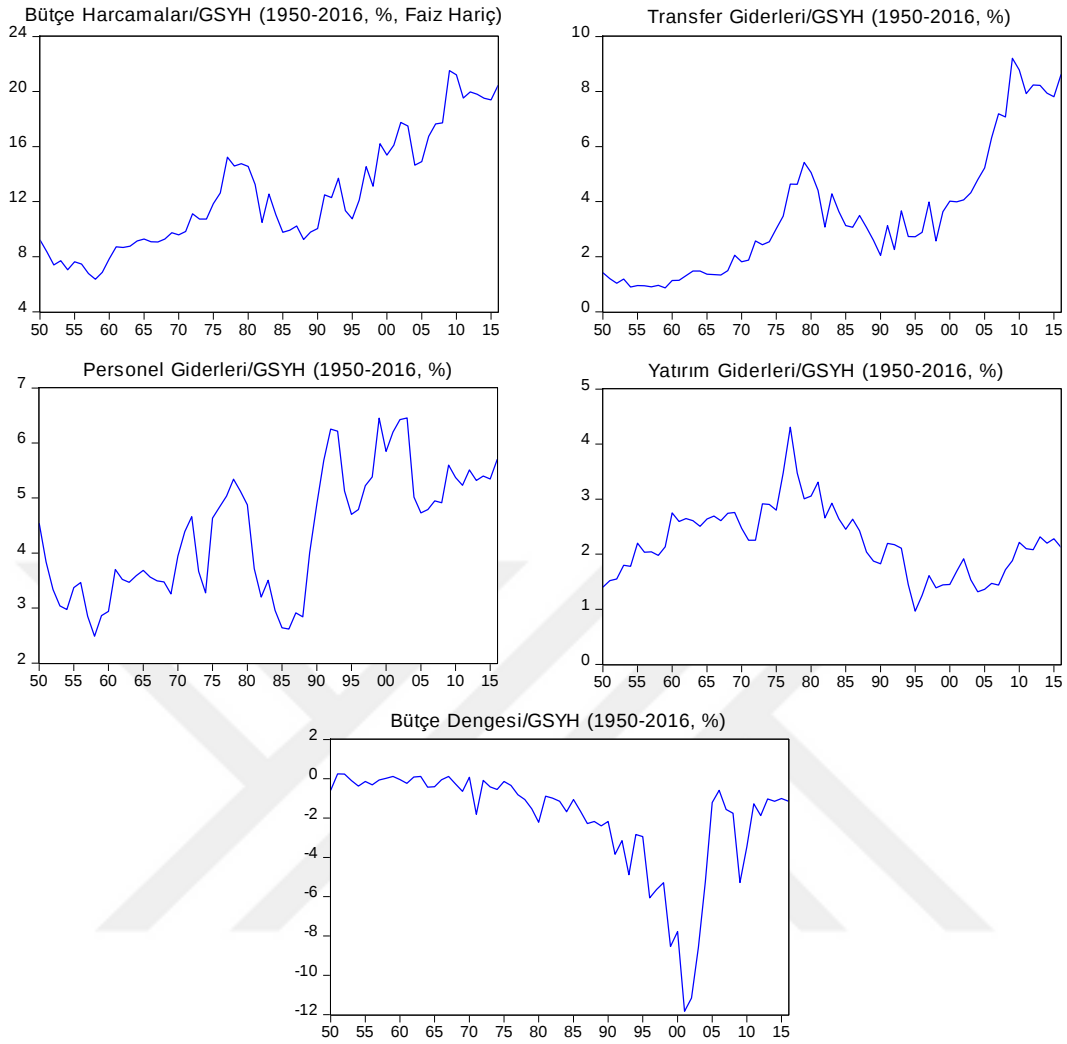
- i. M1 para arzının ekonomik modeli bulgularına göre para arzında merkez bankası yasal bağımsızlığının sağlanmadığı 2001 yılı öncesi dönemde seçim öncesi yılda artış, seçim sonrası yılda ise daralma şeklinde politik konjonktür dalgalanmaları yaşanmaktadır. Merkez bankası yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılı ve sonrası dönemde ise seçim öncesi yıllarda para arzı teorisinin aksine daralmaktadır. Politik-ekonomik model bulgularına göre ise para arzındaki seçimsel dalgalanmalar merkez bankasının bağımsız olmadığı ve seçimsel demokrasini asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleşen seçimler öncesinde gerçekleşmektedir.

- ii. Faiz oranı modeli tahmin sonuçları, bu büyüklükteki politik manipülasyonun izlerinin merkez bankasının bağımsız olmadığı ancak seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleşen seçimler öncesinde bulunduğu kanıtlar sunmaktadır.
- iii. Para talebi tarafından belirlenen emisyon hacmi modeline ait tahmin sonuçları ise bu büyüklükte politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair kanıtlar sunmamaktadır.
- iv. Elde edilen bulgular para politikası araç değişkenlerindeki seçimsel genişlemeye dair izlerin merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılından itibaren ortadan kalktığını ortaya koymaktadır.
- v. Para politikası araç değişkenlerine ilişkin modellerden elde edilen bulgulara göre, seçim sonuçlarının manipülasyonu amacıyla kullanılan politika araçları seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığına göre değişkenlik göstermektedir. Bu bulgulara göre seçim sonuçlarının manipülasyonu; seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda faiz oranları aracılığıyla, bu koşulların sağlanmadığı yıllarda ise para arzı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

3.2.4.3. Maliye Politikası Araç Değişkenleri Model Tahmin Sonuçları

Maliye politikası araç değişkenlerinde politik bütçe dalgalanmaları teorisiyle uyumlu seçim öncesi genişleme seçim sonrası ise daralmaların varlığının sorgulandığı bölümde ise bütçe büyüklüklerinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede çok partili dönemi kapsayan veri seti ile bütçe harcamaları ve alt kalemlerinin (transferler, personel giderleri, yatırım harcamaları) yanı sıra bütçe dengesine yoğunlaşılacak analizde, bütçesel büyüklükler GSYH'ye oranlarıyla kullanılarak olası zaman trendinin etkisinden arındırılmışlardır.

Şekil 3.5: Maliye Politikası Araç Değişkenleri

Şekil 3.5, analize konu bütçe büyüklüklerinin çok partili dönem boyunca seyrini göstermektedir. Bütçe büyüklüklerine ait grafiklere göre faiz dışı bütçe harcamalarının GSYH'ye oranının 1980'li yıllara kadar arttığı, bu tarihten itibaren azalarak 1990'lı yıllardan itibaren dalgalı bir seyir izlediği, 2000'li yıllarda ise dalgalı ancak artış trendinde olduğu görülmektedir. Bütçe harcamaları ile benzer bir görünüme sahip olan transfer harcamalarında da 1980 sonrası ciddi bir düşüş ve 2000'li yıllarda artış trendi göze çarpmaktadır. Çok partili dönem boyunca son derece istikrarsız bir görünüm sergileyen personel giderleri, 1980'li yılların ortalarına kadar düşük seviyede, 1990'lı yıllardan itibaren ise daha yüksek seviyede dalgalı bir seyre sahiptir. Yatırım harcamalarının GSYH'ye oranında ise dalgalı bir seyirle birlikte zirve yaptığı 1977 yılından itibaren dramatik bir düşüş göze çarpmakta, bu düşüş 1990'lı yılların ortalarına kadar devam etmektedir. Çok partili dönem boyunca yalnızca 1970 öncesi sekiz gözlemde (1951, 1952, 1958,

1959, 1962, 1963, 1967 ve 1970) fazla verdiği gözlemlenen bütçe dengesinde ise 1970’li yıllarda başlayan kötüleşme 1990’lı yıllardan itibaren ivme kazanmış, 2001 yılında ise bütçe açıklarının GSYH’ye oranı yaklaşık yüzde 12 seviyelerinde zirve yapmıştır. 2001 sonrası süreçte ise görece bir düzelme gerçekleşirken 2009 yılında yüzde 5 seviyelerine yükselmiş, daha sonraki süreçte yüzde 1 dolaylarında istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur.

Maliye politikası araç değişkenlerinden bütçe büyüklüklerinin analizinde ekonomik ve politik-ekonomik yaklaşımlara bağılı kalınarak 1980 sonrası kukla değişkeni, kriz yıllarına ait kukla değişkenler ve merkez bankası bağımsızlığını temsilen MBB kukla değişkeni kullanılmıştır. Teorik olarak merkez bankası bağımsızlığının, siyasi iktidarların harcamalarını parasallaştırma amacıyla banka kaynaklarına erişimini kısıtlamak, diğere bir deyişle bankanın hükümet harcamalarını finanse etme gerekliliğini ortadan kaldırmak suretiyle mali disipline katkıda bulunması beklenmektedir. Bu çerçevede tamamı farkında durağan olan maliye politikası araç değişkenlerine ilişkin müdahale analizlerinde, kriz yılları ve 1980 sonrası için tanımlanan ekonomik müdahale değişkenlerinin yanı sıra merkez bankası bağımsızlığı kukla değişkenine yer verilmiştir.

Faiz ödemeleri hariç bütçe harcamalarındaki seçimsel dalgalanmaların varlığının araştırıldığı model tahmin sonuçları aşağıdaki Tablo 3.21 özetlenmiştir.

Tablo 3.21: Faiz Dışı Bütçe Harcamaları Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(FDBH/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	-0.031 [-0.267]	0.206 [1.841] ^c	0.043 [0.375]	0.207 [1.834] ^c
A1980	-0.006 [-0.050]	0.017 [0.124]	-0.133 [-1.059]	0.017 [0.114]
D1994	-1.689 [-2.532] ^b	-1.956 [-2.808] ^a	-1.867 [-2.703] ^a	-1.954 [-2.701] ^a
D2001	2.636 [1.766] ^c	2.308 [1.286]	2.646 [2.471] ^b	2.308 [1.285]
D2009	3.246 [1.592]	3.247 [1.488]	2.904 [1.590]	3.248 [1.455]
MBB	-0.059 [-0.230]	-0.031 [-0.116]	-0.009 [-0.029]	-0.030 [-0.114]
ELE10	0.734 [2.254] ^b		0.019 [0.034]	
DEM*ELE10			1.040 [1.780] ^c	
ELE01		-0.247 [-0.653]		-0.250 [-0.453]
DEM*ELE01				0.005 [0.008]
AR				
MA	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)
R ²	0.40	0.37	0.45	0.37
F-ist. (Prob.)	4.193 (0.000)	3.582 (0.001)	4.450 (0.000)	3.316 (0.002)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.772	0.455	0.776	0.456
20.	0.348	0.225	0.335	0.226
30.	0.763	0.578	0.729	0.579
ARCH ist. (Prob.)	0.094 (0.756)	0.012 (0.914)	1.179 (0.278)	0.102 (0.912)
Bai&Ng ist. (Prob.)	5.649 (0.059)	5.620 (0.060)	2.926 (0.232)	5.320 (0.060)
AIC	3.103	3.170	3.059	3.200
SIC	3.435	3.502	3.424	3.566

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınavan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Faiz dışı bütçe harcamalarındaki seçimsel dalgalanmaların araştırıldığı model bulgularına göre D1994 kukla değişkeninin katsayısı gerek Model 1 gerekse Model 2'nin seçim öncesi ve seçim sonrası analizlerinde negatif ve

anlamli olarak tespit edilmiştir. Bu bulguya göre 1994 krizi bütçe harcamaları üzerinde daraltıcı bir etkiye sahiptir. 2001 krizinin seri üzerindeki etkisinin tespiti amacıyla kullanılan D2001 kukla değişkeni ise tüm modellerde pozitif ancak yalnızca seçim öncesi analizlerinde anlamli olarak tespit edilmiştir. Analiz bulgularına göre 2009 krizinin ise bir bütün olarak bütçe harcamaları üzerinde anlamli bir etkisi bulunmamaktadır. Modellerde A1980 ile ifade edilen ve 1980 sonrası değişen kalkınma stratejisinin seri üzerindeki olası etkilerinin ortaya çıkarılması amacıyla kullanılan kukla değişkenin anlamlılığı noktasında ise herhangi bir bulgu elde edilememiştir. Analizde ayrıca merkez bankası bağımsızlığını ifade eden MBB kukla değişkenin katsayısının beklenti ile uyumlu biçimde negatif ancak istatistiki olarak anlamli olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulguya göre bağımsız merkez bankacılığının, bir bütün olarak bütçe harcamaları üzerinde anlamli bir etkisi ve dolayısıyla toplam harcamalar üzerinden mali disipline anlamli bir katkısı bulunmamaktadır.

Model 1, seçimsel etkilerin ekonomik kontroller altında seçim öncesi ve seçim sonrası dönem için ayrı ayrı araştırıldığı analizlere ait bulguları içermektedir. Model bulgularına göre çok partili dönemde gerçekleştirilen seçimler öncesinde bütçe harcamalarındaki değişimi ifade eden ELE10 değişkeni pozitif ve anlamli olarak tespit edilmiştir. Modelin seçim sonrası analizinde ise ELE01 değişkeninin katsayısı teoriyle uyumlu biçimde negatif ancak istatistiki olarak anlamli olmadığı görülmektedir. Ekonomik modelden elde edilen bulgular faiz dışı bütçe harcamalarında seçimler öncesinde politik bütçe dalgalanmaları ile uyumlu artışlar olduğu yönde kanıtlar sunmaktadır. Değişkende seçimden sonraki yıllarda ise anlamli bir azalma tespit edilmemiştir.

Politik-ekonomik olarak adlandırılan Model 2 bulgularına göre ise DEM*ELE10 ile ifade edilen ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler öncesinde bütçe harcamalarındaki değişimleri sorgulayan etkileşim değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlidir. Seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlanmadığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler öncesi yıllardaki etkileri üzerinde toplayan ELE10 değişkeninin katsayısının ise pozitif ancak istatistiki olarak anlamli olmaması, bütçe harcamalarındaki dalgalanmaların ağırlıklı olarak seçimsel demokrasinin

bulunduğu yıllarda ortaya çıktığına dair kanıtları sunmaktadır. Model 2'nin seçim sonrası dönem analizinde ise gerek DEM*ELE01 gerekse ELE01 değişkenlerinin katsayılarının anlamlı olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgu bütçe harcamalarında seçim sonrası yıllarda teorik beklentiyle uyumlu azalışların seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğu koşullarına bağlı olarak da ortaya çıkmadığını işaret etmektedir.

Bir bütün olarak faiz dışı bütçe harcamalarının analizi bulguları politik bütçe dalgalanmalarının varlığı noktasında birtakım önemli bulgular içermektedir. Diğer taraftan politik bütçe dalgalanmaları teorisine göre yeniden seçilme hedefiyle hareket eden siyasi iktidarların seçim öncesi yıllarda görünürlüğü yüksek olan transferler, personel harcamaları gibi harcamaları araç olarak kullanması beklenmektedir. Bu nedenle politik bütçe dalgalanmalarının analizinde bütçe harcamalarının alt kalemlerinin de araştırılması önemlidir.

Bu çerçevede, bütçe harcamalarının alt kalemlerinden transfer giderlerindeki seçimsel etkilerin araştırıldığı model tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3.22: Transfer Giderleri Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(TRA/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.014 [0.206]	0.098 [1.484]	0.056 [0.901]	0.112 [1.719]
A1980	-0.102 [-1.396]	-0.111 [-1.212]	-0.174 [-2.316] ^b	-0.158 [-1.901] ^c
D1994	-0.469 [-0.802]	-0.507 [-0.820]	-0.458 [-0.702]	-0.348 [-0.564]
D2001	0.644 [1.317]	0.497 [0.896]	0.573 [1.102]	0.551 [1.187]
D2009	2.128 [2.587] ^b	1.795 [2.490] ^b	2.156 [2.634] ^b	1.715 [2.564] ^b
MBB	0.155 [1.287]	0.192 [1.594]	0.171 [1.262]	0.206 [2.000] ^c
ELE10	0.389 [2.459] ^b		0.004 [0.014]	
DEM*ELE10			0.544 [1.785] ^c	
ELE01		0.047 [0.227]		-0.211 [-0.503]
DEM*ELE01				0.410 [0.968]
AR	AR(1)	AR(1)	AR(1)	AR(1)
MA	MA(5)	MA(5)	MA(5)	MA(5)
R ²	0.43	0.37	0.48	0.40
F-ist. (Prob.)	4.631 (0.000)	3.659 (0.001)	5.030 (0.000)	3.610 (0.001)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.981	0.968	0.955	0.997
20.	0.307	0.348	0.568	0.551
30.	0.196	0.356	0.635	0.639
ARCH ist. (Prob.)	0.004 (0.950)	0.340 (0.560)	0.258 (0.612)	0.200 (0.655)
Bai&Ng ist. (Prob.)	3.552 (0.169)	4.778 (0.092)	2.678 (0.262)	3.873 (0.144)
AIC	1.701	1.780	1.643	1.772
SIC	2.033	2.112	2.008	2.137

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınavan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Model bulgularına göre transfer giderlerinde 1994 ve 2001 krizlerinin herhangi anlamlı bir etkisi bulunmazken D2009 kukla değişkeninin katsayısı ise tüm modellerde pozitif ve anlamlı olarak göze çarpmaktadır. Bu bulgu 2009

küresel finansal krizinin etkilerini toplam talep yönetimiyle azaltmak isteyen siyasi iktidarın transfer harcamalarını toplam talebi artırmada bir araç olarak kullandığına dair kanıtları sunmaktadır. Analiz bulguları 1980 sonrası süreçte izlenen sıkı maliye politikasının transfer harcamaları üzerinde etkili olduğuna dair birtakım kanıtlar içermektedir. Bu bulgulara göre A1980 kukla değişkeni ise tüm modellerde negatif ve Model 2'nin seçim öncesi ve sonrası analizlerinde anlamlı katsayılara sahiptir. Model çözümlerinde MBB değişkenin katsayısı tüm modellerde pozitifdir. Ancak bu katsayı yalnızca Model 2'nin seçim sonrası analizinde anlamlı olarak göze çarpmaktadır. Bu bulguya göre merkez bankası bağımsızlığının mali disiplinin sağlanmasında transfer harcamaları üzerinden beklentiye uygun bir etkisi bulunmamaktadır. Aksine model bulguları merkez bankasının yasal bağımsızlığa sahip olduğu 2001 sonrası süreçte transfer harcamalarının anlamlı olarak arttığına dair birtakım kanıtları içermektedir.

Model 1'de ELE10 değişkeninin katsayısının transfer harcamaları değişkeninde politik bütçe dalgalanmalarının varlığına kanıt oluşturacak biçimde pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Model 1'in seçim sonrası analizinde ise ELE01 kukla değişkeninin istatistiki olarak anlamlı olmaması, seçim öncesi yılda artan transfer harcamalarında seçim sonrası dönemde anlamlı bir daralma yaşanmadığını ortaya koymaktadır.

Seçim öncesi ve sonrası kukla değişkenlerinin ve bu değişkenlerin seçimsel demokrasi kukla değişkeni ile etkileşimlerinin kullanıldığı Model 2'nin seçim öncesi analizi bulgularında DEM*ELE10 kukla değişkeni pozitif ve istatistiki olarak anlamlı iken ELE10 kukla değişkeni ise pozitif anlamlı değildir. Bu bulguya göre analiz döneminin tamamında varlığına dair izlere ulaşılan transfer harcamalarındaki seçimler öncesi genişleme seçimsel demokrasinin varlığı koşullarında anlamlılığını korurken seçimsel demokrasinin asgari koşullarına sahip olunmayan yıllarda ise bu etki anlamını yitirmektedir. Politik-ekonomik modelin “sonra” alt modelinde ise gerek ELE01 gerekse DEM*ELE01 kukla ve etkileşim değişkenlerinin anlamlı katsayılara sahip olmamaları, seçimlerden sonraki yılda demokrasi düzeyine bağlı olarak da transfer harcamalarında teoriyi destekler biçimde anlamlı bir azalmanın yaşanmadığını ortaya koymaktadır.

Bütçe harcamalarının bir diğer alt kalemi olan personel giderlerindeki dalgalanmaların varlığının sorgulandığı model bulguları ise aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3.23: Personel Giderleri Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(PER/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	-0.047 [-1.218]	0.052 [1.494]	-0.035 [-0.806]	0.065 [1.754] ^c
A1980	0.122 [1.863] ^c	0.121 [1.725] ^c	0.095 [1.223]	0.099 [1.344]
D1994	-1.291 [-2.053] ^b	-1.415 [-2.233] ^b	-1.240 [-1.897] ^c	-1.455 [-2.504] ^b
D2001	1.018 [1.084]	0.964 [1.154]	0.998 [1.024]	0.998 [1.209]
D2009	0.975 [0.268]	0.930 [0.108]	0.954 [0.335]	0.947 [0.120]
MBB	-0.239 [-1.790] ^c	-0.226 [-1.626]	-0.230 [-1.796] ^c	-0.225 [-1.710] ^c
ELE10	0.207 [2.453] ^b		0.094 [0.433]	
DEM*ELE10			0.172 [0.611]	
ELE01		-0.189 [-2.348] ^b		-0.337 [-1.503]
DEM*ELE01				0.199 [0.703]
AR	AR(2)	AR(2)	AR(2)	AR(2)
MA	MA(2)	MA(2)	MA(2)	MA(2)
R ²	0.28	0.26	0.29	0.27
F-ist. (Prob.)	2.441 (0.020)	2.215 (0.034)	2.228 (0.029)	2.045 (0.046)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.256	0.245	0.314	0.316
20.	0.504	0.411	0.576	0.382
30.	0.644	0.544	0.722	0.480
ARCH ist. (Prob.)	0.460 (0.498)	0.579 (0.447)	0.565 (0.452)	0.663 (0.416)
Bai&Ng ist. (Prob.)	1.082 (0.582)	0.913 (0.633)	1.361 (0.506)	1.002 (0.606)
AIC	1.572	1.597	1.595	1.617
SIC	1.904	1.929	1.960	1.982

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınanan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Tablo 3.23'te özetlenen çözümlerde D1994 kukla değişkeninin katsayısının tüm modellerde negatif ve anlamlı, D2001 ve D2009 kukla değişkenlerinin katsayıları ise pozitif ancak istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu bulgulara göre 1994 ekonomik krizinin personel giderleri üzerinde anlamlı bir negatif etkisi mevcut iken 2001 ve 2009 krizlerinin bu değişken üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. A1980 kukla değişkeninin katsayısı ise tüm modellerde pozitif iken bu katsayılar Model 1'in seçim öncesi ve sonrası için çözümlerinde anlamlı olarak göze çarpmaktadır. Bu bulguya göre ihracata dayalı büyüme stratejisinin benimsendiği 24 Ocak 1980 sonrası süreçte uygulamaya konulan sıkı maliye politikasının izleri personel harcamalarında görünmemekte, aksine analiz bulguları 1980 sonrası süreçte personel giderlerinin arttığına dair kanıtları barındırmaktadır. Merkez bankası bağımsızlığının mali disipline olası etkisinin ortaya konulması amacıyla modele dâhil edilen MBB kukla değişkeninin katsayısı ise analizin gerçekleştirildiği dört modelde negatif, bu modellerin üçünde ise istatistiki olarak anlamlıdır. Elde edilen bu bulgu faiz dışı bütçe harcamaları ve transfer harcamaları modelleri bulgularının aksine personel giderlerinde merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlandığı dönemde anlamlı bir azalma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda bağımsız merkez bankalarının mali disipline katkısının personel giderlerinin azaltılması yoluyla gerçekleştiğine dair önemli kanıtlara ulaşılmıştır.

Personel giderlerindeki seçimsel dalgalanmaların varlığının ekonomik kontrol değişkenlerinin varlığı altında sınındığı Model 1 tahmin sonuçlarında, ELE10 seçim yılı kukla değişkeninin katsayısı pozitif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu çok partili dönem boyunca seçim yıllarında personel harcamalarının artırılması yoluyla seçim sonuçlarının etkilenmeye çalışıldığı yönünde kanıtları ortaya koymaktadır. Model 1'in seçim sonrası analizinde ise ELE01 kukla değişkeninin katsayısının beklentiyle uyumlu biçimde negatif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede personel giderlerinin ekonomik modeli bulguları; bu değişkende seçim öncesi yılda anlamlı bir artış, seçim sonrası yılda ise anlamlı bir azalma suretiyle politik bütçe dalgalanmalarının varlığını ortaya koyan önemli kanıtlar sunmaktadır.

Personel giderleri değişkeninin politik-ekonomik modeli bulguları ise gerek seçimsel kukla değişkenlerinin gerekse bu değişkenlerin seçimsel demokrasi kukla değişkeni ile etkileşimlerinin seçim öncesi ve sonrası analizlerde istatistiki olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre analize konu çok partili dönemin tamamında varlığı tespit edilen personel giderlerindeki seçim yılı artışları ve seçim sonrası yıldaki azalmalar, seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğu ayırımı altında anlamlılığını kaybetmektedir.

Bütçe büyüklüklerinden yatırım harcamalarındaki seçimsel dalgalanmaların varlığının araştırıldığı müdahale analizi sonuçları ise aşağıdaki Tablo 3.24’de gösterilmektedir.

Tablo 3.24: Yatırım Harcamaları Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(YAT/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.035 [1.400]	0.066 [2.657] ^b	0.038 [1.354]	0.065 [2.214] ^b
A1980	-0.134 [-4.613] ^c	-0.134 [-4.687] ^c	-0.142 [-4.443] ^c	-0.126 [-4.277] ^c
D1994	-0.476 [-1.419]	-0.508 [-1.641]	-0.469 [-1.364]	-0.488 [-1.618]
D2001	0.381 [0.757]	0.394 [0.689]	0.366 [0.747]	0.406 [0.681]
D2009	0.126 [0.142]	0.097 [0.093]	0.109 [0.132]	0.064 [0.064]
MBB	0.120 [1.325]	0.123 [1.185]	0.123 [1.440]	0.126 [1.266]
ELE10	0.075 [0.759]		0.040 [0.226]	
DEM*ELE10			0.058 [0.345]	
ELE01		-0.051 [-0.549]		0.008 [0.077]
DEM*ELE01				-0.098 [-0.809]
AR	AR(1)	AR(1)	AR(1)	AR(1)
MA	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)	MA(2) MA(5)
R ²	0.33	0.33	0.33	0.34
F-ist. (Prob.)	2.715 (0.009)	2.690 (0.009)	2.451 (0.015)	2.505 (0.013)
Ljung & Box Q prob.				
10	0.757	0.875	0.815	0.807
20	0.705	0.836	0.731	0.771
30	0.618	0.725	0.651	0.701
ARCH ist. (Prob.)	0.508 (0.467)	0.343 (0.558)	0.519 (0.471)	0.529 (0.467)
Bai&Ng ist. (Prob.)	1.680 (0.431)	1.691 (0.429)	1.413 (0.493)	1.488 (0.475)
AIC	0.420	0.424	0.446	0.441
SIC	0.785	0.789	0.844	0.840

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınavan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Bütçe harcamalarının yatırım harcamaları kaleminde seçimsel dalgalanmaların araştırıldığı model tahmin sonuçlarına göre analize konu dönemde gerçekleşen ekonomik krizlerin bu büyüklük üzerinde anlamlı bir etkisi

mevcut değil iken 1980 sonrası dönemde ise yatırım harcamalarında anlamlı bir azalma mevcuttur. A1980 kukla değişkeninin tüm modellerde negatif ve anlamlı olmasıyla varlığı tespit edilen bu bulgu, 1980 sonrası süreçte hayata geçirilen neoliberal politikaların ve benimsenen ihracata dayalı büyüme stratejisinin merkezinde özel sektör yatırımlarının bulunduğunu, dışlayıcı etkiye sahip kamu yatırımlarının ise bu dönemden itibaren azaldığını ortaya koymaktadır. Analizde merkez bankası bağımsızlığının yatırım harcamaları üzerinde herhangi anlamlı bir etkisinin varlığına dair kanıtlara ise ulaşılamamıştır.

Analizin gerek ekonomik gerekse politik-ekonomik kontrollerin varlığı altında ifade edilen modellerinde, seçim öncesi ve sonrası kukla değişkenleri ile bu değişkenlerin seçimsel demokrasi kukla değişkeni ile etkileşimlerine dair anlamlı bulgulara ulaşılamamıştır. Yeniden seçilme amacıyla faaliyet gösteren siyasi iktidarların seçim öncesi yıllarda seçmenlerce görünürlüğü yüksek cari harcamaları, transferleri ve personel giderlerini artırmak suretiyle politik bütçe dalgalanmalarına yol açacağı ifade edildiği politik bütçe dalgalanmaları teorisiyle tutarlı bu bulgulara göre Türkiye’de çok partili dönem boyunca siyasi iktidarlar; seçim sonuçlarını lehlerine etkilemek amacıyla görünürlüğü düşük yatırım harcamalarını bir araç olarak kullanmamaktadırlar.

Maliye politikası araç değişkenlerine gösterge bütçe gider kalemlerinin analiz edildiği buraya kadarki bölümde bir bütün olarak bütçe harcamalarında ve bu büyüklüğün alt kalemleri olan transfer giderlerinde ve personel giderlerinde politik bütçe dalgalanmalarının izlerinin varlığına, seçmenlerce görünürlüğü düşük yatırım harcamalarının ise iktidarların yeniden seçilme amaçları doğrultusunda tercih edilen bir araç olmadığına dair bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 3.25: Bütçe Dengesi Model Tahmin Sonuçları

Müdahale Değişkenleri	Bağımlı Değişken: D(BD/GSYH)			
	Model 1		Model 2	
	Önce	Sonra	Önce	Sonra
C	0.095 [0.527]	-0.051 [-0.538]	0.064 [0.353]	-0.056 [-0.583]
A1980	-0.419 [-1.731] ^c	-0.470 [-3.484] ^a	-0.367 [-1.531]	-0.451 [-3.241] ^a
D1994	3.319 [2.221] ^b	3.293 [3.014] ^a	3.239 [2.055] ^b	3.228 [2.864] ^a
D2001	-3.611 [-4.745] ^a	-2.258 [-3.008] ^a	-3.670 [-4.862] ^a	-2.274 [-3.010] ^a
D2009	-2.559 [-3.080] ^a	-3.716 [-2.683] ^a	-2.614 [-2.982] ^a	-3.789 [-2.610] ^b
MBB	1.233 [5.667] ^a	1.207 [5.363] ^a	1.225 [5.605] ^a	1.209 [5.511] ^a
ELE10	-0.458 [-3.764] ^a		-0.185 [-0.318]	
DEM*ELE10			-0.381 [-0.569]	
ELE01		0.287 [1.168]		0.369 [0.629]
DEM*ELE01				-0.130 [-0.186]
AR				
MA	MA(3) MA(4)	MA(3) MA(4)	MA(3) MA(4)	MA(3) MA(4)
R ²	0.57	0.55	0.57	0.55
F-ist. (Prob.)	8.077 (0.000)	7.520 (0.000)	7.208 (0.000)	6.668 (0.000)
Ljung & Box Q prob.				
10.	0.475	0.744	0.562	0.759
20.	0.335	0.347	0.466	0.317
30.	0.409	0.344	0.528	0.313
ARCH ist. (Prob.)	0.374 (0.541)	0.001 (0.976)	0.838 (0.360)	0.000 (0.985)
Bai&Ng ist. (Prob.)	1.110 (0.574)	2.659 (0.265)	1.139 (0.566)	2.951 (0.229)
AIC	2.953	3.002	2.968	3.030
SIC	3.285	3.334	3.333	3.395

Notlar: a, b ve c üst indisleri sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 güven aralıklarında katsayıların anlamlı olduğunu göstermektedir. Köşeli parantez içerisindeki değerler t istatistiklerini, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Q olasılık değerleri sırasıyla 10., 20. ve 30. dereceden otokorelasyonun bulunmadığı boş hipotezini sınavan Ljung & Box Q istatistiklerine ait olasılık değerleridir.

Analize konu dört bütçesel büyüklükten üçünde varlığı tespit edilen seçim yılı genişlemesinin bütçe dengesi üzerinde de seçim yılında harcama kalemlerinin artırılması suretiyle negatif bir etkisinin olması beklenmektedir. Bu çerçevede

bütçe dengesinin GSYH'ye oranındaki seçimsel etkilerin araştırıldığı modellere ait sonuçları yukarıdaki Tablo 3.25'te özetlenmektedir.

Bütçe dengesindeki politik bütçe dalgalanmalarının izlerinin araştırıldığı modellerden elde edilen bulgulara göre analize konu dönemde gerçekleşen ekonomik krizlerin bütçe dengesi üzerinde birbirinden farklı etkileri bulunmaktadır. Elde edilen bulgulara göre 2001 ve 2009 ekonomik krizlerinin bütçe dengesi üzerinde negatif/bozucu etkileri bulunurken 1994 krizinin ise bütçe dengesi üzerinde pozitif/düzeltici bir etkisi bulunmaktadır. Bu bulgu 1994 yılında ortaya çıkan ekonomik krize önlem olarak uygulamaya konulan ve kamuoyunda 5 Nisan Kararları olarak bilinen istikrar programıyla hayata geçirilen, bütçe açıklarını azaltmaya yönelik birtakım önlemleri de içeren ekonomi politikalarının bütçe dengesi üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır. Model çözümlerine göre A1980 kukla değişkeninin katsayısı tüm modellerde negatif iken bu katsayı politik-ekonomik modelin seçim öncesi model bulguları dışında tüm modellerde istatistiki olarak anlamlıdır. Elde edilen bu bulgulara göre 1980 sonrası süreçte hayata geçirilen ekonomi politikalarının bütçe dengesi üzerinde olumsuz etkilerine dair kanıtlar içermektedir. Ancak merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılı sonrası dönemdeki farklılıkları üzerinde toplayan MBB kukla değişkeninin katsayısının ise pozitif ve tüm modellerde anlamlı olarak ortaya çıkması, 1980 sonrası dönemde varlığı tespit edilen bütçe açıklarındaki artışın merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılından itibaren düzelme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum merkez bankasının bağımsızlığının sağlanmasıyla bütçe açıklarını parasallaştırma konforundan görece mahrum olan siyasi iktidarın bütçe açıkları verme konusunda daha temkinli davrandığı ve dolayısıyla merkez bankası bağımsızlığının bütçe açıklarının kapatılması noktasında mali disiplinin sağlanmasına hizmet ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Bütçe dengesindeki seçimsel etkiler ise Model 1 ve Model 2'deki seçimsel kukla değişkenleri ve etkileşim değişkenleri ile araştırılmıştır. Ekonomik model olarak tanımlanan Model 1'in seçim öncesi alt modeli çözümünde ELE10 kukla değişkeni negatif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu çok partili dönemde gerçekleştirilen seçimler öncesinde bütçe dengesinin bozulduğu, bütçe açıklarının

arttığını ortaya koymaktadır. Modelin seçim sonrası alt modelinde ise ELE01 kukla değişkeni teorik beklentiye uygun biçimde pozitif ancak istatistiki olarak anlamlı değildir. Diğer bir deyişle seçim öncesi yıllarda bozulan bütçe dengesinin seçim sonrası yılda düzeldiğine dair bir bulguya ulaşılamamıştır.

Bütçe dengesinin politik-ekonomik modellerinde ise seçim öncesi veya sonrası seçimsel kukla değişkenlerinin ve bunların seçimsel demokrasi kukla değişkeniyle etkileşimlerinin anlamlı olmaması, bütçe dengesindeki seçimsel demokrasiden bağımsız olarak varlığı tespit edilen seçim yılı bozulmalarının seçimsel demokrasi koşullarına bağlı olarak ortaya çıkmadığını ifade etmektedir.

Maliye politikası araç değişkenlerindeki politik bütçe dalgalanmaları teorisinin geçerliliğinin araştırıldığı modellerin tahmin sonuçlarına ilişkin bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- i. Faiz harcamaları hariç toplam bütçe harcamalarında çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimler öncesinde politik bütçe dalgalanmaları teorisi ile uyumlu artışlar gerçekleşmekte, bu artışların izleri seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda da gözlenmektedir. Seçim sonrası yıllarda ise teorik beklentiye uygun daralmalar yaşanmamaktadır. Bütçe harcamalarının gelire oranının genel olarak artış eğiliminde olduğu göz önüne bulundurulduğunda analiz bulguları seçim yıllarında bu artışın hızlandığını, seçimlerden bir sonraki yılda ise genel trendine döndüğünü işaret etmektedir.
- ii. Bütçe harcamalarının alt büyüklüklerinden transfer giderleri bulguları da bütçe harcamaları bulguları ile benzer şekildedir. Bu büyüklükte de seçim öncesi yıllardaki anlamlı artışlar bulunmakta, seçimsel demokrasinin varlığı altında gerçekleşen seçim yıllarında da teoriyle uyumlu artışlar yaşanmaktadır. Transfer giderleri model çözümleri bu büyüklükte de seçim sonrası daralmaya ilişkin kanıtları sunmamaktadır.
- iii. Elde edilen bulgulara göre personel harcamalarında ise seçimler öncesi yıllarda artış, sonrası yıllarda ise daralma şeklinde politik bütçe dalgalanmaları teorisiyle tam tutarlı dalgalanmalar gerçekleşmektedir. Bu dalgalanmalara dair kanıtlar, analiz seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığı altında gerçekleşen seçimler ve bu koşulların

bulunmadığı yıllarda gerçekleşen seçimlere bağlı olarak sınırlandırıldığında ortadan kalkmaktadır.

- iv. Yatırım harcamalarının gerek ekonomik, gerekse politik ekonomik modellerinde seçmenlerce görünürlüğü düşük olan bu büyüklükte herhangi bir seçimsel etkiye rastlanmamıştır. Bu çerçevede analiz bulguları yatırım harcamalarının; siyasi iktidarların seçimler öncesinde genişletmek, seçimlerden sonra ise daraltmak suretiyle yeniden seçilebilme amaçları doğrultusunda kullandıkları bir araç olmadıkları yönünde kanıtları ortaya koymaktadır.
- v. Çok partili dönemde gerçekleştirilen seçimler öncesinde transferler, personel harcamaları gibi görünürlüğü yüksek harcama kalemlerinde ortaya çıkan politik amaçlı genişlemelerin bütçe dengesi üzerindeki etkisinin analiz edildiği model bulguları seçim öncesi yılda bütçe açıklarının arttığını ortaya koymaktadır. Model bulguları, seçim sonrası yılda ise bütçe açıklarında azalma olduğuna dair kanıtları sunmamaktadır. Bütçe açıklarındaki seçim öncesi yıllarda ortaya çıkan artışlar, bütçe dengesinin politik-ekonomik modelinde ise anlamlılığını yitirmektedir.
- vi. Maliye politikası araç değişkenlerindeki seçimsel dalgalanmaların araştırıldığı modellerin çözümleri çok partili dönemde siyasi iktidarların seçim yıllarında görünürlüğü yüksek harcamaları artırmak suretiyle seçilme ihtimallerini artırma yoluna gittiklerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, bir bütün olarak bütçe harcamalarında ve alt kalemlerinden transfer giderlerinde çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen tüm seçimler öncesinde gözlemlenen artışların, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda gerçekleştirilen seçimler öncesinde de ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Diğer bir görünür harcama kalemi olan personel giderlerinde ise seçimsel demokrasinin varlığı altında seçimsel bir etki gözlemlenmezken, görünürlüğü düşük yatırım harcamalarının ise seçimsel gelişmelerden etkilenmediği yönünde bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular seçimsel demokrasinin varlığı altında ortaya çıkan bütçe harcamalarındaki dalgalanmaların ağırlıklı olarak transfer harcamalarındaki genişleme yoluyla ortaya çıkarıldığını işaret etmektedir.

SONUÇ

Politika ve ekonomi arasındaki ilişkinin, politik kararların ekonomik gelişmeler üzerindeki etkileri bağlamında sorgulandığı politik konjonktür dalgalanmaları teorisi; diğer tüm aktörler gibi belirli bir amaç fonksiyonu çerçevesinde kendi faydalarını maksimize etmek isteyen siyasi iktidarlar ile seçmenlerin özellikle seçim yıllarındaki karşılıklı etkileşimlerinin ekonomik sonuçlarını konu edinmektedir. Politik karar vericilerin sosyal faydayı maksimize etme gibi ideal amaçlardan ziyade kendi faydalarını maksimize etmek üzere ekonomik kararlar aldığı fikrinden yola çıkılarak oluşturulan modeller, zaman içerisinde gerek politikacıların ideolojik tutumları konusundaki farklı varsayımların gerekse iktisat alanındaki rasyonel devrimin etkisiyle farklılaşmış olsalar da politik süreçlerin ekonomik gelişmeler üzerindeki etkileri bağlamında benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Literatürde, teorilerin ortaya konulduğu politik kurumsal çerçeve nedeniyle “demokrasinin maliyeti” olarak da tanımlanan politik konjonktür dalgalanmalarının fırsatçı modellerinde bu maliyet, herhangi bir ideolojik motivasyona sahip olmayan siyasi iktidarların yeniden seçilebilme amacıyla uyguladıkları seçim yılı ekonomi politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Siyasi iktidarları ideolojik konumlarına göre sağ ve sol olarak ayırtıran ve bu ayrımın hayata geçirecekleri ekonomi politikalarının ana çerçevesini oluşturacağını savunan partizan politik konjonktür dalgalanmaları teorisinde ise dalgalanmanın temel sebebi, iktidar adayları partiler arasındaki ideolojik farklılıklar olarak görülmektedir.

Teorinin geleneksel modelleri olarak adlandırılan öncüllerinin ekonomik çerçevesi, ortaya konuldukları dönemin doğasına uygun biçimde seçmen beklentilerinin geriye dönük olarak belirlenmesi varsayımı altında siyasi iktidarların politik çıkarları doğrultusunda kullanabileceği Phillips eğrisi ile açıklanmaktaydı. Ancak ilerleyen dönemde iktisat alanında rasyonel beklentilerin ortaya konulması ve iktisadi analizde hâkim anlayış haline gelmesi, teorinin rasyonel beklentilere uygun biçimde tasarlanmış modern modellerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişmeyle paralel biçimde ortaya konulan yeni modellerde üretim düzeyi, işsizlik oranı, enflasyon oranı gibi makroekonomik

büyükliklerin yanı sıra başta bütçe büyüklükleri olmak üzere mali ve parasal politika araçlarındaki seçimsel dalgalanmaların varlığı araştırılmış, özellikle politik bütçe dalgalanmaları yaklaşımının ortaya konulmasıyla teorisinin test edilebilir değişkenlerine iktisat politikası araçları dâhil edilmiştir.

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisini oluşturan modeller; seçmen tercihlerinin belirlenmesi, siyasi iktidarların ideolojik konumları ve siyasi iktidarlar ve seçmenlerin seçim yılı etkileşimlerinde kullanılan araçlar konularında farklı varsayım ve çıkarımlara sahip olsalar da bu modellerin tamamında ortak birtakım varsayımlar bulunmaktadır. İdeal seçimsel demokrasi koşullarının varlığı, politika araçları üzerinde siyasi iktidarın tam kontrolü ve seçim zamanlamasının dışsallığı olarak göze çarpan bu ortak varsayımların geçerliliğinin ya da düzeyinin, dalgalanmaların varlığı ya da boyutu üzerinde önemli etkileri olacaktır. Geçerlilikleri teorisinin sınındığı döneme ya da örnekleme göre değişkenlik gösteren bu temel varsayımlardan sapmalar; demokrasi düzeyi, merkez bankası bağımsızlığı ve seçim zamanlamasının içselliği gibi test edilebilir yeni bir takım etki ve etkileşimleri de beraberlerinde getirmektedirler.

Politik konjonktür dalgalanmalarının geçerliliğinin sorgulandığı ampirik çalışmalarda da konunun teorik değişim ve gelişimine paralel bir süreç gözlemlenmektedir. Başlangıçta teorisinin varsayımlarına uygun ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin geçerli olduğu ABD, İngiltere gibi Batı tipi demokrasilerde teorisinin geçerliliğinin sorgulandığı ampirik literatürde yine öncül modeller çerçevesinde işsizlik oranı ve enflasyon oranı gibi değişkenlere yoğunlaşmıştır. Daha sonraki süreçte politik bütçe dalgalanmalarının ortaya konulmasıyla teorisinin test edildiği çalışmaların odağı mali büyüklüklere kaymış, özellikle bütçe harcama kalemlerindeki seçimsel değişimleri araştıran çalışmaların sayısı artmıştır. 2000’li yıllarla birlikte ise gelişmekte olan ülkeler ve genç demokrasiler ampirik çalışmaların odağına yerleşmiş; politik konjonktür dalgalanmalarının demokrasi düzeyi, merkez bankası bağımsızlığı gibi kurumsal etkenlerle ilişkisi yaygın bir araştırma konusu haline gelmiştir.

Bu çerçevede tez çalışmasının analiz bölümünde; Türkiye’de çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak politik konjonktür dalgalanmaları teorisini destekleyen bulguların varlığı araştırılmış, ekonomik

gelişmelerin yanı sıra demokrasi düzeyindeki değişimler ve merkez bankası bağımsızlığı gibi düzenlemelerin söz konusu dalgalanmalar üzerindeki etkileri sorgulanmıştır. Bu amaçla 1950-2016 dönemi için makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinden oluşan 11 ayrı büyüklükteki seçim yılı ve seçim sonrası yılı değişimler, dönem boyunca ortaya çıkan ekonomik ve politik gelişmelere bağlı olarak sorgulanmıştır. İki farklı yaklaşımla gerçekleştirilen analizlerin ekonomik model olarak adlandırılan model tahminlerinde dönem boyunca gerçekleşen krizler, kalkınma stratejisi değişimi ve merkez bankası bağımsızlığı gibi önemli ekonomik gelişmeleri temsilen kukla değişkenler kullanılmıştır. Politik – ekonomik olarak adlandırılan modellerin tahmininde ise dönem boyunca demokrasinin kesintiye uğradığı darbeler, muhtıralar ve temel hak ve özgürlüklerdeki dalgalanmalar nedeniyle seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı ve sağlanmadığı yıllardaki etkilerin ayrıştırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede politik – ekonomik modellerde ekonomik modele seçimsel kuklaların seçimsel demokrasi kuklası ile etkileşimleri dâhil edilmiştir.

Makroekonomik çıktı değişkenlerinden GSYH'deki seçimsel etkilerin sorgulandığı ekonomik modellerin bulguları bu büyüklükteki teoriyle uyumlu seçim yılı artışlarının 1980 sonrası süreçte yaşandığını, 1980 yılı öncesi dönemde ise GSYH'nin seçim yıllarında anlamlı bir biçimde azaldığını ortaya koymaktadır. Sezgin (2007), 1950-2003 yılları arası verileri kullandığı çalışmasında GSYH'de bu dönemde gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak anlamlı azalmaların yaşandığına dair bulgulara ulaşmıştır. Bu bağlamda analizin ekonomik modeli bulguları 1950-1980 arası dönemde gerçekleştirilen seçimler yönünden Sezgin (2007) ile tutarlılık göstermektedir. Ancak analize konu dönem 1980 öncesi ve sonrası olarak ayrıştırıldığında elde edilen bulgular, 1980 sonrası dönemde seçim yılları ve gelir arasındaki ilişkinin politik konjonktür dalgalanmaları teorisini destekler nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır.

1980 yılı Türkiye ekonomisi açısından, yaklaşık yarım asırlık ithal ikameci kalkınma stratejisine son verilip dış dünya ile entegre bir kurumsal şekillenmeye bağlı olarak ihracata dayalı kalkınmanın benimsendiği ve bu çerçevede düzenlemelerin gerçekleştirilmeye başlandığı yıl olarak göze çarpmaktadır. 1980 yılı öncesi dönemde uygulamaya konulan ithal ikamesine dayalı kalkınma

stratejisi, temel olarak öz kaynakların etkin dağılımı ve kullanımına dayanmaktadır. Bu bağlamda analizin ithal ikameci dönemde gerçekleştirilen seçim yıllarında GSYH’de teorik beklentinin aksine anlamlı daralmalar gerçekleştiği yönündeki bulgusu, seçimsel süreçlerin finansmanının kaynak tahsisinde etkinsizlik yaratmak suretiyle ülkenin büyüme performansını negatif yönde etkilediğine dair izlenimler oluşturmaktadır. Analizin 1980 yılı öncesi gerçekleştirilen seçimlerden sonraki yılda GSYH’nin anlamlı bir biçimde arttığı yönünde bulgusu ise ithal ikameci dönemde ekonominin üzerindeki seçim yükünün ortadan kalkmasıyla kaynak dağılımında etkinliğin yeniden sağlandığını ve ekonominin toparlanma süreci içerisine girdiğini ortaya koymaktadır.

GSYH değişkenine ait politik – ekonomik model tahminleri ise çok partili dönem Türkiye ekonomisinde seçimsel demokrasinin asgari koşullarının bulunduğu yıllarda gerçekleşen seçimlere bağlı olarak politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile uyumlu seçim yılı artışların varlığına dair kanıtlar sunmaktadır. Gonzalez (2000), çok düşük demokrasi seviyelerinde iktidar sahibinin hesap verme zorunluluğu minimum düzeyde olacağından politik manipülasyonlara ihtiyaç duymayacağını; yüksek demokrasi seviyelerinde ise işleyen bir denetim mekanizması, şeffaflık, hesap verilebilirlik gibi kurumsal güvencelerin politikacıları seçim öncesi manipülasyonundan caydıracağını ifade etmiştir. Bu çerçevede yazara göre politik konjonktür dalgalanmaları asıl olarak orta düzey demokrasilere sahip gelişmekte olan ülkelerin problemidir.

Türkiye’de seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllar göz önünde bulundurulduğunda, demokrasi endeksi skorunun 0.50 - 0.70 aralığında olduğu göze çarpmaktadır. Tanım gereği ideal demokrasilerin 0.80 ve üzeri skorlarla ifade edilmesi, çok partili dönem Türkiye’sinde asgari seçimsel demokrasinin sağlandığı yıllarda dahi ideal demokrasi seviyesinin altında, orta düzeyde demokrasi seviyesinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda analizin politik – ekonomik modeli bulguları Gonzalez (2000)’in çizdiği kuramsal çerçeveye uygun biçimde orta düzey demokrasinin geçerli olduğu Türkiye’de asgari seçimsel demokrasinin varlığı halinde, gelir düzeyinde politik konjonktür dalgalanmalarının seçim yılı çıkarımlarına uygun artışların yaşandığını ortaya koymaktadır.

Analizin bulgularına göre GSYH’de seçimsel demokrasinin geçerliliğine bağlı olarak varlığı tespit edilen seçim yılı değişimleri, kişi başı gelir değişkeninde de geçerlidir. Ulaşılan sonuçlara göre seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığı altında gerçekleştirilen seçim yıllarında kişi başı gelir artmakta, demokratik olmayan dönemlerde gerçekleştirilen seçimlerde ise kişi başına gelirden, teorik beklentinin aksine seçim yılı daralmaları yaşanmaktadır. Politik – ekonomik yaklaşımda GSYH modeli çıkarımlarını destekleyen kişi başı gelir değişkenine ait ekonomik model tahmin sonuçları ise GSYH’deki 1980 öncesi seçim yılı daralmalarıyla tutarlılık göstermektedir. Ancak kişi başı gelir değişkeninin 1980 sonrası dönem tahminlerine göre GSYH’de varlığı tespit edilen seçim yılı artışları kişi başı gelirden anlamlılığını yitirmektedir.

Analizin enflasyon değişkenine ilişkin model tahmin sonuçları ise bu değişkende politik konjonktür dalgalanmalarının izlerinin 1980 yılı sonrası dönemde bulunduğuna ilişkin kanıtlar sunarken 1980 yılı öncesi gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak enflasyon oranında teoriyi destekleyen bulgulara ulaşamamıştır. Elde edilen bulgulara göre 1980 yılı sonrası dönemde gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak enflasyon oranında seçim yıllarında anlamlı bir azalma, seçimden bir sonraki yıllarda ise anlamlı bir artış şeklinde politik konjonktür dalgalanmaları teorisi ile tam uyumlu değişimler gerçekleşmektedir. 1980 yılı öncesi dönem için ise teoriyi destekleyen herhangi bir bulguya ulaşamamıştır. Bu bulgular Sezgin (2007)’nin 1950-2003 yılları arası verilerle seçim yılı anlamlı enflasyon oranı düşüşlerini raporladığı çalışması ile 1980 sonrası dönem için tutarlı olmakla birlikte Sezgin’den farklı olarak enflasyon oranındaki seçimsel dalgalanmaların çok partili dönemin tamamında geçerli bir fenomen olmadığını ifade etmektedir. Diğer taraftan 1980 sonrası dönem için enflasyon oranında varlığı tespit edilen seçim sonrası yıldaki teoriyle uyumlu artışlar Ergun (2000)’in 1985-1999 yılları arası verilerle ulaştığı bulgularla da tutarlılık göstermektedir. Enflasyon oranı değişkenine ait model tahminlerinin politik – ekonomik model sonuçlarına göre ise seçim yılları, seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğuna bağlı olarak ayrıştırıldığında bu değişkende politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair izler ortadan kalkmaktadır.

Çalışmanın para politikası araç değişkenleri bakımından ulaştığı sonuçlar ise gerek merkez bankası bağımsızlığının gerekse seçimsel demokrasi koşullarının para arzı ve faiz oranı gibi politika araçlarında politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı ve yönü anlamında önemli etkilerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. M1 para arzı ekonomik modeli bulgularına göre bu değişkende merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlanmasından önceki dönemde seçim yıllarında anlamlı artışlar, seçimlerden bir sonraki yıllarda ise anlamlı azalmalar şeklinde seçimsel manipölasyonların izleri bulunmaktadır. Yamak ve Yamak (1999) ve Erdoğan ve Bozkurt (2009)'un bulgularıyla tutarlı olan bu sonuçlara ilave olarak analiz sonuçları, merkez bankası yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılı sonrası dönemde M1 para arzının seçim yılında anlamlı bir şekilde azaldığına dair kanıtları içermektedir. Bu bulgu fiyat istikrarı temel hedefine sahip ve yasalarla amaç ve araç bağımsızlığı garanti altına alınmış olan TCMB'nin, seçim yıllarında hükümetlerin yeniden seçilebilme amaçlarına uygun olarak hayata geçirecekleri olası mali genişlemelerin enflasyonist etkilerini telafi etmek amacıyla para arzında daralmaya gittiğini göstermektedir.

M1 para arzının politik – ekonomik model tahmin sonuçlarına göre bu büyüklükte politik konjonktür dalgalanmalarıyla uyumlu değişimler merkez bankasının yasal bağımsızlığının ve seçimsel demokrasinin asgari koşullarının bulunmadığı yıllarda ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan faiz oranları değişkenine ait tahmin sonuçlarının ekonomik model bulguları teoriyi destekleyen herhangi bir kanıt içermemekle birlikte politik – ekonomik model bulgularına göre ise merkez bankasının yasal bağımsızlığının bulunmadığı ancak seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı süreçte, seçim yılı manipölasyonu faiz oranları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bulgulara göre çok partili dönemde Türkiye'de, seçim sonuçlarını lehlerine etkilemek isteyen siyasi iktidarlar seçimsel demokrasinin asgari koşullarının yokluğu koşullarında bu amaçlarına doğrudan para arzını artırarak ulaşmaya çalışırken, asgari demokrasi koşullarında ise faiz oranlarını kullanmayı tercih etmektedirler.

Parasal büyüklüklerden emisyon hacminin kullanıldığı model tahmin sonuçları ise bu büyüklükte merkez bankası bağımsızlığına ya da seçimsel

demokrasi koşullarına bağlı olarak herhangi bir seçimsel değişimin yaşanmadığını ortaya koymaktadır. Asıl olarak para talebinin bir göstergesi olan emisyon hacminde merkez bankası bağımsızlığının sağlanmasından önceki dönemde varlığı tespit edilen seçimsel parasal genişlemeyle uyumlu bir artışın olmaması, ekonomik aktörlerin bu manipülatif genişleme karşısında temkinli davrandıklarının ve para talebini artırmadıklarının göstergesidir.

Para politikası araçlarının analizi bulguları bu değişkenlerdeki politik konjonktür dalgalanmalarına dair izlerin merkez bankasının yasal bağımsızlığının sağlandığı 2001 yılından itibaren ortadan kalktığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan merkez bankası yasal bağımsızlığının sağlandığı dönem sonrası, seçim harici yıllarda analize konu parasal büyüklüklerden M1 para arzının anlamlı bir şekilde arttığı, faiz oranlarının düştüğü ve emisyon hacminin ise bu genişlemeci politikayla uyumlu bir şekilde arttığı şeklindeki bulgular ise ekonomik aktörlerin bağımsız merkez bankası politikalarına duyduğu güveni ortaya koyması bakımından önemlidir.

Analizin bütçesel büyüklüklere yoğunlaşan ve çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak siyasi iktidarların maliye politikası araçlarını seçim sonuçlarını etkilemek amacıyla manipüle edip etmediklerinin sorgulandığı bölümünde, bu araçlarda da politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair izlere ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgular çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak maliye politikası araçlarındaki seçimsel artışları tespit eden Karakaş (2013)'ün çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir.

Bütçesel büyüklüklerden faiz dışı harcamaların ele alındığı modeller bu büyüklükte çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçim yıllarında anlamlı artışlar olduğunu ortaya koymaktadır. Politik – ekonomik model bulguları ise faiz dışı bütçe harcamalarında dönem boyunca gerçekleştirilen tüm seçimlere bağlı olarak varlığı tespit edilen seçimsel artışların, seçimsel demokrasinin asgari koşullarının geçerli olduğu seçim yıllarında varlığını sürdürdüğünü, otokratik ya da seçimsel otokratik yönetimler altında ise bütçe harcamalarında seçimsel etkinin ortadan kalktığını işaret etmektedir. Toplam bütçe harcamalarında seçim yılında ortaya çıkan teoriyle uyumlu artışlar seçim sonrası yıllarda ise anlamlılığın

yitirmekte, seçimlerden sonra bütçe harcamalarında teorik beklentiye uygun bir azalma yaşanmamaktadır.

Bütçe harcamalarının alt kalemlerinden transfer harcamalarına yoğunlaşıl原因 modellerde ise bütçe harcamalarının bütününde görülen seçimsel etkilerle uyumlu seçim yılı artışları tespit edilmiştir. Ayrıca transfer harcamalarındaki artışların seçimsel demokrasinin asgari koşullarının sağlandığı yıllarda da varlığını sürdürdüğüne dair kanıtlar elde edilmiştir. Personel giderlerinin ekonomik modeli tahmin sonuçları ise bu değişkende seçim yıllarında anlamlı artışlar, seçim sonrası yıllarda ise anlamlı azalmalar şeklinde teori ile tam tutarlı değişimler yaşandığını ortaya koymaktadır. Ancak personel giderlerinin politik – ekonomik modeli bulguları bu değişkende seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğu koşullarına bağlı olarak bir seçimsel farklılığın olmadığı yönünde bulguları sunmaktadır. Analiz bulguları, seçmenlerce görünürlüğü daha düşük olan ve teorik olarak seçimsel manipölasyonun gerçekleştirilmesinde zayıf bir araç olarak kabul edilen yatırım harcamalarının ise seçimsel süreçlerden etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Maliye politikası araç değişkenlerinin analizinin bütçe dengesi modeli ise çok partili dönem boyunca gerçekleştirilen seçimlere bağlı olarak seçim yıllarında bütçe dengesinin anlamlı biçimde bozulduğunu ortaya koymaktadır. Harcama kalemlerindeki seçimsel artışla uyumlu olan seçim yılı bütçe dengesindeki kötüleşmenin seçimden sonraki yılda toparlandığında dair ise bir bulguya ulaşılamamıştır. Bütçe dengesinin politik – ekonomik modeli bulguları ise seçimsel demokrasinin varlığı ya da yokluğu koşullarına bağlı olarak bu değişkende politik konjonktür dalgalanmaları teorisiyle uyumlu değişimlere ulaşmamıştır. Bütçe dengesinin gerek ekonomik gerekse politik – ekonomik modellerinde merkez bankası yasal bağımsızlığının etkisinin anlamlı ve pozitif olması ise yasal olarak bağımsız statüye kavuşmuş TCMB'nin seçimlerin gerçekleşmediği yıllarda mali disiplinin sağlanması noktasındaki katkısını da ortaya koymaktadır.

Maliye politikası araç değişkenleri olarak bütçe büyüklükleri üzerindeki seçimsel etkilerin incelendiği model bulguları; toplam bütçe harcamalarında seçim yıllarında artış yaşandığını, bu artışın seçimsel demokrasinin asgari koşullarının

sağlandığı dönemlerde varlığını sürdürürken demokrasi düzeyinin asgari koşulların altında olduğu otokratik ya da seçimsel otokratik dönemlerde ise ortadan kalktığını işaret etmektedir. Toplam harcamaların alt kalemlerinde ise yatırım harcamaları hariç tüm değişkenlerde çok partili dönem boyunca seçim yılı artışları göze çarpmakta iken seçimsel demokrasinin varlığı koşullarında yalnızca transfer harcamalarında seçimsel artışlar gözlemlenmektedir. Bu bulgu seçimsel demokrasinin asgari koşullarının varlığı altında bütçe harcamalarındaki politik manipülasyonun en önemli aracı olarak transfer harcamalarını öne çıkarmaktadır.

Sonuç olarak çok partili dönem Türkiye ekonomisi için 1950-2016 yılları arası verilerle gerçekleştirilen analizde, gerek çıktı gerekse politika değişkenlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına dair bulgular elde edilmiştir. Siyasi iktidarların yeniden seçilebilme amaçları doğrultusunda seçim dönemlerinde ekonomi politikası araçlarını manipüle etme çabaları nedeniyle makroekonomik çıktı ve politika değişkenlerinde uzun dönem trendinden sapmalar şeklinde ortaya çıkan politik konjonktür dalgalanmaları, ekonomide istikrarsızlıklar ortaya çıkararak ülkelerin büyüme ve kalkınma performansını negatif yönde etkilemektedir. Bu çerçevede politik gelişmelerin ekonomik büyüklükler üzerinde istikrarsızlıklar ortaya çıkaran etkilerinin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi konusunda bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında seçmen bilincinin ve rasyonalitesinin artırılarak seçim öncesi manipülasyonların seçmenler nezdinde itibarının ortadan kaldırılması gelmektedir.

Literatürde, seçimler arası sürenin olabildiğince kısaltılarak politikacıların manevra alanının kısıtlanması, para politikasının bağımsız kurumlara devredilerek hükümetlerin parasal araçları kullanmasının engellenmesi gibi birtakım teknik ve kurumsal düzenlemelerin de politik konjonktür dalgalanmalarının engellenmesinde yararlı olacağı savunulmaktadır. Bu çerçevede Türkiye ekonomisi açısından para politikasını politik manipülasyonun bir aracı olmaktan çıkaran, seçim öncesi mali genişlemenin merkez bankası kaynakları ile finansmanını engelleyerek mali disipline önemli katkı sağlayan merkez bankası bağımsızlığından taviz verilmemesi gerekmektedir.

Diğer taraftan yakın dönem çalışmalarda; görev başındaki siyasi iktidarların hesap verebilirliğinin sağlanması, politik süreç ve kurumlar üzerindeki denetim mekanizmasının güçlendirilmesi ve şeffaflık ilkesi çerçevesinde seçmenlerin bilgiye erişiminin önündeki engellerin kaldırılması gibi demokrasiyi güçlendirici düzenlemelerin politik amaçlı manipölasyonların engellenmesinde ya da maliyetlerinin azaltılmasında etkili olacağı ifade edilmekte; politik konjonktür dalgalanmalarının esas olarak orta düzey demokrasilerin problemi olduğu savunulmaktadır. Bu bağlamda seçimsel demokrasinin sağlandığı yıllarda dahi orta düzey demokrasi seviyesinin üzerine çıkılamayan Türkiye açısından politik süreçlerin ekonomi üzerindeki maliyetlerinin kaldırılmasında öne çıkan gereklilik demokrasi düzeyinin ideal seviyelere çıkarılması olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, Daron ve James A. Robinson (2006); *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Acemoğlu, Daron, Simon Johnson, Pablo Querubin ve James A. Robinson (2008); “When does Policy Reform Work? The Case of Central Bank Independence,” *Brookings Papers on Economic Activity*, Sayı 14033, s. 351-417.
- Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad (1976); *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınları, Çağaloğlu.
- Akçay, Ümit (2009); *Para, Banka, Devlet: Merkez Bankası Bağımsızlaşmasının Ekonomi Politiği*, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Akçoraoğlu, Alpaslan ve Funda Yurdakul (2004); “Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 59, Sayı 1, s. 1-25.
- Akerman, Johan (1947); “Political Economic Cycles,” *Kyklos*, Cilt 1, Sayı 2, s. 107-117.
- Akhmedov, Akhmed ve Ekaterina Zhuravskaya (2003); “Opportunistic Political Cycles: Test in a Young Democracy Setting,” *CEFIR Discussion Paper*, s. 1-38.
- Alesina, Alberto (1987); “Macroeconomic Policy in a Two-party System as a Repeated Game,” *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt 102, Sayı 3, s. 651-678.
- Alesina, Alberto (1988); “Macroeconomics and Politics,” *NBER Macroeconomics Annual 1988, Volume 3*, (Der. Stanley Fischer), MIT Press, s. 13-62.
- Alesina, Alberto (1989); “Politics and Business Cycles in Industrial Democracies,” *Economic Policy*, Cilt 4, Sayı 8, s. 57-98.
- Alesina, Alberto ve Jeffrey Sachs (1988); “Political Parties and the Business Cycle in the United States, 1948-1984,” *Journal of Money Credit and Banking*, Cilt 20, Sayı 1, s. 63-82.
- Alesina, Alberto ve Nouriel Roubini (1992); “Political Cycles in OECD Economies,” *NBER Working Paper Series*, Sayı 3478, s. 1-40.
- Alesina, Alberto ve Lawrence H. Summers (1993); “Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence,” *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 25, Sayı 2, s. 151-162.
- Alesina, Alberto ve Howard Rosenthal (1995); *Partisan Politics, Divided Government and the Economy*, Cambridge University Press, Cambridge.

- Alesina, Alberto, Gerald D. Cohen ve Nouriel Roubini (1992); “Macroeconomic Policy and Elections in OECD Democracies,” *Economics and Politics*, Cilt 4, Sayı 1, s. 1-30.
- Alesina, Alberto, Nouriel Roubini ve Gerald D. Cohen (1997). *Political Cycles and the Macroeconomy*, MIT Press, ABD.
- Alkan, Mehmet Ö. (2006); “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla),” *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 23, s. 133-165.
- Alpanda, Sami ve Adam Honig (2009); “The Impact of Central Bank Independence on Political Monetary Cycles in Advanced and Developing Nations,” *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 41, Sayı 7, s. 1365-1389.
- Altun, Tülin (2014); “Türkiye’de Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950-2010,” *Marmara Üniversitesi İİB Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s. 47-69.
- Avcı, Cemal (1990); “Kayıplar: Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak (1904- 11.11.1990),” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt VII, Sayı 19, s. 161-164.
- Ayhan, Berkay ve Yılmaz Üstüner (2010); “Merkez Bankalarının Bağımsızlığı Ekseninde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası,” *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 43, Sayı 1, s. 57-80.
- Bahçe, Serdal ve Benan Eres (2017); “İktisadi Yapılar, Türkiye ve Değişim,” *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*, (Der.: Faruk Alpkaya ve Bülent Duru), 4. Baskı, Phoenix Yayınevi, s. 17-68.
- Bai, Jushan ve Serena Ng (2005); “Tests for Skewness, Kurtosis, and Normality for Time Series Data,” *Journal of Business & Economics Statistics*, Cilt 23, Sayı 1, s. 49-60.
- Baleiras, Rui Nuno ve Vasco Santos (2000); “Behavioral and Institutional Determinants of Political Business Cycles,” *Public Choice*, Cilt 104, Sayı 1-2, s. 121-147.
- Bardhan, Pranab ve Tsung-Tao Yang (2004); “Political Competition in Economic Perspective,” *BREAD Working Papers*, Sayı 78, s. 1-34.
- Barro, Robert J. ve David B. Gordon (1983); “Rules, Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy,” *Journal of Monetary Economics*, Cilt 12, s. 101-121.
- Beck, Nathaniel (1982); “Does There Exist a Political Business Cycle: A Box-Tiao Analysis,” *Public Choice*, Cilt 38, Sayı 2, s. 205-209.
- Bee, C. Adam ve Shawn R. Moulton (2015); “Political Budget Cycles in U.S. Municipalities,” *Economics of Governance*, Cilt 16, Sayı 4, s. 379-403.

- Berger, Helge ve Ulrich Voitek (1997); "Searching for Political Business Cycles in Germany," *Public Choice*, Cilt 91, Sayı 2, s. 179-197.
- Block, Steven A. (2002); "Elections, Electoral Competitiveness, and Political Budget Cycles in Developing Countries," *CID Working Paper*, Sayı 78, s. 1-36.
- Block, Steven A., Smita Singh ve Karen E. Ferree (2001); "Multiparty Competition, Founding Elections and Political Business Cycles in Africa," *CID Working Papers*, Sayı 80, s. 1-35.
- Boix, Carles (2000); "Partisan Governments, the International Economy, and Macroeconomic Policies in Advanced Nations, 1960-93," *World Politics*, Cilt 53, Sayı 1, s. 38-73.
- Boratav, Korkut (1989); "İktisat Tarihi," *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Der.: Sinan Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, s. 264-354.
- Boratav, Korkut (2004); *Türkiye İktisat Tarihi: 1908-2002*. 8. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Box, George E. P. ve George C. Tiao (1975); "Intervention Analysis with Applications to Economic and Environmental Problems," *Journal of American Statistical Association*, Cilt 70, Sayı 349, s. 70-79.
- Box, George E. P. ve Gwilym M. Jenkins, Gregory (1976); *Time Series Analysis: Forecasting and Control*, Revised Edition, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Box, George E. P., Gwilym M. Jenkins, Gregory C. Reinsel ve Greta M. Ljung (2016); *Time Series Analysis: Forecasting and Control*, 5th Edition, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Börklüoğlu, Levent (2017); "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Türkiye'de Siyaset: Değişim Dinamikleri, Aktörler ve Gelişmeler," *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (Der.: Mehmet Zencirkıran), 6. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, s. 99-160.
- Brender, Adi ve Allan Drazen (2003); "Where Does the Political Budget Cycle Really Come from?," *CEPR Discussion Paper*, Sayı 4049, s. 1-26.
- Brender, Adi ve Allan Drazen (2005); "Political Budget Cycles in New versus Established Democracies," *Journal of Monetary Economics*, Cilt 52, s. 1271-1295.
- Bruno, Giovanni S. F. (2005a). "Approximating the Bias of the LSDV Estimator for Dynamic Unbalanced Panel Data Models," *Economics Letters*, Cilt 87, Sayı 3, s. 361-366.
- Bruno, Giovanni S. F. (2005b). "Estimation and Inference in Dynamic Unbalanced Panel Data Models With a Small Number of Individuals," *Stata Journal*, Cilt 5, Sayı 4, s. 473-500.

- Burns, Arthur F. ve Wesley C. Mitchell (1946); *Measuring Business Cycles*, NBER Studies in Business Cycles No. 2, New York.
- BÜMKO (2017); *Bütçe Gider-Gelir Gerçekleşmeleri (1924-2016)*, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2016.html>, (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- BÜMKO (2017); *Ekonomik Göstergeler (1950-2017)*, <http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2017.html>, (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- Cargill, Thomas F. ve Michael M. Hutchinson (1991); “Political Business Cycles with Endogenous Election Timing: Evidence from Japan,” *The Review of Economics and Statistics*, Cilt 73, Sayı 4, s. 733-739.
- Celasun, Merih ve Dani Rodrik (1989); “Turkish Economic Development: An Overview,” *Developing Country Debt and Economic Performance, Volume 3: Country Studies - Indonesia, Korea, Philippines, Turkey*, (Der.: Jeffrey D. Sachs ve Susan M. Collins), University of Chicago Press, s. 617-629.
- Cem, İsmail (2002); *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, 15. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.
- Chappel, David ve David A. Peel (1979); “On the Political Theory of the Business Cycle,” *Economic Letters*, Cilt 2, Sayı 4, s. 327-332.
- Chowdhury, Abdur R. (1993); “Political Surfing over Economic Waves: Parliamentary Election Timing in India,” *American Journal of Political Science*, Cilt 37, Sayı 4, s. 1100-1118.
- Coppedge, Michael, John Gerring, Staffan I. Lindberg, Svend-Erik Skaaning, Jan Teorell, David Altman, Michael Bernhard, M. Steven Fish, Adam Glynn, Allen Hicken, Carl Henrik Knutsen, Joshua Krusell, Anna Lührmann, Kyle L. Marquardt, Kelly McMann, Valeriya Mechkova, Moa Olin, Pamela Paxton, Daniel Pemstein, Josefine Pernes, Constanza Sanhueza Petrarca, Johannes von Römer, Laura Saxer, Brigitte Seim, Rachel Sigman, Jeffrey Staton, Natalia Stepanova ve Steven Wilson (2017); “V-Dem [Country-Year/Country-Date] Dataset v7.1,” Varieties of Democracy (V-Dem) Project, <https://www.v-dem.net/en/data/data-version-7-1/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2017).
- Coppedge, Michael, John Gerring, Staffan I. Lindberg, Svend-Erik Skaaning, Jan Teorell, David Altman, Michael Bernhard, M. Steven Fish, Adam Glynn, Allen Hicken, Carl Henrik Knutsen, Kyle L. Marquardt, Kelly McMann, Valeriya Mechkova, Pamela Paxton, Daniel Pemstein, Laura Saxer, Brigitte Seim, Rachel Sigman ve Jeffrey Staton (2017); “V-Dem Codebook v7.1” Varieties of Democracy (V-Dem) Project, <https://www.v-dem.net/en/reference/version-7-1-july-2017/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2017).
- Cukierman, Alex (1994); “Central Bank Independence and Monetary Control,” *The Economic Journal*, Cilt 104, Sayı 427, s. 1437-1448.

- Cukierman, Alex ve Allan H. Meltzer (1986); “A Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government and the Benefits of a Constitution,” *Economic Inquiry*, Cilt 24, Sayı 3, s. 367-388.
- Çeştepe, Hamza ve Erdem Güdenoğlu (2017); “Neoliberal İktisat Politikalarının İşsizlik Üzerindeki Etkisinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği,” *Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları*, (Der.: Selçuk Koç, Sema Yılmaz Genç, Kerem Çolak), Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, Kocaeli, s. 120-140.
- Çinko, Levent (2005); “Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, s. 325-339.
- De Haan, Jakob ve Jeroen Klomp (2013); “Conditional Political Budget Cycles: A Review of Recent Evidence,” *Public Choice*, Cilt 157, Sayı 3/4, s. 387-410.
- De Haan, Jakob ve Sylvester C. W. Eijffinger (2016); “The Politics of Central-Bank Independence,” *De Nederlandsche Bank Working Papers*, Sayı 539, s.1-25.
- Debelle, Guy ve Stanley Fischer (1994); “How Independent Should a Central Bank Be?,” *Goals, Guidelines, and Constraints Facing Monetary Policymakers*, (Der. Jeffrey C. Fuhrer), Federal Reserve Bank of Boston, s. 195-221.
- Delice, Güven ve Harun Öztürkler (2015). “2008 Küresel Finansal Kriz Sonrası Türkiye Ekonomisi,” *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi*, (Der.: Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve Halil İbrahim Aydın), Orion Kitabevi, Ankara, s. 519-550.
- Derin, İbrahim (2002); “Do Political Business Cycle Exist in Turkey?,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Claremont Graduate University, California.
- Deringöz, Ayşe A. (2013); “Politik İş Çevrimleri ve Makro Ekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkiler,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dickey, David A. ve Wayne A. Fuller (1979); “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root,” *Journal of American Statistical Association*, Cilt 74, Sayı 366, s. 427-431.
- Downs, Anthony (1957); “An Economic Theory of Political Action in a Democracy,” *Journal of Political Economy*, Sayı 65, Cilt 2, s. 135-150.
- Downs, Anthony (1957); *An Economic Theory of Democracy*, Harper, New York.
- Drazen, Allan (2001a); “The Political Business Cycle after 25 Years,” *NBER Macroeconomics Annual 2000*, Cilt 15, (Der.: Ben S. Bernanke ve Kenneth Rogoff), MIT press, Cambridge, s. 75-138.
- Drazen, Allan (2001b); “The AFPM Model of the Political Business Cycle,” *CEPR Working Paper*, s. 1-26.

- Dubois, Eric (2016); “Political Business Cycles 40 Years after Nordhaus,” *Public Choice*, Cilt 166, Sayı 1-2, s. 235-259.
- Efthymoulou, Georgios (2012); “Political Budget Cycles in the European Union and the Impact of Political Pressures,” *Public Choice*, Cilt 153, Sayı 3-4, s. 295-327.
- Eğilmez, Mahfi (2010); *Makroekonomi: Türkiye’den Örneklerle*, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eijffinger, Sylvester C. W. ve Jakob de Haan (1996); The Political Economy of Central-Bank Independence, *Special Papers in International Economics No. 19*, Princeton University Department of Economics, International Finance Section, New Jersey.
- Enders, Walter (2015); *Applied Econometric Time Series*, 4. Baskı, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Erdoğan, Seyfettin ve Hilal Bozkurt (2009); “Demokratik Rejimlerde Politik Parasal Konjonktür Hareketleri: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme,” *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s. 204-216.
- Ergun, Mine (2000); “Electoral Political-Business Cycles in Emerging Markets: Evidence from Turkey,” *Russian & East European Finance and Trade*, Cilt 36, Sayı 6, s. 6-32.
- Ergüder, Üstün ve Richard I. Hofferbert (1988); “The 1983 General Elections in Turkey: Continuity or Change in Voting Patterns?,” *State Democracy and the Military Turkey in the 1980s*, (Der.: Metin Heper ve Ahmet Evin), de Gruyter, New York, s. 81-102.
- Erkişi, Kemal (2007); “Seçim Çevrimleri Teorileri: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme (1950-2006),” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkmen, Ayşe (2018); “Türkiye’de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi,” *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Cilt 17, Sayı 3, s. 1225 – 1247.
- Eroğlu, İlhan ve Halil İbrahim Aydın (2015); “1994 Krizi Sonrası Dönem ve Kasım 2000 Mali Krizi,” *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi*, (Der.: Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve Halil İbrahim Aydın), Orion Kitabevi, Ankara, s. 465-476.
- Eryılmaz, Filiz (2009); “Political Business Cycle Theories,” *Education in the 21st Century: Theory and Practice*, (Eds. Irina Koleva, Recep Efe, Zdravka Blagoeva Kostova, Emin Atasoy), Sofia University St. Kliment Ohridski Publishing, Bulgaristan, s. 536-562.
- Eryılmaz, Filiz ve Dilek Murat (2016); “Searching for Political Business Cycles in Turkey: Findings From Fiscal Policy,” *International Journal of Economic and Administrative Studies*, Cilt 17, s. 197-212.

- EVDS (2018); <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>, (Erişim Tarihi: 12.07.2018).
- Fair, Ray C. (1978); "The Effect of Economic Events on Votes for President," *The Review of Economics and Statistics*, Cilt LX, Sayı 2, s. 159-173.
- Fischer, Stanley (1995); "Central-Bank Independence Revisited," *The American Economic Review*; Cilt 85, Sayı 2, s. 201-206.
- Galli, Emma ve Stefania P. S. Rossi (2002); "Political Budget Cycles: The Case of the Western German Lnder," *Public Choice*, Cilt 110, Sayı 3-4, s. 283-303.
- Garratt, Dean (1998); "An Analysis Of Political Business Cycle Theory and its Relationship with the New Political Macroeconomics," *University of Leicester, Papers in Economics*, Cilt 98, Sayı 4, s. 1-49.
- Ginsburgh, Victor ve Philippe Michel (1983); "Random Timing of Elections and the Political Business Cycle," *Public Choice*, Cilt 40, Sayı 2, s. 155-164.
- Gonzalez, Maria de los Angeles (2000); "On Elections, Democracy and Macroeconomic Policy Cycles: Evidence from Mexico," *Working Paper*, s. 1-38.
- Gökçen, Ahmet Mucip (2017); "Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İktisat Politikaları ve Ekonomik Gelişme," *Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, (Der.: Mehmet Zencirkıran), 6. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa, s. 191-220.
- Grier, Kevin (2004); "US Presidential Elections and Real GDP Growth, 1961-2004," *Public Choice*, Cilt 135, Sayı 3-4, s. 337-352.
- Grinin, Leonid, Andrey Korotayev ve Arno Tausch (2016); *Economic Cycles, Crises, and the Global Periphery*, Springer, Switzerland.
- Guillamon, Dolores, Francisco Bastida ve Bernardino Benito (2013); "The Electoral Budget Cycle on Municipal Police Expenditure," *European Journal of Law and Economics*, Cilt 36, Sayı 3, s. 447-469.
- Gujarati, Damodar (2004); *Basic Econometrics*, 4th Edition, The McGraw-Hill Companies, NewYork.
- Haberler, Gottfried (1946); *Prosperity and Depression: A Theoretical Analysis of Cyclical Movements*, 3rd Edition, United Nations, Lake Success, New York.
- Haga, Mercedes (2015); "On Central Bank Independence and Political Cycles," *Journal of Applied Economics*, Cilt 18, Sayı 2, s. 267-296.
- Hale, William (1994); *Turkish Politics and the Military*, Routledge, London.

- Hansen, Bent (1991); *The Political Economy of Poverty. Equity. and Growth: Egypt and Turkey*, World Bank Comparative Studies, Oxford University Press, Washington.
- Hanusch, Marek (2012); "Coalition Incentives for Political Budget Cycles," *Public Choice*, Cilt 151, Sayı 1-2, s. 121-136.
- Haynes, Stephen E. ve Joe A. Stone (1989); "An Integrated Test for Electoral Cycles in the U.S. Economy," *The Review of Economics and Statistics*, Cilt 71, Sayı 3, s. 426-434.
- Heckelman, Jac C. ve Hakan Berument (1998); "Political Business Cycles and Endogenous Elections," *Southern Economic Journal*, Cilt 64, Sayı 4, s. 987-1000.
- Hibbs, JR. Douglas A. (1977); "Political Parties and Macroeconomic Policy," *The American Political Science Review*, Cilt 71, Sayı 4, s. 1467-1487.
- Hibbs, JR. Douglas A. (1994); "The Partisan Model of Macroeconomic Cycles: More Theory and Evidence for the United States," *Economics and Politics*, Cilt 6, Sayı 1, s. 1-23.
- Howells, Peter (2009); "Independent Central Banks: Some Theoretical and Empirical Problems?," *Centre for Global Finance Working Papers*, Sayı 05/09, s. 1-23.
- Huntington, Samuel P. (1968); *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, New Heaven ve Londra.
- IMF (2017); *International Financial Statistics*, <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545867>, (Erişim Tarihi: 28.05.2017).
- Inoguchi, Takashi (1979); "Political Surfing over Economic Waves: A Simple Model of Japanese Political-Economic System in Comparative Perspective," *Conference Paper, Eleventh World Congress of International Political Science Association*, Moskova.
- Ito, Takatoshi (1990); "The Timing of Elections and Political Business Cycles in Japan," *Journal of Asian Economics*, Cilt 1, Sayı 1, s. 135-156.
- Ito, Takatoshi ve Jin Hyuk Park (1988); "Political Business Cycles in the Parliamentary System," *Economic Letters*, Cilt 27, Sayı 3, s.233-238.
- Kadyrova, Susanna (2009); "*Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Makroekonomik Performans Arasındaki İlişki*," Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kalecki, Michael (1943); "Political Aspects of Full Employment," *The Political Quarterly*, Cilt 14, Sayı 4, s. 322-330.

- Kaplan, Stephen B. (2006); “Do Elections Hurt Developing Economies?,” *Mimeo*, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.504.1495&rep=rep1&type=pdf>, (Erişim Tarihi: 10.08.2016).
- Kapstein, Ethan B. ve Nathan Converse (2008); *The Fate of Young Democracies*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Karaçor, Zeynep ve Taha Bahadır Saraç (2004); “Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1-2, s. 101-118.
- Karakaş, Mesut (2013); “Political Business Cycles in Turkey: A Fiscal Approach,” *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt 20, Sayı 1, 245-262.
- Karluk, Rıdvan (2015); “Türkiye Ekonomisinde Kasım 2000 – Şubat 2001 Krizleri ve Krizleri Önlemeye Yönelik Ekonomik İstikrar Kararları,” *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi*, (Der.: Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve Halil İbrahim Aydın), Orion Kitabevi, Ankara, s. 477-502.
- Kayser, Mark Andreas (2005); “Who Surfs, Who Manipulates? The Determinants of Opportunistic Election Timing and Electorally Motivated Economic Intervention,” *American Political Science Review*, Cilt 99, Sayı 1, s. 17-27.
- Keech, William R. (1995); *Economic Politics: The Cost of Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Keech, William R. ve Kyoungsan Pak (1989); “Electoral Cycles and Budgetary Growth in Veterans’ Benefit Programs,” *American Journal of Political Science*, Cilt 33, Sayı 4, s. 901-911.
- Keefer, Philip (2007); “Clientelism, Credibility, and the Policy Choices of Young Democracies,” *American Journal of Political Science*, Cilt 51, Sayı 4, s. 804-821.
- Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk (2001); *Türkiye Ekonomisi*, 12. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Keyder, Çağlar (2014); *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, 19. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kibritçioğlu, Aykut (2015); “2008 Küresel Finansal Krizi Öncesi Krizler ve Türkiye Tarihi,” *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi*, (Der.: Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve Halil İbrahim Aydın), Orion Kitabevi, Ankara, s. 503-550.
- Kiefer, David (1997); *Macroeconomic Policy and Public Choice*, Springer Press, Berlin.
- Knoop, Todd A. (2015); *Business Cycle Economics: Understanding Recessions and Depressions from Boom to Bust*, Preager, California.

- Kramer, Gerald H. (1971); "Short-Term Fluctuations in U.S. Voting Behavior, 1896-1964," *The American Political Science Review*, Cilt 65, Sayı 1, s. 131-143.
- Kydland, Finn E. ve Edward C. Prescott (1977); "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans," *The Journal of Political Economy*, Cilt 85, Sayı 3, s. 473-492.
- Lachler, Ulrich (1982); "On Political Business Cycles with Endogenous Election Dates," *Journal of Public Economics*, Cilt 17, Sayı 1, s. 111-117.
- Lake, David A. ve Matthew A. Baum (2001); "The Invisible Hand of Democracy: Political Control and the Provision of Public Services," *Comparative Political Studies*, Cilt 34, Sayı 6, s. 587-621.
- Leertouwer, Erik ve Philipp Maier (2001); "Who Creates Political Business Cycles: Should Central Banks Be Blamed?," *European Journal of Political Economy*, Cilt 17, Sayı 3, s. 445-463.
- Leuprecht, Christian ve James T. McHugh (2008); "Fixed Election Cycles: A Genuine Alternative to Responsible and Responsive Government?," *Commonwealth & Comparative Politics*, Cilt 46, Sayı 4, s. 415-441.
- Lewis, Bernard (2007); *Demokrasinin Türkiye Serüveni*, (Çev.: H. Aydoğan ve E. Ermert), 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Lindbeck, Assar (1976); "Stabilization Policy in Open Economies with Endogenous Politicians," *The American Political Science Review*, Cilt 66, Sayı 2, s. 1-19.
- Lindberg, Staffan I. (2016); "Ordinal Versions of V-Dem's Indices: When Interval Measures Are Not Useful for Classification, Description, and Sequencing Analysis Purposes," *Geopolitics, History, and International Relations*, Cilt 8, Sayı 2, s. 76-111.
- Lohmann, Susanne (1998); "Institutional Checks and Balances and the Political Control of the Money Supply," *Oxford Economic Papers*, Cilt 50, Sayı 3, s. 360-377.
- Lucas, JR Robert E. (1972); "Expectations and the Neutrality of Money," *Journal of Economic Theory*, Cilt 4, s. 103-124.
- Lucas, JR Robert E. (1976); "Econometric Policy Evaluation: A Critique," *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, Cilt 1, s. 19-46.
- MacRae, C. Duncan (1977); "A Political Model of the Business Cycle," *Journal of Political Economy*, Cilt 85, Sayı 2, s. 239-263.
- MacKinnon, James G. (1996); "Numerical Distribution Functions for Unit Root and Cointegration Tests," *Journal of Applied Econometrics*, Cilt 11, Sayı 6, s. 601-618.

- Maddala, Gangadharrao S. ve In-Moo Kim (1998); *Unit Roots, Cointegration and Structural Change*, Cambridge University Press, Cambridge.
- McCallum, Bennett T. (1978); "The Political Business Cycle: An Empirical Test," *Southern Economic Journal*, Cilt 44, Sayı 3, s. 504-515.
- McNamara, Kathleen (2002); "Rational Fictions: Central Bank Independence and the Social Logic of Delegation," *West European Politics*, Cilt 25, Sayı 1, s. 47-76.
- Montgomery, Douglas C., Cheryl L. Jennings ve Murat Kulahci (2008); *Introduction to Time Series Analysis and Forecasting*, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Mueller, Dennis C. (2003); *Public Choice III*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mueller, Dennis C. (2006); "Democracy, Rationality and Morality," *Papers on Economics and Evolution*, Sayı 615, s. 1-57.
- Neck, Reinhard ve Michael Getzner (2001); "Politico-Economic Determinants of Public Debt Growth: A Case Study for Austria," *Public Choice*, Cilt 109, Sayı 3-4, s. 243-268.
- Newey, Whitney K. ve Kenneth D. West (1987); "A Simple, Positive Semi-Definite, Heteroscedasticity and Autocorrelation Consistent Covariance Matrix," *Econometrica*, Cilt 55, Sayı 3, s. 703-708.
- Nordhaus, William D. (1975); "The Political Business Cycle," *The Review of Economic Studies*, Cilt 42, Sayı 2, s. 169-190.
- Nordhaus, William D., Alberto Alesina ve Charles L. Schultze (1989); "Alternative Approaches to the Political Business Cycle," *Brookings Papers on Economic Activity*, Cilt 1989, Sayı 2, s. 1-68.
- North, Douglass C. (1990); *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ohlsson, Henry ve Anders Vredin (1996); "Political Cycles and Cyclical Policies," *The Scandinavian Journal of Economics*, Cilt 98, Sayı 2, s. 203-218.
- Olters, Jan-Peter, (2004); "The Political Business Cycle At Sixty: Towards A Neokaleckian Understanding of Political Economy?," *Papers in Political Economy*, Sayı 46, s. 91-130.
- Özdemir, Hikmet (1989); "Siyasal Tarih: 1960-1980," *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Der.: Sinan Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, s. 188-261.
- Özer, Mustafa ve Sami Taban (2006); *Modern Konjonktür Teorileri*, 2. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

- Özkan, Filiz ve Recep Tarı (2010); “Türkiye’de 1980 Sonrası Seçim Dönemlerinin Politik Konjonktürel Dalgaları Teorisi Çerçevesinde Analizi,” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 36, s. 223-238.
- Özkazanç, Alev (2017); “Cumhuriyet Döneminde Siyasal Gelişmeler: Tarihsel – Sosyolojik Bir Değerlendirme,” *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*, (Der.: Faruk Alpkaya ve Bülent Duru), 4. Baskı, Phoenix Yayınevi, s. 71-105.
- Palmer, Harvey D. ve Guy D. Whitten (2000); “Government Competence, Economic Performance and Endogenous Election Dates,” *Electoral Studies*, Cilt 19, Sayı 2-3, s. 413-426.
- Persson, Torsten ve Guido Tabellini (1990); *Macroeconomic Policy, Credibility and Politics*, Harwood Academic Publishers, Switzerland.
- Peters, Amos C. (2010); “Election Induced Fiscal and Monetary Cycles: Evidence From The Caribbean,” *The Journal of Developing Areas*, Cilt 44, Sayı 1, s. 287-302.
- Phillips, Peter C. B. ve Pierre Perron (1988); “Testing for a Unit Root in Time Series Regression,” *Biometrika*, Cilt 75, Sayı 2, s. 335-346.
- Potrafke, Niklas (2010); “Political Cycles and Economic Performance in OECD Countries: Empirical Evidence from 1951-2006,” *MPRA Paper*, Sayı 23834, s. 1-72.
- Price, Simon (1997); “Political Business Cycles and Macroeconomic Credibility: A Survey,” *Public Choice*, Cilt 92, Sayı 3-4, s. 407-427.
- Rao, Vaman (1984); “Democracy and Economic Development,” *Studies in Comparative International Development*, Cilt 19, Sayı 4, s. 67-81.
- Richards, Daniel J. (1986); “Unanticipated Money and the Political Business Cycle,” *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 18, Sayı 4, s. 447-457.
- Riera, Pedro (2015); “Economy, Type of Government, and Strategic Timing of Elections: Calling Opportunistic Early Elections in OECD Democracies,” *West European Politics*, Cilt 38, Sayı 6, s. 1129-1151.
- Rogoff, Kenneth (1985); “The Optimal Degree of Commitment to an Intermediate Monetary Target,” *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt 100, Sayı 4, s. 1169-1189.
- Rogoff, Kenneth (1990); “Equilibrium Political Budget Cycles,” *The American Economic Review*, Cilt 80, Sayı 1, s. 21-36.
- Rogoff, Kenneth ve Anne Sibert (1988); “Elections and Macroeconomic Policy Cycles,” *The Review of Economic Studies*, Cilt 55, Sayı 1, s. 1-16.

- Rose, Shanna (2006); "Do Fiscal Rules Dampen the Political Business Cycle?," *Public Choice*, Cilt 128, Sayı 3-4, s. 407-431.
- Said, E. Said ve David A. Dickey (1984); "Testing for Unit Roots in Autoregressive-Moving Average Models of Unknown Order," *Biometrika*, Cilt 71, Sayı 3, s. 599-607.
- Sakurai, Sergio Naruhiko ve Naercio Menezes-Filho (2011); "Opportunistic and Partisan Election Cycles in Brazil: New Evidence at the Municipal Level," *Public Choice*, Cilt 148, Sayı 1-2, s. 233-247.
- Sargent, Thomas J. ve Neil Wallace (1975); "'Rational' Expectations, the Optimal Monetary Instrument, and the Optimal Money Supply Rule," *Journal of Political Economics*, Cilt 83, Sayı 2, s. 241-254.
- Sargent, Thomas J. ve Neil Wallace (1981); "Some Unpleasant Monetarist Arithmetic," *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Cilt 3, Sayı 5, s. 1-17.
- Schuknecht, Ludger (1996); "Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries," *KYKLOS*, Cilt 49, Sayı 2, s.155-170.
- Schuknecht, Ludger (2000); "Fiscal Policy Cycles and Public Expenditure in Developing Countries," *Public Choice*, Cilt 102, Sayı 1-2, s. 115-130.
- Schultz, Kenneth A. (1995); "The Politics of the Political Business Cycle," *British Journal of Political Science*, Cilt 25, Sayı 1, s. 79-99.
- Schumpeter, Joseph A. (1943); *Capitalism, Socialism and Democracy*, 2003 Edition, Routledge, New York.
- Sen, Kunal ve Rajendra R. Vaidya (1996); "Political Budget Cycles in India," *Economic and Political Weekly*, Cilt 31, Sayı 30, s. 2023-2027.
- Sevinç, Murat (2017); "Türkiye’de Anayasal Düzen: 1920-2012," *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*, (Der.: Faruk Alpkaya ve Bülent Duru), 4. Baskı, Phoenix Yayınevi, s. 107-159.
- Sezgin, Şennur (2007); "Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950-2003 Dönemi," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 62, Sayı 2, s. 136-154.
- Sheffrin, Steven M. (1989); "Evaluating Rational Partisan Business Cycle Theory," *Economics and Politics*, Cilt 1, Sayı 3, s. 239-259.
- Shi, Min ve Jakob Svensson (2002); "Political Budget Cycles In Developed and Developing Countries," *Working Paper*, IIES, Stockholm University.
- Shi, Min ve Jakob Svensson (2006); "Political Budget Cycles: Do They Differ across Countries and Why?," *Journal of Public Economics*, Cilt 90, s. 1367-1389.

- Sivri, Uğur (2004); “*Politik Devresel Dalgalanmalar Teorisi Işığında Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Seçim Ekonomisi Politikaları*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Smith, Alastair (2003); “Election Timing in Majoritarian Parliaments,” *British Journal of Political Science*, Cilt 33, Sayı 03, s. 397–418.
- Snowdon, Brian ve Howard R. Vane (2012); *Modern Makroekonomi: Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*, (Çeviri Editörü: Barış Kablamacı), Elif Yayınevi, Ankara.
- SSB (2018); *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, <http://www.sbb.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Şahin, Hüseyin (2013); *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu*, 13. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Şimşek, Türker (2015); “*Modern Politik Konjonktür Teorileri Çerçevesinde Ekonomik Dalgalanmalar: Politik İstikrarın Etkileri Üzerine Panel Veri Analizi*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, Ahmet Bora (2010); “*Türkiye’de Postmodernizmle Değişen Siyasetin Siyasal İktidara Yansıması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- TCMB (2012); *Merkez Bankası Bağımsızlığı: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Bağımsızlık*, TCMB Yayınları, Ankara.
- TCMB (2017); “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı,” http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKS_PACE-26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b-m3fB7oF, (Erişim Tarihi:10.10.2017).
- TCMB (2018); “Para Politikası: Reeskont ve Avans Faiz Oranları,” <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Te mel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>, (Erişim Tarihi: 15.08.2018).
- TCMB (2018); “Sıkça Sorulan Sorular: Emisyon ve Banknotlar,” <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Ban ka+Hakkinda/Sikca+Sorulan+Sorular/Emisyon+ve+Banknotlar/>, (Erişim Tarihi: 15.08.2018).
- TDK (2018); *Büyük Türkçe Sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts, (Erişim Tarihi: 10.08.2018).

- Telatar, Funda (2001); “Politik Devresel Dalgalanmalar Teorisi Işığında Demokrasi - Siyaset - Ekonomi İlişkisi: Türkiye Örneği,” *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt 16, Sayı 187, s. 57-66.
- Telatar, Funda (2004); *Politik İktisat Politikası*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Tilly, Charles (2014); *Demokrasi*, 2. Baskı, (Çev.: E. Arıcan), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Turan, Zübeyir (2011); “Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi,” *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 56-80.
- TÜİK (2012); *İstatistik Göstergeler (1923-2011)*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2012); *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2017); “Adalet ve Seçim İstatistikleri,” http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1061, (Erişim Tarihi: 15.09.2017)
- Unay, Cafer (2001); *Ekonomik Konjonktür*, 6. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Utkulu, Utku (2001); “The Turkish Economy: Past and Present,” *Turkey since 1970: Politics, Economics and Society*, (Der.: Debbie Lovatt), Palgrave, New York, s. 1-40.
- Vergne, Clemence (2006); “Democracy, Elections and Allocation of Public Expenditure in Developing Countries,” *REPEC Working Papers*, Sayı 200608, s. 1-27.
- Yamak, Nebiye ve Rahmi Yamak (1999); “Türkiye’de Genel Milletvekili Seçimleri ve Ekonomi,” *İktisat, İşletme ve Finans*, Cilt 14, Sayı 155, s. 47-56.
- Yıldırım, Çağrı Durmuş ve Emrah İsmail Çevik (2017); “Finansal Dışa Açıklık İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Asimetrik Nedensellik Testi,” *MPRA Paper*, Sayı 80472, s. 1-12.
- Yıldırım, Kemal, Doğan Karaman ve Murat Taşdemir (2013); *Makroekonomi*, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, Nurtaç (2009); “*Politik İş Çevrimleri: Türkiye Örneği*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız Bozkurt, Hilal (2013); *Zaman Serileri Analizi*, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.

Zarnowitz, Victor (1996); *Business Cycles; Theory, History, Indicators, and Forecasting*, NBER Studies in Business Cycles No. 27, The University of Chicago Press, Chicago.

Zivot, Eric ve Donald W. K. Andrews (1992); “Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis,” *Journal of Business & Economic Studies*, Cilt 10, Sayı 3, s. 251-270.

Zürcher, Erik Jan (2000); *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev.: Y. S. Güner), 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

EKLER

Ek 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	St. Sapma	Min	Max	Gözlem
log GSYH	19.70	0.86	18.03	21.05	67
log KBG	8.99	0.46	8.09	9.77	67
ENF	28.72	27.71	-2.11	106.45	67
M1/GSYH	9.58	3.37	3.65	17.82	67
FAIZ	24.57	20.81	3.00	67.00	67
EMİSYON	3.72	1.07	1.89	5.72	67
FDBH/GSYH	12.43	4.15	6.36	21.52	67
TRA/GSYH	3.52	2.34	0.86	9.21	67
PER/GSYH	4.38	1.13	2.49	6.45	67
YAT/GSYH	2.21	0.63	0.96	4.31	67
BD/GSYH	-2.05	2.70	-11.83	0.25	67

ÖZGEÇMİŞ

Erdem Güdenoğlu, 1981 yılında Konya’da doğmuştur. İlköğretimi Konya Hazım Uluşahin İlkokulu’nda, ortaöğretimi ise Selçuklu Anadolu Lisesi’nde tamamlamıştır. 2011 yılında Ege Üniversitesi, İktisat bölümünden mezun olmuştur. 2012 yılından bu yana Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisat bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Alanında çok sayıda uluslararası bildiri, kitap bölümü ve makalelere sahiptir.

